

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989

CONSTITUȚIILE ROMÂNIEI

Studii

Coordonator

Prof. univ. dr. Gheorghe Sbârna

Redactor de carte: Carmen Rădulescu
Tehnoredactare: Claudiu Florin Stan
Coperta: Dan Mărgărit

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Se va completa ulterior

ISBN 978-606-537-131-6

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012

Tel./Fax.: 0245 218318; email: editura@cetateadescaun.ro www.cetateadescaun.ro

Cuprins

Introducere	5
Ion BULEI, <i>Constituția din 1866</i>	9
Gheorghe SBÂRNĂ, <i>Constituțiile din perioada interbelică</i>	29
Cezar STANCIU, <i>Constituțiile din perioada comunistă</i>	61
Teodora STĂNESCU-STANCIU, <i>Constituția din 1991</i>	107
ANEXE	149
Constituțiunea din 1866	150
Constituțiunea din 1923	168
Constituțiunea din 1938	193
Constituția Republicii Populare Române 1948	212
Constituția Republicii Populare Române 1952	228
Constituția Republicii Socialiste România 1965	248
Constituția României 1991	272
Constituția României 2003	307

Introducere

Ca lege fundamentală a unui stat, Constituția - conform unei sumare definiții larg răspândite - reflectă stadiul de dezvoltare socială, economică și politică a acestuia la un moment dat, stabilind forma de guvernământ și organizarea statală, precum și drepturile și obligațiile cetățenilor¹. Pornind de la aceste considerente, o istorie a Constituțiilor poate să ofere o analiză retrospectivă *sui generis*, asupra ansamblului evoluției societății și a modului în care problemele existente, în fiecare epocă istorică, au fost soluționate și proiectate, ca fundament normativ al dezvoltării viitoare, în plan politic și juridic. Criteriul unei Constituții nu poate fi unul absolut valabil pentru toate timpurile și locurile, ci unul relativ, deoarece întotdeauna forma de organizare a statului este produsul unei anumite situații de existență a unei națiuni, în care sunt cuprinse deopotrivă starea politică, juridică, economică, psihologia socială, precum și dezideratele dreptății sociale și aspirațiile sale etice.

O istorie a Constituțiilor României din epoca modernă și contemporană este în măsură să evidențieze evoluția constituțională a țării, în raport de factorii politici și de putere, de partidele și grupările politice ce s-au constituit și confruntat pe scena vieții politice și juridice și care au reflectat raportul de forțe și interese din societatea română, în contextul internațional existent în fiecare ciclu constituțional al unui veac și jumătate aproape, de când a fost adoptată prima Constituție a României.

Lucrarea de față și-a propus - prin studiile monografice consacrate celor șapte Constituții ale României din perioada 1866-1991- să releve evoluția vieții constituționale, cu valorile și tradițiile sale, ca și a limitelor funcționării acestora în procesul treptat și adeseori sinuos al dezvoltării și afirmării structurilor democratice ale societății românești.

Efortul intens de modernizare declanșat în prima jumătate a sec. al XIX-lea, ce viza integrarea politică, economică și culturală a României într-o Europă a aspirațiilor naționale, trebuia să-și găsească împlinirea pornind, mai întâi, de la crearea unor forme noi politico-juridice de organizare a structurii statului. În acest sens, legii și îndeosebi Constituției îi revenea un rol esențial și românii au

¹ Vezi: „Dicționarul Enciclopedic”, vol. I A-C, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 446; Lucian Predescu, „Enciclopedia Cugetarea”, Ed. Cugetarea-Georgescu Delafras, București, f.a., p. 218; „Minerva Enciclopedie Română”, Cluj, 1930, p. 239.

manifestat de la început un mare interes pentru elaborarea unor proiecte de Constituție, care să le ofere temelia politico-juridică, stabilitate și trăinicie, pentru instituția statală și, în același timp, să-i asigure dezvoltarea în concordanță cu cerințele vremii. Proiectele constituționale care au precedat elaborarea și adoptarea așezământului fundamental din 1866, reflectă cu prisosință rădăcinile și tradițiile adânci ale unui sistem constituțional cu forme caracteristice regimurilor parlamentare europene, care au căpătat în mod treptat un conținut propriu, specific realităților din societatea românească.

Adoptarea Constituției din 1866, marchează încheierea procesului de instituire a regimului parlamentar modern în România și impunerea dinastiei ereditare a lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, iar principiul constituționalității, cu specificul său, se adaugă de acum tot mai mult celorlalte mijloace de luptă ale românilor pentru îndeplinirea idealurilor de unitate și independență națională. Modificările constituționale din deceniile următoare aveau să confirme sau să preconizeze pașii întreprinși de societatea românească pe linia modernizării și independenței statului și apoi pentru soluționarea unor probleme de drepturi politice și sociale și a creării premiselor pentru realizarea Marii Uniri din 1918.

Preluând și dezvoltând o serie de principii și reguli din Constituția de la 1866, noul așezământ constituțional din 1923 s-a încadrat în spiritul democratic interbelic, având, cum s-a apreciat în acei ani, temelii juridice solide, izvorâte din realitățile social-politice și economice ale țării. Ea a contribuit în mod decisiv la consolidarea unității economice, teritoriale, politice și spirituale a României întregite. În același timp, actul fundamental din 1923 a asigurat afirmarea unui regim democratic-parlamentar liberal, care a creat condiții favorabile dezvoltării statului român în direcția liberalismului și progresului social, înscriind România în rândul statelor europene cu un sistem politic de îndelungată tradiție democratică, în stare să reziste multă vreme tendințelor autoritariste și revizioniste apărute în Europa în deceniul al IV-lea al secolului trecut. Este perioada în care regimul parlamentar a intrat într-un proces de regres, generat între altele și de slăbiciunea partidelor politice tot mai puțin capabile să protejeze și să apere democrația constituțională. Noul așezământ statal din februarie 1938, înlăturând Constituția din 1923, a reprezentat un sensibil regres față de democrația liberală și a devenit în scurt timp preambulul guvernării fără Constituție a României în anii 1940-1944.

După o scurtă perioadă de repunere în vigoare a Constituției din 1923, în urma evenimentelor legate de actul de la 23 august 1944, împrejurările externe și interne în care se afla România, ca de altfel și celelalte țări din această parte a Europei intrate în sfera de interese a puterii comuniste de la Moscova, au fost nefavorabile și ele s-au concretizat sub forma unor presiuni tot mai puternice asupra sistemelor constituționale democratice. La sfârșitul anului 1947, actul

fundamental din 1923, continua să fie o bază teoretică, instituțională de apărare a drepturilor și libertăților individuale.

Instaurarea regimului comunist totalitar a deschis calea adoptării unor noi constituții, cum a fost cea din 1948 și 1952, după modelul sovietic stalinist, care au întrerupt brusc și total tradițiile constituționale de până în 1938, fiind utilizate aceste acte fundamentale, străine de realitatea românească, ca mijloace juridice de lichidare a valorilor liberalismului și democrației și de înlăturare brutală a tuturor libertăților ce contraveneau politicii ideologice a partidului comunist.

Constituția din 1965, succesoarea celor două, deși nu era produsul presiunilor sovietice, înscrisă, pe de o parte, numeroase prevederi ce încercau să dea o înfățișare mai destinsă regimului, iar pe de altă parte păstra inflexibilitatea principiilor de bază, ceea ce pune sub semnul întrebării caracterul pretins reformator al acesteia. Reflectând fidel natura totalitară a regimului comunist din România, cele trei constituții au reprezentat o ruptură profundă față de tradițiile constituțiilor moderne și de aspirațiile națiunii române, iar de aici eșecul lor.

Înlăturarea regimului politic totalitar și schimbările constituționale produse în Decembrie 1989, au declanșat un proces de reasezare a sistemului parlamentar-democratic constituțional. Noul așezământ adoptat în 1991 și aprobat prin referendum a deschis calea reformelor care puteau asigura funcționalitatea statului de drept în România. În suita importantelor sale prevederi s-au înscris și cele care defineau cadrul legal pentru funcționarea pluralismului politic, pluripartitismului și a afirmării principiului democratic al alternanței politice. Curând, necesitatea revizuirii și perfecționării Constituției din 1991 a fost resimțită, așa cum se stăruie și în zilele noastre, prin invocarea unor argumente variate.

Prin reunirea în prezentul volum a celor patru studii consacrate tuturor constituțiilor României, fără pretenția de a fi exhaustive, dorim să punem la dispoziția unor cercuri largi de cititori un instrument util de lucru și de informare ce poate fi consultat cu ușurință. Aceștia pot cunoaște modul cum au evoluat prevederile așezămintelor fundamentale ale țării, de la cele ale primei Constituții din 1866 și până la Constituția aflată azi în vigoare, adoptată în 1991.

Am considerat oportun pentru buna și riguroasa informare a cititorului cu sursa directă, care a stat la baza prezentelor studii, să cuprindem în anexă și textul integral al celor șapte constituții ale României moderne și contemporane.

Gheorghe **SBÂRNĂ**

Constituția din 1866

Ion BULEI

Constituția din 1866 este piatra unghiulară a regimului politic de monarhie constituțională din România de după unirea din 1859 (Mica Unire). Ea e cerută de programul divanurilor ad-hoc, alături de autonomia și neutralitatea celor două Principate, unirea lor într-un singur stat, sub numele de România, având în frunte un principe străin ereditar dintr-o familie domnitoare din Europa (familie care să nu fie rusă sau austriacă), un guvern reprezentativ și constituțional– garanția colectivă a celor șapte Mari Puteri europene. Constituția face, deci, parte dintr-un program precis și foarte adecvat situației date, un excelent program, chintesență a doleanțelor politice ale unei întregi generații.

Constituția este un compromis. Pentru a se evita inutilele confruntări, care ar fi prelungit dezbaterile din Adunare, s-a și constituit un “comitet compromisoriu”², format dintr-un număr egal de reprezentanți ai grupărilor liberale și conservatoare. În cazul Constituției a funcționat înțelegerea de la nivelul elitei politice, o înțelegere stabilită cu prilejul divanurilor ad-hoc, trecută prin toate frământările domniei lui Cuza și regăsită cu prilejul aducerii domnitorului străin și începuturile constituționale ale domniei sale. Era, desigur, un compromis de moment. Nu mai trăia Barbu Catargiu, care să impună intransigența lui, și astfel compromisul s-a putut realiza. Lascăr Catargiu, liderul conservator cel mai important atunci, era adeptul politicii “dacă se poate. Dar numai dacă se poate”. S-a putut. În folosul cui? – se întrebau și atunci și se întreabă și astăzi istoricii. Compromisul s-a realizat dintr-un sentiment de conservare și, cum declara Ion C. Brătianu, “nu a fost atunci o coaliție, o împerechiere dintre șefii de partide, ci un simțământ al întregii țări, cel puțin al țării care putea să vorbească, un simțământ general care se impunea”³. Constituția a fost o opțiune europeană a elitei politice române. O garanție a stabilirii unor reguli de guvernare modernă a societății românești. O societate care sub raport economic și social oferea o imagine polarizată și care încerca, din punct de vedere politic, să impună o vreau colectivă, europeană, a tuturor. A fost o formă fără fond, cea mai vizibilă dintre toate. Regimul politic al monarhiei constituționale ajunge a fi

² Vezi *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, 1992, p. 113. Vezi și Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1914)*, București, 1992, p. 154-155. „Ea (Constituția) nu s-a născut dintr-o alianță, dar s-a născut din compromisuri”. (*Ibidem*, p. 155.)

³ I.C. Brătianu, *Acte și cuvântări*, vol. IV, București, 1930, p. 276.

consolidat și echilibrat, oprind autoritarismul și deschizând drumul către formarea societății civile. Constituția din 1866 este prima întocmită de reprezentanții legitimi ai națiunii române pe baza principiului câștigat de Alexandru I. Cuza în 1864, prin care se recunoștea suveranitatea interioară a României. Este o Constituție dată printr-un acord de voință între Adunarea Deputaților, reprezentând națiunea, și suveran. În acele vremi tulburi, când Unirea din 1859 era amenințată (tocmai izbucnise și războiul austro-prusac), n-a fost timp pentru elaborări proprii, cu toate că în țară începuse să existe deja o școală juridică, nu numeroasă, dar cu oameni bine pregătiți în școlile Apusului. Alegerea Constituției belgiene ca model a fost inspirată (unii oameni politici români visau să transforme România într-o „Belgie a Orientului”). Era, în multe privințe, Constituția cea mai înaintată și cea mai echilibrată din Europa. O Constituție – chintesență a modelelor francez, englez și american, modele în circulație și din care s-au inspirat toate constituțiile europene din veacul 19. Constituția belgiană fusese tradusă în Principate din anul 1857, când Th. Veisa o pune la dispoziția cititorilor români, împreună cu Legea electorală belgiană și cu Legea judecătorească⁴ Constituția belgiană e invocată în Divanul ad-hoc al Moldovei⁵. I. Ghica, pe atunci raportor al Consiliului de Stat, declara că în elaborarea Constituției din 1866 se avuseseră în vedere principiile Revoluției franceze din 1879, Convenția din 1858 și mai ales Constituția regatului belgian⁶. Modelul belgian era o sursă bine cunoscută în spațiul românesc. M. Kogălniceanu declara în 1859: “trebuie să ne apropiem de legile minunate ale Belgiei...; nu numai noi, dar și străinii compară țările noastre cu Belgia și merităm numele ce ni s-a dat de mai multe ori: Belgia Orientului”⁷. Față de constituția belgiană, cea românească introduce prevederile: indivizibilitatea teritoriului, oprirea colonizării cu străini, precizarea cazurilor de expropriere, garantarea suprafețelor agrare acordate clăcașilor, la 1864, și mențiunea că puterile națiunii nu se puteau delega decât prin delegațiune și, evident, precizarea că se desființa Consiliul de Stat, prerogativele sale trecând la Curtea de Casație. Creația constituțională românească rămânea, totuși, “o improvizație făcută în grabă după Constituția belgiană”⁸. Dar trebuie făcută precizarea că principiile și prevederile sale generale circulau în tot Occidentul. Și circulau, deja, și în spațiul românesc. Are dreptate Th. Aslan: “Teoria unor publiciști care susțin că, constituția noastră din 1866 este o constituție dogmatică, ieșită din creierul câtorva ideologi, nu poate fi exactă, căci istoricește e dovedit că oridecâte ori s-a putut să se manifeste dorințele țării, fie la 1822, fie la 1848, fie

⁴ *Acte și documente relative la istoria României*, București, f. a., vol. VI, p. 172.

⁵ I.C. Filitti, *Izvoarele Constituției române de la 1866*, București, 1934, p. 6.

⁶ *Ibidem*, p. 11-12.

⁷ C.C. Angelescu, *Izvoarele constituției române de la 1866*, București, 1926, p. 23.

⁸ P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ român*, vol. II, București, 1920, p. 33.

la 1857, aceleași principii au fost puse înainte, care au fost puse în Constituția de la 1866”⁹. Scrie Titu Maiorescu: „A voi să dai apriori unui popor o constituție care, prin conținutul ei, ar putea fi mai mult sau mai puțin rațională înseamnă a trece cu vederea tocmai momentul prin care o constituție este ceva mai mult decât un simplu obiect al cugetării. Orice popor are, deci, constituția care i se potrivește și care îi aparține.” El nu ezită să acuze Constituția României de la 1866 de un „prematur liberalism”¹⁰, prematur, desigur, deoarece societatea românească nu era într-un totu pregătită să se manifeste în funcție de prevederile și exigențele acesteia¹¹. Și tot Maiorescu observă: „Această Constituție (de la 1866) fiind primită abstractă, toate legile următoare, prin o fatalitate grea, dar necesară, nu se pot face decât pe aceeași cale abstractă și acum cerințele poporului nostru sunt de a înțelege cât se poate de iute ce voiesc aceste legi. Așadar, când s-a introdus viața publică a statului nostru de sus în jos, când mai toate formele noastre de viață sunt împrumutate din legile statelor de altă cultură, când la '48 am ars regulamentul organic și n-am voit să-l amendăm, să dăm la o parte principiile cele rele și să păstrăm pe cele bune, ci am voit să primim în totu formele culturii apusene.”¹².

Se impunea, după Maiorescu, în modernizarea noastră – deci și în elaborarea Constituției de la 1866 – păstrarea și continuarea a ceea ce este în consonanță cu specificul unui popor, iar nu renunțarea la tot ce a fost în trecut. Continuitatea era, cu alte cuvinte, obligatorie într-o construcție cultural-politică; națiunile mici nu au resursele celor mari, și nu pot suporta fără riscuri orice experiment¹³. Ideile lui Maiorescu se regăsesc și la o serie de înaintași precum I. H. Rădulescu, Al. Russo, I. Maiorescu, M. Kogălniceanu, Gh. Asachi¹⁴.

Constituția are girul lui Carol I. Era prea liberală pentru el? La București se spunea despre principe că are vederi liberale. “În iarna 1865-1866, cercurile bine informate de acolo, vorbeau chiar de întârzierea intenționată a înaintării prințului Carol la rangul de căpitan, tocmai din cauza înclinărilor sale liberale... Prin urmare, noua noastră Constituție se putea aștepta la o sinceră aplicare a ei”¹⁵. În orice caz, de cum vine în țară, Carol se grăbește să înlăture temerile pe care autoritarismul lui Cuza le stârnise, jurând credință legilor țării, religiei sale, integrității teritoriului ei și jurând să fie domn constituțional, că se va sprijini pe națiune și reprezentanța ei națională. “Eu vă aduc... acel respect pentru lege pe

⁹ C.C. Angelescu, *op. cit.*, p.6.

¹⁰ Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare, vol. I (1866 – 1876)*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Constantin Schifirneț, , București, 2001, p. 8.

¹¹ *Idem*, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, București, 1994, p. 17.

¹² *Idem*, *Discursuri parlamentare*, vol. I, p. 212.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Al. Zub, *A scrie și a face istorie*, Iași, 1981, p. 254 – 258; Vezi și Gică Manoli, *Titu Maiorescu–Omul politic*, teză de doctorat, Iași, 2011, p. 44.

¹⁵ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare...* București, 1897-1899, vol. I, p. 12-13.

care l-am cules în exemplul alor mei”¹⁶. În rândul elitei guvernante românești a fost o dispută în legătură cu implicarea sau neimplicarea suveranului în elaborarea Constituției. Gruparea liberal radicală ar fi voit ca el să fie încunoștiințat doar de Constituție care ar fi trebuit elaborată înainte de venirea sa după principiul « regele domnește, dar nu guvernează ». Gruparea conservatoare, majoritară, s-a opus, considerând că suveranul trebuia implicat (conservatorii sperau că îl vor avea ca aliat în elaborarea proiectului constituțional în impunerea unor puncte de vedere pe care ei le susțineau). Și rolul lui Carol I a fost determinant în stabilirea structurii parlamentului, respectiv bicameral și în circumstanțele în care urma să funcționeze dreptul de veto. În primul caz, suveranul a susținut existența a două camere, cea de a doua cu rol ponderator pentru a potoli excesele celei dintâi. Era un punct de vedere conservator și era o garanție de stabilitate a regimului politic. La 2/14 iunie 1866, într-un Consiliu de miniștri la care participă și el, Carol declară că nu cedează și stăruie în mod absolut pentru sistemul bicameral¹⁷. Fără această prevedere, el nu vrea să primească proiectul de constituție și declină mandatul ce i s-a dat. “Vodă Carol arată că înțelege a fi un factor constituțional, al cărui glas trebuiește ascultat și ținut seama de dânsul”¹⁸. La 8/20 iunie, Carol convoacă mai mulți deputați și le cere să se înțeleagă asupra Constituției. El insistă să se acorde suveranului dreptul de veto absolut. Răspunde astfel Camerei care acorda domnitorului doar dreptul de vot condiționat, suspensiv, cum îl avea președintele SUA¹⁹. Intervenția lui Carol are efect, la propunerea comitetului compromisoriu, comitetul delegațiilor secțiilor acordă domnitorului dreptul de veto absolut²⁰. Un drept de care Carol I nu s-a folosit. Cel mult a întârziat sancționarea Legii căilor ferate în iulie 1871²¹. La 1 iulie 1866, Carol I promulgă Constituția. Consulului belgian la București, domnitorul îi declara: „*România nu are de urmat un model mai bun în toate privințele, decât exemplul Belgiei*”²². 12 zile mai târziu depunea jurământul: „Prin Constituția ce dăm astăzi statului român, realizăm aspirațiile legitime ale națiunii, garantând interesele tuturor stărilor precum și toate drepturile pe care cetățeanul trebuie să le găsească într-o societate civilizată. Acest act pentru mine este cel mai însemnat al vieții mele, căci el este pactul definitiv care mă leagă pentru totdeauna cu destinele noii mele țări, cu România... Un guvern monarhic este așezat. Să stăruim dar cu toții

¹⁶ Carol I. *Cuvântări și scrisori*, București, 1909, p. 251, Vezi și D.A. Sturdza, *Domnia regelui Carol I, Fapte. Cuvântări. Documente*, București, 1906, p. 254.

¹⁷ *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, București, 1912, vol. I, p. 73.

¹⁸ Gen T. Văcărescu, *Venirea în țară a regelui Carol*, în „Convorbiri literare”, nr. 10, octombrie, 1914, p. 613.

¹⁹ *Memoriile regelui Carol I...*, București, 1992, vol. I, p. 75.

²⁰ *Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, 1983, p. 160.

²¹ Vezi T. Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până la 1916*, București, f. a., p. 307-309.; G.D. Nicolescu, *Parlamentul român 1866-1901*, București, 1903, p. 118.

²² Carol I, *Cuvântări și scrisori*, București, 1909, vol. I, p. 142.

ca, prin leala și sincera aplicare a principiilor acestei Constituțiuni, ea să poată produce binefăcătoarele ei roade”²³. Cel puțin acum, la început, Carol I se arăta satisfăcut de noua Constituție și, firește, de prerogativele sale potrivit acesteia. Ele erau importante – Suveranul era parte a puterii legislative, alături de Cameră și Senat. Era un fel de “a treia cameră cu puteri legiuitoare”, după expresia fericit aleasă a lui T. Drăganu. Domnitorul avea dreptul de a convoca, a deschide, a amâna, a închide și dizolva Camerele, avea dreptul de a întocmi regulamente pentru executarea legilor, care regulamente, desigur, nu puteau suspenda legile și nici nu puteau scuti pe cineva de la aplicarea lor. Carol I n-a abuzat de niciunul din aceste drepturi. Nici din partea Parlamentului n-au fost abuzuri. Camerele se puteau deschide, la 15 noiembrie, și fără mesajul suveranului și convocarea lui, dar nu s-a întâmplat. De asemenea, amânarea lucrărilor legislativului nu putea depăși termenul de o lună, iar actul de dizolvare a unor camere trebuia să fie însoțit și de convocarea în maxim de două luni a alegătorilor și maxim trei luni a camerelor succesive.

Ca reprezentant al puterii executive, suveranul îi numea și revoca pe miniștrii, dizolva Parlamentul, era comandantul armatei. El era inviolabil, în sensul că nu era răspunzător nici pentru actele sale personale. Principiul inviolabilității avea, însă, și reversul său. Actele suveranului nu aveau nici o putere decât dacă erau contrasemnate de un ministru. Cei care răspundeau pentru actele guvernului erau miniștrii de resort. Suveranul era, în același timp, irevocabil, puterile fiindu-i conferite pe viață. În intenția legiuitorilor de la 1866, dar și a acelora de mai târziu, suveranul trebuia să fie un element ponderator între cele trei puteri – executivă, legislativă și judecătorească –, temperându-le excesele, un element care să reprezinte principiul colaborării puterilor. Se situa deasupra partidelor, a pasiunilor politice. Instaurarea monarhiei constituționale aduce o stare de echilibru între domnitor și oamenii politici, „mai bine zis între domnitor și grupările politice în acțiune într-un moment sau altul”²⁴

Domnitorul are atribuțiile sale și în exercitarea puterii judecătorești. Sentințele judecătorești se dădeau în numele suveranului. El era acela care sancționa și promulga legile, amnistia în materie politică și criminală, fără a putea suspenda cursul urmăririi judecătorești, el numea în funcții publice, fără a crea noi funcții, încheia convenții cu state străine, care nu puteau însă fi aplicate fără aprobarea puterii legislative. Lista civilă a suveranului era stabilită prin lege.

Constituția din 1866 introduce trei principii fundamentale: principiul suveranității naționale, potrivit căruia toate puterile emanau de la Națiune,

²³ Al. Pencovici, *Dezbatările Adunării Constituante din anul 1866 asupra Constituției și legii electorale*, București, 1883, p. 180.

²⁴ D. Berindei, *op. cit.*, p. 157.

principiul guvernării reprezentative, după care Națiunea nu poate guverna decât prin delegați și principiul separării puterilor în stat: legislativă, executivă și judecătorească, ai căror titulari erau independenți unii de alții. Puterea legislativă era exercitată de Parlament (bicameral) și de către rege. Numai acordul de voință al celor trei segmente ale puterii legislative, Adunarea Deputaților, Senat și rege, asigura introducerea și funcționarea legislației. Puterea judecătorească era formal independentă de celelalte două. Nici o jurisdicție nu se putea crea decât în virtutea unei legi. Curtea de Casație avea dreptul de a cenzura actele administrative la cererea unui recurent, proclamând, dacă era cazul, ilegalitatea lor (s-a întâmplat în martie 1912, când a fost respinsă Legea tramvaielor, adusă de guvernul P. P. Carp, obligându-l pe acesta să demisioneze).

Puterea executivă avea ascendent asupra celorlalte două (potrivit principiului liberal al separării puterilor, cele trei puteri trebuiau să aibă o forță egală, pentru a evita supremația uneia asupra celorlalte). Ea era asigurată de suveran și de miniștri (până la 15 martie 1881, când România s-a proclamat regat, suveranul avea titlul de Domn). Inițial erau șapte miniștri: Interne, Finanțe, Justiție, Externe, Culte și Instrucțiune Publică, Război, Lucrări Publice. De la 1 aprilie 1883 apare și Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, care, la 1 aprilie 1908, se desparte în două – Industria și Comerțul, constituind un minister separat.

Prin Constituție, regele era irevocabil, în sensul că puterile lui erau pe viață, și inviolabil, în sensul că nu era răspunzător nici pentru actele sale personale. Principiul inviolabilității avea și reversul său. Actele regelui nu aveau nici o putere decât dacă erau contrasemnate de un ministru. În intenția legiuitorilor de la 1866, dar și a acelor de mai târziu, regele urma a fi un element ponderator între cele trei puteri, temperându-le excesele, un element care să reprezinte principiul colaborării puterilor. Regele era deasupra partidelor, deasupra pasiunilor politice. Rațiunea de a fi a suveranului era astfel foarte limpede exprimată de constituționalii de la 1866: asigurarea stabilității întregului sistem constituțional. Nu întâmplător suveranul era străin, pentru a curma rivalitățile interne pentru domnie. Și nu întâmplător provenea dintr-o familie domnitoare din Europa (în cazul lui Carol I, din familia Hohenzollern-Sigmaringen, ce se afla pe tronul Germaniei). Aceasta fusese una din doleanțele cele mai însemnate ale divanurilor ad-hoc. din 1857. Se spera ca un principe străin, dintr-o casă domnitoare din Apus, prin prestigiul familiei din care provenea și, de ce nu, prin sprijinul acesteia, va putea fi de folos în dobândirea independenței și în păstrarea ei. În momentele de criză din Europa anilor de domnie a lui Carol I, calculul oamenilor politici români s-a dovedit a fi exact. În aceeași idee, a asigurării unei stabilități politice, Constituția de la 1866 introduce principiul eredității în desemnarea monarhului (până atunci domnia fusese electivă, preferându-se, pe cât a fost cu putință, acei pretendenți care aveau legături de

rudenie cu fostul domn). Numai bărbații și descendenții acestora puteau moșteni Tronul, prin ordinea de primogenitură, cu excluderea femeilor și a coborâtorilor lor. Puterea executivă era exercitată de guvern și rege, care desemna primul ministru, aproba lista miniștrilor, primea jurământul lor. Cu mandat regal, regele putea proroga sau dizolva Parlamentul. Acesta din urmă, pe de altă parte, putea da vot de blam unui ministru sau întregului guvern, cum s-a și întâmplat la 12 februarie 1901 sau la 17 ianuarie 1922²⁵.

Noua Constituție consacră unitatea și indivizibilitatea statului, stabilea-pentru prima dată în chip oficial- denumirea de România în locul aceleia de Principatele Unite (în afară va continua să rămână denumirea de Principate până la Congresul de la Berlin, din 1878). De asemenea, Constituția statua drapelul tricolor (albastru, galben și roșu), consacră, ca formă de stat, monarhia constituțională, ereditară, în familia principelui Carol I, în linie directă masculină, succesorii fiind crescuți în religia țării. În Constituție sunt înscrise drepturile și libertățile cetățenești. Ea prelua deosebirea dintre ortodocși și neortodocși din Convenția de la Paris din 1818, stipulând la articolul 7 că „numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea”, ceea ce îi excludea cu totul pe evrei de la dobândirea cetățeniei.

Constituția menține sistemul de vot cenzitar. La o populație de 5 milioane de locuitori la alegeri se participa pe colegii, cu următorul număr de electori: 3388 la colegiul I, 4814 la colegiul II, 15382 la colegiul III, 370000 la colegiul IV din care votau direct 1 din 50. Primele trei colegii desemnau 228 de deputați, iar al IV-lea doar 30²⁶.

Principele Carol se arată convins la începutul domniei sale de necesitatea punerii în practică a Constituției adoptate. De aici cuvântările sale au fost tot atâtea îndemnuri la ordine, economie, conștiinciozitate, muncă. La închiderea Constituantei, la 6/18 iulie 1866, cuvintele dominante din alocuțiunea sa sunt ordine și progres²⁷. O apropiată a suveranului, Mite Kremnitz se arăta și ea convinsă de reușită: „Nicăieri deosebirea dintre supus și stăpân nu este mai mare ca aici și totuși România e dominată de un curent democratic produs de cultura modernă și de o concepție liberală pentru care multe state apusene o pot invidia”²⁸. Carol I constată că libertatea presei în România era cu adevărat mare. Dar nu intervine pentru a o limita. „Sunt pentru libertatea nelimitată a presei, declara el, căci ea este infinit mai puțin periculoasă decât o libertate limitată”²⁹. E împotriva exceselor. Și împotriva proceselor de presă, pe care le consideră inutile, în general împotriva măsurilor severe, „căci aceasta nu se

²⁵ Vezi Ion Bulei, *O istorie a românilor*, Ed. a IV-a revăzută, București, 2007, p. 114-115.

²⁶ M. Dogan, *Analiza statistică a democrației parlamentare din România*, București, 1946, p. 91.

²⁷ D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. I, p. 323.

²⁸ M. Kremnitz, *Regele Carol I. Un simbol al vieții*, București, 1903, p. 28.

²⁹ D.A. Sturdza, *op. cit.*, p. 363.

potrivește într-un stat constituțional”³⁰. Carol va avea de-a face cu destule atacuri de presă, care vor veni din nestăpânirea mai ales a condeielor liberale. Libertatea presei, a întrunirilor, a asocierilor, fusese o concesie făcută liberalilor în schimbul concesiilor în problemele electorale. În practică cele două concesiuni vor intra adeseori în conflict. Din fericire pentru stabilitatea politică a țării, confruntările rămân „la un nivel superior”³¹, între reprezentanții electorilor, fără implicarea masei acestora. Efect, desigur, și al votului restrictiv care limita drastic participarea la vot. Constituția de la 1866 tulbură legăturile dintre diferitele orientări politice de până atunci și creează o separație între stânga și dreapta, o demarcație care îl împiedică pe suveran să găsească soluții de guvernare de mijloc. El susține în primii ani încercarea lui V. Boerescu de a da naștere în jurul ziarului „Pressa” unei formațiuni politice de mijloc. Boerescu își alăturase pe D. Ghica, dominat de aceleași intenții. După acesta din urmă „era revoluțiunilor” încetase și el condamna atât extrema „svăpăiată și aventuroasă”, cât și extrema cealaltă, legată de tradiții politice prea rigide³². Încercarea nu reușește și Carol nu va avea o grupare de centru ca alternativă de guvernare³³. Va avea doar soluția guvernărilor cu majorități parlamentare confortabile, ceea ce presupunea controlarea alegerilor. Și, sub votul cenșar, toate alegerile vor fi controlate. De la bun început Carol acuză lipsa unor partide politice influente și lipsa unei opinii publice. Faptul îl îndeamnă chiar fără să vrea (dar el o vrea) să ocupe el prim planul politicii. Ceea ce va și face.

În primii ani, suveranul e supus presiunilor dinspre dreapta politică, care îi cereau să se modifice Constituția în sens restrictiv. Pentru că o bună parte a elitei politice constata că, de fapt, țara era greu – dacă nu imposibil – de guvernat cu noua Constituție, care nu corespundea stărilor de fapt din țară. România nu era la nivelul receptării ei. Era – cum o spunea T. Maiorescu în 1867, într-un memoriu adresat lui Carol I – într-o stare de copilărie politică, cu o libertate a presei care nu era decât un instrument de dezordine și de insultă la adresa instituțiilor statului³⁴. După el doza de liberalism introdusă în societatea românească prin Constituție a fost prea mare. Și efectul a fost contrar celui voit de legislator. În martie 1870, D. Ghica îi cerea principelui să treacă peste uzanțele constituționale, să sfideze presa și să cheme la putere un grup de oameni energici³⁵. N. Suțu îl sfătuia să aducă un consiliu privat de șapte persoane, care să dețină puterea și să îndepărteze corupția și pe funcționarii

³⁰ *Memoriile regelui Carol I*, vol. I, 1992, p. 143.

³¹ Ioan Roberto Istrate, *Constituția de la 1866 în gândirea și practica politică românească (1866-1918)*, București, 1997, p. 89, teză de doctorat

³² Vezi „Pressa”, an I, nr. 1 din 18 februarie 1868 și idem, an III, nr. 100, din 9 mai 1870; Opinia lui A. Stan, *Grupări și curente politice...1859-1877*, București, 1979, p. 216.

³⁴ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare...*, vol. I, p. 330.

³⁵ Arhivele Naționale Centrale, fond Casa Regală, dosar 4/1870, f. 1/2. Apud I. R. Istrate, *op. cit.*, p. 91.

venali. Principele N. Suțu nota în Memoriile sale: „Încrederea slăbește, relațiile sociale se destramă, în general, publicul privește cu dispreț orice autoritate, orice agent al puterii..., subalternii se revoltă împotriva șefilor ierarhici și publică prin ziare diatribe și critici virulente ori de câte ori sunt amențați cu pedeapsa... Și vor să spună că aceasta înseamnă progres, când, în fond nu e decât sporită anarhie sporită”³⁶. În noiembrie 1869 un alt memoriu îi cere lui Carol schimbarea Constituției în sens restrictiv³⁷.

Cel mai radical act al dreptei politice este așa numita *Petiție de la Iași*, inițiată de conservatorii moldoveni din jurul lui Gr. M. Sturdza și trimisă parlamentului în aprilie 1871. Printre semnatari: D. Corne, P. Rosetti-Bălănescu, I. Cantacuzino, N. Mavrocordat, Șt. Carp... Erau și junimiștii: T. Maiorescu, V. Pogor, C.D. Sturdza, G. Racoviță, care țineau să precizeze că erau de acord doar cu tendința acestei Petiții. Semnatarii făceau un bilanț al celor cinci ani care trecuseră de la adoptarea Constituției de la 1866 („cinci ani de anarhie sunt îndeșul pentru a dezorganiza și a pierde o țară”³⁸). Ei acuză luptele de partide, dispariția sentimentului de dreptate, libertatea prost înțeleasă, care permite celui care nu are nimic să voteze impozite pe spinarea celui care are („o egalitate rea”). *Petiția* respinge trilogia libertate, egalitate, fraternitate și propune în loc principiul libertate și dreptate, pentru că „acolo unde dreptate nu există, libertatea degenerează în licență”. Libertatea presei este combătută, ea fiind „un adevărat scandal”, legea electorală, de asemenea, pentru că nu asigură întărirea marilor proprietari, șeful statului nu putea asigura ordinea și stabilitatea deoarece prerogativele sale erau prea limitate. Întreg regimul politic din România era, altfel spus, incompatibil cu lipsa de cultură, cu ignoranța poporului român. De aceea, *Petiția* propune ca delictele de presă să fie de competența tribunalelor corecționale. Constatând ineficiența justiției (aluzie directă la achitarea tuturor celor implicați în mișcarea de la Ploiești din 8/20 august 1870), semnatarii propun introducerea în Constituție a unui articol care să prevadă proclamarea stării de asediu de câte ori era nevoie și a altuia care să introducă pedeapsa cu moartea. Se mai propun măsuri de ridicare a censului celor care votau la colegiul I la 700 de galbeni, întărirea puterii Senatului – care trebuia să devină cu adevărat un corp ponderator între tron și Adunarea Deputaților – mărirea numărului senatorilor numiți de suveran. Se reia ideea înființării unui Consiliu de stat, „compus din oameni capabili, cu misiunea specială de a elabora proiecte de legi”. Alte propuneri vizau reducerea numărului de colegii la Cameră de la patru la două, dar nu și reducerea censului. Dimpotrivă. „Adoptând aceste măsuri legislative care singure pot

³⁶ *Memoriile principelui N. Suțu*, București, ed. 1997, p. 377.

³⁷ Apud I. C. Istrate, *op. cit.*, p. 91.

³⁸ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. I, p. 57-58.

scăpa țara noastră de pieire, atunci veți dobândi recunoștința publică³⁹, scriau autorii *Petiției* principelui Carol. Depusă la registratura Camerei, *Petiția* va fi ignorată de toată lumea. „N-a avut nici măcar soarta de a fi citită în Parlament”, cum remarcă T. Maiorescu, nu fără umor.

Carol I nu răspunde niciunui îndemn de modificare a actului constituțional abia instituit. Preferă să călătorească prin țara peste care domnea, cu intenția declarată de a o cunoaște, cum îi scrie el doamnei H. Cornu, la Paris. Stăruie pentru o cât mai rapidă construcție de drumuri de fier. „Numai printr-o linie de drum de fier între București și Iași, Moldova va fi cu adevărat unită cu Țara Românească și orice idei separatiste vor dispărea”⁴⁰.

Dar, sub presiunea de această dată a stângii politice, din 1870, Carol începe să vadă situația și sub altă prismă, aceea a unei eventuale schimbări a Constituției. Într-o convorbire cu I.C. Brătianu, acesta îi vorbea lui Carol de situația foarte gravă din țară, ceea ce putea duce chiar la înlăturarea sa de la tron⁴¹. Într-o scrisoare, T. Maiorescu nota la 16 octombrie 1869: „Principele Carol urma să fie alungat din țară printr-o lovitură de stat iar Bibescu, fiul unui fost principe pare a fi patronat de Franța drept candidat pentru acest caz. Mie însumi mi-au fost făcute destăinuiri în acest sens pentru ca eu și prietenii mei din Iași să ne alăturăm eventual noii mișcări”⁴². Domnitorul e învinuit de stângă de „politică personală” și călcarea Constituției. Liberalii radicali demisionează din Cameră și trec la acțiuni conspirative. Ei, liberalii, cereau ca după regulile constituționale să li se dea lor puterea. Dar Carol nu voia să dea guvernarea pe mâna unor oameni politici care îl amenințaseră. Pe de altă parte, domnitorul constată faptul că el nu putea acorda puterea cui voia, ci era nevoit să țină cont de „opiniunea națiunii, manifestată liber prin Adunarea Națională și în afară de Cameră”⁴³. În 1869-1870 Constituția din 1866 pare amenințată cu revizuirea. În 1870 curentul antidinastic „devenise deja anarhic”⁴⁴. Într-o scrisoare din aprilie 1870, adresată fratelui său, Leopold, Carol observa: „Starea de lucruri din România nu îngăduie o constituție liberală; în toate păturile populației lipsesc individualitățile care să aibă priceperea trebuincioasă. Constituția slujește doar ambiției șefilor de partide și încarcă pe principe, fie el slab sau energetic, de lanțuri grele”⁴⁵. După războiul franco-prusac și agitația liberal-radicalilor din țară, culminată cu „republica de la Ploiești”, ideea modificării Constituției e tot mai prezentă în intențiile domnitorului, îndemnat în acest

³⁹ Vezi *Petiția de la Iași*, integral publicată, în T. Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, București, p. 62-63.

⁴⁰ Regele Carol I al României. *Cuvântări și scrisori*, vol. I, p. 102.

⁴¹ *Ibidem*, p. 147.

⁴² T. Maiorescu, *Jurnal și epistolar*, vol. V, București, 1986, p. 221.

⁴³ G. D. Nicolescu, *op. cit.*, vol. I, p. 77.

⁴⁴ M. Kremnitz, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁵ *Memoriile regelui Carol I*, vol. II, p. 106.

sens și de tatăl său. „Concepția ta asupra dezvoltării ulterioare a afacerilor române, corespunde pe deplin cu vechile mele vederi și sunt de părere fermă că, continuarea domniei tale nu va fi cu puțință decât dacă puterile protectoare cer și obțin o revizuire a Constituției... iar dacă nu se poate căpăta atunci abdicarea și retragerea se impun...”⁴⁶. În corespondența sa, domnitorul discută și de modalitatea revizuirii. El respinge ideea unei lovituri de stat. „Loviturile de stat de obicei izbutesc foarte bine la început, dar mai târziu niciodată nu lipsesc urmările rele”⁴⁷. În noiembrie 1870, Carol adresează o scrisoare suveranilor Angliei, Austro-Ungariei, Rusiei, Prusiei și Italiei, propunând modificarea sistemului de putere din România (țara se afla sub garanția marilor puteri, după cum hotărâse Congresul de la Paris, dar pentru modificări constituționale principele nu era chemat să ceară avizul puterilor garante, pe baza principiului câștigat de Cuza în 1864. Carol voia, însă, sprijin din afară într-un atare demers). Dar marile puteri nu reacționează favorabil la cererea principelui. Semnificativ este răspunsul lui Bismarck: „Orice complicație română e acum de două ori rău venită: principele nu s-ar putea bizui o clipă nici măcar pe sprijinul nostru moral”⁴⁸. Carol merge și mai departe și face publice părerile sale, inclusiv intențiile de abdicare. Trimite o scrisoare către **Augsburger Allgemeine Zeitung** și ea apare la 27 ianuarie 1871. Aici declară că timp de cinci ani a încercat să domnească în România, dar rezultatele sunt total nesatisfăcătoare. Și se întreabă cine-i vinovat?. El, care n-a cunoscut poporul, sau poporul?. Vina nu era, o spune domnitorul, nici a lui nici a poporului, ci a celor care vorbeau în numele acestuia. „Acești oameni care și-au făcut educația lor politică și socială mai mult în străinătate, uitând cu desăvârșire împrejurările patriei lor” și care „nu caută alta decât a aplica aici ideile de care s-au adăpat acolo, îmbrăcându-le în niște forme utopice, fără a cerceta dacă se potrivesc sau nu”. România nu era capabilă atunci, după Carol, să susțină cu succes un regim liberal, așa cum l-a statuat Constituția de la 1866, trecerea fiind prea bruscă și fără tranziție, o trecere de la un regim despotic „la cea mai liberală Constituție, precum nu o are niciun popor din Europa și în condițiile în care românii nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenești, ce se cer pentru o formă de stat qvasirepublicană”. Ca soluții Carol propune înființarea unui Consiliu de stat, cu importante atribuții, restrângerea prerogativelor Adunării Deputaților, restrângerea dreptului de vot la alegerea Senatului, mărirea numărului senatorilor numiți de suveran, limitarea libertăților presei, desființarea gărzii civile. Și ca măsură extremă, domnitorul propune abdicarea sa⁴⁹.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 120.

⁴⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 266.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 142.

⁴⁹ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. I, p. 27-29.

Forma pe care a ales-o principele pentru a spune toate acestea era aceea de scrisoare adresată aparent fostului său dascăl Auerbach, dar, de fapt, unei persoane fictive. Generalizând prea tare, acuzând prea evident pe alții, dezvinovățindu-se prea mult pe sine și vinovățind prea mult pe alții, principele Carol își descria poziția în care se găsea. Constituția din 1866 părea în pericol. În **Memorii** domnitorul își descria starea și făcea comentarii în același stil: „Primesc mâine adresa Camerei care e o capodoperă de perfidie fanariotă” I. Ghica îl scuză, scriind că în cei cinci ani de domnie, Carol I a ajuns „la capătul registrului oamenilor politici”⁵⁰. După violențele de stradă din martie 1871, provocate de sărbătorirea zilei de naștere a lui Wilhelm I, la 11 martie 1871, Carol chiar chiamă pe foștii locotenenți domnești, din mâinile cărora primise domnia pentru a-i informa că abdică. Răspund convocării Lascăr Catargiu și N. Golescu, cel de-al treilea, N. Haralambie, lipsind din București. Liderul conservator îl determină pe suveran să se răzgândească (oricum se pare că intenția de abdicare era mai mult o amenințare), și îi oferă soluția unui guvern de durată. Și guvernul L. Catargiu va fi primul guvern de autoritate și siguranță al domnitorului Carol. Criza constituțională ia sfârșit fără ca să se aducă vreo schimbare Constituției de la 1866. Cu toate că alte încercări de modificare nu vor lipsi. La 12/24 martie 1871, P.P. Carp îi scria ministrului de Externe Gh. Costaforu că, dacă s-ar voi cu adevărat o modificare a Constituției și o calmare a spiritelor acela ar fi momentul prielnic deoarece guvernul e suficient de puternic⁵¹. Dar același Carp se declara în 1879, exprimând o poziție care nu era doar în tabăra conservatoare, împotriva oricăror modificări ale Constituției din 1866, altele decât acelea care reprezintă satisfacerea unor angajamente internaționale. Pentru că, acea Constituție de la 1866 „a fost opera unui compromis, opera tuturor partidelor din țară..., credem că orice atingere astăzi nu poate fi decât unilaterală..., dacă aş crede că partidul liberal astăzi ar voi să modifice Constituțiunea în sens mai liberal eu unul nu m-aş mai crede în drept a respecta acea Constituțiune... Precum nu le dau dreptul să o modifice în sens mai liberal... şi mie-mi refuz dreptul să o modific în sens mai restrictiv”⁵². Și modificări nu se fac decât acelea care decurg din tratatele internaționale, respectiv din Tratatul de la Berlin.

Prima dintre ele are loc în 1879. Puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin condiționează recunoașterea independenței României de modificarea art. 7 din Constituție privitor la dobândirea cetățeniei. La 17 ianuarie guvernul depune în Parlament mesajul de revizuire a art. 7, în baza căruia urma să se acorde cetățenie evreilor pământeni. Începe în parlament și în presă o vie dezbateri, chestiunea evreiască unde una de mare acuitate. Scrie principele Carol:

⁵⁰ I. Ghica, *Scrisori economice*, vol. II, București, 1937, p. 204.

⁵¹ AIC, Fond Casa Regală, dosar nr. 21-1871, f.1; apud, I R Istrate, *op.cit.*, p. 148.

⁵² P.P. Carp, *Discursuri*, ed. 2000, p. 77-79.

„nu fără îngrijorare privesc viitorul căci problema evreiască se lovește în Camere de o opoziție înverșunată, încât nu e de prevăzut că se poate ajunge la un compromis. Europa așteaptă prea mult și Camerele vor să dea prea puțin sau aproape nimic”⁵³. La 20 februarie/4 martie 1879 are loc în Camera Deputaților prima citire a Legii pentru schimbarea Constituției, iar dezbaterile încep a doua zi. Dezbaterile sunt aprinse, dar – pe căi diplomatice și în presă – presiunea mai ales a Germaniei e mare. Și, la 27 februarie/11 martie Adunarea Deputaților, acuzând presiunea externă, votează o moțiune, prin care declară oportunitatea revizuirii art. 7 al Constituției României, potrivit art. 44 al Tratatului de la Berlin (71 de voturi contra 19). A doua zi, Senatul votează aceeași moțiune (41 de voturi contra 6)⁵⁴. Cu aceasta revizuirea nu era înfăptuită. Era numai amânată. În septembrie suveranul nota într-o scrisoare trimisă principesei Elisabeta: „Îmi arde capul în adevăratul sens al cuvântului de grijă și de supărare în problema evreiască care începe să capete un caracter grav și dezagreabil. Patimile s-au dezlănțuit în așa măsură că este nevoie de calmul ca să nu se dezlănțuie o furtună”. Iar, în octombrie, în aceeași chestiune, îi scria surorii sale Maria de Flandra: „În străinătate nu-și pot face nicio idee ce timp extrem de dificil am străbătut eu în problema evreiască. Au fost chiar lupte pe viață și pe moarte”⁵⁵. Lăsând exagerările de o parte, n-a fost deloc ușor să se treacă prin Parlament revizuirea. Ea e aprobată de Adunarea Deputaților la 7/19 octombrie 1879, cu 133 voturi pentru și 9 contra, iar de către Senat la 11/23 octombrie, cu 56 de voturi pentru și 2 contra (votul e așa categoric pentru revizuire din cauza presiunilor guvernului liberal asupra parlamentarilor proprii). Modificarea e promulgată la 13/25 octombrie 1879). Ea stabilea că diferența de credință religioasă nu constituia o piedică în exercitarea drepturilor civile și politice. Străinii, fără deosebire de religie, supuși sau nu unei protecții străine, puteau dobândi cetățenie română în urma unei cereri adresate guvernului în care arătau capitalul de care dispuneau, profesia și dorința de a se stabili în România; 10 ani după aceasta urma a locui în țară, dovedind prin actele sale că e folositor țării. Erau dispensați de acest stagiul toți cei care făcuseră invenții utile, cei talentați sau cei care înființau întreprinderi comerciale sau industriale, ca și cei care se născuseră în țară și din părinți stabiliți în țară și care nu fuseseră niciodată supuși ai unei puteri străine. Primeau imediat cetățenia cei care participaseră la Războiul de Independență (circa 900). Naturalizarea nu putea fi făcută decât de Parlament, prin lege și individual. Cei care nu intrau în aceste prevederi erau românii aparținând altor state, adică aflați în imperiile vecine. Dacă voiau să se stabilească în țară, li se recunoșteau imediat toate drepturile pe care le aveau ceilalți cetățeni români.

⁵³ Sorin Cristescu, *Carol I. Corespondența personală (1878-1912)*, București, 2005, p. 68.

⁵⁴ *Istoria României în date*, București, 2003, p. 245.

⁵⁵ S. Cristescu, *op., cit.*, p. 72.

Numai românii și românii naturalizați puteau dobândi averi imobiliare rurale în țară.

Nu era decât o rezolvare parțială a chestiunii evreiești. Marile Puteri vor accepta până la urmă această soluționare. Nu înainte ca România să fie de acord cu despăgubiri costisitoare în afacerea Strousberg (cerere expresă a lui Bismarck, cel care îndemnase la încheierea tranzacției cu Strousberg). Istoricul A.D. Xenopol scrie că în România curentul antisemit „se nascu în țară atunci când evreii începură a năzui la cetățenia română”. În spațiul românesc, numărul evreilor nu era mare în Transilvania (doar 14 842 în 1870), dar era însemnat în Bucovina, Basarabia, în Vechiul Regat și în Moldova. Și acest număr sporește mereu prin emigrările masive dinspre Rusia (unde intoleranța față de ei avea caracter oficial). În Vechiul Regat, numărul lor ajunge la 269 015 (4,5 % din totalul populației) în 1899. Aveau 603 de sinagogi cu 152 de rabini și 86 de ajutoare (prin comparație, luteranii aveau 16 biserici, calvinii 5, lipovenii 40, armenii 15, musulmanii 214 moschei, plus 203 geamii). Evreii se stabilesc în orașe. În Moldova, ei devin majoritari în așezările urbane. După cum sunt majoritari în ocupații, precum cele de comercianți, cămătari, bancheri, bijutieri, ceasornicari ș.a. La sate sunt arendași, cămătari și cârciumari. Pe teren economic, evreii se mișcau mult mai repede decât localnicii. Ei erau purtătorii noului capitalism în societatea românească. Trăiau, însă, în comunități separate, neacceptând integrarea în societatea românească, care, lezată, reacționează adesea prin elita ei politică și intelectuală: M. Eminescu, B.P. Hașdeu, V. Conta. Constituția din 1866 nu acordă evreilor drepturi politice (în primul proiect al Constituției li se acceptau drepturi, dar o manifestație antisemită în Capitală, susținută de liberal-radicali, care provoacă daune și unei sinagogi abia construite, schimbă dispoziția membrilor Constituantei). Oamenii politici români și-au motivat rezistența prin îndărătnicia evreilor în a rămâne „*un corpus separatum*” în societatea românească, cu metodele lor fără scrupul în comerț, cămătărie, arendășie ș.a., cu neîncetatele lor apeluri la străinătate pentru a forța mâna României. În plus, acordarea cetățeniei în bloc, în condițiile în care în Rusia această cetățenie nu era acordată (aici trăiau peste 5 milioane de evrei, supuși deseori la pogromuri și masacre), ar fi însemnat *ipso facto* încurajarea imigrației și creșterea rapidă a numărului lor în România. Marile Puteri se mulțumesc până la urmă cu această rezolvare „à la roumaine” (Germania dă tonul). Alianța Israelită de la Paris, organizațiile politice și confesionale evreiești din țară nu vor înceta însă să facă presiuni asupra statului român ori de câte ori se va ivi prilejul (aceste presiuni sunt mari în 1900–1901, în timpul crizei financiare, când vor contribui la neacordarea unui împrumut extern avantajos, și în 1907, în timpul răscoalei țăranilor, considerată de presa favorabilă evreilor drept o mișcare antisemită). Și, în bună măsură, din această cauză, imaginea României va avea de suferit în opinia

publică europeană și americană. Naturalizarea în bloc este recunoscută abia mai târziu, la sfârșitul Primului Război Mondial, prin decretele din 7/20 decembrie 1918 și 22 mai 1919⁵⁶.

La 2 decembrie 1882 se prezintă oficial în Parlament propunerea de revizuire a Constituției. Toți voiau, desigur, ca revizuirea să reflecte schimbările survenite în situația internațională a țării, dar, în afara acestora toți factorii constituționali voiau și satisfacerea unor revendicări proprii: liberali – o lărgire a dreptului de vot pentru a-i bloca cu succes pe conservatori, aceștia din urmă intenționau să lase Constituția așa cum era și în orice caz să-i împiedice pe liberali să lărgescă și mai mult prevederile constituționale, iar regele urmărea creșterea rolului său în sistemul de putere, sporirea listei civile și a veniturilor Casei Regale și o revizuire cât mai limitată pentru a nu tulbura excesiv atmosfera politică. Pentru că se punea în discuție compromisul constituțional din 1866, conservatorii insistau ca orice modificare constituțională să fie făcută cu acordul ambelor părți implicate la 1866 în realizarea pactului fundamental. Ei mizau și pe o nouă organizare a rândurilor lor prin crearea oficială a partidului lor în 1880 (liberalii își formalizaseră organizarea într-un partid, în 1875).

Dar era nevoie de o revizuire a Constituției? T. Maiorescu, în Parlament, analiza art. 32, 35 și 36 din Constituție privitoare la puterea judecătorească și constata neîndeplinirea în niciun fel a principiului constituțional asupra independenței judecătorești față de cele executivă și legislativă. „Și atunci vorbiți de experiența Constituțiunii de la 1866 însă nu ați experimentat încă Constituția de la 1866”⁵⁷. P.P. Carp îi scria în chip asemănător lui D.A. Sturdza: „Relele de care suferă țara și care se pun pe contul Constituțiunii vor rămâne aceleași cu sau fără modificare”. Adică vor rămâne în continuare amestecul deputaților în administrație, înrâurirea alegerilor de guvern, conflictul intereselor generale cu cele locale. Dar atunci pentru se împotriva Carp la revizuire din moment ce sistemul rămânea același?. „Îmi pasă mult și iată pentru ce. Lumea se deprinde a crede că prin modificarea Constituției putem realiza progrese sociale și văzând că noua modificare n-a produs nici un bine ea nu are să zică că a făcut o experiență greșită și că trebuie să avizeze la alte mijloace, ci are să susție că modificarea nu a fost destul de largă și prin propria noastră vină are să vie apa la moară oamenilor din școala lui Rosetti”⁵⁸. Într-o altă scrisoare (scrisa lui D.A. Sturza, ministrul de Externe, de la Viena unde era ministrul României) el observa: „Cât e de ușor a striga legea electorală e de vină și a traduce la 10 ani o dată legi străine de țară, dar cât e de greu a știi ce e de făcut față de țaranul, față cu meseriașul, față cu organizarea comunală, față cu neatârhnarea dorită dar nerealizată a justiției față, în fine, cu atari probleme sociale ce nu au nimic a face

⁵⁶ Vezi Ion Bulei, *Românii în sec. 19-20. Europeanizarea*, București, Chișinău, 2011, p. 98 și urm.

⁵⁷ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare...*, vol. III, p. 51.

⁵⁸ Apud Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, 2000, p. 67.

cu Constituția pentru că sunt aceleși oricare ar fi forma unei organizări politice”⁵⁹.

Urmează o perioadă lungă de tatonări politice, fiecare articol supus revizuirii fiind redactat de delegații Camerei și ai Senatului și supus aprobării suveranului. La 22 decembrie 1882, Comisia parlamentară prezintă toate articolele ce trebuiau revizuite. În total erau 24 la care se adăugau unele prevederi din Legea electorală. Și începe dezbateră asupra lor. O dezbateră în Parlament și în afara lui⁶⁰. Modificarea Constituției a fost aprobată în ședințele Camerei din 28 martie/5 iunie 1884, cele ale Senatului din 28 martie/7 iunie, și e promulgată la 8 iunie același an. Legea electorală s-a dezbătut în Cameră între 16 mai și 6 iunie și de Senat între 30 mai/7 iunie și s-a promulgat la 9 iunie același an⁶¹. Chiar dacă mai puțin încrâncenată decât revizuirea din 1879, și dezbateră noii revizuirii a însemnat multă dezlănțuire pasională între opoziție și guvern, dar mai ales în sânul majorității guvernamentale, între aripa radicală, condusă de C.A. Rosetti și majoritatea liberală, condusă de I.C. Brătianu. Revizuirea, până la urmă, consfințește o politică moderată, impusă de compromisul între partide și de dorința regelui de a modera reformele constituționale. Aceste reforme, o spunea regele în 1887, „vor asigura dezvoltarea regulată și liniștită a statului, o reprezentare completă a tuturor intereselor și ocrotirea eficace a liberului exercițiu al votului, mărirea garanțiilor constituționale, puterea și stabilitatea”⁶². Revizuirea înseamnă un punct câștigat de liberali în disputa lor pentru putere cu conservatorii prin diminuarea importanței colegiului I, înecat acum în masa colegiilor II și III. Modificarea constituțională înseamnă un câștig și pentru monarh, întărindu-l în poziția sa de manipulator principal pe scena politică a țării. Dar valoarea schimbărilor constituționale din 1884 rămâne minoră.

Constituția astfel modificată în 1884 va rezista cu succes tuturor mișcărilor politice până la primul război mondial. Monarhia constituțională se întărește. Regele Carol rezolvă cu succes problema succesiunii la tron, prin pactul de familie din 21 noiembrie/3 decembrie 1881, prin care nepotul său, Ferdinand de Hohenzolern, devine moștenitor la tronul României (oficial la 30 martie 1889).

După 1891 Carol I trece în chip mai explicit decât până atunci la rotativa guvernamentală. Criza provocată de intenția matrimonială Elena Văcărescu – prințul Ferdinand îi arată lui Carol aria sa de influență în societatea românească și limitele ei. A fost o situație în care partidele au făcut front comun și l-au obligat pe rege să acționeze după voința lor, care, de fapt, era și conformă cu

⁵⁹ *Ibidem*, p. 65.

⁶⁰ Vezi documentatul studiu al lui Gr. Chiriță, *Modificarea Constituției în 1884*, în *Studii*, nr. 4, 1970.

⁶¹ *Constituțiune și lege electorală*, București, 1934.

⁶² C.C. Giurescu, *Cuvântările lui Carol I*, vol. II, p. 315.

prevederile constituționale⁶³. La fel, regele cedează cererii oamenilor politici potrivit căreia fiii principelui moștenitor, toți, nu numai coborâtorii pe linie bărbătească, să ia confesiunea ortodoxă, adică religia țării⁶⁴.

Menținerea Constituției din 1866, cu modificările ei din 1879-1884, ajunge a fi o constantă a întregii acțiuni politice a regelui Carol. Ei i se adaugă menținerea sistemului bipartid. Aceste constante ajung să fie spre 1900 două convingeri puternice ale suveranului: „Sunt convins că prin respectarea ordinii și prin moderațiune, țara va dovedi o înțeleaptă întrebuintare a libertăților publice” și, în consecință, „generațiunea prezentă are acum datoria de a păstra și întări ce a fost câștigat cu multe trude și a se gândi la viitor, fiindcă oamenii trec, patria și instituțiunile sale trebuie să rămână neatinse”⁶⁵. Imediat după 1900 rotativa guvernamentală continuă să funcționeze cu succes. Ea dădea o stabilitate politică în România. Secretul ei îl dezvăluia Take Ionescu în 1905: „știți unde este secretul? Noi suntem siguri de ziua de mâine, noi știm că vom veni din nou la guvern, și atunci ce importă pentru un partid serios un an mai mult sau mai puțin în opoziție? Altfel ar fi dacă plecând de la guvern, nu am ști ce va aduce ziua de mâine”⁶⁶. T. Maiorescu era acid: „deviza sa (a lui Carol I, n.n.), în loc să fie cea pozitivă, ca meritele adevărate să fie încurajate, devenise cea negativă, ca sub domnia sa nimeni să nu se simtă descurajat”⁶⁷. Schimbările de guvern erau pregătite de suveran în cadrul consultărilor cu liderii opoziției, și prin preîntâmpinarea, astfel, a demonstrațiilor de stradă. Jocul puterii consta în trecerea acesteia de la un partid la altul, sistemul fiind bipartid. Situația se complică odată cu apariția Partidului Conservator Democrat, al inteligentului om politic, Take Ionescu, motiv de nemulțumire și de îngrijorare pentru suveran. El vrea să vadă lucrurile așa cum fuseseră și până atunci, cu doi jucători, nu cu trei. „Îmi pare rău, îi declara el lui Take Ionescu, dar dumneata, singur, nu poți veni la guvern, ci numai sau cu toți conservatorii sau cu Ionel Brătianu. Un membru al partidului d-tale a zis că eu știu numai de frică. Vă înșelați, eu sunt prudent, nu fricos”⁶⁸. Compromisul de la 1866 rezistă în continuare, chiar și după grava tulburare socială provocată de răscoalele de la 1907. Regele credea în continuare că straturile mai de jos ale societății erau nepregătite pentru a primi drepturi politice depline. Și, în consecință, nu era nicio grabă în reformarea constituțională.

Din nou un factor externe joacă rol de impuls: de data aceasta sunt războaiele balcanice, care aduc în prim plan și chestiuni sociale și de drepturi politice. Aceasta pe un fundal de frământări din sânul Partidului Național

⁶³ Vezi Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne...*, p. 143 și urm.

⁶⁴ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. IV, p. 80.

⁶⁵ C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 22.

⁶⁶ Apud I. Găvănescu, *Caracterizarea partidelor politice prin ele însele*, Iași, 1905, p. 16.

⁶⁷ T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României...*, p. 413.

⁶⁸ Apud A. Iordache, *Viața politică în România, 1910-1914*, București, 1972, p. 140.

Liberal, unde lider ajunge Ionel Brătianu, în locul bătrânului D.A. Sturdza, care, bolnav, se retrage. I.I.C. Brătianu crește în partid pe valul unui curent reformator impulsivat de tinerii liberali și de curentul generoșilor, intelectuali de prestigiu trecuți de la socialiști la liberali în 1899-1900. Curentul tinerilor liberali cere reforme. Și, odată cu criza externă, acest curent îl obligă și pe suveran să fie de acord cu schimbări în societatea românească. El o face, dar cere ca opera de reformare a Constituției să se realizeze „fără zguduiri” și prin înțelegere cu Partidul Conservator. În 1914, acceptarea reformelor de către regele Carol devenise o realitate și majoritățile confortabile cu care guverna Partidul Național Liberal dădeau de înțeles că această nouă revizuire constituțională urma a se face fără dificultăți.

Dar ... sesiunea extraordinară a Parlamentului din toamna anului 1914 nu mai ia în discuție reformele. Europa intrase în război, iar România amână rezolvarea chestiunilor sale interne, rămânând de veghe în așteptarea momentului în care urma să intre și ea în acțiune. La 19 decembrie 1914 primul ministru I.I.C. Brătianu cere în Parlament amânarea discuției reformelor: „Oricât de caldă ar fi convingerea noastră, oricât de adânci ar fi certitudinile noastre asupra soluțiilor definitive ale eforturilor pentru care am fost trimiși aici, în momentul de față, un simțământ de patriotism și o elementară înțelepciune politică ne impune să amânăm tot ce ne-ar putea dezbina”⁶⁹.

Compromisul constituțional din 1866 rezista încă. Oricum regele Carol n-ar mai fi avut prilejul să-l constate. Moare în septembrie 1914. Nu înainte de a-și da seama, o dată în plus, de limitele puterii sale constituționale. În august 1914, el rămâne singur (de fapt doar cu P.P. Carp) cu părerea sa în privința atitudinii României față de război. Carol I fusese elementul de echilibru al Constituției de la 1866. Urmașul său, Ferdinand I, va fi supus presiunilor evenimentelor care vin peste România. Odată cu el și Constituția de la 1866. În timpul primului război mondial, la 23 martie/5 aprilie 1917, îndemnat de anturajul politic din jurul său, temător de consecințele revoluției ruse pe frontul din Moldova și de pericolul propagandei revoluționare ruse, dă o Proclamație, redactată de Nicolae Iorga: „Vouă, fiilor de țărani, care ați apărut cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, Vă spun, eu, regele vostru, că, pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat totodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Eu, regele vostru, Voi fi întâiul a da pildă. Vi se va da și o largă participare la trebile statului...”. Era o reluare a reformelor promise încă în 1914, ca semn că elita politică nu-și uitase făgăduielile. Dar era mai mult decât atât. Constituția de la 1866 stătea să fie din nou modificată. Plecând de la considerentul că acordarea de reforme în acel

⁶⁹ Apud Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, p. 436.

moment ar fi îmbunătățit raporturile cu Rusia revoluționară, iar, în interior, rezistența conservatorilor ar fi fost mult mai mică și ușor de depășit. I.I.C. Brătianu aduce în Parlament două proiecte de lege – unul de reformă agrară și altul de reformă electorală, altfel spus, pământ și vot universal. I.I.C. Brătianu vine în Parlament la 6 mai 1917 cu proiectele de modificare a Constituției în numele guvernului pe care-l conducea și care era un guvern de coaliție, al liberalilor cu conservatorii din jurul lui Take Ionescu: „să votăm încă de pe acum aceste două principii fundamentale ca să rămână câștigate pentru poporul nostru orice s-ar întâmpla de aici înainte”⁷⁰. Guvernul nu propune reformele propriu-zise, ci principiile lor. În felul acesta se încerca de către guvernul Brătianu și o diversiune internă care să mai șteargă din impresia, cu totul nefavorabilă, pe care o lăsaseră înfrângerile de pe front. Șeful Partidului Național Liberal voia, cum sugestiv remarca C. Argetoianu, „să bată cuiul în casa nouă”⁷¹. Se profită de faptul că Parlamentul în ființă era unul constituant, ales în 1914 cu menirea schimbării unor prevederi din Constituție. La 6 mai 1914, când se aduc proiectele de modificare, se completează și Comisiile parlamentare însărcinate cu redactarea acestor proiecte. Atât la Cameră cât și la Senat, în locul celor absenți sau morți între timp (aceste comisii se formaseră în iunie 1914), sunt aleși acum alți membri, în majoritate conservatori (la Cameră din cei 15 noi, 12 sunt conservatori). Se respecta și astfel coaliția de putere liberalo-conservatoare. Cele două comisii parlamentare, de comun acord cu membrii guvernului, care participă la ședințele lor, redactează un proiect de lege, prezentat la Cameră, la 20 mai 1917 și la Senat, la 30 mai. Supus apoi dezbaterii comitetelor de secțiuni ale Camerei și Senatului, proiectul e readus discuției în plen la 24 mai 1917 în Cameră, la 15 iunie la Senat, cu lungi expuneri de motive⁷². În timpul discuțiilor multe chestiuni strâns legate de o rezolvare de detaliu a operei de revizuire sunt lăsate în suspensie. Faptul se putea justifica prin lipsa datelor necesare, a timpului de studiu, prin necunoașterea unor efecte de ansamblu ale războiului, dar unele își aveau geneza în acordul celor două partide, Pentru a-l ușura s-a evitat cu grijă tot ce putea provoca discuții contradictorii. Discuția generală a ținut de la 24 mai la 14 iunie 1917. Adesea s-au ținut două ședințe pe zi. Numărul vorbitorilor a fost mare. Toți au evidențiat necesitatea reformelor. Inclusiv cei care au contestat legitimitatea guvernului I.I.C. Brătianu de a le aduce în discuție. Take Ionescu dă o replică abilă contestatarilor săi: „Nu duși de un vânt dinspre răsărit sau încinși de o colaborare ministerială” – spune el – au acceptat adepții săi reformele, ci pentru că luptând pentru idealul național s-au transformat ei înșiși în democrați.”Vă

⁷⁰ *Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D.)*, nr. 13, ședința din 6 mai 1917, p. 70.

⁷¹ Apud Ion Bulei, *op. cit.*, p. 488.

⁷² *D.A.D. și Dezbaterile Senatului (D.S.)*, nr. 13 și nr. 10 din 6 mai 1917, p. 69-70, și nr. 17 și 13 din 20 și 30 mai 1917, p. 129-131, 145-146.

închipuiți, de pildă – declara el– că noi, conservatorii, avem de gând să trecem Carpații fără să facem încă un pas înainte-și nu unul dar mai mulți, în ideile moderne ale unei întinse democrații...”⁷³. Așa se salvau aparențele.

Votarea reformelor în cele două corpuri legiuitoare se face fără surprize (afară de încercarea eșuată a mai multor conservatori de a provoca o grevă a senatorilor, care să împiedice votul la Senat⁷⁴). Luarea în considerare a proiectului se face cu 129 voturi contra 2, iar acceptarea revizuirii, care are loc la 13 iunie, cu 130 voturi pentru și 14 împotrivă⁷⁵. La Senat revizuirea trece la 20 iunie cu 79 de voturi pentru și cinci împotrivă⁷⁶.

Cu aceasta, cea de a doua fază a adoptării reformelor agrară și electorală ia sfârșit. Și odată cu ea și o nouă revizuire a Constituției de la 1866. Un nou capitol de viață economică, socială și politică se deschidea în dezvoltarea țării și se încheia un capitol vechi din viața și programul partidelor politice. O altă Românie se întrezărea la sfârșitul războiului. Actul votării revizuirii Constituției e unul dintre primele care o pregătesc. Acestei României noi îi va reveni menirea de a încorpora reformele anunțate și votate acum principial și a le da o rezolvare în practica vieții sale. Va fi și aceasta menirea revizuirii constituționale din 1923, când s-a vorbit chiar de o nouă Constituție.

⁷³ D.A.D., nr. 55, ședința din 10 iunie 1917, p. 623.

⁷⁴ Vezi detalii în Ion Bulei, *op.cit.*, p. 492-493.

⁷⁵ D.A.D., nr. 61, din 27 iunie 1917, p. 275.

⁷⁶ D.S., nr.27, din 27 iunie 1917, p. 275.

Constituțiile din perioada interbelică

Gheorghe SBÂRNĂ

Realizarea statului național unitar – România – în 1918 ca urmare a unirii cu vechiul Regat a Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei, care aparținuseră unor sisteme constituționale diferite, ca și a mutațiilor produse în societatea românească după 1866, reclamau unificarea organizării de stat și a legislației menite să favorizeze progresul întregii națiuni. Problematika constituțională a devenit curând o preocupare tot mai importantă în rândul grupărilor și partidelor politice, precum și în cel al unor personalități ale vieții politice, juridice și culturale ale vremii. Punctele de vedere asupra principiilor care trebuiau înscrise în noua Constituție au fost expuse în presă, în programele unor partide politice, în dezbaterile din cercurile de studii organizate ale acestora, sau în dezbaterile parlamentare. Un loc distinct l-a ocupat ciclul de 23 de prelegeri organizate și găzduite de Institutul Social Român, condus de profesorul Dimitrie Gusti. Ele au fost susținute de personalități remarcabile ale vieții politice și culturale române, cu scopul de a sensibiliza interesul opiniei publice pentru noul așezământ Constituțional al României și de a realiza un fel de sondaj „antelegislativ” privind proiectele constituționale avansate de partidele și grupările politice.⁷⁷ Aria tematică a acestor prelegeri a vizat reliefarea și încorporarea în noua construcție constituțională a tradițiilor statornicite în acest domeniu, în formulări democratice, a problematicii complexe a dezvoltării pe baze noi a societății românești. „O Constituție – afirma eminentul sociolog în Cuvântul de deschidere al suitei prelegerilor publice – nu poate fi deci împrumutată și nici nu poate fi opera unui legislator inspirat, căci ea nu are a crea și inventa nimic, ci numai a formula politicește și juridicește, în mod solemn „psihologia socială, starea economică, dezideratele dreptății sociale și aspirațiile etice ale națiunii”⁷⁸. Iar primul principiu care trebuia să inspire viitoarea Constituție, afirmat de altfel de toți participanții la aceste dezbateri, era acela de a păstra

⁷⁷ Vezi pe larg Angela Banciu, „Istoria constituțională a României”, Editura Lumina Lex, București 2001, p. 87 – 107.

⁷⁸ Dimitrie Gusti, „Cuvânt de deschidere”, în „Noua Constituție a României” (23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român), București, Cultura Națională, f. a. p. 2.

statului român caracterul unitar național „la care îi dă dreptul majoritatea covârșitoare a neamului nostru”. În același timp, viitorul așezământ constituțional trebuia să fie „hotărât” democratic. „Acest caracter izvoara – cum aprecia Vintilă I.C. Brătianu – nu numai din concepțiile moderne cu privire la alcătuirea formei de stat, ci, mai ales, din condițiile specifice ale țării noastre reîntregite, care impuneau un efort al tuturor românilor indiferent de naționalitate, pentru propășirea viitoare”⁷⁹.

În cadrul dezbaterilor s-a insistat mult și asupra rolului cultural pe care Constituția trebuia să-l îndeplinească, ea fiind nu numai cadrul politic și juridic al evoluției vieții naționale, ci și factorul decisiv care să stimuleze învățământul și, în general, dezvoltarea culturală: „Cum se va putea oare realiza unificarea politică și administrativă – se întreabă autorul acestei ample dezbateri – decât pe cale culturală, pe cale sufletească”⁸⁰.

Toți cei care au intervenit în aceste dezbateri au evidențiat în modalități diferite ideea că noua Constituție era cerută în mod necesar de transformările survenite în evoluția societății române, în ansamblul său.

Dacă reprezentanții tuturor partidelor politice din țară au înțeles imperativul unui nou așezământ constituțional, exprimând un punct de vedere comun în această privință, în schimb asupra problemelor practice privind modalitatea înfăptuirii lui s-au emis păreri contradictorii, concretizate în puternice înfruntări politice și teoretice. Unii reprezentanți ai principalelor partide politice, în afara opiniilor exprimate în felurite modalități asupra principiilor care trebuiau înscrise în Constituție, și-au expus punctul de vedere și în anteproiectele pe care le-au elaborat.

Primul anteproiect a fost cel întocmit în Cercul de studii al Partidului Național-Liberal, care a fost supus dezbaterii opiniei publice în martie 1921.

În vara aceluiași an, a fost publicat la Cluj anteproiectul elaborat de profesorul de Drept constituțional, Romul Boilă. El a fost întocmit sub influența Partidului Național Român, ulterior acest partid a pregătit un alt anteproiect, luând ca bază anteproiectul menționat.⁸¹

Punctul de vedere al Partidului Țărănesc a fost expus în anteproiectul întocmit de secția de studii a partidului, cu o expunere de motive ce aparțineau profesorului de Drept constituțional, Constantin Stere, și adoptat la primul Congres, ținut în noiembrie 1921⁸².

⁷⁹ Vintilă I.C. Brătianu, „Nevoile statului modern și Constituția României Mari”, în „Noua Constituție a României”, p. 28.

⁸⁰ Dimitrie Gusti, „Individ, societate și stat” în „Noua Constituție a României”, p. 425.

⁸¹ Romul Boilă, „Anteproiect de Constituție pentru statul român întregit cu o scurtă expunere de motive”, Cluj, Tipografia Națională, 1921.

⁸² Constantin Stere, „Anteproiect de Constituție întocmit de secția de studii a Partidului Țărănesc”, București, Tipografia Viața Românească, 1922.

În anul următor a apărut, la Cernăuți, anteproiectul redactat de Constantin Berariu, considerat ca reprezentând punctul de vedere al bucovinenilor, ce se încadra mai mult în ideile programatice ale partidului liberal⁸³.

Toate aceste anteproiecte și dezbateri referitoare la înzestrarea țării cu o nouă Constituție reflectau diversitatea punctelor de vedere privind organizarea statului național unitar, dar și menirea lor de a implica opinia publică în acțiuni de cunoaștere a problemelor legate de elaborarea așezământului fundamental al României întregite.

Începutul unei noi perioade în evoluția preocupărilor pentru elaborarea și adoptarea noii Constituții a fost marcat de venirea la putere, la 19 ianuarie 1922, a Partidului Național-Liberal. În Raportul înaintat regelui Ferdinand două zile mai târziu, liberalii cereau suveranului aprobarea pentru organizarea de noi alegeri, iar noile Adunări constituite să fie Adunări Naționale, cu putere de Constituantă, putere ce izvoră „din faptele istorice care au săvârșit unirea și din necesitatea ca noua organizare a statului să fie întemeiată pe o Constituție ieșită din voința întregii Românii Mari”⁸⁴.

Necesitatea urgentării convocării unei Adunări cu atribuții constituționale a fost justificată de guvernul liberal și prin motivul că România, după Unire, a întârziat prea mult cu adoptarea noii Constituții, fiind ultima dintre statele naționale constituite sau întregite după războiul mondial, care nu-și rezolvase această problemă, din care cauză și situația politică internă se agravase. La argumentele invocate, liberalii mai adăugau unul, izvorât din pretenția de a fi singurii realizatori ai marilor acte istorice, printre care și Constituția. Pe aceste considerente, mai mult sau mai puțin întemeiate, guvernul – încălcând prevederile Constituționale* – a dizolvat Parlamentul în baza decretului regal din 22 ianuarie 1922 și a convocat Corpul electoral „pentru a alege adunări naționale cu putere de constituantă”⁸⁵.

În aceeași zi partidele din opoziție au dat publicității un comunicat prin care anunțau începerea ofensivei contra liberalilor. Nemulțumirea era legată nu numai de formarea unui guvern monocolor și de organizarea de către acesta a unor noi alegeri, ci și de intenția, mărturisită de fruntașii liberali, de a da noilor Corpuri Legiuitoare caracterul de Constituantă. Desigur că nici partidele din opoziție nu se opuneau principiului adoptării noii Constituții, dar considerau că „nu se poate ca un guvern de partid să convoace o Constituantă în favoarea

⁸³ Constantin Beraru, „Noua Constituție a României. Reflexiuni și anteproiect”, Cernăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1922.

⁸⁴ „Viitorul”, din 24 ianuarie 1922.

* Conform art.129 din Constituția de la 1866, puterea legiuitoare avea dreptul de a cere revizuirea Constituției printr-o declarație ce trebuia citită de trei ori din 15 în 15 zile, urmată de dizolvarea Adunărilor Legislative și alegerea altora noi, care în acord cu domnitorul (Regele) procedau la modificarea punctelor supuse reviziei (vezi „Constituția din 1866” în vol. de față.)

⁸⁵ „Monitorul oficial”, din 24 ianuarie 1922.

partidului său”.⁸⁶ Observațiile acestora priveau și neconstituționalitatea alegerilor în înfățișarea preconizată de organizarea a două rânduri de alegeri, de teamă că – după primele – partidele de opoziție s-ar fi putut uni, trecând peste tot ceea ce le despărțeau, pentru a nu mai permite formarea unei majorități parlamentare liberale.

La alegerile parlamentare generale din martie 1922, Partidul Național-Liberal a obținut un număr masiv de voturi, ceea ce i-a asigurat poziția dominantă în Camerele legiuitoare. La ceremonia de citire a Mesajului regal, din 27 martie de la deschiderea lucrărilor noilor Corpuri legiuitoare, în mod ostentativ toate grupările parlamentare reprezentând partidele de opoziție au lipsit. Conform așteptărilor, Mesajul regal preciza că Adunărilor Constituante le revine menirea foarte importantă de a asigura „consolidarea operei de unificare națională, pe baza „unui așezământ constituțional democratic.” Sesiunea fiind prea scurtă pentru o operă de o asemenea anvergură, se impunea începerea pregătirilor ei pentru ca în sesiunea ordinară din toamnă „să poată fi înfăptuită”. În acest scop, Mesajul cerea constituirea Comisiilor parlamentare aferente, care – împreună cu guvernul – să studieze proiectele de constituție, de reformă administrativă etc.⁸⁷ A doua zi, 28 martie, la deschiderea lucrărilor reprezentanții opoziției s-au prezentat în Parlament, unde au dat citire unor declarații în care era definită atitudinea lor față de noul for legislativ și caracterul său constituțional. Cererea lor viza, în principal, formarea unui guvern neutru, care să coordoneze alegerile pentru Constituantă, sub forma unei singure Adunări Naționale, pentru a pune „temeliile edificiului politic al României Mari”. De aceea, nerecunoscând legalitatea Parlamentului, declarau că nu pot recunoaște nici dreptul acestuia de a elabora și de a vota Constituția României Mari⁸⁸. Conducerile principalelor două partide de opoziție – Partidul Național-Român și Partidul Țărănesc – au anunțat că, întrucât nu recunosc legalitatea Parlamentului, aleșii lor nu vor lua parte la lucrările scurtei sesiuni extraordinare a acestuia, convocată pentru 19 iunie 1922.

Urmărind cu atenție tactica partidelor din opoziție, guvernul liberal – fără a fi îngrijorat de poziția acestora – a început la mai puțin de trei luni de la instalarea sa la putere activitatea pentru îndeplinirea operațiunilor necesare pentru elaborarea proiectului noii Constituții. Astfel, în ședința Parlamentului din 12 aprilie 1922, ambele Corpuri legiuitoare au desemnat câte o comisie constituțională, formată din reprezentanți ai partidului de guvernământ și ai partidelor de colaborare, ceea ce însemna că proiectul de Constituție urma să fie expresia voinței acestora. Cele două comisii de la Cameră și Senat formau

⁸⁶ „Patria”, din 26 ianuarie 1922.

⁸⁷ „Monitorul oficial”, din 28 martie 1922.

⁸⁸ Dezbaterile Adunării Naționale Constituante (în continuare D.A.N.C.), Adunarea Deputaților, ședința din 28 martie 1922, p. 3.

Comisia constituțională mixtă sau, cum i s-a mai spus, „Marea comisie Parlamentară”, a cărei misiune era de pregătire imediată a materialului necesar în vederea redactării proiectului de Constituție.

Convocată la 21 iunie, la scurt timp după inaugurarea sesiunii extraordinare a Parlamentului, Comisia constituțională mixtă și-a desemnat ca raportor al proiectului pe profesorul de drept Constantin G. Dissescu, iar pentru înlesnirea adoptării hotărârilor ce urmau a fi luate s-a propus ca la lucrări să participe și membri ai guvernului și juriști de mare valoare.

În urma admiterii urgenței cerute de primul ministru Ion I.C. Brătianu, care a urmărit și impulsionat tot timpul procesul de elaborare a proiectului de Constituție, acesta a fost supus examinării în primele luni ale anului 1923 unui comitet mixt al forului legislativ, iar la 5 martie 1923, însoțit de rapoartele președinților comitetelor de delegați ai secțiunilor, era depus pe birourile Corpurilor legiuitoare.

Opoziția a întâmpinat cu noi critici și proteste energice demersurile liberalilor în Parlament pentru adoptarea noii Constituții. Prezent în Adunarea Deputaților în prima zi a dezbaterii generale a proiectului Legii fundamentale, primul ministru sublinia din nou necesitatea adoptării Constituției ce nu mai putea suferi amânare și insista asupra intenției guvernului liberal de a susține votarea ei, așa cum făcuse și cu încoronarea suveranilor de la Alba Iulia, în toamna anului 1922, „deoarece înfăptuirea celor două acte istorice trebuie să încheie definitiv posibilitatea acelor care mai cred că se mai pot pune în discuție situațiuni care sunt definitiv hotărâte”⁸⁹. De fapt, prin această declarație, partidele din opoziție erau avertizate, în mod direct, că proiectul de Constituție avea să fie votat chiar și în condițiile absenței lor de la ședințele Parlamentului.

După finalizarea dezbaterilor generale, la 19 martie 1923, Adunarea Deputaților a aprobat luarea în considerare a proiectului de Constituție și trecerea la discutarea și aprobarea lui pe articole. Atât în Cameră cât și în Senat s-au făcut puține modificări, încât în câteva zile proiectul a reușit să treacă definitiv prin Parlament. Votul final al proiectului de Constituție a avut loc la 26 martie în Adunarea Deputaților și la 27 martie la Senat, fiind apoi promulgată prin decret de regele Ferdinand I a doua zi, 28 martie, și publicată în „Monitorul Oficial”, din 29 martie 1923⁹⁰.

Înfruntând protestele opoziției, liberalii – care participaseră activ la opera de renaștere modernă a României la dobândirea independenței și a înfăptuirii unității sale naționale – aduceau acum o contribuție majoră la îndrumarea și consolidarea internă a țării, prin reorganizarea statului întregit, pe temelia unei

⁸⁹ D.A.N.C., Adunarea Deputaților, ședința din 5 martie 1923, p.916.

⁹⁰ Vezi „Constituția României din 1923, adnotată cu dezbateri parlamentare și jurisprudențe”, de Alexandru Lascarov – Moldovanu și Sergiu D. Ionescu, București, 1926.

noi Constituții. Desigur, nu trebuie neglijat interesul politic și economic al Partidului Național-Liberal în acțiunea îndârjită și perseverentă de a-și impune punctul de vedere în adoptarea legii fundamentale a țării, considerând aceasta ca un drept exclusiv al său, clar exprimat încă din 1920. „Prin P.N.L. s-a făcut unitatea națională, prin el se va desăvârși consolidarea acestei unități”⁹¹. Dar, urmând să-și asigure rolul decisiv în elaborarea Constituției, Partidul Național-Liberal, care în acești ani n-a avut un partid pe măsura forței lui în stare să i se opună, a exclus inițierea și promovarea unui dialog și, deci, a unui consens, ce putea fi benefic în privința formei și conținutului viitoarei Constituții. Unele puncte de vedere ale opoziției ar fi putut fi incluse în actul fundamental, sporindu-i valoarea și încrederea că ea reprezintă ansamblul de norme și principii juridice durabile ale voinței națiunii române. Este de observat și faptul că principala dispută parlamentară s-a purtat în jurul procedurii de adoptare a noii Constituții și nu în privința conținutului ei, ceea ce a prilejuit și afirmarea părerii că scopul, mai puțin mărturisit al luptei opoziției în Parlament și în afara lui, fusese mai ales răsturnarea de la putere a liberalilor.

Constituția din 1923

Noua Constituție semăna cu cea din 1866 atât în ce privește forma exterioară, cât și principiul fundamental. Ea cuprindea 138 de articole în care se includeau și **titlurile VII și VIII** referitoare la revizuirea legii fundamentale și la dispozițiile tranzitorii și suplimentare ce însumau 10 articole, spre deosebire de cea din 1866, care avea 133 de articole, din care ultimele 5 erau articolele celor două titluri finale. Pe ansamblu, au fost revizuite în mod radical 21 de articole, s-au introdus 24 de articole noi, alte 20 de articole au fost șterse, iar 87 de articole au rămas intacte, sau nesemnificativ schimbate⁹². Dând o consacrare juridică realităților social-istorice ale României întregite, așezământul constituțional din martie 1923 fixa și câteva particularități specifice, ceea ce îi conferea și o anumită individualitate și originalitate.

Mai întâi, Constituția din 1923 formula mult mai bine și mai clar principiul suveranității naționale, prin declararea statului român ca stat național, unitar și indivizibil, al cărui teritoriu este inalienabil, prin interdicția colonizării teritoriului național cu populații sau grupuri etnice străine, prin declarația că puterea politică aparține națiunii, care o exercită prin reprezentanții aleși de corpul electoral prin vot universal, direct, egal, obligatoriu și secret.

Urmând structura Constituției anterioare, așezământul elaborat în 1923 a cuprins prevederi normative în legătură cu organizarea și desfășurarea

⁹¹ „Proiectul de statut pentru reorganizarea P.N.L. Programul P.N.L.”, Imprimeriile „Independența”, București, 1920, p. 3.

⁹² Vezi în anexă textul celor două Constituții – de la 1866 și 1923.

relațiilor sociale între cetățeni, grupuri și categorii sociale, precum și cele cu privire la poziția și statutul individului în cadrul societății. Toate aceste aspecte s-au reflectat pe larg în **Titlul al II-lea**, cel mai amplu, însumând 27 de articole referitoare la Drepturile românilor. El proclama de la început, cu formulări adecvate noii situații în care se afla țara reîntregită, principiile libertății și egalității tuturor românilor, fără deosebire de origine etnică, de limbă, religie, naștere sau clasă socială, statuând că „deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică pentru a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita”(art.7). În același context s-a introdus art. 126, care prevedea că „limba românească este limba oficială a statului român, ”prevedere inadecvată la 1866. În ceea ce privește drepturile civile ale femeilor, se preciza că ele se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe și că legile speciale „votate cu majoritate de două treimi vor determina condițiile sub care femeile pot avea exercițiul drepturilor politice.” Garantând libertate și protecție tuturor cultelor, noua Constituție înscrie că Biserica ortodoxă rămâne biserica dominantă în stat, ea fiind religia mării majorități a românilor, iar cea greco-catolică – cu precizarea că este o biserică românească – are întâietate față de celelalte culte.

Libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile prin grai, prin scris și prin presă a fost menținută în formulările anterioare, cu introducerea unor noi alineate sau revizuirea altora, referitoare îndeosebi la răspunderea în materie de presă și judecarea delictelor în acest domeniu. Mai multe articole erau consacrate enumerării altor drepturi și libertăți garantate, precum: libertatea individuală, inviolabilitatea domiciliului, libertatea muncii, libertatea învățământului, secretul scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice.

Constituția din 1923 în efortul ei de adaptare la noua situație politică, economică și socială, renunța la individualismul exagerat care proclama proprietatea ca „sacra și inviolabilă”, existent în așezământul constituțional din 1866 și fără să atingă bazele proprietății, o considera ca având o „funcție socială”, ca fiind expresia „interesului comun” și o condiție necesară pentru asigurarea „armoniei sociale”⁹³.

Garantând, în continuare, nu numai dreptul la proprietate de orice natură, dar și creanțele asupra statului, în noua Constituție se înscria prevederea că „o lege specială va determina cazurile de utilitate publică, procedura și modul exproprierii”. Astfel că, pe lângă cele trei domenii de expropriere pentru cauză de utilitate publică – „comunicațiunea, salubritatea publică și lucrările de apărarea țării” – prevăzute în Constituția din 1866, în cea din 1923 se mai adăugau: „lucrări de interes cultural și acele impuse de interesele generale directe ale statului și administrațiilor publice”, precizând apoi că „celelalte

⁹³ Angela Banciu, op. cit., p.150-151.

cazuri de utilitate publică vor trebui să fie stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi”. Un articol cu mai multe alineate proclama, pentru prima dată, că „zăcămintele miniere, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea statului” (art.19) și că „o lege specială a minelor va determina normele și condițiunile de punere în valoare a acestor bunuri.”

Aceste importante prevederi înscrise prin stăruința ideologilor Partidului Liberal, aveau menirea de a consolida economia românească și ele se vor concretiza la scurtă vreme în adoptarea Legii minelor din 1924 și prin Legea referitoare la comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului.⁹⁴

Erau, de asemenea, redefinite și extinse noțiunile de „domeniu public”, ce includeau căile de comunicație, spațiul atmosferic, apele navigabile și flotabile și „bunuri publice” care aveau în vedere „apele ce pot produce forță motrice și acele ce pot fi folosite în interes obștesc” (art.20).

Constituția din 1923 includea în **Titlul al III-lea** articolele referitoare la Puterile statului, preluând în proporție covârșitoare textul din legea fundamentală anterioară. Principiul de bază, potrivit căruia națiunea, în întregul ei, este deținătoarea puterii politice, având dreptul să controleze activitatea tuturor organelor statului, era înscris în articole cu prevederi clare că „membrii Adunărilor reprezintă națiunea” și că „toate puterile statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față.” În ceea ce privește modalitatea concretă de alcătuire și funcționare a organelor statului, așezământul constituțional preciza că „puterea legislativă se exercită colectiv de rege și reprezentanța națională” alcătuită din două corpuri legiuitoare: Senatul și Adunarea Deputaților. Pornind de la principiile electorale cuprinse în Decretul Lege din 16 noiembrie 1918 (modificat la 22 decembrie 1918)⁹⁵, Constituția din 1923 menține modul de recrutare și compunere a corpului electoral. Astfel, corpul electoral al Adunării Deputaților nu mai era format pe baza fostului sistem censitar și capacitar, ci prin vot universal, egal, direct și secret al cetățenilor majori, bărbați, cu recunoașterea – acum – și a principiului reprezentării minorității. Totodată, erau prevăzute modalitățile de alcătuire a circumscripțiilor electorale, constituite la nivelul fiecărui județ, numărul deputaților aleși pentru fiecare circumscripție fiind proporțional cu populația.

Despre cel de al doilea Corp legiuitor, Senatul, Constituția din 1923 a înscris mai multe articole. Mai întâi, el se compunea din senatori aleși și senatori de drept. Prima categorie era aleasă de cetățeni români, bărbați, care aveau vârsta de 40 de ani împliniți, prin vot universal, egal, direct și secret, repartizați pe circumscripții electorale, care nu puteau fi mai mari decât un

⁹⁴ C. Hamangiu, „Codul general al României. Legi noi de modificare”, vol. XI –XII, Ed. Universală Alcalay, București, p. 610 -618.

⁹⁵ Ibidem, vol. VII, p. 1140 -1154.

județ și care alegeau un număr de senatori proporțional cu populația. Se mai prevedea ca membrii aleși în consiliile județene și membrii aleși în consiliile comunale urbane și rurale, întruniți într-un singur colegiu să aleagă prin vot obligatoriu, egal, direct și secret câte un senator de fiecare județ. De asemenea, „membrii camerelor de comerț, de industrie, de muncă și de agricultură, întruniți în colegii separate” urmau să aleagă din rândul lor câte un senator pentru fiecare categorie și pentru fiecare circumscripție electorală, dar numărul lor nu putea fi mai mare de șase.

Un articol special prevedea ca fiecare universitate să aleagă din sânul său, prin votul profesorilor săi, câte un senator.

Senatorii de drept erau împărțiți în două categorii: 1) Categoria acelor care deveneau senatori „în virtutea înaltei lor situațiuni în stat și biserică” – moștenitorul tronului de la vârsta de 18 ani împliniți, el avea drept de vot de la vârsta de 25 ani împliniți; mitropoliții țării, episcopii eparhioți ai Bisericii Ortodoxe Române și Greco – Catolice; capii confesiunilor recunoscute în stat, câte unul de fiecare confesiune, dacă au fost aleși sau numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200.000 de credincioși, precum și reprezentantul superior religios al musulmanilor din Regat; președintele Academiei Române. Mandatul acestor senatori înceta odată cu calitatea sau demnitatea care le atribuie dreptul. 2) Deveneau senatori de drept: foștii președinți ai Consiliului de Miniștri, care aveau o vechime de patru ani în această funcție; foștii miniștri, care aveau o vechime de cel puțin șase ani într-una sau mai multe guvernări; foștii președinți ai Corpurilor legislative, care au exercitat această demnitate cel puțin în cursul a opt sesiuni ordinare; foștii senatori și deputați aleși în cel puțin zece legislaturi, independent de durata lor; foștii prim-președinți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, care au ocupat această funcție sau pe aceea de președinte la Casație cinci ani; generalii în rezervă și în retragere; cei care au exercitat comanda unei armate în fața inamicului, ca titulari, timp de cel puțin trei luni; cei care au îndeplinit funcția de șef al Marelui Stat Major sau de inspector general de armată (comandant de armată), în timp de pace, cel puțin patru ani; foștii președinți ai Adunărilor Naționale de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, care au declarat Unirea⁹⁶.

Deoarece activitatea legislativă devenise mai intensă, s-a prevăzut în noul așezământ constituțional ca deschiderea sesiunii parlamentare să se devanseze cu o lună (15 octombrie în loc de 15 noiembrie), iar durata sesiunilor să se prelungească cu două luni, adică de la trei luni la cinci luni, deci, de la 15 octombrie la 15 martie anul următor, în loc de 15 noiembrie la 15 februarie anul următor, cum era în Constituția anterioară.

⁹⁶ Vezi „Constituțiunea” promulgată cu Înaltul decret Regal din 28 martie 1923, publicată în „Monitorul Oficial”, din 29 martie 1923.

Constituția din 1923, prin prevederile sale reflecta deplin că România continua să fie un stat cu regim monarhic – constituțional, în care regele ocupa un loc central în sistemul politic al țării. În acest sens, articolele din secțiunea a I-a a Capitolului al II-lea, „Despre rege”, păstra în totalitate prerogativele regale din vechea Constituție, care avea la bază principiul potrivit căruia „regele domnește, dar nu guvernează”. În fond, însă, nu exista ramură a activității de stat în care monahul să nu fie implicat.

Conducerea treburilor curente ale statului era asigurată de guvern. Capitolul al III-lea al actului fundamental cu titlul „Despre miniștrii” era inaugurat de articolul ce prevedea că „Guvernul exercită puterea executivă în numele regelui.” Modul de alcătuire a guvernului nu era clar stabilit, dar se preciza că „Miniștri întruniți alcătuiesc Consiliul de Miniștri, care este prezidat cu titlul de președinte al Consiliului de Miniștri de acela care a fost însărcinat de rege cu formarea guvernului”. În legătură cu persoana pe care regele o putea desemna pentru constituirea guvernului se păstrau cele două interdicții înscrise în Constituția din 1866. Merită să menționăm faptul că regele era, potrivit prerogativelor sale, și „Capul puterii armate”, iar militarii nu aveau dreptul să facă politică; s-a creat astfel obiceiul ca monahului să-i revină inițiativa propunerii ministrului Apărării Naționale.

Cea de a treia ramură a puterii de stat, puterea judecătorească, pornind de la prevederile Constituției din 1866, extindea în capitolul al IV-lea atribuțiile Curții de Casație și Justiție. Aceasta avea dreptul să judece constituționalitatea legilor și să le declare inaplicabile pe cele care erau contrare Constituției. Judecătorii erau inamovibili, Constituția subliniind că „cel vătămat în drepturile sale, fie printr-un act administrativ de autoritate, fie printr-un act de gestiune făcut cu călcarea legilor și a regulamentelor, fie prin rea-voință a autorităților administrative de a rezolva cererea privitoare la un drept, poate face cerere la instanțele judecătorești pentru recunoașterea dreptului său. Organele puterii judiciare judecă dacă actul este ilegal, îl pot anula sau pot pronunța daune civile până la data restabilirii dreptului vătămat, având și căderea de a judeca și cererea de despăgubire, fie contra autorității administrative, chemate în judecată, fie contra funcționarului vinovat” (art. 107).

În vederea unei mai bune organizări a armatei și a unei discipline mai severe, s-a înscris și organizarea justiției militare printr-o lege specială și tot printr-un articol nou s-a prevăzut înființarea unui „Consiliu superior al apărării țării, care va îngriji, în mod permanent de măsurile necesare pentru organizarea apărării naționale” (art. 122).

Cele trei puteri erau independente una de cealaltă, având titulari separați și limitându-se reciproc în atribuții. Constituția din 1923 dezvoltă prin articole clar formulate, modalitățile de exercitare a acestor prerogative de către fiecare dintre ele. Astfel, puterea legislativă se exercita colectiv de către rege și

reprezentanța națională, iar independența legislativului față de executiv era, de asemenea, asigurată prin recunoașterea puterilor constituționale ale regelui ca fiind ereditare și declararea persoanei acestuia ca inviolabilă, cu precizarea – în cadrul aceluiași articol – că „miniștrii lui sunt răspunzători (art. 87). Puterii judecătorești îi era garantată independența prin inamovibilitatea judecătorilor.

Cu toate aceste prevederi, nu se poate vorbi de existența unui echilibru perfect între cele trei puteri, întrucât regele era un factor care reprezenta principiul colaborării puterilor, dar și exercita un control asupra lor, și prin urmare el îndeplinea rolul unei puteri moderatoare.⁹⁷ În ideea protejării puterii legiuitoare de cea executivă în introducerea unor garanții juridice. Se avea în vedere, deopotrivă, protejarea colectivă a reprezentanței naționale, înscrisă în prevederea că „nici o putere avută nu se poate pune la ușile sau în jurul uneia sau alteia din Adunări fără învoirea sa” și că „nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări nu poate, în timpul sesiunii, să fie nici urmărit, nici arestat în materie de represiune” (art. 55).

În vederea întăririi aplicării stricte a Constituției s-a introdus pentru, prima dată în istoria formelor constituționale românești, prevederea privind înființarea Consiliului Legislativ a cărui menire era „să ajute în mod consultativ la facerea și coordonarea legilor, emanând fie de la puterea executivă, fie din inițiativă parlamentară, cât și la întocmirea regulamentelor generale de aplicarea legilor (art. 76). Consultarea Consiliului legislativ – se preciza mai departe – era obligatorie pentru toate proiectele de lege, cu excepția celor care priveau creditele bugetare”. Consiliul Legislativ a fost creat și organizat ca un corp alcătuit din specialiști în materie de drept și tehnică legislativă, prin legea din 25 februarie 1925, având caracterul de organ special tehnic spre a ușura pregătirea legislativă, cooperând atât cu legislativul, cât și cu executivul.⁹⁸

Din punct de vedere al formei și condițiilor de modificare, noua lege fundamentală apare ca o Constituție de un tip mai rigid, neputând să fie modificată sau revizuită decât cu respectarea unor cerințe formulate în cele două articole, cu mai multe alineate, din **penultimul Titlu** al Constituției. Inițiativa revizuirii putea fi luată de rege sau de una din cele două Adunări legislative, care trebuiau fiecare, în mod separat, să se pronunțe cu majoritate absolută dacă Constituția urma să fie modificată în întregime sau în parte, după care urma procedura de revizuire alcătuită dintr-un ansamblu complex de operații tehnico-juridice.

În noua Constituție, în pofida strădaniilor de înnoire, multe articole au rămas în vechea formă, iar alte modificări au fost doar enunțate. Se confirma, astfel, observația lui Nicolae Iorga că în cuprinsul ei sunt „lucruri spuse, care nu

⁹⁷ Paul Negulescu, „Curs de drept constituțional român,” București, 1927, p. 324.

⁹⁸ Vezi Al. Costin, „Consiliul Legislativ”, în „Enciclopedia României” vol. I, București, f. a., p. 265-268.

era nevoie să fie spuse și anumite lucruri sunt evitate, care trebuiau să fie spuse și neconținut sunt trimise la o legislație viitoare”, ce trebuiau să rezolve „punctele asupra cărora tace capitolul respectiv”.⁹⁹

Dincolo de observațiile critice, care au fost făcute în cursul elaborării ei, Constituția din 1923 a răspuns unei necesități naționale și politice, fiind – așa cum s-a apreciat în istoriografie – una din cele mai democratice legi fundamentale din Europa aceluia timp. Continuând un drum ce venea din veacul trecut, ea a devenit Constituția Unificării României Mari și a marcat pregnant o nouă etapă în evoluția țării pe calea consolidării unității național-statale și a progresului ei, deopotrivă în plan economic, social, politic și spiritual.

Evoluția social-politică din România după 1918 a impus nu numai o nouă Constituție, ci și o nouă Lege electorală. Ea a fost pregătită de guvernul liberal și adoptată la 27 martie 1926 și viza unele limitări și îngustări în sistemul electoral. Deși respecta principiile constituționale în privința votului universal, direct, obligatoriu și secret, noua lege a introdus așa numita primă electorală, iar împărțirea mandatelor în ambele Camere se făcea conform unui procedeu destul de complicat, care favoriza în mod deosebit partidul cel mai puternic. Ca urmare, forța politică care reușea să obțină în alegerile parlamentare – cel puțin 40% din voturile exprimate – obținea ca primă majoritară în plus 50% din totalul mandatelor din Adunarea Deputaților, astfel încât respectivul partid își asigura majoritatea în Parlament și posibilitatea de a forma singur guvernul. Măsura era justificată de necesitatea ca activitatea guvernamentală să nu fie stânjenită în orice moment de o minoritate „turbulentă sau prea divizată”, după cum se afirma în raportul la proiectul acestei legi¹⁰⁰.

Legea electorală a generat dispute între partidul care a propus-o și liderii grupurilor din opoziție. Dar, se pare că, fie sistemul introdus în proiect convenea atât de mult tuturor, fie că reprezentanții partidelor din Parlament își concentrau atenția mai ales asupra succesiunii la guvernare, încât discuțiile asupra proiectului de lege au fost sumare¹⁰¹.

Sistemul nu era atât de inechitabil, cum părea la prima vedere. Practic, orice grupare primea toate mandatele cuvenite în circumscripțiile în care obținea majoritatea absolută, iar prima electorală se acorda în cea mai mare parte din mandatele circumscripțiilor în care niciuna din grupări nu obținea o majoritate absolută.

În pofida faptului că opoziția antiliberală a combătut în mod vehement și Constituția și Legea electorală, atunci când a ajuns la guvernare a aplicat prevederile și dispozițiile pe care le criticase, fără a mai proceda la amendarea

⁹⁹ D.A.N.C., Adunarea Deputaților, ședința din 19 martie 1923, p. 1267.

¹⁰⁰ Vezi „Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat”, București, 1926, p. 18.

¹⁰¹ Anastasie Iordache, „Ion I. C. Brătianu”, București, 1994, p. 520.

sau înlăturarea lor, așa cum amenințase prin reprezentanții ei în Parlament și prin presă, că va proceda când vor veni la putere.

După adoptarea Constituției a urmat o perioadă, relativ calmă, care a durat până spre sfârșitul anului 1924. În primele zile ale anului următor a izbucnit criza dinastică, generată de decizia principelui Carol de a renunța la prerogativele sale de moștenitor al tronului. Cu toate insistențele familiei regale, de a-l determina să revină asupra hotărârii sale, prințul Carol, aflat în Italia la sfârșitul anului 1925, a rămas neclintit în decizia luată. În aceste condiții, Consiliul de Coroană convocat de urgență la Sinaia, în ultima zi a anului, a aprobat actul de renunțare la tronul României a lui Carol, proclamându-l pe fiul său, Mihai, prinț moștenitor. Guvernul a convocat imediat, la 4 ianuarie 1926, Parlamentul pentru a confirma hotărârea Consiliului de Coroană și a vota proiectele de lege menite să reglementeze noile probleme „constituționale”. Primul prevedea acceptarea renunțării principelui Carol la succesiunea la tronul României și cel de al doilea primea Regența instituită de regele Ferdinand, pe temeiul Constituției, pentru a exercita puterea regală și tutela moștenitorului tronului „în cazul când acesta ar fi chemat să domnească în timpul minorității sale”.¹⁰² Dar, cu toate măsurile legale luate și care trebuiau să reprezinte rezolvarea definitivă a crizei dinastice, problema succesiunii prințului Carol a rămas deschisă, iar în cei trei ani ai Regenței (1927-1930), ea a devenit prin motivele personale și politice ale actului renunțării, un factor de instabilitate constituțională, un virtual și permanent „izvor de anticonstituționalitate”.¹⁰³

Lipsa de autoritate, de echilibru și de stabilitate a Regenței formate din trei persoane, s-a făcut simțită cu precădere în timpul luptelor partidelor politice, la începutul mării crize economice declanșate în 1929. Modul de completare a acestei instituții după dispariția unuia din membrii ei, a contribuit la compromiterea Regenței, evidențiind că ea nu era un arbitru situat deasupra partidelor, ci chiar un instrument al partidului aflat la putere. În acest climat la începutul anului 1930, s-a dezvoltat curentul „carlist” – mai mulți oameni politici și o bună parte a opiniei publice își îndreptau speranțele spre principele Carol. Guvernul se dovedea incapabil să domine situația, iar ezitățile șefului său, Iuliu Maniu, crea o stare de derută.

Efectele apăsătoare ale crizei generale, contradicțiile dintre principalele partide politice, îndeosebi între Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal, disensiunile din rândul cercurilor conducătoare ale partidului de guvernământ, lipsa de unitate de vederi în rândul membrilor Regenței și al familiei regale au contribuit la crearea unei atmosfere prielnice revenirii în țară a prințului Carol. La 6 iunie 1930, neîntâmpinând practic nici o rezistență politică, Carol a înțeles că toate îndrăznelile îi sunt îngăduite, iar peste două

¹⁰² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, „Istoria Românilor în secolul XX”, București, f. a., p.162

¹⁰³ Angela Banciu, op. cit, p. 188.

zile, la 8 iunie, a pus capăt „crizei dinastice”, ceea ce a însemnat o lovitură dată Constituției din 1923 și, în egală măsură, democrației românești. Prin actul „restaurației” s-a ajuns la anularea actului constituțional de la 4 ianuarie 1926 și noul rege și-a deschis calea spre desconsiderarea Constituției și modificarea ei ulterioară.

În primele zile ale domniei sale, Carol a afirmat în repetate rânduri că vrea să conducă țara în cadrul și pe temeiul prevederilor Constituției. El a declarat că se consideră un „rege constituțional” și că dorește să respecte „fundamentele constituționale” și să guverneze în deplin acord cu „sistemul parlamentar-constituțional”¹⁰⁴. Noul suveran vedea în colaborarea „strânsă” și „sinceră” cu guvernul și Parlamentul o „bază constituțională”¹⁰⁵.

În ciuda declarațiilor pozitive în favoarea sistemului parlamentar-constituțional, curând monarhul a adoptat un ton deosebit de critic la adresa obiceiurilor din sistemul politic al României, în timp ce unele din publicațiile vremii au agitat problema „crizei conducerii”, ca o premisă a înfăptuirii unor schimbări în plan politic. Posedând „un puternic temperament de inițiativă și dominație”, Carol al II-lea a transformat treptat monarhia într-un centru de polarizare a unor părți însemnate ale forțelor ostile sistemului politic consolidat pe baza așezământului constituțional din 1923. În acest sens, noul monarh a adunat în jurul său o grupare eterogenă de oameni de încredere care aveau să formeze „camarila”, „partizanii” sau „anturajul” regelui. Formată din mai multe grupuri de interese, acestea vor fi mereu alături de rege, acționând împotriva regimului parlamentar-constituțional prin agitarea problematicei crizei parlamentare și a „falimentului” partidelor politice.

Tendențele tot mai evidente ale regelui de a institui un regim autoritar și de a înlătura regimul ordinii constituționale existent, au stârnit îngrijorarea liderilor partidelor politice. În acest context, Constituția din 1923, aspru criticată de partidele din opoziție la adoptarea ei, era invocată acum, ca așezământ fundamental în menținerea și apărarea regimului parlamentar și salvarea democrației. Dar criticile, adeseori vehemente la adresa regelui, îndeosebi prin presă, nu au vizat în nici un fel instituția monarhică, ele au apărut ca o reacție împotriva năzuințelor monarhului de reorganizare a statului pe baze autoritare. Opinia politică s-a pronunțat în permanență pentru conservarea instituției monarhice, care reprezenta simbolul stabilității autorității statale și în același timp expresia unității și integrității naționale. „Sunt monarhist convins – scria Constantin Stere – nu pentru că aş crede că monarhia ar fi, în sine înseși, o formă superioară de stat. Ca profesor de drept constituțional pot ști doar atât, că o formă ideală de stat egal deopotrivă pentru toate timpurile și pentru toate țările nu există. Dar socot că față de structura statului nostru, alcătuit de curând

¹⁰⁴ „Dimineața”, din 13 iunie 1930.

¹⁰⁵ „Adevărul”, din 13 iunie 1930.

prin reunirea mai multor provincii, încă neîncălegate sufletește și față de caracterul luptelor politice, în actuala fază a vieții noastre o altă formă de stat ar duce la dezastru”.¹⁰⁶ Din acest punct de vedere, se poate afirma că s-a realizat, practic, un consens al factorilor politici în direcția evidențierii responsabilităților ce le reveneau în apărarea regimului parlamentar-constituțional.

Partidul Național-Liberal a adoptat de la început o opoziție totală față de „restaurație”, urmărind cu atenție tendințele politicii pro-dictatoriale ale lui Carol al II-lea. În septembrie 1930, într-un Memoriu al președintelui Vintilă I.C. Brătianu prezentat conducerii partidului liberal, se făcea o remarcabilă pledoarie pentru menținerea constituționalismului și se sublinia că liberalii nu pot înțelege și nici nu vor accepta „soluții dictatoriale și măsuri excepționale din oricare parte ar veni ele”.¹⁰⁷ El se pronunța pentru combaterea hotărâtă a curentelor dictatoriale și personale și își afirma încrederea deplină în regimul parlamentar, prin a cărui respectare se poate asigura dezvoltarea statului român¹⁰⁸. Această atitudine consecventă a Partidului Național-Liberal reconfirmă în practica politică principiile care stăteau la baza doctrinei sale, relevând necesitatea și importanța funcționării regimului democratic potrivit literei și spiritului Constituției din 1923.

În ceea ce privește poziția Partidului Național-Țărănesc și îndeosebi a liderului său Iuliu Maniu, este de remarcat faptul că, dincolo de adoptarea unei soluții de compromis față de actul „restaurației”, el a rămas consecvent în aprecierea necesității menținerii noului rege în cadrul prevederilor așezământului constituțional din 1923, pronunțându-se fără ezitări împotriva „camarilei” și a tuturor acelor care încercau să-l îndemne și să-l sprijine pe Carol al II-lea spre o guvernare autoritară. Adept sincer și convins al pluripartidismului și democrației, Iuliu Maniu a devenit un consecvent apărător al regimului constituțional-parlamentar și un redutabil opozant al oricăror tendințe autoritariste sau dictatoriale.

Larga acțiune politică împotriva unei monarhii de factură autoritară l-a obligat pe Carol al II-lea să declare public în presa străină, declarație preluată și de presa românească, că nu intenționează să instituie un regim autoritar: „Eu mi-am dat cuvântul poporului meu. Problemele dictaturii și dictatorilor variază după țări și popoare. Asemenea probleme nu există în România. Orice zvonuri, care tind a asocia numele meu la asemenea intenții, nu au aprobarea mea și nici nu corespund dorințelor mele”¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Constantin Stere, „Documentări și lămuriri politice. Preludii. Partidul Național-Țărănesc și cazul Stere”, București, 1930, p. XIV.

¹⁰⁷ Memoriul d-lui Vintilă Brătianu prezentat Comitetului Central al Partidului Național-Liberal în ședința din 23 septembrie 1930, București 1930, p. 19.

¹⁰⁸ „Adevărul”, din 25 septembrie 1930.

¹⁰⁹ „Adevărul”, din 10 septembrie 1930.

După experiența din anii 1931 – 1932 a unui guvern de uniune națională, regele însuși a devenit conștient pentru moment de imposibilitatea unei guvernări autoritare. De aceea, el a acționat împotriva uzanțelor constituționale, manevrând cu abilitate și succes în acțiunea de slăbire, în special, a celor două principale partide politice, Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc, care în practica guvernării se bazau pe sistemul constituțional.

Preocuparea pentru disoluția treptată a regimului parlamentar începe să îmbrace forme concrete, mai ales după 1934, prin multiplicarea practicii de guvernare prin decrete-legi, ca și prin transferarea accentuată a inițiativei legislative în sarcina guvernului și a monarhului. Acestea marchează, în fond, disoluția treptată a regimului parlamentar – constituțional, indicii ce pot fi regăsite în activitatea de legiferare a unor acte normative din anii 1934-1937, ale căror dispoziții se îndepărtau de principiile Constituției din 1923.

În același timp, problema unei reforme constituționale, în ideea asigurării unei mai bune funcționări a regimului parlamentar, era tot mai prezentă în activitatea și programele partidelor politice. Astfel, la scurtă vreme după deschiderea ședințelor Parlamentului, în anul 1934, în Camera Deputaților, liderul Partidului Național-Țărănesc, Ion Mihalache, aflat în opoziție, s-a exprimat în calitate de reprezentant al teoriei „statului țărănesc”, cu privire la o posibilă reformă constituțională, după ce încă din toamna anului 1933 atrăsese atenția asupra acesteia.¹¹⁰ El vedea o posibilă cale spre „salvarea democrației și a sistemului parlamentar” în modificarea compoziției Senatului – cu menținerea Camerei Deputaților rezultate din alegerile generale. Ca un corp ponderator, Senatul trebuia să capete un caracter corporativ. În măsură egală, președintele partidului vedea în alegerile reprezentanților celei de a doua Camere pe criterii profesionale o mai bună garanție pentru asigurarea competenței Senatului și, implicit, a Parlamentului. Câteva luni mai târziu, la o manifestare a partidului, el s-a exprimat din nou cu privire la o posibilă modificare a Constituției, dar numai pe cale legală¹¹¹.

La Congresul din aprilie 1935, reluând în discuție necesitatea unei modificări a așezământului constituțional, Ion Mihalache sublinia că aceasta nu trebuie să întărească spatele Executivului sau al Coroanei. Programul partidului adoptat la Congres reclama și respectarea acelor atribuții ale națiunii de la care porneau toate puterile¹¹².

În prima jumătate a anului 1934 Constituția și posibila ei modificare a constituit o temă care a revenit frecvent în cuvântările oamenilor politici liberali. Menținerea regimului existent și luarea unor măsuri pentru protejarea

¹¹⁰ D.A.D., ședința din 9 februarie 1934, p. 150.

¹¹¹ „Universul”, din 29 iulie 1934.

¹¹² Idem, din 24 aprilie 1935.

sa în cadrul Constituției în vigoare au ocupat un loc central în declarațiile lor¹¹³. Într-o cuvântare în Camera Deputaților în martie 1934, profesorul Ion Nistor a subliniat că și Constituția, ca orice lucrare omenească, poate fi modificată dacă evoluțiile o cer, dar „pentru moment nu se întrevăd asemenea cerințe. De aceea guvernul nu se ocupă de planuri de modificare”.¹¹⁴ Câteva luni mai târziu premierul Gheorghe Tătărescu respingea categoric propunerile care circulau cu privire la o viitoare dictatură, iar în ce privește o modificare a Constituției, el n-a negat existența unei asemenea idei și s-a mulțumit să declare că ideea nu provine de la Partidul Liberal. Modificarea Constituției – a arătat el – ar putea fi propusă fie de rege, fie de Parlament și adoptată abia după dezbateri detaliate. El a respins categoric o modificare a Constituției prin decret.¹¹⁵

În contextul aceleiași dezbateri, președintele partidului, Constantin I.C. Brătianu reprezenta o poziție opusă, clară, definind discuțiile pe marginea unei modificări a Constituției nu numai ca „neavenite și inutile”, ci pur și simplu, ca „periculoase”.¹¹⁶ El considera că nu „prevederile democratice ale Constituției” ar fi o piedică pentru guverne, ci propriile lor greșeli și sublinia mai explicit decât Tătărescu că Partidul Național Liberal va combate orice încercare de a îngrădi „atribuțiile Parlamentului și libertățile publice”.¹¹⁷

Tema modificării Constituției a fost folosită de partidele mici și pentru a ataca guvernul și a acționa în direcția răsturnării acestuia în scopul accederii la putere. Cel mai înverșunat a fost atacată ideea modificării Constituției de către Octavian Goga și adepții săi¹¹⁸. De altfel, pozițiile liderilor politici ai acestor partide pe chestiunea temei constituționale au fost diverse și reflectate în dezbaterile parlamentare și nu mai puțin în presa centrală și de partid.

Opiniile asupra unei modificări a Constituției au continuat și în anii următori. Chiar în revista teoretică a Partidului Național Liberal „Democrația”, a apărut un catalog al posibilelor modificări și revendicări dezirabile: transferarea răspunderii efective asupra ministerelor; reducerea numărului de deputați și senatori; schimbarea compoziției Senatului; ridicarea vârstei deputaților, ca și a vârstei de alegători; modificarea modului de votare; înlocuirea dreptului de vot universal, direct, obligatoriu și secret prin dreptul de vot indirect.¹¹⁹

În aprilie 1935, Nicolae Iorga a cerut în Senat primului ministru Gheorghe Tătărescu un răspuns clar la zvonurile cu privire la o lovitură de stat, care urma să aibă ca rezultat o modificare a Constituției și dizolvarea Senatului.¹²⁰ Două

¹¹³ „Adevărul”, din 4 aprilie 1934.

¹¹⁴ D.A.D., ședința din 6 martie 1934, p. 628.

¹¹⁵ „Universul”, din 3 august 1934.

¹¹⁶ Idem, din 7 august 1934.

¹¹⁷ „Adevărul”, din 18 iulie 1934.

¹¹⁸ D.A.D., ședința din 5 februarie 1934.

¹¹⁹ Vezi „Democrația” 23 (1935), 1, p. 31-35; idem 24 (1936), 11-12, p. 55-58.

¹²⁰ „Universul”, din 12 aprilie 1935.

luni mai târziu însuși șeful guvernului – atent la indiciile frecvente cu privire la o modificare a Constituției – declara că „trebuie să rămânem atenți și vigilenți pentru ca modificarea Constituției de mâine să nu se facă fără participarea partidului nostru.”¹²¹ Iar în timp ce șeful partidului, C.I.C. Brătianu, continua să respingă ferm modificarea Constituției, Tătărescu considera că „ar trebui operată o modificare în cazul în care împrejurările o cer.”¹²²

Pentru o modificare radicală a Constituției s-a pronunțat Mihail Manoilescu, care considera că ea trebuie să fie emisă de rege și aprobată prin plebiscit. El își punea speranțele în noile mișcări de dreapta de sub conducerea lui A.C. Cuza, O. Goga și Al. Vaida Voievod.¹²³

Cu toată accentuarea disfuncționalității regimului parlamentar, Constituția din 1923 continuă să-și mențină rolul său fundamental în consolidarea unității naționale. Astfel, în anii 1936-1937, au fost adoptate în baza Constituției o serie de legi, care s-au înscris în procesul desăvârșirii unității naționale, așa cum au fost legile din domeniul învățământului, în domeniul unificării administrative, ca și promulgarea din 17 martie 1936 și intrarea în vigoare, începând cu 1 ianuarie 1937, a Codului penal și de procedură penală.¹²⁴

Eforturile stăruitoare ale monarhului de a-și întări autoritatea în conducerea statului au determinat manifestarea în viața politică a României a unui proces sinuos, începând cu anul 1937, de regroupare a forțelor constituționale împotriva celor pro-dictatoriale. Relevând această realitate, profesorul Virgil Madgearu – într-un discurs în Parlament în martie 1937 – se întreba: „Trebuie să știm precis, delimitându-se câmpurile, cine este pentru constituționalism, democrație și legalitate și cine este pentru regim dictatorial”¹²⁵. Partidele și grupările politice și-au precizat în întrunirile lor din prima jumătate a anului menționat poziția față de guvernul liberal și față de tentațiile de schimbare a ordinii constituționale.

În perspectiva alegerilor din toamna anului 1937, respectarea prevederilor așezământului constituțional indica succesiunea la conducerea țării a principalului partid din opoziție, Partidul Național-Țărănesc. Dar poziția hotărâtă a național-țărăniștilor de apărare a regimului parlamentar-constituțional l-a determinat pe rege să manevreze cu abilitate, încât să facă imposibilă constituirea unui guvern de către acest partid.

Prelungirea crizei de putere și încredințarea misiunii formării noului guvern fostului prim-ministru ce abia își încheiase mandatul a reprezentat o

¹²¹ „Viitorul”, din 28 iunie 1935.

¹²² „Universul”, din 28 iunie 1935.

¹²³ Idem, din 12 iunie 1935.

¹²⁴ Andrei Rădulescu, I. Rosetti-Bălanescu, „Legislația civilă” în „Enciclopedia României” vol. I, p. 403.

¹²⁵ D.A.D., ședința din 1 martie 1937, p. 1334.

lovitură ce nu va întârzia să-și arate gravele implicații politice asupra sistemului constituțional existent în România.

La scurt timp după preluarea puterii, Gheorghe Tătărescu avea să afirme deschis și ferm intenția noului cabinet de a introduce „ordine și autoritate”, ridicând pentru prima dată de la nivelul guvernului problema unei schimbări în viața politică, schimbare ce însemna revizuirea Constituției din 1923 și a practicilor constituționale tradiționale statornicite și acceptate în societatea românească de mai multe decenii. În cuvântarea prilejuită de depunerea jurământului în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu insista asupra necesității revizuirii și schimbării „tuturor practicilor din viața noastră politică”, pentru a asigura României „sănătatea morală ce o va așeza pe drumul definitivei consolidări”¹²⁶.

În noul context politic, în fruntea luptei împotriva tendințelor de revizuire a Constituției și de instaurare a unei dictaturi regale s-a aflat Partidul Național-Țărănesc. În ședința Comitetului Executiv al partidului din 23 noiembrie 1937, Ion Mihalache sublinia că regimul constituțional al țării se află la o răspântie istorică și că de acum încolo „lupta se mută de pe planul social-politic pe planul constituțional”. De aceea se impunea, remarca el, crearea unui comandament național în frunte cu Iuliu Maniu, revenit la conducerea partidului, care „pentru națiunea întreagă este simbolul luptelor constituționale” și accentua ideea că „astăzi constituționalismul este cuvântul de ordine în politica statului român”¹²⁷.

Urmărind ca prim obiectiv înfrângerea guvernului Tătărescu, devenit un instrument în mâinile regelui, Iuliu Maniu a acționat pentru coalizarea tuturor forțelor de opoziție, fără deosebire de ideologie. Împreună cu președintele Partidului Național-Liberal – Gheorghe Brătianu – a semnat controversatul pact de neagresiune cu Garda de Fier, prin care se angajau să apere libertatea și corectitudinea alegerilor. Astfel, el credea că îl va sili pe rege să respecte regimul parlamentar-constituțional.

Înfrângerea guvernului condus de Gheorghe Tătărescu, ca urmare a rezultatului alegerilor din 20 decembrie 1937, a reprezentat pentru rege o lovitură, dar această situație inedită în sistemul politic românesc i-a oferit suveranului o largă posibilitate de manevră pentru realizarea, printr-o nouă formulă guvernamentală, a principalului său obiectiv politic. Încălcând practicile constituționale îndătinat de consultări politice prealabile, el i-a încredințat formarea guvernului lui Octavian Goga, liderul Partidului Național Creștin, care obținuse un procent sub 10% din voturi. Noul guvern nu reprezenta un partid sau o coaliție de partide, ci era în fond expresia voinței regale. De altfel, Carol al II-lea – într-o declarație făcută presei străine – preciza

¹²⁶ „Timpul”, din 19 noiembrie 1937; vezi și A. Banciu, op. cit. p. 230-231.

¹²⁷ Idem, din 25 noiembrie 1937.

că: „Guvernul român se sprijină pe autoritatea și spiritul puterii executive care este suveranul și guvernul său și care lucrează împreună, reprezentând spiritul Constituției” și că „în ziua când nu aş fi mulțumit de felul cum guvernează, voi cere o schimbare”¹²⁸. În același timp, monarhul încerca să demonstreze opiniei publice faptul că sistemul guvernării prin partidele politice nu mai corespundea realității și că regimul parlamentar se afla într-o criză acută, ce reclama forme noi de guvernare, în afara partidelor.

Direcțiile de activitate ale noului guvern au stârnit justificate îngrijorări în rândul partidelor politice și al opiniei publice, ceea ce l-a determinat pe premierul O. Goga să dea o declarație publică explicativă: „S-a spus că noi voim să introducem dictatura. Este cu desăvârșire inexact. Guvernul va lucra în cadrul Constituției. Vom dizolva camerele alese care n-au putut să dea o majoritate guvernamentală. Vom face noi alegeri ... Soarta guvernului nostru va depinde de votul națiunii. Nu înseamnă aceasta o perfectă aplicare a principiilor înscrise în Constituția României?”¹²⁹

Partidele din opoziție au receptat în mod diferit formarea guvernului Goga. Partidul Național-Țărănesc, prin liderul său, aprecia că acest guvern numit de rege nu are nici o „justificare constituțională”, deoarece nu respectă „uzanțele” constituționale, iar prin „tendențele sale, reprezintă o amenințare” și că „ne vom prăvăli spre un regim de dictatură”¹³⁰. Adversari ireductibili s-au declarat și liberalii georgiști, care considerau că se încearcă să se guverneze „împotriva literei și a spiritului așezămintelor noastre constituționale”¹³¹.

O atitudine mai moderată a adoptat Partidul Național-Liberal, care a declarat că rămâne apărătorul hotărât și credincios al guvernelor aflate „pe temeiul strictei legalități și al respectării neștirbite a normelor constituționale”.¹³²

Noua situație politică existentă, în care pentru prima dată cele două mari partide – Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc – se aflau deodată în opoziție, a creat premisele realizării unui front comun împotriva unei guvernări autoritare. Apropierea care s-a realizat treptat avea la bază poziția comună adoptată față de măsurile luate de guvernul Goga, ce contraveneau prevederilor fundamentale ale Constituției din 1923, precum promulgarea decretului privind dizolvarea Corpurilor Legiuitoare înainte de a se fi constituit, sau decretul privind modificarea Legii electorale. Un rol important în acest proces l-a avut și ascensiunea Mișcării Legionare, pericol evidențiat de majoritatea structurilor politice democratice, mai ales că acum se vehiculau tot mai multe indicii și dovezi ce puneau în atenție faptul că legionarii făceau

¹²⁸ „Universul”, din 13 ian. 1938.

¹²⁹ „Porunca vremii”, din 13 ian. 1938.

¹³⁰ „Dreptatea”, din 20 ian. 1938.

¹³¹ „Universul”, din 6 ianuarie 1938.

¹³² „Viitorul”, din 12 ianuarie 1938.

pregătiri intense pentru preluarea puterii în stat. Iar, printr-o circulară, conducătorul Mișcării Legionare comunica înființarea de „comisii de studii” pentru o nouă organizare a instituțiilor de stat și pentru o „Constituție legionară a țării”.¹³³ În acest context, cele două partide au declanșat prin intermediul ziarelor lor – „Viitorul” și „Dreptatea” – o campanie de „luminare” și „lămurire” a opiniei publice asupra pericolului fascist. Scopul acestei acțiuni era definit într-un Manifest al Partidului Național-Liberal, care înscrisa datoria responsabilă „ca așezămintele de temelie ale țării și libertățile ei, dobândite prin stăruințele sale, să nu fie răsturnate și înlocuite cu sisteme străine de năzuințele și nevoile neamului nostru”¹³⁴.

Crearea unui adevărat front comun al partidelor democratice în vederea apărării Constituției din 1923 a fost considerată de Partidul Național Creștin, aflat la putere, ca „un complot împotriva naționalismului”, de partidul extremei drepte „Totul pentru Țară”, ca „o luptă a politicienilor contra mișcării legionare”¹³⁵, iar monarhul o aprecia drept o acțiune coalizată a opoziției față de politica sa personală.

Într-o asemenea stare politică, în care și conjunctura internațională ridica multe îngrijorări pentru soarta țării, regele Carol al II-lea era convins că șansele sale de instaurare a unui regim autoritar erau maxime. Însemnările lui Armand Călinescu asupra unei discuții avute cu monarhul, referitoare la schițarea direcțiilor și soluțiilor ce trebuie avute în vedere în instituirea noului regim politic, sunt edificatoare: „Schimbarea Constituției. Dacă se păstrează drepturile individuale și regimul parlamentar nu va protesta nimeni. Aceasta este esența Constituției ... Guvern restrâns cu competență generală de control ... Parlament restrâns, 250 membrii. Scrutin uninominal... Punerea în vacanță a partidelor. E o atmosferă propice pentru a înlesni viitoare regroupări pe baze noi. Prin dispersarea forțelor politice, singurul element care răsare și se impune e Coroana... Croirea unei noi Constituții. Bine schițată, în taină. Pusă la punct. Apoi, un guvern sub o personalitate de prestigiu. Plebiscitarea Constituției și alegeri pe baze noi, repede”¹³⁶.

După instaurarea noului regim, la 10 februarie 1938, în prima sa Proclamație către români, pe care a prezentat-o însuși suveranul, se afirma că partidele politice au „tulburat” ani de-a rândul viața politică, încât s-a ajuns la o „nesfârșită neliniște” în viața de stat și în sufletul poporului și că era decis să „salveze” România: „Voi schimba deci această stare primejdioasă și voi păși fără șovăire la o grabnică îndreptare a acestei stări. Acest guvern va

¹³³ „Curentul”, din 31 ianuarie 1938.

¹³⁴ „Viitorul”, din 6 februarie 1938.

¹³⁵ Vezi „Porunca Vremii”, din 6 februarie 1938; și „Buna Vestire”, din 10 februarie 1938.

¹³⁶ Armand Călinescu, „Însemnări politice. 1916-1939”, București, 1990, p. 372-373.

depoliticianiza viața administrativă și gospodărească a statului, va alcătui schimbarea constituțională care să corespundă noilor nevoi ale țării...”¹³⁷.

Proiectul noii Constituții, redactat în grabă de Istrate Micescu, a fost definitivat de rege și colaboratorii săi, publicat și supus cetățenilor spre „bună știință și învoială”, la 20 februarie 1938. Votul obligatoriu urma să fie exercitat prin „declarațiune verbală înaintea biroului de votare” și consemnat pe liste separate pentru cei ce votau pentru și cei ce votau contra. Plebiscitul a fost organizat peste patru zile, la 24 februarie și evident că alegătorii n-au avut timpul necesar să cunoască conținutul Constituției, astfel încât votul trebuia să fie mai curând o expresie a adeziunii publice față de actul regelui de schimbare a regimului politic. Potrivit datelor oficiale, s-au înregistrat 4.297.581 voturi pentru și 5.843 contra.

Constituția din 1938

Noua Constituție a fost promulgată în cadrul unei ceremonii desfășurate la Palatul Regal, în prezența tuturor membrilor guvernului, la 27 februarie 1938. Cu acest prilej, președintele Consiliului de Miniștri a rostit un amplu rechizitoriu la adresa partidelor politice, aducând elogii lui Carol al II-lea: „Astăzi s-a distrus hidra cu 29 de capete electorale, care a învrăjbit fără folos pe toți spre paguba țării întregi. Astăzi s-a rupt păienjenișul de pe ochii cetățenilor României întregite, ca să vadă limpede de unde vine mântuirea: de la eroica hotărâre a Majestății tale”¹³⁸. De la această dată, Constituția anterioară, din 1923, a fost abrogată și s-a oficializat în baza noii Constituții, noul regim politic, în care regele participa efectiv și legal la activitatea de guvernare.

Constituția din 1938 prelua multe din articolele și titlurile Constituției precedente, dar prin conținutul, concepția și ideologia care au stat la fundamentarea ei și-a definit propria identitate de așezământ constituțional al unui regim de autoritate monarhică. Ea conținea 100 de articole, față de 138 ale Constituției precedente, având însă tot opt titluri cu aceleași denumiri, cu excepția **Titlului II**, care în loc de „Despre drepturile românilor”, a fost intitulat „Despre datoriile și drepturile românilor”, cu un prim capitol „Despre datoriile românilor” și al doilea „Despre drepturile românilor”. Prioritatea datoriilor față de drepturi făcea parte din suita „inovațiilor” din noua lege fundamentală a țării.

După poziția solidă asigurată monarhului de constituțiile anterioare din 1866 și 1923, acum regele devine un factor activ de inițiativă, prin concentrarea puterii legislative și executive în persoana sa. Monarhul era proclamat pentru prima dată în sistemul constituțional românesc drept „cap al

¹³⁷ „Cuvântările regelui Carol al II-lea, 1930-1940”, vol. II, București, 1940, p. 305.

¹³⁸ „Monitorul Oficial”, din 1 martie 1938.

statului” (art. 30)¹³⁹; cele două puteri politice, cea legislativă și cea executivă, erau încredințate regelui, care le exercita diferit ; pe cea dintâi prin Reprezentanța națională (art.31), pe cea de a doua – prin guvern (art.32), iar hotărârile judecătorești se executau în numele său. Regalitatea devenea, în acest fel, prima și cea mai însemnată instituție constituțională.

În primul rând, Adunările Legiuitoare nu se mai întruneau la o dată fixă, iar sesiunile lor nu mai durau în mod obligatoriu cinci luni. Noul așezământ constituțional conferea regelui dreptul absolut de a convoca Adunările, cu o singură limită, aceea de a le convoca cel puțin odată pe an, cât și dreptul nelimitat de a determina durata lor sau de a amâna ținerea lor. A fost extins dreptul regelui de a dizolva ambele Adunări „ deodată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuia să conțină convocarea alegătorilor și a noilor Adunări” (art.45). Creșterea puterii monarhului în materie legislativă reiese și din dispozițiile articolului 31, care atribuia regelui inițiativa generală și nelimitată a legilor. Fiecare din cele două Adunări aveau dreptul de a propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului, pierzând acest drept în privința legilor de interes local sau individual. Dreptul regelui de a sancționa și promulga legile era completat de dispozițiile articolului 46, care preciza că, „ în timpul când Adunările Legiuitoare sunt dizolvate și în intervalul dintre sesiuni”, monarhul poate emite „decrete cu putere de lege, care urmează să fie supuse Adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată sesiune”. Procedura de ratificare în bloc și nu articol cu articol, cum era înscrisă în Constituția precedentă, a reprezentat instrumentul juridic de manifestare a autorității regelui în defavoarea Parlamentului. Tot monarhului îi revenea și inițiativa de revizuire parțială, sau totală, a Constituției, drept condiționat de „consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare care urmează a indica și textele de revizuit” (art.97). Reiese astfel că din cei doi factori ai puterii legislative, Regele este cel principal și permanent, iar Reprezentanța Națională este al doilea, cu rol de colaborare, dar a cărei funcționare este intermitentă și supusă în general inițiativei primului factor.

Cu toate că Parlamentul era alcătuit ca și în trecut din două Camere, Adunarea Deputaților și Senatul, organizarea și funcționarea lor se modifica radical prin introducerea criteriului profesional în structurarea corpului electoral. Astfel, Adunarea Deputaților urma să se compună din „deputați aleși de cetățeni români, care au vârsta de 30 ani împliniți și practică efectiv o îndeletnicire intrând într-una din următoarele trei categorii: 1) agricultura și munca manuală; 2) comerțul și industria; 3) ocupații intelectuale” (art.61). Iar pentru a fi eligibil se cerea îndeplinirea a patru condiții: cetățenia română,

¹³⁹ Vezi textul Constituției din 1938, la anexă.

capacitatea de exercițiu a drepturilor civile și politice, vârsta de 30 de ani și domiciliul în România.

O serie de modificări au fost înscrise și în compunerea și organizarea Senatului. Senatorii erau împărțiți în trei categorii, în loc de două: 1) senatorii de drept, desemnați în aceleași condiții ca în prevederile Constituției din 1923, cu excepția foștilor demnitari ai statului, al căror mandat înceta odată cu încetarea funcției; au fost, însă, introduși în categoria senatorilor de drept „toți principii familiei regale majori”. Se renunța la mandatele de senator de drept pentru cei prevăzuți la art.73 din Constituția precedentă. 2) senatori aleși, însă numai dintre „membrii corpurilor constituite în stat”. 3) senatorii „numiți de rege” – desigur ei erau dintre persoanele apropiate monarhului, camarilei regale etc. și care „în raport cu cei aleși, este de jumătate” (art.63).

Noua Constituție nu mai prevedea alegerea corpului electoral al Adunărilor Legiuitoare prin vot universal, egal, direct, obligatoriu și secret, ci doar prin „vot secret, obligator și exprimat prin scrutin uninominal, pe circumscripții care să asigure reprezentarea felului de îndeletnicire a alegătorilor” (art.61), ceea ce constituia o restrângere însemnată a masei alegătorilor și eligibilității deputaților. Precizând că o viitoare lege electorală „va fixa circumscripțiile... incapacitățile, decăderile și incompatibilitățile, procedura votării și garanțiile libertății alegerilor, precum și numărul deputaților”, se pomenește pentru prima dată de „condițiile cerute pentru a fi alegător, pentru bărbați și femei”.*

Prin aceste noi prevederi, așezământul constituțional din 1938 prelua de la Corpurile Legiuitoare cele mai importante atribuții legislative pe care le exercitaseră în baza prerogativelor înscrise în constituțiile precedente și le încredința puterii monarhului. Nu se mai păstra nici prioritatea legislativă pe care o avusese Adunarea Deputaților în raport cu Senatul, acordându-le o vocație egală în materie financiară și de buget.

Păstrând garanțiile și imunitățile parlamentare referitoare la neresponsabilitatea civilă și penală pentru actele funcționale ale parlamentarilor în timpul sesiunilor și inviolabilitatea persoanei deputatului sau senatorului pe perioada exercitării mandatului, în noua Constituție au fost introduse unele „înnoiri” semnificative pentru caracterul noului regim. Ele aveau în vedere asigurarea loialității membrilor Corpurilor Legiuitoare față de rege și nu puteau să-și „exercite mandatul decât după depunerea legiuitului jurământ” (art.48); „validarea alegerii pentru ambele Adunări și verificarea titlurilor membrilor

* Legea electorală din 9 mai 1939 a detaliat prevederile din Constituție: femeile aveau drept de vot, dar nu erau eligibile; numărul deputaților era stabilit la 258, câte 86 pentru fiecare din cele trei grupe profesionale și s-a stabilit o prelungire a mandatului de la 4 la 6 ani. Senatul urma să fie compus din 88 parlamentari numiți de rege, 88 aleși și un număr variabil de senatori „de drept”. Pentru senatori, mandatul a fost prelungit de la 4 la 9 ani. A mai fost introdusă încă o restricție, pe lângă cea de vârstă – aceea ca alegătorii să fie știutori de carte. („Monitorul Oficial”, partea I, din 9 mai 1939.)

apartținând fiecăruia din ele, se face de Înalta Curte de Casație și Justiție, înainte de data fixată pentru întrunirea Adunărilor” (art.50). Deputații și senatorii aveau dreptul de a adresa întrebări miniștrilor, la care aceștia erau obligați să răspundă, dar nu puteau da vot de blam unui ministru sau guvernului. De asemenea, li se interzicea să urmărească interesele proprii în dauna statului, neavând voie să facă parte „din consiliile de administrație ale întreprinderilor care au contract cu statul, județele sau comunele” (art.53).

Prevederi noi au fost înscrise și în Capitolul referitor la Consiliul Legislativ, care devine tot mai mult un organ de îndrumare, dirijare și control al legislativului în interesul monarhiei. În acest sens se stabilea prin articolul 72 „consultarea obligatorie a Consiliului Legislativ pentru toate proiectele de legi, atât înainte, cât și după amendarea lor în comisii, afară de cele ce privesc creditele bugetare”. Se mai preciza în mod expres că „nici un regulament pentru aplicarea legilor nu putea fi adoptat fără consultarea prealabilă a Consiliului Legislativ”.

Puterea executivă avea în noua Constituție o covârșitoare importanță, căci ea asigura atât aplicarea legilor, cât și executarea hotărârilor judecătorești. Ea era „încredințată Regelui, care o exercită prin Guvernul Său în modul stabilit de Constituție” (art. 32). Pe lângă drepturile prevăzute în Constituția precedentă, acum se recunoșteau expres regelui și alte două drepturi. Este vorba de dreptul de a declara războiul și de a încheia pacea și dreptul de a încheia tratate politice și militare cu statele străine (art. 46). În același timp s-a renunțat la vechea formulă existentă în constituțiile anterioare, conform căreia „regele nu are alte puteri decât acele date prin Constituție”, ceea ce însemna că toate atribuțiile pe care noul așezământ constituțional nu le dădea în mod expres în competența puterii legiuitoare, ori a celei judecătorești, vor reveni în mod direct regelui, în calitate de șef al puterii executive, cea mai largă și mai complexă dintre puteri.

Noua Constituție prevedea, apoi, că miniștrii nu mai au răspundere politică față de Parlament, ci numai față de rege, în numele căruia ei exercitau puterea executivă. Principiul neresponsabilității din Constituția precedentă, capătă acum o nouă formulare în sensul că „actele de stat ale regelui vor fi contrasemnate de un ministru, care prin aceasta însăși, devine răspunzător de ele”. Se excepta numirea primului-ministru „care nu va fi contrasemnată” (art.44). Însemnătatea deosebită acordată puterii executive a atras noi îndatoriri pentru miniștri: ei trebuiau să fie români „de cel puțin trei generații”, cu excepția „celor care au fost miniștri până acum” (art.67), iar, după încetarea calității lor, „nu pot face parte din consiliile de administrație ale întreprinderii cu care au încheiat contracte, în cei trei ani următori”, sau dacă au fost miniștri de justiție, nu pot „exercita profesiunea de avocat timp de un an de la data ieșirii” (art.70).

Supremația puterii monarhului este relevantă și de modul de dispunere și aranjare a dispozițiilor referitoare la atribuțiile puterilor în stat. În Constituția din 1923, titlurile privind atribuțiile Reprezentării Naționale erau trecute înaintea celor care reglementau puterea Regelui și a miniștrilor; în noul așezământ, prerogativele regelui erau prezentate înaintea celor exercitate de Adunările Legislative.

Controlul gestiunii veniturilor și cheltuielilor statului era întărit, căci noua Constituție prevedea ca pe lângă Curtea de Conturi să se înființeze și un corp superior de control, pus sub ordinele directe ale șefului guvernului, cu misiunea „de a supraveghea și examina legalitatea și corectitudinea executării gestiunilor în toate serviciile publice” (art.84). Pe de altă parte, delapidarea de bani publici este calificată crimă, pedepsindu-se ca atare (art.84).

Puterea judecătorească era organizată în același mod ca și în Constituția precedentă, fiind menținute principiile de bază, la care s-au adăugat unele prevederi și reasezări. Astfel Curtea de Juri urma să fie desființată, după cum inamovibilitatea judecătorilor să fie statornicită printr-o lege specială „care va interveni cel mai târziu în termen de șase luni de la promulgarea prezentei Constituții” (art.76), încetând deci de a mai fi principiu constituțional, fiind lăsată la discreția judecătorului ordinar.

În privința regimului proprietății, noua Constituție introduce o formulă intermediară în comparație cu prevederile din așezământul constituțional din 1866 și 1923: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele, atât asupra particularilor, cât și asupra statului sunt inviolabile și garantate ca atare” (art.16). Reluând prevederea anterioară că „nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor”, se adăuga acum formula „afară de cazurile de înaltă trădare și delapidare de bani publici”. De asemenea, se menținea principiul naționalizării bogățiilor subsolului, dar se introducea și recunoașterea dreptului proprietarului terenului „care vor fi de cel puțin 50% din redevența și din prețul la hectar al concesiunii”, precum și dreptul de a participa la exploatarea acestor bogății (art.17)

Accentuând preponderența „datoriilor” românilor, așezate înaintea drepturilor, Constituția din 1938, introduce prin art.4-9 o serie de dispoziții imperative în privința obligațiilor. În această ordine de idei se înscria și prevederea că „nu este îngăduit niciunui român a propovădui prin viu grai sau scris schimbarea formei de guvernământ a statului, împărțirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă”. Totodată, două noi și grave sancțiuni asigurau observarea acestor îndatoriri și menținerea ordinii sociale: 1) pedeapsa cu moartea care se aplica în timp de război, ca și în trecut, potrivit codului de justiție militară dar care se prevedea a se aplica și în timp de pace în urma unei decizii a Consiliului de Miniștri „pentru atentate contra suveranului, membrilor familiei regale, șefilor statelor străine și demnitarilor

statului”, precum și în cazurile de tâlhărie cu omor și asasinat politic (art.15); 2) pedeapsa confiscării averilor în cazurile de înaltă trădare și delapidare de bani publici (art.16).

Textele care consacrau libertățile și drepturile publice au fost păstrate aproape identic cu cele corespunzătoare ale Constituției din 1923, cu unele mici modificări de redactare. O deosebire mai importantă există între textele care vizează garantarea libertății comunicării și publicării ideilor și opiniilor „în limitele și condițiunile legii”, lăsând, prin urmare, organizarea ei în seama legiuitorului ordinar.

În ceea ce privește revizuirea în totalitate sau în parte a Constituției, inițiativa aparținea în mod exclusiv monarhului, drept condiționat însă de „consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare, care urmează a indica și textele de revizuit” (art.97). Această consultare se putea face prin mesaj regal și se exprima cu majoritățile de două treimi ale ambelor Adunări întrunite sub președinția Președintelui Senatului. Rezultatul consultației se aducea la cunoștința regelui de președinții celor două Adunări, însoțit de o comisie specială.

Privită în ansamblul său Constituția adoptată în februarie 1938 era menită să consolideze puterea și autoritatea personală a monarhului – limitate în trecut de existența regimului parlamentar-constituțional întemeiat pe sistemul pluripartidist. Ea a risipit și ultimele iluzii de păstrare a vechiului regim și este oarecum surprinzător faptul că în momentul adoptării ei nu s-a înregistrat nici un protest din partea vreunui partid politic. Acestea au privit-o și au apreciat-o, mai de grabă, prin prisma principiului așezat la baza elaborării ei, potrivit căreia, în condițiile interne și internaționale din acel timp, primordială pentru apărarea suveranității și integrității țării era garantarea prin măsuri constituționale a ordinii și liniștii interne. Într-un comunicat al Partidului Național-Liberal, din 24 februarie 1938, se preciza în acest sens: „Noua Constituție întronează ca principiu alungarea din organismul tânărului stat românesc a tot ceea ce duce la neliniște, la agitații și la periclitarea siguranței statului”¹⁴⁰. Este, însă, neîndoielnic că atitudinea partidelor politice față de noua Constituție a facilitat acțiunea monarhului și a guvernului său pentru adoptarea cu mare rapiditate a unor noi și însemnate reforme instituționale.

O primă măsură a fost adoptată la 30 martie 1938, când a luat ființă Consiliul de Coroană, ca organ permanent și personal al regelui, cu un rol esențial în afirmarea autoritarismului cu care legea fundamentală îl investise pe monarh. Consiliul se compunea din membrii numiți și retribuiți de rege, dintre „actualii și foștii demnitari ai statului, bisericii, oștirii și ai Curții Regale sau din personalitățile de bază ale țării”¹⁴¹. În aceeași zi a fost dat publicității și decretul de dizolvare a partidelor politice, care prevedea că „toate asociațiunile,

¹⁴⁰ „Viitorul”, din 24 februarie 1938.

¹⁴¹ „Monitorul Oficial”, partea I, din 31 martie 1938.

grupările sau partidele actualmente în ființă și care s-au constituit în vederea pregătirii ideilor politice sau a realizărilor sunt și rămân dizolvate”. Dar pentru a tempera oarecum opoziția partidelor politice, în cuprinsul următorului articol se afirma posibilitatea reînființării în viitor a organizațiilor politice, „în condițiile și cu formele prevăzute printr-o lege specială ce se va întocmi în acest scop”¹⁴². Pe această bază avea să se creeze în decembrie 1938, partidul unic Frontul Renașterii Naționale, transformat în iunie 1940, în partid totalitar, cu titlul de Partidul Națiunii.

După actul introducerii Constituției din februarie 1938, dizolvarea partidelor, grupărilor și organizațiilor politice a reprezentat a doua mare lovitură dată de noul regim a lui Carol al II-lea drepturilor și libertăților democratice. Cei doi șefi ai principalelor partide politice, Constantin I.C. Brătianu și Iuliu Maniu, au reacționat concomitent printr-o scrisoare adresată regelui în care arătau: „Majestatea Voastră a crezut necesar, pentru un moment dat, să schimbe așezământul constituțional pe care se rezema statul român. A fost o încercare pentru care nu ați întâmpinat nici o rezistență activă din partea partidelor politice. Totuși s-a decretat și suprimarea partidelor de ordine, care au guvernat țara un timp de mai mult de 70 de ani, care au deșteptat și întărit simțământul național în masele populare, care au creat și întregit România de azi și căroră nu li se putea aduce învinuirea că au lucrat în contra intereselor superioare ale țării”. Ei atrăgeau atenția că această încercare, însă, „nu trebuie să constituie o stare permanentă, pentru că ea ar avea grave consecințe pentru Coroană și pentru patria noastră”. Exprimându-și nemulțumirea că „Decretele-legi permit azi nu numai interpretări care nu sunt în spiritul principiilor stabilite, dar chiar modificări și practici contrare textelor constituționale”, liderii celor două partide insistau asupra gravelor consecințe ce pot să apară ca urmare a aplicării acestor decizii: „Nimeni nu mai poate arăta greșelile ce se fac și a lua cuvântul pentru a cere îndreptarea lor. De aceea o adâncă nemulțumire se răspândește în toate straturile poporului ... Nemaiputându-se face o acțiune politică la lumina zilei, ea se face în taină și nemulțumirile se grămădesc, fără să poată fi canalizate și aduse la cunoștința Majestății Voastre. Nu mai există o supapă de siguranță, care să le atenueze. Propaganda națională, care să prindă în mase, și luminarea opiniei publice nu se poate face cu funcționari care au rol de îndeplinit”¹⁴³.

Desființând vechile instituții democratice, regimul monarhic autoritar n-a reușit, în ciuda eforturilor depuse, să-și creeze instituții viabile, capabile să asigure stabilitatea internă și garanții pentru securitatea țării. Constituția ca și întreaga legislație din anii 1938 – 1940 au introdus și sporit, odată cu creșterea

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Apud, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, „România după Marea Unire”, vol. II, partea II-a, București, 1988, p.820.

puterii autoritare a monarhului și cultul personalității în societatea românească uzarea și compromiterea în ritm rapid a întregului regim politic, grăbindu-i sfârșitul. Într-o evoluție de acest fel, Constituția din februarie 1938 avea să intre în sistemul constituțional românesc drept așezământul fundamental cu cea mai scurtă existență, devenind totodată preambulul guvernării României fără Constituție, în perioada septembrie 1940 – august 1944.

Prăbușirea granițelor României, în vara tragică a anului 1940 a marcat falimentul regimului instaurat de Carol al II-lea la 10 februarie 1938. În contextul nemulțumirilor populare din august – septembrie 1940, regele reușește să-l convoace la Palat pe generalul Ion Antonescu, care apărea ca singura personalitate capabilă să domine evoluția neprevăzută și gravă în care ajunsese țara, ca urmare a greșelilor și situației complicate create de regimul autoritar monarhic. Acceptând oferta regală de formare a unui nou guvern la 4 septembrie 1940, a doua zi monarhul și-a suspendat prin decret regal propria-i Constituție promulgată la 27 februarie 1938, iar Corpurile Legiuitoare au fost dizolvate, președintele Consiliului de Miniștri, investit în aceeași zi cu puteri depline pentru conducerea statului, era însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului. Referindu-se la aceste evenimente, diplomatul Raoul V. Bossy consemna că: „La 5 septembrie se instaurează un regim politic nou în România. Carol a fost silit să renunțe la un număr mare din prerogativele sale în favoarea noului prim-ministru, generalul Ion Antonescu, care devine de fapt dictatorul țării, însărcinat oficial să cârmuiască statul român, pe când regele va domni fără să mai guverneze”¹⁴⁴.

După abdicarea regelui Carol al II-lea, la 6 septembrie 1940, Ion Antonescu a emis un Decret-lege privitor la reglementarea succesiunii la tronul României a Marelui Voevod Mihai de Alba – Iulia, prin care – invocând dispozițiile Constituției din 1866 și 1923, dar fără a le menționa – constată succesiunea la tronul României a lui Mihai care, pentru a doua oară, devine Rege al României¹⁴⁵. Prin suita celor trei Decrete regale din 5, 6, și 8 septembrie se crea o nouă instituție politică – cea de „Conducător al Statului Român” –, care concentra puterea legislativă și executivă, iar prin suspendarea inamovibilității corpului judecătoresc obținea și controlul puterii juridice. Cu toate că prerogativele regelui erau restrânse și diminuate, el pierzând dreptul de a promulga decretul emis de „Conducătorul Statului”, totuși, Ion Antonescu recunoștea că puterile sale sunt limitate în virtutea tradiției factorului constituțional. De aceea, se poate constata că el nu a abuzat în mod discreționar de puterile ce-i reveneau și chiar, în condițiile absenței statului de drept, a manifestat o însemnată preocupare pentru elaborarea unor legi moderne, echitabile și eficiente. În acest sens și-a asigurat concursul unor juriști de mare valoare, care

¹⁴⁴ Ibidem, p. 1321.

¹⁴⁵ „Monitorul Oficial”, din 6 septembrie 1940.

au realizat o operă legislativă remarcabilă, ce a cuprins elaborarea și adoptarea unor legi a căror valabilitate s-a menținut până astăzi¹⁴⁶.

Actul de la 23 august 1944, prin consecințele sale imediate a deschis și posibilitatea renașterii vieții constituționale în România. Până la convocarea Adunării Constituante, care urma în mod normal să elaboreze o nouă Constituție, soluția considerată potrivită, ținând seama de contextul complex în care se afla țara, a constat în repunerea în vigoare a dispozițiilor Constituției din 1866 și 1923. Decretul regal din 31 august, publicat la 2 septembrie 1944, avea următoarele prevederi:

„Art. I. Drepturile românilor sunt cele recunoscute de Constituția din 1866 cu modificările ce ulterior au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923.

Art. II. Sub rezerva celor cuprinse în art. III și IV puterile statului se vor exercita după regulile așezate în Constituția din 29 martie 1923.

Art. III. Un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniștri va organiza Reprezentanța Națională. Până la organizarea Reprezentanței Naționale puterea legislativă se exercită de către rege la propunerea Consiliului de Miniștri.

Art. IV. O lege specială va statorna condițiile în care magistrații sunt inviolabili. Juriul rămâne desființat.

Art. V. Sunt și rămân abrogate decretul regal nr.3053 din 5 septembrie 1940, publicat în „Monitorul Oficial”, nr.205 din 5 septembrie 1940; decretul regal nr.3067 din 6 septembrie 1940, publicat în „Monitorul Oficial”, nr.206 din 6 septembrie 1940; și decretul regal nr.3072 din 7 septembrie 1940, publicat în „Monitorul Oficial” nr.208 din 8 septembrie 1940, toate referitoare la investirea președintelui de Consiliu cu depline puteri și fixarea prerogativelor regale”¹⁴⁷

Decretul constituțional din 31 august 1944 a creat baza juridică a măsurilor adoptate de noul guvern, având un caracter mai cuprinzător decât cele menționate în textul prezentat. Sub acest aspect regimul instaurat după 23 august 1944 avea, teoretic, toate șansele de a continua și dezvolta tradițiile constituționale, democratice. Trimiterea explicită la Constituția din 1866 și 1923 însemna: guvern reprezentativ, sistem politic cu mai multe partide, separarea puterilor în stat – extrem de precis formulată în cele două texte fundamentale –, drepturi și libertăți cetățenești clar enunțate și formulate, proprietatea individuală și garantarea acestui drept¹⁴⁸. România redevenea, conform acestui Înalt Decret Regal, o monarhie constituțională, suveranul exercitându-și prerogativele în conformitate cu Legea fundamentală din 1923. În afara restricțiilor menționate, nu se prevedea pentru viitor nici o modificare

¹⁴⁶ Eleodor Focșeneanu, „Istoria constituțională a României 1859 – 1991”, București, 1998, p. 89.

¹⁴⁷ „Monitorul Oficial”, din 2 septembrie 1944, p. 623.

¹⁴⁸ Ioan Scurtu, „Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866 – 1947), Mihai I, București, 2001, p. 98 – 99.

constituțională. Dar anumite formulări din Decret deschideau calea interpretărilor de care partidul comunist, îndrumat și susținut de conducerea comunistă de la Moscova, se va folosi din plin pentru a confisca întreaga putere și a schimba complet natura regimului. Cât timp guvernele de după 23 august 1944 au reprezentat o coaliție reală a celor patru partide angajate într-o colaborare politică, perfectată încă de la 20 iunie 1944, respectiv Partidul Național-Țărănesc, condus de Iuliu Maniu, Partidul Național-Liberal, condus de Constantin I.C. Brătianu, Partidul Social-Democrat, avându-l în frunte pe Constantin Titel Petrescu și Partidul Comunist din România, legile propuse regelui, puteau reprezenta, în principiu, cel puțin un compromis între ele.

Prin impunerea guvernului de la 6 martie 1945 s-a produs o schimbare de regim, deoarece forța politică decisivă era partidul comunist, care urmărea, conform instrucțiunilor primite din afară, lichidarea adversarilor politici și instaurarea unor structuri politice și instituționale de tip sovietic în România. De acum, încălcarea prevederilor Constituției din 1923 devenea tot mai evidentă, ceea ce dovedea o accentuată insensibilitate și desconsiderare a puterii față de argumentele de natură juridică și constituțională. O dovadă concludentă în această privință a reprezentat-o încercarea regelui de a se opune măsurilor luate de guvern și a amestecului sovietic în treburile interne, prin invocarea violării Constituției. Cererea adresată de rege guvernului, la 21 august 1945, pentru a-și depune mandatul și refuzul acestuia, fără precedent în istoria țării, de a demisiona, a însemnat în realitate un act neconstituțional, deoarece potrivit uzanțelor constituționale regele avea dreptul de a numi și demite pe primul-ministru. „Greva regală” declanșată la 21 august 1945, prin refuzul regelui de a semna decretele sau legile guvernului, supuse spre aprobare, a încetat după cinci luni, în urma tratatelor de la Moscova din decembrie 1945, la care au participat miniștrii de externe a celor trei state aliante.

Noi hotărâri „Cu privire la exercitarea puterii legislative” au fost adoptate în vara anului 1946, în contextul pregătirii alegerilor parlamentare. Decretul regal din 13 iulie 1946, stabilea în acest sens că puterea legislativă se exercită colectiv de rege și Reprezentanța Națională, conform dispozițiilor prevăzute în Constituția din 1923. Reprezentanța Națională, însă, se organiza într-un singur corp: Adunarea Deputaților; suprimarea Senatului fiind o altă încălcare a Constituției, iar dispozițiile privitoare la cele două Corpuri Legiuitoare erau considerate că se referă numai la Adunarea Deputaților. Organizarea Reprezentanței Naționale nu mai conținea dreptul Regelui de a dizolva Parlamentul, ceea ce semnifica o limitare a prerogativelor monarhului stabilite prin Constituțiile din 1866 și 1923. Un alt articol menționa că femeile au drept de vot și pot fi alese în forul legislativ ca și bărbații¹⁴⁹.

¹⁴⁹ „Monitorul Oficial”, din 15 iulie 1946.

Prin falsificarea rezultatelor reale ale alegerilor din 19 noiembrie 1946, guvernul Petru Groza își legitima în mod fraudulos puterea acaparată abuziv și a trecut la pregătirea loviturii decisive împotriva Constituției din 1923. Dispunând în noul Parlament de o majoritate covârșitoare, puterea comunistă a acționat energic în tot cursul anului 1947 pentru desființarea democrației în România și netezirea drumului spre comunizarea țării, mai întâi, prin înlăturarea opoziției partidelor politice și apoi a abolirii Monarhiei și a alungării regelui.

La 30 decembrie 1947, după semnarea actului de abdicare de către regele Mihai I, Adunarea Deputaților a votat legile cu caracter constituțional nr. 363 și 364.

Prin Legea nr. 363, România adopta denumirea de Republica Populară Română. „Adunarea Deputaților ia act de abdicarea regelui Mihai I, pentru el și urmașii săi” (art.1). Art.2 al legii abroga „Constituția din 1866 cu modificările din 29 martie 1923 și acelea din 1 septembrie 1944”.

Adunării Deputaților îi era încredințată puterea legislativă, pe care o exercita până la dizolvarea ei și până la constituirea unei adunări legislative constituante, la data pe care ea însăși urmează să o fixeze (art.4).

Această Adunare Constituantă trebuie să elaboreze și să voteze o nouă Constituție (art.5). Până la intrarea în vigoare a noii Constituții, puterea executivă este exercitată de un Prezidiu compus din cinci membri aleși, cu majoritate, de Adunarea Deputaților, dintre personalitățile vieții publice, științifice și culturale ale țării (art.6).¹⁵⁰

Adoptarea acestor legi în ședința extraordinară a Adunării Deputaților, cu o uluitoare rapiditate, fără dezbateri, a marcat ultima lovitură îndreptată împotriva structurilor parlamentar-democratice ale României interbelice și a așezământului său constituțional. Noul regim instaurat la 6 martie 1945 își asigura prin partidul comunist deplina putere politică în România și subordonarea ei modelului totalitarismului sovietic.

¹⁵⁰ „Monitorul Oficial”, din 30 decembrie 1947.

Constituțiile din perioada comunistă

Cezar STANCIU

Istoria constituțională a României a cunoscut o cotitură majoră în condițiile politice ce au urmat celui de-al doilea război mondial¹⁵¹. De la formarea statului român modern, principala sursă de inspirație pentru organizarea puterilor statului, ca și pentru relația statului cu cetățenii săi, a fost reprezentată de modelul politic apusean al democrației liberale, întemeiat pe reprezentativitatea și separarea puterilor în stat, pe drepturi și libertăți cetățenești de inspirație iluministă. În ciuda disfuncționalităților, corupției și abuzurilor, România reușise să evolueze cu succes, totuși, pe calea monarhiei constituționale, până la al doilea război mondial. În condițiile instaurării unui regim comunist la putere, susținut politic și militar de Uniunea Sovietică, sursa de inspirație a modelelor constituționale românești va fi cea sovietică, întemeiată pe ideologia marxist-leninistă.

Transformările suferite de regimul politic din România în condițiile instaurării Partidului Comunist la putere, precum și evoluția sa de-a lungul celor peste patru decenii de existență, au fost reflectate fidel de constituțiile adoptate în epocă. Înțelegerea acestora depinde, însă, de o seamă de aspecte precum politica sovietică față de statele satelit și relația PCR/PMR cu PCUS în diverse etape. Având în vedere influența majoră a factorului sovietic în modelarea regimului politic din România în perioada postbelică, descrierea și explicarea aspectelor menționate joacă un rol important în analiza constituțiilor perioadei comuniste. Acestea nu au reprezentat, așa cum se întâmpla în trecut, expresia voinței naționale și a stadiului de dezvoltare politică la care ajunsese societatea românească, ci au fost produsul unei grupări politice impuse din exterior, pe baza împărțirii sferelor de influență între marile puteri, lipsită de susținere internă și de legitimitate democratică. De

¹⁵¹ Printre cele mai recente istorii constituționale ale României, putem aminti: Angela Baciuc, *Istoria constituțională a României*, Editura Lumina Lex, București, 2001; Barbu Berceanu, *Istoria constituțională a României în context internațional*, Editura Rosetti, București, 2003; Ioan Vlad, *Istoria constituțională a României*, Editura Fundației România de Măine, București, 2003; Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente*, Editura Lumina Lex, București, 1998.

aceea, constituțiile perioadei comuniste au reprezentat voința și interesele puterii hegemonice – Uniunea Sovietică; deși în deceniul al șaptelea al secolului trecut interesele regimului comunist din România și cele ale Uniunii Sovietice vor evolua pe traiectorii parțial divergente, existența însăși a regimului reprezenta un produs și o confirmare a sferei de influență sovietice în Europa central-răsăriteană. În pofida acelor divergențe, natura regimului a rămas neschimbată, în spiritul său totalitar, întemeiat pe o ideologie utopică ce nu primise niciodată confirmarea democratică a societății românești.

În perioada interbelică, Partidul Comunist din România reprezentase o forță politică neglijabilă, cu un număr foarte redus de membrii sau susținători și, mai ales, situată în afara cadrului legal. Existența unui astfel de partid se datora în mod aproape exclusiv finanțării, sprijinului politic și resurselor umane primite din partea Internaționalei Comuniste, față de care PCdR a manifestat o obediență deplină. Deși a încercat să iasă din sfera ilegalității prin intermediul unor organizații-paravan, partidul a continuat să rămână o grupare minusculă, dezvoltată în cadru conspirativ, urmărită în permanență de autorități și compusă într-o prea mică măsură din români. Soarta acestei grupări s-a schimbat radical în condițiile celui de-al doilea război mondial, când „tutorele” său din exterior, Uniunea Sovietică, a obținut controlul militar asupra României, având, într-o măsură mai mare sau mai mică, acordul celorlalte mari puteri, respectiv Statele Unite și Marea Britanie.

În contextul celui de-al doilea război mondial, interesele de politică externă ale Uniunii Sovietice, așa cum fuseseră ele înțelese și definite de I.V. Stalin, cereau asigurarea securității URSS în mod special pe latura sa apuseană, care se dovedise de-a lungul timpului atât de vulnerabilă. În perioada în care bolșevicii se luptau cu opoziția internă în ceea ce devenise foarte repede un război civil în toată regula, fostul imperiu se dezintegra, sub impactul principiului autodeterminării popoarelor, enunțat de V.I. Lenin, dar și al slăbiciunii proprii a bolșevicilor. Din nordul finlandez și până la Basarabia românească, numeroase teritorii fie se uniseră cu statele naționale de care erau istoric legate, fie își proclamaseră independența. De asemenea, susținerea acordată de unele state occidentale adversarilor bolșevismului sau evenimente precum războiul cu Polonia, nu au făcut decât să confirme suspiciunile bolșevice conform cărora amenințarea venea de la Vest.

În anii lui Stalin, ascensiunea nazismului în Germania, cu tonul său vehement anti-bolșevic, a întărit aceste temeri. Sunt de prisos explicațiile privind impactul pe care atacul german – susținut de vecini direcți ai URSS, precum România – l-a avut asupra percepției sovietice privind propria securitate. După 1943, când sorții războiului s-au schimbat, planurile lui Stalin de a revendica Europa răsăriteană ca sferă proprie de influență devin tot mai limpezi. Cum americanii au refuzat să discute orice aranjamente teritoriale sau

de influență, Stalin a fost nevoit să procedeze pe cont propriu. Conceptul de bază al viziunii staliniste asupra securității consta în crearea unei centuri de securitate la frontiera sa vestică, compusă atât din prezența militară sovietică, cât și din prietenia și loialitatea regimurilor politice din aceste țări. Ce anume înțelegea Stalin prin aceasta este în continuare un subiect controversat.

Cercetările întreprinse în arhivele sovietice după destrămarea URSS au contribuit la conturarea unui punct de vedere conform căruia sovietizarea nu însemna în mod special impunerea modelului sovietic, stalinist, în aceste țări, ci aplicarea unei strategii de tip „front popular”, prin care partidele comuniste locale ar fi fost aduse la putere în coaliție cu alte formațiuni politice filo-sovietice, în jurul unui program de stânga minimal, fără caracter revoluționar¹⁵². Între a controla Europa răsăriteană și a păstra relații bune cu anglo-americanii, Stalin ar fi optat pentru ambele. Radicalizarea politicilor sovietice în țările ocupate ar fi fost determinată – susțin o serie de istorici – de reacția agresivă pe care a avut-o Occidentul față de impunerea controlului sovietic. Anglo-americanii au interpretat măsurile de sovietizare ca parte a unei strategii agresive de extindere a comunismului la nivel mondial, în spiritul ideilor cominterniste. Sentimentul amenințării a condus la afirmarea unei opoziții fățișe față de aceste politici, opoziție pe care Stalin, într-un cerc vicios, a interpretat-o la rândul său ca fiind o dovadă de ostilitate la adresa Uniunii Sovietice, concluzie care, în final, a determinat radicalizarea politicilor de sovietizare.

România a fost prinsă de la început în acest joc al strategiilor atât pentru că avea graniță directă cu URSS, cât și pentru că participase la agresiunea anti-sovietică a Germaniei naziste. După 1943 devenise evident la București că încercarea de a salva integritatea teritorială a țării prin alianța cu Germania eșuase, iar mareșalul Antonescu, ca și foștii lideri ai partidelor politice, pe diferite canale, încercau să salveze situația, printr-o înțelegere cu Națiunile Unite. Toate aceste eforturi s-au soldat cu eșecuri, fie pentru că românii preferau să trateze cu anglo-americanii, nu cu sovieticii, fie pentru că pretenția de a păstra Basarabia sau a evita ocupația sovietică era inacceptabilă pentru aliați. Semnalele aliaților indicau, însă, faptul că ieșirea din război trebuia tratată cu Uniunea Sovietică. Acesta a fost factorul esențial care a dus la implicarea mărunțului și ilegalului Partid Comunist din România, favoritul Moscovei, în planurile privind răsturnarea dictaturii antonesciene și ieșirea din război.

În primăvara lui 1944, când au început primele discuții despre o alianță menită să-l răstoarne pe Ion Antonescu în colaborare cu Palatul, PCdR era deja implicat prin persoana lui Lucrețiu Pătrășcanu, care acționa mai degrabă pe cont propriu. Liderul partidului, Ștefan Foriș, bănuiește de legături cu Siguranța,

¹⁵² Eduard Mark, *Revolution by Degrees. Stalin's National-Front Strategy for Europe 1941-1947*, Working Paper no. 31, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington, 2001, p. 6-7.

prefera să rămână deoparte, iar așa numitul nucleu din închisori, condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu era încă eliberat. Nici grupul ce se refugiase la Moscova în anii războiului, condus de Ana Pauker, nu avea posibilitatea de a influența lucrurile în vreun fel. Din inițiativa lui Lucrețiu Pătrășcanu, însă, partidul s-a implicat activ în alianța menționată – Blocul Partidelor Democratice – care a sfârșit prin a înlătura, totuși, dictatura lui Antonescu, tocmai când frontul trecuse de râul Prut. Cel care a obținut beneficiile n-a fost, însă, Pătrășcanu, ci Gheorghiu-Dej, care – după ce a înlăturat conducerea „aleasă” (numită) de Comintern – și-a asumat el însuși, în mod informal, conducerea partidului.

După revenirea grupului de la Moscova în țară, un conflict mut a izbucnit între Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, însă acesta nu a împiedicat partidul să treacă cu succes la acapararea puterii, prin strategia de „front popular”. În septembrie 1944, la Moscova, a fost semnat Armistițiul dintre România și Națiunile Unite, care prevedea obligația României de a lupta alături de URSS contra Germaniei, de a plăti masive despăgubiri de război, inclusiv întreținerea trupelor sovietice de ocupație, iar granița era stabilită pe râul Prut. Cât timp armata română lupta pe frontul de Vest contra trupelor germane și ungare, alături de sovietici, Partidul Comunist realiza coaliția cerută de la Moscova pentru obținerea puterii: Frontul Național Democrat. Național-țărăniștii și național-liberalii deveniseră acum adversari, nefiind loc la putere pentru toți. Prin demonstrații de amploare, intimidare și cenzură, folosindu-se de ajutorul politic al Comisiei Aliate (sovietice) de Control, dar și de intervenția directă a comisarului sovietic A.I. Vișinski, PCdR a reușit, în martie 1945, să obțină primul guvern aflat sub controlul său.

În această perioadă, principalele obiective ale Partidului Comunist au fost obținerea și consolidarea puterii, compromiterea și înlăturarea opoziției politice și satisfacerea intereselor sovietice, în special cele legate de război: susținerea efortului de război contra Germaniei până în mai 1945, întreținerea trupelor sovietice de ocupație, aprovizionarea Uniunii Sovietice cu produsele alimentare și industriale atât de necesare și, în final, semnarea unui Tratat de pace convenabil Moscovei.

Consolidarea puterii politice a întâlnit, însă, de la început un mare obstacol în persoana regelui. Apropiat de național-țărăniști și de național-liberali, cu orientare pro anglo-americană, regele Mihai a fost cel care a făcut cea mai serioasă opoziție eforturilor de sovietizare. Martor al abuzurilor comuniste și sovietice, regele Mihai a profitat de întrunirea conferinței aliate de la Potsdam pentru a cere ajutorul anglo-americanilor: el a demis guvernul condus de Petru Groza. Contrar tuturor prevederilor constituționale, guvernul a refuzat să predea mandatul, ceea ce a dus, în schimb, la refuzul regelui de a mai semna orice act al guvernului. Așa-numita „grevă regală” a fost cel mai consistent demers al regelui Mihai pentru oprirea sovietizării. Acesta a eșuat, însă, prin

contribuția anglo-americanilor, care au recunoscut, totuși, guvernul Petru Groza cu condiția includerii a câte unui reprezentat național-țărănist și național-liberal. Aceasta echivala, practic, cu o victorie a comuniștilor.

Ultimul mare obstacol pe care comuniștii îl aveau de trecut erau alegerile, amânate în mai multe rânduri și care au avut loc, în final, în noiembrie 1946. Campania electorală a opoziției anti-comuniste a fost, însă, violent obstructivă de comuniști, prin intermediul organelor de stat intrate sub controlul lor, dar și al unor trupe para-militare, aflate sub comanda partidului și supranumite „gărzi patriotice”. Concursul Comisiei Aliate de Control a fost esențial pentru a compromite șansele opoziției de a câștiga, iar regele – lipsit de sprijinul anglo-american – nu a avut altă opțiune decât să recunoască rezultatul unor alegeri flagrant falsificate. În februarie 1947 a fost semnat și Tratatul de pace între România și Națiunile Unite, care consfințea poziția României în cadrul noii ordini politice a Europei. România era tratată ca stat învins, în ciuda eforturilor de război îndreptate contra Germaniei după 23 august 1944, iar granița cu URSS era stabilită pe Prut. România se angaja, de asemenea, la plata unor mari despăgubiri de război și accepta staționarea trupelor sovietice pe teritoriul său până la semnarea Tratatului de stat cu Austria.

Pe parcursul anului 1947, însă, relațiile sovieto-americane au fost definitiv compromise. Expansiunea comunismului în Europa răsăriteană părea a lăsa puține dubii anglo-americanilor despre intențiile lui Stalin și necesitatea adoptării unor măsuri defensive devenea imperioasă. În fața Congresului, președintele american Harry Truman enunța doctrina ce-i va purta numele, asumându-și angajamentul de a apăra lumea liberă de agresiunea comunistă. În vară, SUA lansau Planul Marshall. Conform istoricului Eduard Mark, acesta a fost momentul în care Stalin a decis să abandoneze strategia de „front popular” și să-și consolideze controlul asupra regimurilor est-europene pe care le promovase la putere. Aparența coaliției nu mai era necesară, suspiciunile anglo-americanilor nu mai trebuiau înșelate. În vara lui 1947, în urma „înscenării de la Tămădău”, liderii PNT au fost arestați, eveniment urmat la scurt timp de autodizolvarea PNL. Astfel, opoziția politică înceta să mai existe în România¹⁵³.

Decizia lui Stalin de a schimba cursul a fost anunțată de către ideologul PCUS, Andrei Jdanov, în cadrul unei întâlniri a liderilor partidelor comuniste din țările central și est europene care a avut loc în septembrie, în Polonia. Mesajul transmis de la Moscova era că lumea – așa cum știa deja orice comunist – era împărțită în două tabere, cea socialistă și cea imperialistă, ceea ce implica

¹⁵³ Asupra întregii tematici privind sovietizarea României, vezi: Gheorghe Buzatu, *România și marile puteri 1939-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2003.

în primul rând o opțiune¹⁵⁴. Anglo-americanii nu mai erau aliatul față de care liderii comuniști trebuiau să fie discreți, ci era adversarul, dușmanul. Revenirea la retorica revoluționară implica, desigur, și o schimbare semnificativă pe plan intern, în privința regimului: construirea socialismului prin dictatura proletariatului și distrugerea dușmanului de clasă. Colaborarea cu „tovarășii de drum” se încheiase. Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, care în cursul anului avuseseră noi ciocniri și divergențe, erau pregătiți să lase deoparte discordia și să se angajeze pe acest drum lung și dificil, înlăturând în primul rând ultimul obstacol care mai stătea în calea partidului: regele Mihai.

Odată cu înlăturarea acestuia, monarhia constituțională înceta să mai existe ca regim politic și întreg ansamblul politico-instituțional edificat la 1866 și îmbunătățit pe parcurs, era lichidat. Aceasta reprezenta cea mai amplă transformare instituțională și structurală a statului român, de la crearea sa și până în acel moment, dar nu este departe de adevăr afirmația că, la sfârșitul lui 1947, comuniștii români știau mai degrabă ceea ce trebuie să distrugă, decât ceea ce trebuie să construiască. Acest aspect iese în evidență cu ușurință, din analiza ritmului și mai ales a ordinii schimbărilor produse după abdicarea silită a regelui Mihai. Prezidiul Provizoriu al Republicii Populare Române, constituit prin Decretul nr. 299, din 30 decembrie 1947, și-a stabilit singur atribuțiile, cu de la sine putere, prin Decretul nr. 3, din 8 ianuarie 1948. Mai departe – deși prin proclamarea republicii Constituția din 1923 își pierdea valabilitatea – Adunarea Deputaților, care fusese convocată în baza acelei Constituții, continuă să funcționeze, adoptând legi¹⁵⁵. Printre altele, aceasta a adoptat, la 24 februarie 1948, Legea pentru dizolvarea Adunării Deputaților și reglementarea convocării Marii Adunări Naționale, fiind stabilită și data alegerilor pentru 28 martie 1948.

În aceeași lună februarie, un alt mare eveniment a reținut atenția românilor, respectiv Congresul de unificare al PCR și PSD, din care s-a născut Partidul Muncitoresc Român, în fruntea căruia a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej. Scopul declarat era „înfăptuirea unității clasei muncitoare”¹⁵⁶, adică a partidului unic, cu alte cuvinte, acesta fiind un element esențial pentru exercitarea dictaturii proletariatului. Dar strategia „frontului popular” rămăsese încă în practica partidului, la alegerile din 28 martie PMR-ul nou format participând în fruntea unei coaliții numită Frontul Democrației Populare, alături de alte formațiuni politice marionetă precum Frontul

¹⁵⁴ Andrei Jdanov, *Despre situația internațională. Raport făcut la Consfătuirea informativă a reprezentanților unor Partide Comuniste, ce a avut loc la sfârșitul lunii septembrie 1947, în Polonia*, Editura Partidului Comunist Român, București, 1947, p. 16-18.

¹⁵⁵ Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României 1859-1991*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 115-116.

¹⁵⁶ *Raport Politic General făcut de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul P.M.R. din 21-23 februarie 1948*, Editura P.M.R., p. 6-7.

Plugarilor, Uniunea Populară Maghiară, Partidul Național Popular¹⁵⁷. Marea Adunare Națională, cu rol de adunare constituantă, ale cărei lucrări au fost deschise la 6 aprilie 1948, a confirmat victoria zdrobitoare a FDP, gen de victorie ce va deveni o obișnuință în deceniile următoare.

Constituția din 1948

PMR avea nevoie în mod deosebit de o constituție pentru a legitima schimbările petrecute și mai ales cele pregătite, pentru a da un sens istoric transformărilor în direcția marxism-leninismului și pentru a le oferi, de asemenea, un temei juridic. Obiectivul fundamental al constituției era de a oferi cadrul legal al implementării modelului sovietic. În acea etapă, după cum remarcase chiar Gheorghiu-Dej la congresul de unificare, progresul politic îl devansase pe cel economic sau social, însă atenția trebuia să se concentreze și asupra acestor sfere ale vieții, ele fiind acelea care generau conținutul, fundamentele schimbărilor politice. Victoria oamenilor muncii în lupta de clasă nu era cu puțință cât timp mijloacele de producție se mai aflau încă în mâinile „exploataților” și, de aceea, factorul economic a primit o atenție foarte mare în textul Constituției. Regimul pregătea la acel moment naționalizarea industriei, care urmărea să ofere mijloacele necesare pentru planificare, dar și să smulgă din mâinile adversarilor politici resursele economice ale țării. Colectivizarea agriculturii era un alt plan, deși mai depărtat.

La 8 aprilie, președintele Consiliului de Miniștri prezenta în cadrul Marii Adunări Naționale un proiect de Constituție, ce fusese anterior redactat și dezbătut la nivelul conducerii de partid, sub îndrumarea consilierilor sovietici. La 13 aprilie, deputații au adoptat în unanimitate de voturi proiectul propus, care a fost de îndată promulgat prin Decretul nr. 729, din 13 aprilie 1948¹⁵⁸. Constituția conținea 10 titluri și 105 articole și a rămas în vigoare doar o scurtă perioadă de timp, respectiv patru ani¹⁵⁹.

Primul Titlu se referă la Republica Populară Română, declarată la primul articol drept „stat popular”, ceea ce reprezintă o noutate în istoria constituțională a României, fără însă ca sensul juridic al expresiei să fie lămurit. În această direcție putem doar să deducem că sensul este cel marxist-leninist, prin care termenul „popor” se referea de fapt nu la națiune, ca întreg, ci la clasa muncitoare. Conceptul, care se va regăsi și în Constituția din 1952, va fi mai bine explicat acolo. Pe linia tradiției, același articol mai definește statul ca fiind

¹⁵⁷ Gheorghe Onișoru, Kurt Treptow, „Alegerile din 28 martie 1948”, în *Analele Sighet 8. Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului*, ed. Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, București, 1998, p. 36-37.

¹⁵⁸ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 117.

¹⁵⁹ Textul integral al tuturor constituțiilor adoptate în perioada comunistă este disponibil la adresa: <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org>

unitar și independent. Al doilea articol precizează modul în care s-a format republica, prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva „fascismului, reacțiunii și imperialismului”. Practic, statul este definit prin prisma unei finalități revoluționare, derivată din ideologie, fără însă ca aceasta să fie explicitată, așa cum se va întâmpla în următoarea constituție. Celelalte articole se referă la putere, care – ca și în vechile constituții – „emană de la popor”, este exercitată prin organe reprezentative, alese prin vot universal. Dincolo de schimbările menționate, reține atenția și folosirea repetată a termenului „popor”.

Al doilea Titlu este o inovație deplină față de structura tradițională a unei constituții românești și se referă la structura social-economică. Articolul 5 explică proprietatea asupra mijloacelor de producție, iar următorul se referă la bogățiile solului și subsolului, precum și la altele, care sunt declarate ca aparținând statului, în calitatea lor de bunuri comune ale întregului popor. Este vorba despre: resurse minerale, ape, păduri, infrastructura feroviară și rutieră, dar și servicii precum poșta, telegraful, telefonul și radio-ul. Exprimând clar programul de viitor, articolul preciza, de asemenea, că acele bunuri enumerate ce nu se aflau încă în proprietatea statului, urmau a fi trecute. În ansamblu, funcția acestora – și implicit a transferului acestora în mâinile statului – era de a constitui „temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale”. Cu aceeași ocazie era stabilită și obligația cetățenilor de a apăra aceste bunuri comune.

Aceste articole reprezentau, însă, un amestec între vechi și nou, deoarece schimbarea nu putea fi decât graduală. De pildă, dacă articolul 8 conținea o prevedere tradițională precum recunoașterea și garantarea dreptului la proprietate privată, articolul 9, în schimb, stipula că „pământul aparține celor ce-l muncesc”, ceea ce anula implicit prevederile precedentului articol, cu care se afla în contradicție. Dacă pământul nu se afla în proprietatea celor ce-l munciau? De fapt, acest articol era anulat în efectele sale de articolele anterioare privind proprietățile care aparțineau statului sau pe care statul avea dreptul să le revendice¹⁶⁰. În pregătirea viitoarelor măsuri de etatizare venea și articolul 11, care preciza că, atunci când „interesul general” o cerea, mijloacele de producție sau băncile pot fi trecute din mâinile particularilor în proprietatea statului, ca bunuri ale poporului, însă nu se preciza dacă aceasta s-ar fi întâmplat cu sau fără compensație. Pe linie ideologică venea și articolul 12, care conținea o altă prevedere în premieră în dreptul românesc: munca, drept „datorie a fiecărui cetățean”, pe care statul o sprijinea, pentru a combate exploatarea. Printre drepturile și atribuțiile pe care și le rezerva statul în cadrul aceluiași titlu, mai figurau controlul comerțului intern și extern, precum și

¹⁶⁰ Georgeta Gheorghe, „Despre Constituția din 1948”, în *Analele Sighet* 8, p. 88.

îndrumarea și planificarea vieții economice. Articolul era formulat în termeni vagi, fără a preciza cum anume face statul aceasta, lăsând încă un cec în alb pentru viitoarele schimbări și măsuri de etatizare.

În baza acestor prevederi, două luni mai târziu s-a procedat la naționalizarea efectivă, prin Legea nr. 119, din 11 iunie 1948, pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi¹⁶¹. Prevederile acestei legi au constituit o lovitură majoră dată opoziției fostei burghezii, prin lipsirea acesteia de baza sa materială și a fost organizată sub forma unei acțiuni conspirative, menită să-i împiedice pe foștii patroni să sustragă sau să distrugă acte și/sau valori. Libera inițiativă, concurența, regulile pieței, care dominaseră viața economică modernă a României, erau cu toate lichidate prin acest act. De la 1 iulie 1948 era înființată și începea să funcționeze și Comisia de Stat a Planificării, în subordinea Consiliului de Miniștri și organizată după modelul Gosplan-ului sovietic. Sarcina acesteia era de a elabora planuri anuale de dezvoltare a economiei țării, ceea ce a făcut până în 1951, când, după același model stalinist, a fost întocmit primul plan cincinal¹⁶². În toată această perioadă, un număr mare de consilieri sovietici au lucrat pe lângă CSP, oferind instruire personalului, lucru care se întâmpla în cadrul tuturor instituțiilor de stat din România.

În continuare, Constituția se referea la drepturile cetățenilor, asociate de această dată cu îndatoririle. Constituția din 1923 se referea doar la drepturi, însă aceasta nu mai reprezenta modelul, ci mai degrabă Constituția „stalinistă” a Uniunii Sovietice, adoptată în 1936, și care la capitolul X cuprindea exact aceeași formulare ca și în Constituția română de la 1948: „drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor”¹⁶³. Articolele cuprinse în cadrul **acestui Titlu** prevedeau drepturi precum cel de a alege și a fi ales, coborând vârsta la care se dobândea dreptul de vot la 18 ani, dreptul la libertatea religioasă și de conștiință, dreptul la petiție, la libertatea cuvântului, inviolabilitatea domiciliului și corespondenței. Mai era menționată și egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, indiferent de etnie sau sex.

Un element de noutate era înscrierea în Constituție a dreptului la muncă, la articolul 19, pe care statul se angaja să-l asigure prin „dezvoltarea planificată a economiei naționale”. În deplină concordanță cu acest articol, dreptul la muncă era însoțit în articolul 20 de dreptul la odihnă, pe care statul îl garanta, de asemenea, prin concedii plătite și reglementarea orelor de muncă. Articolul 27, care se referea la libertatea religioasă, condiționa recunoașterea unui cult

¹⁶¹ *Monitorul Oficial*, nr. 133 bis/11 iunie 1948.

¹⁶² Liviu Țăranu, *România și Consiliul de Ajutor Economic Reciproc 1949-1965*, Editura Enciclopedică, București, 2007, p. 37.

¹⁶³ Michael Oakeshott, *The Social and Political Doctrines of Contemporary Europe*, Cambridge University Press, 1950, p. 156.

religios de respectarea Constituției, a securității publice – un concept vag, menit să ofere spațiu de manevră organelor represive – și bunelor moravuri. În același timp, era anulat dreptul anterior al cultelor religioase de a întreține școli de învățământ general, iar cele pentru formarea clericilor erau la rândul lor așezate sub controlul statului.

Controlul statului asupra religiei va fi intensificat la scurt timp prin publicarea Decretului nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase¹⁶⁴. Sub noul cadru legislativ, cultele religioase intrau sub controlul direct al statului, exercitat prin intermediul Ministerului Cultelor. Acordarea subvenției fără de care marea majoritate a cultelor nu puteau supraviețui – în condițiile naționalizării, cel puțin – era direct condiționată de susținerea regimului, legea precizând explicit că subvenția putea fi retrasă în cazul manifestării unor „atitudini anti-democratice”. Recunoașterea cultelor era condiționată de îndeplinirea unor formalități legale și se făcea prin decret al Prezidiului M.A.N., iar funcționarii ai Ministerului Cultelor erau însărcinați cu supravegherea modului în care cultele religioase erau practicate¹⁶⁵. Punctul culminant al subordonării cultelor față de regim era obligația legală de a depune un jurământ față de stat.

Un alt aspect întrucâtva legat era cel al învățământului, care a fost reglementat la 3 august același an, prin Decretul nr. 175 privind reforma învățământului. Acesta reorganiza întreg sistemul de învățământ, în primul rând prin trecerea acestuia (orice nivel, orice profil) sub conducerea statului și, în al doilea rând, prin copierea structurii și nivelurilor existente în învățământul sovietic¹⁶⁶. La scurt timp, se va proceda de asemenea la reorganizarea Ministerului Învățământului Public, bun prilej pentru vaste epurări. Rolul Constituției, la momentul adoptării ei, fusese de a lăsa porți deschise pentru toate aceste schimbări care urmau să fie efectuate. O mare parte din funcțiile ce reveneau statului prin Constituție nu puteau fi îndeplinite decât printr-un control deplin al învățământului, pe care Constituția l-a permis și pe care regimul l-a preluat în următorii ani.

Următoarele **patru Titluri** ale Constituției se refereau la puterile statului și la organizarea acestora, reprezentând partea cea mai importantă a documentului, în virtutea schimbărilor ce tocmai se produsese în privința formei de guvernare. Marea Adunare Națională, conform articolului 38, era „organul suprem al puterii de stat”, fiind unica instituție înzestrată cu putere legislativă. Spre deosebire de Parlamentul specific monarhiei constituționale, Marea Adunare Națională era unicamerală. Aceasta era aleasă pentru un

¹⁶⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 204/3 septembrie 1948.

¹⁶⁵ Cristian Vasile, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, Editura Curtea Veche, București, 2005, p. 209-211.

¹⁶⁶ Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituționale*, Editura All, București, 2005, p. 324.

mandat de patru ani, era compusă din deputați – instituția Senatului dispărea astfel – și se întrunea în câte două sesiuni pe an. Printre atribuțiile sale se număra formarea și organizarea Guvernului RPR, votarea bugetului, amnistia, consultarea poporului prin referendum. Prin articolul 65, corpul legiuitor își păstra dreptul de interpelare, pe care l-a avut în tradiția constituțională românească, însă o schimbare semnificativă în privința atribuțiilor sale consta în inițiativa legislativă, care, spre deosebire de practica constituțională anterioară, era conferită guvernului, organul executiv. Articolul 35 din Constituția de la 1923 acorda dreptul la inițiativă legislativă Parlamentului și Regelui, însă Constituția de la 1948 nu permitea Marii Adunări Naționale – succesorul fostului Parlament – să exercite inițiativa legislativă decât în cazuri deosebite, când aceasta aparținea unei cincimi din numărul deputaților.

Una dintre cele mai importante atribuții ale corpului legislativ era alegerea Prezidiului Marii Adunări Naționale. Acesta era un organ hibrid, ce deținea atât funcții legislative, cât și executive, și încerca într-un fel să suplinească absența unei persoane cu funcția de șef al statului, funcție anterior deținută de suveran. Prezidiul Marii Adunări Naționale era ales de către aceasta cu jumătate plus unu din numărul deputaților și era compus dintr-un președinte, trei vicepreședinți, un secretar și paisprezece membri, fiind răspunzător pentru activitatea sa în fața Adunării. Această activitate, reglementată de articolul 44, consta în: convocarea M.A.N. în sesiune, emiterea de decrete, reprezentarea R.P.R. în relațiile internaționale, inclusiv prin acreditarea, dar și primirea scrisorilor de acreditare ale reprezentanților diplomați, numiri și revocări de miniștri între sesiunile Adunării, amnistierea, decorarea ș.a. Prezidiul își continua exercitarea atribuțiilor sale și după expirarea mandatului Marii Adunări Naționale, până la alegerea unui nou Prezidiu.

În tradiția constituțională românească, majoritatea acestor atribuții erau exercitate de suveran. De la promulgarea Constituției și până în 1952, când va fi redactată o nouă lege fundamentală, în fruntea Prezidiului M.A.N. s-a aflat C.I. Parhon, înlocuindu-l pe Mihail Sadoveanu, care exercitase provizoriu această funcție de la proclamarea republicii și până la adoptarea Constituției. Se poate observa importanța redusă pe care regimul o acorda, totuși, acestei funcții – cea mai înaltă în stat – din faptul că nici o mare personalitate din conducerea partidului nu ocupa această funcție, ci ea era acordată, după cum va arăta practica politică, unor personalități al căror nume avea rezonanță publică, dar a căror influență politică era extrem de redusă. Cu alte cuvinte, funcțiile de conducere pe linie de stat erau decorative, adevăratul factor de decizie fiind conducerea pe linie de partid.

Guvernului îi era rezervată puterea executivă. Dacă în Constituția din 1923 însă, articolul 92 preciza că guvernul exercită puterea executivă (în numele regelui), Constituția din 1948 mai adăugase pe lângă „executiv” și

„administrativ”, exact așa cum apărea în articolul 64 din Constituția sovietică de la 1936. Formularea, care în prima Constituție comunistă a României apărea la articolul 66, era următoarea: „organul suprem executiv și administrativ al R.P.R. este guvernul”. Din nou, este evidentă sursa de inspirație sovietică. Guvernul era compus din Președintele Consiliului de Miniștri, din unul sau mai mulți vice-președinți și din miniștri. Conform articolului 72, guvernul avea în sarcina sa „conducerea administrativă a Statului” și, pe lângă alte atribuții tipice oricărui organ executiv, precum realizarea bugetului, asigurarea ordinii, înzestrarea forțelor armate, reprezentarea statului în relațiile internaționale – o altă atribuție ce deriva nu din realități, ci din proiectele viitoare era aceea de a „dirija și planifica economia națională”. Pentru aceasta, însă, controlul statului asupra economiei trebuia să fie deplin, lucru ce nu se putea realiza decât prin trecerea industriei și agriculturii sub controlul direct al statului, sub forma naționalizării și cooperativizării. Articolul 69 păstra alte câteva elemente tradiționale, precum răspunderea guvernului în fața Marii Adunări Naționale sau răspunderea ministerială.

Titlul al VI-lea al Constituției se ocupa de organele locale ale puterii de stat. Formularea este preluată din nou, literal, din legea fundamentală a Uniunii Sovietice, dar se pliază în privința împărțirii administrative pe tradiția românească. Astfel, Constituția din 1923 cuprindea referiri sumare la autoritățile locale, a căror organizare și atribuții erau lăsate pe seama legii. Capitolul V din **Titlul III** al acesteia se referea, într-un singur articol, la „instituțiunile județene și comunale”. Preluând modelul stalinist, autorii Constituției din 1948 rezervă un întreg titlu problemei puterii locale, formulat în aceeași termeni ca în textul sovietic. Astfel, organele locale ale puterii de stat erau consiliile populare locale, alese direct de către cetățeni, la fiecare patru ani, după modelul sovietelor. Sarcinile acestora, conform articolului 78, erau complexe: îndrumarea activității economice, sociale și culturale la nivel local, elaborează și execută bugetul local, se îngrijesc de ordinea și securitatea publică, de administrarea bunurilor și întreprinderilor locale, de respectarea legilor. Aceste prevederi erau vagi, însă și mai vag – sau mai degrabă ideologic – era articolul 79 care afirma că în toată activitatea lor consiliile populare „se sprijină pe inițiativa și larga participare a maselor populare”.

În îndeplinirea tuturor atribuțiilor pe care le primeau în sarcină, aceste organe locale erau așezate în subordinea organelor centrale. Deși în orice structură instituțională statală colaborarea autorităților centrale cu cele locale este fundamentală pentru funcționare, diferența de nuanță este semnificativă. Constituția din 1923 stipula explicit faptul că, în reglementarea atribuțiilor instituțiilor județene și locale, se va avea în vedere descentralizarea administrativă. Articolul 78 din Constituția de la 1948, însă, specifica limpede că îndeplinirea atribuțiilor ce reveneau consiliilor populare se efectua „potrivit

legilor și dispozițiilor organelor administrative superioare”. După același model sovietic – formulat în articolul 99 al Constituției de la 1936 – organele de execuție ale consiliilor populare erau Comitetele Executive, alese de către consilii, în fața cărora erau răspunzătoare. Toată această structură era adaptată tradiției administrative românești doar în privința împărțirii, păstrându-se încă județele ca unitate administrativ-teritorială de bază.

Același proces de imitare fără discernământ a normelor sovietice se poate constata și din analiza prevederilor constituționale referitoare la puterea judecătorească. Așa-numita „reformă a justiției” demarată de regim, sub conducerea ministrului justiției Lucrețiu Pătrășcanu încă din 1945, viza în final aservirea acesteia partidului, transformarea ei în „justiție de clasă”, în care aplicarea legii nu se mai făcea după principii obiective, ci după principii politice și ideologice¹⁶⁷. Primele măsuri au fost introducerea asesorilor populari, după model sovietic, care dublau judecătorii, și, desigur, epurarea întregului aparat de justiție. În decembrie 1947 a fost adoptată o nouă Lege de organizare judecătorească, care a fost aplicată începând din martie 1948, inspirată de modelul sovietic și pe care Constituția din 1948 nu putea decât să o confirme¹⁶⁸. După adoptarea Constituției, „reforma justiției” a continuat cu noi măsuri precum reorganizarea ministerului Justiției și desființarea barourilor, înlocuite cu colegii în care numai o parte a foștilor avocați au fost incluși, pe principiul loialității față de partid¹⁶⁹. Principalul obiectiv era aservirea justiției față de partid și schimbarea rolului său: justiția trebuia să devină un instrument al „dictaturii proletariului”, pentru a asigura victoria noii orânduirii sociale.

Astfel, vechea Curte de Casație și Justiție, născută odată cu statul român modern, era înlocuită de Curtea Supremă, titulatură preluată din Constituția sovietică. Instanțele judecătorești erau: Curtea Supremă, curțile, tribunalele și judecătoriile populare. Articolul 88 preciza, imitând articolul 103 din Constituția sovietică, faptul că la toate instanțele, cu excepția Curții Supreme, judecarea se făcea cu asesori populari. Membrii Curții Supreme, ca și Procurorul General al Republicii Populare Române erau numiți de Prezidiul Marii Adunări Naționale. Constituția cuprindea și referiri la Parchet, compus din Procurorul General și mai mulți procurori. Aceste articole nu își găseau echivalentul în Constituția din 1923, ci în Constituția sovietică, la articolele 113-117. Sarcina care revenea Parchetului era explicitată de textul documentului, în special în acele privințe unde regimul simțea nevoia: „Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea și pedepsirea crimelor împotriva ordinei și libertății

¹⁶⁷ Ramona Coman, „Ipostaze ale comunismului românesc. Despre crearea și funcțiile instituției judiciare”, în Ruxandra Ivan, coord., *„Transformarea socialistă”. Politici ale regimului comunist între ideologie și administrație*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 38.

¹⁶⁸ Eugen Denize, Cezar Măță, *România comunistă. Statul și propaganda 1948-1953*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005, p. 68.

¹⁶⁹ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 286.

democratice, a intereselor economice, a independenței naționale (...)"'. Practic, organizarea instituțiilor statului era chemată să servească nevoilor politice ale regimului: Partidul era direct asociat cu Statul, iar Statul devenea un instrument al Partidului în impunerea unei noi ordini sociale și politice¹⁷⁰. În anii următori, noi decrete vor completa cadrul organizatoric și legislativ al justiției, sporind caracterul său represiv și aservit regimului.

Noua stemă republicană a fost reglementată și ea de Constituție, fiind reprezentată de munții împăduriți deasupra cărora răsărea soarele, imaginea având în centru o sondă și fiind înconjurată de spice de grâu. Era o trimitere implicită la stema comunistă cu secera și ciocanul: agricultura și industria erau ambele reprezentate în stemă, ca domenii principale ale muncii, într-un stat pretins al oamenilor muncii. Modificarea Constituției nu mai urma procedura complicată prevăzută în 1923, ci se putea face oricând, la propunerea unei treimi din numărul deputaților, modificarea fiind considerată adoptată dacă întrunea sufragiile a două treimi dintre deputați. Simplificarea procedurii de revizuire a Constituției simboliza importanța restrânsă pe care regimul o acorda legii fundamentale sau procedurilor parlamentare, elementul de bază în luarea deciziilor devenind partidul și forurile sale conducătoare. Practica politică a regimului comunist a ilustrat că Hotărârea unei ședințe Plenare a Comitetului Central – fără a mai vorbi de Rezoluții ale Congreselor – avea o influență mult mai mare asupra cadrului legal și instituțional decât orice lege adoptată de Marea Adunare Națională. Prin decretul nr. 729/13 aprilie 1948, Constituția a fost promulgată, imediat după votare, și a intrat în vigoare, marcând prin aceasta o nouă victorie, deși formală, pe calea instituționalizării regimului comunist din România¹⁷¹.

În anii următori, regimul a continuat cu febrilitate opera de aliniere la modelul sovietic, ceea ce s-a tradus, din punct de vedere legislativ, prin adoptarea unui mare număr de legi și decrete menite să explice, să detalieze și să completeze prevederile Constituției. Au fost deja menționate legile nou adoptate pe parcursul anului 1948 cu privire la organizarea justiției, învățământului și cultelor. De-a lungul anilor 1948-1949 au fost înființate noi ministere, cu atribuții în diverse sfere ale industriei, menite să răspundă sarcinilor din ce în ce mai complexe ale statului, rezultate în urma naționalizării¹⁷². În martie 1949, în urma unei ședințe Plenare a Comitetului Central al partidului s-a decis trecerea la colectivizarea agriculturii, după model sovietic, așa cum se întâmpla și în celelalte „democrații populare”. Privită din perspectiva schimbărilor instituționale și legislative – care se produsese

¹⁷⁰ Mihaela Cristina Verzea, „Partidul-Stat. O analiză comparativă a Constituțiilor comuniste ale României din 1948, 1952, 1965”, *Arhivele totalitarismului*, nr. 3-4/2001, p. 60.

¹⁷¹ *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 87 bis/13 aprilie 1948.

¹⁷² Eugen Denize, Cezar Măță, *op. cit.*, p. 44-46.

anterior dar și a celor care urmau să se producă, bazându-se pe prevederile sale –, Constituția din 1948 nu marchează nici debutul, nici finalul sovietizării României, ci mai degrabă o etapă intermediară, necesară nu pentru a consfinți, nici pentru a iniția, ci pentru a sprijini procesul de sovietizare aflat deja în desfășurare¹⁷³.

Constituția din 1952

În cursul lunii martie 1948 – când conducerea P.M.R. era într-o vervă deosebită cauzată atât de Congresul de unificare ce tocmai se încheiase, cât și de pregătirile pentru alegerea Marii Adunări Naționale și elaborarea Constituției –, pe adresa conducerii P.M.R. soseau pe rând mai multe scrisori ce fuseseră schimbate de Stalin cu liderul iugoslav Iosip Broz Tito și care evidențiau o stare de tensiune deosebită între cele două părți, prin acuzele pe care și le aduceau. Pe diverse filiere, Gheorghiu-Dej primea și alte informații despre dizgrația în care căzuse Tito, despre acuzațiile de „deviere” – Ana Pauker înțelegea mai bine cât de grave erau aceste acuzații –despre naționalism și discreditarea consilierilor sovietici ș.a. Ședința Biroului Informativ al Partidelor Comuniste, care a avut loc în luna iunie chiar la București, a adoptat o Rezoluție în care Tito era condamnat pentru devierea sa și, în mod oficial, începea „vânătoarea” de „titoiști” în întreg lagărul socialist¹⁷⁴. Exact în aceeași perioadă, Stalin declanșa blocada Berlinului.

Agravarea climatului internațional a determinat în mod direct consolidarea controlului sovietic asupra liderilor comuniști din țările Europei centrale și de răsărit, control ce urmărea în special evitarea unor disidențe, de orice fel, în sfera de influență sovietică, în condițiile în care un nou război mondial nu părea deloc exclus. Pe plan ideologic, o nouă abordare este impusă prin intermediul Cominform-ului, respectiv „bolșevizarea partidelor comuniste”¹⁷⁵. Bolșevizarea pleca de la premisa că nu exista decât o singură cale către socialism și că socialismul nu se putea construi decât printr-un singur model, cel bolșevic. Modelul bolșevic era singurul experimentat și verificat din punct de vedere istoric, ceea ce impunea aplicarea sa în toate „democrațiile populare”. Aceasta presupunea adoptarea tuturor practicilor politice bolșevice, a întregii organizări politice, sociale și economice specifice Uniunii Sovietice, fără nici un fel de diferențiere în funcție de specificul național.

¹⁷³ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 117.

¹⁷⁴ *Comunicat asupra Consfăturii Biroului Informativ al Partidelor Comuniste*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1948, p. 9-12.

¹⁷⁵ E. Burdjalov, *Importanța internațională a experienței istorice a Partidului Bolșevic*, în *Probleme Externe*, nr. 6/Octombrie 1948, p. 7.

„Democrația populară”, concepută inițial de ideologii sovietici ca soluție teoretică de construire a socialismului în condițiile colaborării cu forțele burgheze, va sfârși, în anii 1948-1949, prin a fi asociată cu conceptul de „dictatură a proletariatului”. Dictatura proletariatului, conform lui Stalin, reprezenta instrumentul revoluției proletare, prin care erau îndeplinite două obiective: lichidarea rezistenței exploatatorilor răsturnați de la putere și organizarea muncii de construire a socialismului. Revoluția, explica Stalin, a răsturnat de la putere clasele exploatatoare, însă rezistența acestora trebuie înfrântă până la capăt prin lichidarea lor. Aceasta este una dintre sarcinile dictaturii proletariatului¹⁷⁶. Ideea provine dintr-o lucrare a lui Lenin din 1917, în care, pornind pe urmele lui Engels, încerca să definească relația dintre stat și revoluție. Marxismul enunța, la modul general, că izbânda revoluției socialiste va duce la dispariția statului. Lenin argumenta, însă, că între capitalism și socialism există o lungă perioadă de tranziție, în care statul este necesar pentru reprimarea asupritorilor și asigurarea victoriei definitive a clasei muncitoare prin lichidarea claselor exploatatoare. Pentru îndeplinirea acestor scopuri, în perioada de tranziție la socialism, statul este foarte necesar pentru a pune în aplicare dictatura proletariatului¹⁷⁷. Aceasta înseamnă, în definiția lui Lenin, democrație pentru uriașa majoritate a poporului și represiune pentru clasele exploatatoare, urmând ca ea să dispară odată cu trecerea la socialism.

Uniformizarea regimurilor comuniste est-europene era menită să faciliteze controlul Moscovei asupra acestora și să înlăture pericolul scăpării de sub control prin „devieri” de tipul celei titoiste. La fel de importantă era însă, din acest punct de vedere, și izolarea față de exterior. În condițiile agravării războiului rece și a propagandei ostile pe care țările occidentale o duceau contra noilor regimuri comuniste din Europa, Occidentul era perceput din ce în ce mai mult ca o amenințare, nu doar din punct de vedere politic, ci și ideologic. Toate aceste regimuri comuniste își vor însuși și vor aplica campania anti-cosmopolită din Uniunea Sovietică și vor promova, de asemenea, spionomania specifică stalinismului, cu scopul de a lichida orice formă de rezistență internă, de a compromite și distruge orice opoziție ideologică față de comunism și de a lichida legăturile culturale cu exteriorul.

Imperialismul – declara Gheorghiu-Dej – își recrutează agenții din interior și urmărește subminarea partidului și a realizărilor democrației populare din interior, motiv pentru care este necesară o vigilență deosebită în demascarea dușmanului de clasă¹⁷⁸. Pentru victoria socialismului era necesară o luptă înverșunată contra pornirilor cosmopolite: „dușmanul folosește, mai ales în

¹⁷⁶ I. V. Stalin, *Problemele leninismului*, Editura în Limbi Străine, Moscova, 1940, p. 40-41.

¹⁷⁷ V. I. Lenin, *Opere*, vol. XXV, Editura pentru Literatură Politică, București, 1954, p. 455.

¹⁷⁸ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Vigilența revoluționară a popoarelor în lupta pentru socialism*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1951, p. 8.

rândurile intelectualității, ideile otrăvite ale cosmopolitismului. După cum arată faptele, cosmopolitismul este o anticameră a spionajului în folosul imperialiștilor. Cosmopoliții fără de patrie cad foarte ușor în brațele spionajului anglo-american. De aceea, lupta împotriva naționalismului și cosmopolitismului este o parte integrantă a luptei pentru socialism¹⁷⁹. Propaganda de partid cultivă, astfel, cu fervoare o puternică xenofobie anti-occidentală, paralelă cu rusificarea culturii. Înfruntarea provocărilor internaționale necesita un sentiment de auto-mulțumire și încredere, care să ofere maselor populare un plus de combativitate în confruntarea cu „dușmanul de clasă”¹⁸⁰.

Pentru a lichida orice urmă a dușmanului din interior, în cursul anului 1948, pe fondul isteriei anti-titoiste, a fost declanșată o amplă campanie de epurare în interiorul partidului, după modelul epurărilor staliniste – dar fără a atinge, totuși, nici proporțiile, nici cruzimea acestora – și care se va încheia în 1950 prin eliminarea unui mare număr de membri de partid¹⁸¹. Naționalizarea industriei, realizată în iunie 1948, va continua cu noi măsuri de etatizare pe parcursul anului, culminând cu Plenara CC din martie 1949, care a decis trecerea la cooperativizarea agriculturii, cu alte cuvinte la aplicarea modelului sovietic al colectivizării forțate. Colectivizarea era declanșată, la acel moment, în marea majoritate a țărilor central și est-europene aflate în sfera de influență sovietică. Aceasta reprezenta aplicarea strictă a principiului „bolșevizării”, în sensul că toate elementele specifice regimului sovietic trebuiau reproduse întocmai în România.

Regimul din România se considera și el a fi unul de dictatură a proletariatului de model marxist-leninist: „instaurarea dictaturii proletariatului în România a confirmat încă o dată că nu există altă cale de trecere de la capitalism la socialism decât aceea indicată de marxism-leninism, verificată de experiența istorică a PCUS și a partidelor frățesti din țările democrat-populare. Aceasta este calea răsturnării claselor exploatatoare de la conducerea politică a țării și a instaurării puterii clasei muncitoare”¹⁸². În calitatea de dictatură a proletariatului, regimul din România își revendica trei funcții fundamentale: de reprima-re a împotrivirii claselor exploatatoare înlăturate de la putere, de apărare a cuceririlor revoluționare ale proletariatului împotriva imperialiștilor și de

¹⁷⁹ ibidem, p. 14.

¹⁸⁰ Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Spiono-manie și controlul informațiilor în perioada stalinizării României (1948-1953)*, în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană*, serie nouă, vol. 5/2006, p. 124-125.

¹⁸¹ Mioara Anton, *Dinamica reorganizărilor în PMR (1948-1953)*, în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană*, serie nouă, vol. 3/2004, p. 95-98.

¹⁸² *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria PMR*, Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR, Editura Politică, București, 1960, p. 563-564.

pregătire a cadrului socio-economic, cultural și organizatoric pentru construirea socialismului¹⁸³.

Toate aceste schimbări necesitau elaborarea unui cadru juridic și teoretic diferit, care să reflecte stadiul de evoluție la care ajunsese regimul, noua sa orientare și caracterul său de „dictatură a proletariatului.” În august 1949 Ungaria adoptase o Constituție nouă care preciza că misiunea statului era să construiască socialismul și să elimine „clasele exploatare”¹⁸⁴. La fel Polonia, în iulie 1952, a adoptat o nouă Constituție care o declara „fascistă” pe precedentă, din 1921, și stabilea că regimul din Polonia era unul de „dictatură a proletariatului”¹⁸⁵. Problema unei noi Constituții, care să o înlocuiască pe cea din 1948, a fost luată în discuție de către conducerea P.M.R. încă din toamna lui 1951, când la nivelul Comitetului Central au fost întocmite directive cu ideile de bază ale unei viitoare Constituții și au fost alcătuite subcomisii însărcinate cu redactarea capitolelor din legea fundamentală, urmând a fi reunite apoi într-un proiect comun, care să circule în Biroul Politic pentru a obține aprobarea tuturor membrilor¹⁸⁶.

Subcomisiile constituite au fost următoarele: orânduirea socială a R.P.R. (Leonte Răutu, Gheorghe Stoica), orânduirea de stat a R.P.R. (Emil Bodnăraș), organele supreme ale puterii de stat a R.P.R. (Avram Bunaciu, Marin Ionescu), problema națională în R.P.R. (Miron Constantinescu, Ladislau Banyai), organele locale ale puterii de stat (Ion Vințe, Belle), Tribunalele și Parchetul R.P.R. (Alexandru Drăghici, Alexandru Voitinovici), drepturile și datoriile fundamentale ale cetățenilor (Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Constanța Crăciun), sistemul electoral (Vinea, Stelian Nițulescu) și stema, steagul, capitala (Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Florescu)¹⁸⁷. O comisie mai amplă, aflată sub conducerea personală a lui Gheorghiu-Dej, a pus cap la cap capitolele, elaborând varianta lărgită ce se va constitui în proiectul final de Constituție. La redactarea textului, o implicare activă a avut-o și Mark Borisovici, consilier sovietic însărcinat să ia parte la această muncă. De altfel, munca de redactare s-a bazat pe preluarea și adaptarea textului Constituției sovietice de la 1936, într-o variantă mult mai fidelă decât în 1948¹⁸⁸.

Regimul Gheorghiu-Dej, inspirându-se după exemplul polonezilor, a ținut în mod special să organizeze o largă consultare publică, în sensul prezentării textului proiectului de Constituție în presă și prelucrarea sa în ședințele organizațiilor de partid și în întâlniri cu oamenii muncii din diverse unități

¹⁸³ ibidem, p. 564.

¹⁸⁴ Rett R. Ludwikowski, *Constitution-making in the region of former Soviet dominance*, Duke University Press, 1996, p. 180.

¹⁸⁵ R. F. Leslie, *The History of Poland since 1863*, Cambridge University Press, 1980, p. 310.

¹⁸⁶ Mihaela Cristina Verzea, *art. cit.*, p. 60-61.

¹⁸⁷ Ibidem, p. 61.

¹⁸⁸ Ibidem, p. 62,63.

industriale. O asemenea acțiune avea un important rol propagandistic. Principalul motiv pentru care se adopta o nouă lege fundamentală, enunțat de Gheorghiu-Dej într-o ședință a conducerii, era că vechea Constituție, adoptată în 1948, era deja depășită, din cauza transformărilor revoluționare prin care trecuse țara, iar acest lucru trebuia evidențiat în munca de propagandă¹⁸⁹. Marea Adunare Națională a alcătuit o comisie pentru redactarea Constituției, ce avea la bază proiectul elaborat la vârful P.M.R., și care a făcut public textul final la 19 iulie 1952. Constituția a fost supusă la vot la 24 septembrie 1952 și a fost adoptată cu unanimitatea celor 324 de voturi exprimate, fiind promulgată în aceeași zi, prin semnătura Președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale, dr. Petru Groza, și a secretarului Prezidiului, Marin Florea Ionescu¹⁹⁰.

Constituția adoptată în 1952 o abroga pe cea adoptată în 1948 și era alcătuită din 105 articole grupate în 10 capitole. Noua lege fundamentală se deosebea de cea din 1948 în primul rând printr-o accentuare deosebită a componentei ideologice, precum și prin includerea unor explicații cu caracter istoric și ideologic în textul său, cuprinse într-un „Capitol introductiv” ce nu se găsea în precedenta Constituție. Încă de la prima frază, acesta definea în termeni ideologici natura statului român: „Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate”. Următoarele paragrafe descriu modul în care a luat naștere regimul din România în încercarea de a oferi o legitimitate istorică și ideologică atât regimului, cât și relațiilor cu Uniunea Sovietică¹⁹¹.

Astfel, textul explică faptul că R.P.R. a luat naștere în urma victoriei Uniunii Sovietice asupra Germaniei și a fascismului, dar și a „eliberării României de către glorioasa Armată Sovietică”. Interpretarea ideologizată a unor fapte istorice, la rândul lor denaturate, susținea că eliberarea de sub jugul fascist a creat premise favorabile pentru transformarea luptei anti-fasciste într-o luptă de eliberare socială, luptă ce n-ar fi fost posibilă fără sprijinul și victoria Armatei Roșii asupra Germaniei și fascismului. Această victorie crease contextul favorabil pentru lupta de eliberare socială. Subiectul va rămâne un bun indicator al relațiilor dintre P.M.R. și P.C.U.S. în diverse etape istorice.

Până la „devierea” titoistă, de pildă, era accentuată în mod deosebit, ca instrument de legitimizare, insurecția și lupta maselor populare sub pretinsa conducere a P.C.R. pentru eliberare, după 23 august 1944. După schisma titoistă, de teama acuzațiilor de naționalism, problema evenimentelor de la 23 august și a semnificației lor istorice va fi îngropată, pentru mai mulți ani. În această perioadă, discursul istoriografic și politic puncta nu faptul că masele

¹⁸⁹ Ibidem, p. 62.

¹⁹⁰ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române*, nr. 1/24 septembrie 1952

¹⁹¹ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 119.

populare luptaseră la 23 august pentru eliberare, sub conducerea partidului, ci că Armata Sovietică luptase pentru eliberarea României, asupra acesteia revenind toate meritele „eliberării”. Această interpretare este surprinsă foarte bine de „Capitolul introductiv” al Constituției din 1952.

Această luptă anti-fascistă, transformată în luptă de eliberare socială, era asociată din punct de vedere ideologic și istoric cu lupta de secole a românilor pentru libertate și independență națională; crearea statului național român modern este, astfel, descrisă sub forma unei lupte nu naționale, ci sociale, prin independență înțelegându-se, în spirit marxist-leninist, independența clasei muncitoare de sub clasele exploatare. Mai departe, „Capitolul introductiv” declara explicit că prietenia cu Uniunea Sovietică și „ajutorul ei dezinteresat” erau singura garanție a apărării independenței României și a dezvoltării acesteia. Alte două pasaje mai precizau faptul că politica externă a României avea la bază prietenia cu Uniunea Sovietică și alte state „iubitoare de pace” – această ultimă sintagmă făcând, în contextul epocii, trimitere directă la statele cu regim comunist – dar și la drepturile egale de care se bucurau minoritățile naționale în România, până la acordarea autonomiei teritoriale, aspect ce era detaliat în alte capitole. Introducerea se încheia prin precizarea că documentul consacra rezultatele obținute până la acel moment în construcția socialismului.

Următoarele capitole veneau să detalieze din punct de vedere tehnic principiile ideologice puse la baza legii fundamentale. Primul capitol se referea la „Orânduirea socială”, copiind întocmai capitolul I, cu titlu similar, din Constituția sovietică de la 1936. În 15 articole, capitolul se referea, în cadru ideologic, la drepturile cetățenilor, la relația acestora cu statul, dar în mod special la rolul și misiunea statului, văzute în context marxist-leninist. Încă de la primul articol se preciza că România era un „stat al oamenilor muncii” și, detalia articolul 2, baza puterii populare a statului era reprezentată de „alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare”. Delimitând astfel doar două clase sociale, se aplica principiul „dictaturii proletariatului”, care implica reprimarea claselor exploatare de către oamenii muncii în perioada tranziției la socialism. Articolul 3 relua ideea din capitolul introductiv privind originea regimului, născut ca rezultat al „eliberării țării” de către Armata sovietică în contextul celui de-al doilea război mondial.

În continuare, articolele se refereau la structura economică a țării, esențială, din perspectivă marxist-leninistă, deoarece una dintre tezele fundamentale ale ideologiei era că orânduirea socială era determinată în mod direct de relațiile economice. Astfel, pentru a construi o orânduire socialistă, puterea trebuia să-și asigure, în spirit marxist, bazele economice¹⁹². Articolul 5

¹⁹² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, 1958, p. 466. Vezi de asemenea: V.I. Lenin, *Opere alese în două volume*, vol II, ediția a II-a, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1954, p. 187-194.

explica faptul că economia națională a R.P.R. cuprindea trei formațiuni: cea socialistă, cea capitalistă și mica producție de mărfuri. Această structură era copiată întocmai din articolul cu același număr existent în Constituția sovietică din 1936. Referitor la formațiunea socialistă, aceasta era detaliată de articolele 6-9. Formațiunea socialistă, se explica, deținea rolul conducător în economia națională și sarcina statului, pentru a asigura dezvoltarea pe calea socialismului, era să asigure întărirea și extinderea continuă a acestei formațiuni.

Fundamentul acesteia consta în proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, care, conform documentului, putea să îmbrace două forme: proprietatea de stat și proprietatea cooperatistă. Această împărțire corespundea întocmai împărțirii efectuate de Stalin în Constituția sovietică. Proprietatea cooperatistă se referea, desigur, la organizațiile cooperatiste, dar mai ales la gospodăriile agricole colective care fuseseră organizate odată cu debutul procesului de colectivizare. Acesta fusese declanșat în urma Plenarei CC din martie 1949, care hotărâse „transformarea socialistă a agriculturii” prin aplicarea modelului sovietic de constituire a gospodăriilor agricole colective și a gospodăriilor agricole de stat, în paralel cu întovărășirile, ca forme intermediare de cooperativizare¹⁹³. Principalul instrument de realizare a colectivizării agriculturii fusese aparatul represiv, în ciuda declarațiilor conducerii de partid și a documentelor programatice liniștitoare¹⁹⁴.

Articolul 7 stipula că aparțineau statului toate bogățiile solului și subsolului precizate la articolul 6 din precedenta Constituție, la care se adăugau – în plus față de documentul din 1948–, fabricile și uzinele, gospodăriile agricole de stat, fondul de locuințe și altele care intraseră în proprietatea statului, între timp, prin legea naționalizării. Referindu-se la formațiunea socialistă în agricultură, Constituția prevedea la articolul 8 principiul că pământul aparținea celor ce-l munciau, pentru a oferi astfel temei legal exproprierilor din anii precedenți, adăugând, însă, în articolul următor că țăranii colectivști aveau în „folosință personală” casa și un mic lot de teren în jurul acesteia, precum și inventarul agricol de pe lângă gospodărie, inventar „mărunt”, însă reglementat prin statutul gospodăriei agricole colectiv din care aceștia făceau parte – prevedere menită a oferi temei pentru confiscările de vite, pluguri și altele, făcute în folosul gospodăriei colective.

Mica producție de mărfuri, ca formațiune distinctă a economiei naționale, cuprindea, conform articolului 10, acele gospodării țărănești mici și mijlocii, precum și acele ateliere de meseriași care nu foloseau salariați, deci care nu

¹⁹³ *Rezoluții și Hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român 1948-1950*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1951, p. 86-110. Vezi, de asemenea: Octavian Roske, Dan Cătănuș, Florin Abraham, *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007.

¹⁹⁴ Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Editura Polirom, Iași, 2002, pag. 93.

„exploatau” munca omului. Aceștia primeau, prevedea Constituția, protecția statului în conformitate cu legile specifice. Nu se bucura, însă, de protecția statului, conform articolului 11, cealaltă formațiune a economiei naționale, respectiv cea capitalistă. Aceasta era definită ca reprezentând gospodăriile chiaburești, întreprinderile comerciale și industriale particulare, în special cele mici care scăpaseră momentan de naționalizare și care mai foloseau încă munca salariată. Rolul statului în privința acestui sector era de a-l limita, de a „îngrădi și elimina elementele capitaliste”.

Articolul 12 se referea la dreptul de proprietate, și acesta modificat și interpretat din perspectivă ideologică: era garantată de către stat în primul rând proprietatea asupra veniturilor și economiilor provenite din muncă, a locuinței, a obiectelor casnice și de uz personal. Naționalizarea unei mari părți a fondului locativ făcea ca precizarea privind dreptul de proprietate asupra locuinței să devină pur formală, iar introducerea unei precizări referitoare la proprietatea asupra obiectelor de uz personal (încălțăminte? lenjerie?) trimitea în derizoriu întregul articol. Este din nou necesară precizarea că acest articol copia aproape întocmai prevederile articolului 10 din Constituția sovietică.

Capitolul mai cuprindea mențiuni privind monopolul de stat asupra comerțului exterior, spre deosebire de precizarea mai „blândă” din 1948, care vorbea doar de controlul asupra comerțului, precum și la sarcina statului de a planifica economia. Comitetul de Stat al Planificării, constituit în 1948, elaborase două planuri anuale, pentru 1949 și 1950, iar începând din 1951 finalizase și punea în aplicare primul plan cincinal de model sovietic¹⁹⁵. Tot după modelul sovietic se încheia și acest capitol, cu o revenire la factorul ideologic, prin articolul 15 care stipula că munca era o chestiune de onoare, ca și o datorie, pentru orice cetățean al României, conform principiului, devenit acum constituțional, că „cine nu muncește, nu mănâncă”.

Capitolul al II-lea al Constituției se intitula „Orânduirea de stat” și cuprindea referiri cu caracter general, politic, privind natura statului, detaliind funcțiile sale. Astfel, articolul 16 se referă la „regimul de stat” din Republica Populară Română și preciza că acesta era „regimul democrației populare”. Articolul 17 descrie, pe mai multe litere, funcțiile statului. Republica Populară Română este declarată ca fiind un stat unitar, suveran și independent, dar, ca și Constituția de la 1948, nu mai cuprinde precizarea tradițională din Constituțiile anterioare despre caracterul național al statului. Funcțiile sale erau menționate ca fiind apărarea independenței și suveranității poporului, a apărării republicii de dușmanii săi exteriori, reprimarea „dușmanilor poporului”, păzirea respectării legilor pe întreg teritoriul țării. Conceptul de „dușman al poporului”, preluat din legislația stalinistă, avea un caracter vag, nedefinit clar, deoarece

¹⁹⁵ Liviu Țăranu, *op. cit.*, p. 37-39.

era o noțiune politică, nu juridică, ce includea însă toți adversarii regimului, de orice fel. În Constituție mai erau introduse, de asemenea, și alte funcții specifice, derivate din caracterul ideologic al organizării statului.

Atribuțiile pe care statul și le arogase prin planificare, naționalizare și colectivizare se traduceau în funcția constituțională de a organiza și planifica economia țării, de a lichida „înapoierea economică” prin industrializare și dezvoltare, așa cum menționau literele b) și c) ale articolului 17. De asemenea, statului îi revenea și rolul de a conduce sistemul bănesc și de credite, de a administra băncile, întreprinderile de stat, industriale, agricole sau comerciale. Pe plan cultural, statului îi revenea, în același timp, și rolul de a conduce învățământul public de toate gradele, odată cu desființarea învățământului particular sau confesional, precum și de a „asigura dezvoltarea culturii”. Pentru prima dată, natura și caracterul culturii sunt reglementate în mod constituțional: aceasta trebuia să fie „socialistă în conținut, națională în formă”.

Articolele 18, 19, 20 și 21 se refereau la organizarea administrativ teritorială a Republicii Populare Române, organizare ce cunoscuse transformări dramatice în cursul anilor precedenți, impuse de alinirea la modelul administrativ teritorial sovietic. În 1950 conducerea de partid a decis alinirea la modelul sovietic și din acest punct de vedere, motivând că organizarea administrativă trebuie să corespundă statului de tip nou, să oglindească rolul conducător al clasei muncitoare, dar și legătura nemijlocită între organele centrale și cele locale ale puterii¹⁹⁶. Toate acestea erau, însă, doar argumente formale, lipsite de conținut, motivul real al deciziei fiind imitarea slugarnică și fără discernământ a tuturor aspectelor vieții social-politice și economice sovietice, imitație specifică anilor stalinismului.

Astfel, prin Legea nr. 5 din 6 septembrie 1950 au fost desființate cele 58 de județe existente, precum și plășile, comunele rurale și comunele urbane, fiind înființate în schimb 28 de regiuni, cuprinzând 177 de raioane cu 148 orașe și 4052 comune¹⁹⁷. Constituția din 1952 adăuga unele modificări la structura administrativ-teritorială existentă, în primul rând prin reducerea numărului regiunilor la 18: Arad, Bacău, Baia Mare, Bârlad, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Stalin, Suceava, Timișoara și Regiunea Autonomă Maghiară. În fapt, existența acestei ultime regiuni era o altă mare modificare atât a Legii nr. 5/1950, cât și a tradițiilor administrativ-teritoriale românești, care nu au cuprins niciodată în perioada modernă autonomii locale pe criterii etnice. Astfel de autonomii, însă, existau în

¹⁹⁶ *România. Viața politică în documente. 1950*, Arhivele Naționale ale României, București, 2002, p. 142-143.

¹⁹⁷ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române*, nr. 77/8 septembrie 1950

Uniunea sovietică. De altfel, această împărțire administrativă nu își găsea nici un fel de rațiune decât imitarea structurilor similare sovietice.

Regiunea Autonomă Maghiară, preciza Constituția, era formată din teritoriul locuit de populația compactă maghiară, în zona secuiască, și avea o conducere administrativă autonomă, aleasă de populația regiunii. Articolul 20 preciza că toate legile R.P.R. se aplicau în Regiunea Autonomă, dar articolul 21 acorda regiunii dreptul de a elabora un regulament propriu, în cadrul Sfatului Popular al Regiunii, cu aprobarea Marii Adunări Naționale. În aceste condiții, absența atributului „național” din definirea statului român, în primele articole ale Constituției, căpăta o explicație mult mai consistentă decât influența factorului ideologic.

Capitolul al III-lea al Constituției se referea la organul suprem al puterii de stat în R.P.R., respectiv Marea Adunare Națională. Deși se produce o reșezare a atribuțiilor acesteia, în comparație cu textul Constituției de la 1948, cea mai mare parte a atribuțiilor sale rămân neschimbate. Aleasă pentru un mandat de patru ani, ea reprezintă „unicul organ legiuitor”, adoptând legi cu majoritate simplă. Marea Adunare Națională numește Guvernul, aprobă bugetul de stat, hotărăște în probleme de război și pace. În plus față de vechile atribuții, noua Constituție conferă acestui organ dreptul de a stabili planurile de dezvoltare ale economiei naționale, pe baza proiectelor elaborate de Comitetul de Stat al Planificării, precum și dreptul de a modifica împărțirea administrativ-teritorială a României. Procedura adoptării și promulgării legilor rămâne aceeași, la fel ca și procedura de alegere a Prezidiului Marii Adunări Naționale, care la rândul său își păstrează aceleași atribuții. Acesta îndeplinește funcțiile ce decurg din șefia statului (acordă decorații, medalii, amnistii, grade militare, ș.a.), dar ține și locul organului legiuitor în intervalul dintre sesiuni. În această calitate, Prezidiul putea emite decrete, declara mobilizare sau stare de război, numea și revoca miniștrii, ș.a. Probabil că modul în care fusese gândită structura acestei instituții, în 1948, era considerată încă satisfăcătoare, deoarece în final schimbările sunt minimale.

Capitolul al IV-lea se referea la organele administrației de stat ale Republicii Populare Române, cuprinzând referiri și explicații privind rolul și funcțiile îndeplinite de organul executiv. Puterea executivă este reprezentată de Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române, constituit de către Marea Adunare Națională, în fața căreia este răspunzător, după cum prevede articolul 44. Cea mai mare parte a atribuțiilor executivului sunt păstrate așa cum fuseseră ele stabilite în precedentă Constituție, iar articolul 47 care se referă la aceste atribuții nu face decât să preia cele prevăzute în 1948. Unele deosebiri sunt prevăzute la articolul 43, cel referitor la componența Consiliului de Miniștri și care prevede că din acest organ mai făceau parte, în afară de prim-ministru, vice-prim-ministri și miniștrii: președinții Comitetului de Stat al

Planificării, Comisiei Controlului de Stat, Comitetului de Stat al Aprovizionării, Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole, Comitetului Învăță-mântului Superior, Comitetului pentru Cinematografie și Comitetului pentru Artă.

Lărgirea atribuțiilor și sarcinilor de conducere la nivel central era reflectată foarte bine de includerea în guvern a acestor persoane. Aceasta mai reflecta și aspirația puterii centrale de a controla – și de a centraliza instrumentele de control – asupra tuturor aspectelor vieții, inclusiv, după cum arată enumerarea, asupra culturii și filmului, aspecte esențiale în propaganda regimului. Guvernele României interbelice nu se confruntaseră niciodată cu sarcini atât de vaste și de complexe, deoarece sfera în care interveneau și își exercitau puterea era considerabil mai redusă. Un regim totalitar, însă, aspiră la a supraveghea și controla toate aspectele vieții, la a deține toate mijloacele și instrumentele coercitive sau persuasive de control, aspect bine evidențiat de această lărgire numerică a membrilor guvernului. De asemenea, plecând de la ideea că precedentă Constituție fusese una provizorie, însă aceasta urma să rămână definitivă, textul enumera la articolul 50 lista tuturor ministerelor ce funcționau în cadrul Consiliului de Miniștri, fără a lăsa nimic nereglementat. Din această listă atrage atenția un alt element de noutate, apariția – într-un număr destul de mare – a ministerelor cu profil economic, în special în sectorul industrial, precum Ministerul Construcțiilor și Materialelor de Construcții, Ministerul Energiei Electrice și Industrii Electrotehnice, Ministerul Industrii Alimentare, Ministerul Industrii Chimice, Ministerul Industrii Metalurgice, Ministerul Industrii Ușoare, dar și altele precum Ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat sau Ministerul Securității Statului. Acestea reflectă, după cum s-a menționat, multiplicarea sarcinilor guvernului în urma naționalizării și etatizării, dar și proiectele ambițioase de industrializare, inspirate de politica stalinistă a anilor '30. Se observă, de asemenea, preluarea modelului stalinist în privința organizării unui Minister al Securității Statului. Securitatea fusese organizată în 1948 ca direcție subordonată Ministerului Afacerilor Interne, însă, așa cum Stalin a transferat munca de represiune unui minister nou creat în 1946, la fel s-a întâmplat și în România. Ministerul Securității Statului va avea o existență scurtă, fiind contopit cu Ministerul Afacerilor Interne un an mai târziu¹⁹⁸.

Capitolul al V-lea al Constituției se referea la organele locale ale puterii de stat. Din acest punct de vedere, ca și în privința organizării administrativ-teritoriale, Constituția nu făcea decât să consemneze o stare de fapt deja existentă. Astfel, articolul 51 prevedea că organul puterii de stat la nivel de regiune, raion, oraș și comună era Sfatul Popular. Acestea veneau să înlocuiască ca denumire doar Consiliul Popular înființat prin Constituția de la 1948, dar

¹⁹⁸ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 28-29.

această înlocuire nu era decât pe hârtie, în sensul în care Consiliile Populare prevăzute în Constituția precedentă n-au fost alese decât doi ani mai târziu. După adoptarea Constituției de la 1948, fuseseră numite Comitete Provizorii care să exercite puterea în teritoriu, până la organizarea primelor alegeri locale¹⁹⁹. Legea pentru organizarea Consiliilor Populare a fost adoptată la 13 ianuarie 1949 și identifica denumirea de „Consilii” cu cea de „Sfaturi”. Primele alegeri au fost organizate, însă, abia în toamna anului 1950, după adoptarea Legii privind noua organizare administrativ-teritorială, iar Sfaturile Populare au fost instalate în decembrie 1950. Decretul nr. 259 din 28 decembrie 1950, care reglementa activitatea acestor organe preciza că ele nu sunt alcătuite din orice fel de cetățeni, ci din reprezentanți ai oamenilor muncii²⁰⁰. În acest fel, organele locale ale puterii căpătau, la rândul lor, caracter de clasă, așa cum era previzibil într-un regim declarat de „dictatură a proletariatului”.

Alese pentru doi ani, conform articolului 52 din Constituție, Sfaturile Populare își alegeau un Comitet Executiv care îndeplinea funcțiile executive și era direct răspunzător în fața Sfatului. Comitetele Executive erau alcătuite din Președinte, Vice-președinți, Secretar și membri, inclusiv în Regiunea Autonomă Maghiară, și putea avea secțiuni, la nivelul unităților administrative mai mari, cum erau orașele. Nu exista o deosebire foarte mare între sarcinile pe care le îndeplineau Consiliile Populare și Sfaturile Populare, dar exista o asemănare foarte importantă care putea învinge orice argumentație contrară: asemănarea între termenul de „sfat” și cel de „soviet”. În perioada copierii fără discernământ a formelor sovietice, acest argument era suficient.

Capitolul al VI-lea trata organizarea instanțelor judecătorești și a tribunalelor, care se schimba în mod corespunzător odată cu modificarea organizării administrative. Conform articolului 64, justiția se înfăptuia în România, de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale și Tribunalele populare. Tribunalul Suprem înlocuia Curtea Supremă – ca denumire –, deoarece numele cel nou se asemana mult mai bine de denumirea similară din Uniunea Sovietică, și mai puțin cu denumirea din perioada „regimului burghezo-moșieresc”. Conform articolului 64, sarcina principală a justiției era de a „apăra regimul de democrație populară și cuceririle poporului muncitor”, precum și „legalitatea populară”. Numele instanței supreme de către Marea Adunare Națională, asesorii populari, caracterul public al ședințelor, precum și alte prevederi ale Constituției din 1948 erau păstrate. La fel se întâmpla și cu atribuțiile Procurorului General al R.P.R., care conducea toate procuraturile din țară, fără ca acestea să fie subordonate în vreun fel celorlalte organe ale puterii.

Drepturile și datoriile fundamentale ale cetățenilor, care în Constituția de la 1948 figurau la **Titlul al III-lea**, apar acum însă, după modelul Constituției

¹⁹⁹ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 159.

²⁰⁰ Ibidem, p. 190.

sovietice, după prevederile referitoare la puterile statului, respectiv la Capitolul al VII-lea. Majoritatea drepturilor și obligațiilor extrase din legea fundamentală a U.R.S.S. și stipulate în vechea Constituție sunt confirmate: dreptul la muncă, la odihnă, la învățământ, la asigurare în caz de boală sau accident, egalitatea naționalităților și a sexelor, pretinsa libertate de conștiință, toate acestea erau transcrise în noul text. Aceleași detalii specifice „luptei de clasă” și care interve-neau pe alocuri le goleau, însă, de conținut. Așa este cazul cu libertatea de exprimare, garantată de stat, dar „în conformitate cu interesele celor ce mun-cesc și în vederea întăririi regimului de democrație populară”, ceea ce impunea grave limitări asupra acestui drept, limitări care proveneau nu doar din practicile abuzive ale organelor de partid și de stat, ci chiar din textul legii. În privința libertății de asociere, de pildă, după garantarea acesteia se mai adăuga că „orice organizație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă”, ceea ce oferea puterii pretextul de a interzice orice asociere care-i displacea; sensul termenului „antidemocratic” este destul de vag din punct de vedere juridic. Printre datoriile cetățenilor, serviciul militar se afla la loc de cinste.

Constituția din 1952 mai cuprinde un capitol, al VIII-lea, și care era dedicat sistemului electoral din România. Acest capitol nu-și găsea un echivalent în Constituția de la 1948, însă își găsea o corespondență perfectă în Constituția sovietică. Capitolul venea să reglementeze alegerile de deputați atât pentru Marea Adunare Națională, cât și pentru Sfaturile Populare. Alegerile se făceau, după cum preciza articolul 93, prin vot universal, egal, direct și secret. Vârsta de la care se dobândea dreptul de vot era 18 ani, iar cea de la care un cetățean putea fi ales în aceste organe era de 23. Articolul 96 explicita în mod deosebit faptul că femeile au dreptul de a alege și de a fi alese, la fel ca și bărbații., fără deosebire de sex. Derivând din conceptul de „dictatură a proletariatului”, Constituția includea câteva prevederi speciale privind candidaturile, dreptul de a candida fiind rezervat, chiar prin litera Constituției, doar Partidului Muncitor-esc Român, sindicatelor, cooperativelor, organizațiilor de tineret, asociațiilor culturale, dar în nici un caz altui partid. Regimul partidului unic, al Partidului-Stat, nu mai era doar un aspect legat de practica politică, ci unul constituțional. Interesant în privința rolului pe care îl aveau deputații, articolul 101 stipula și că mandatul oricărui deputat putea fi retras oricând, prin decizia majorității alegătorilor.

Prin capitolul al IX-lea era modificată, de asemenea, stema țării, adăugân-du-se – dincolo de inofensiva panglică cu inițialele R.P.R. care însoțea spicele de grâu la bază– și o stea în cinci colțuri, preluată de la Uniunea Sovietică. Faptul că de această dată conducerea de partid considera că opera este completă și nu va mai fi modificată prea curând, este dovedit de schimbarea procedurii de modificare a Constituției. Necesarul de două treimi din voturile deputaților se păstrează, dar se retrage în noul text posibilitatea de a fi modificată la cererea

unei treimi din deputați sau a Guvernului. Articolul 105 specifica faptul că modificarea Constituției nu se putea face decât în urma unei legi votate de Marea Adunare Națională. Conducerea de partid s-a răzgândit, însă, foarte repede cu privire la planul său inițial de a avea o Constituție pe termen lung, care să înglobeze toate aspirațiile regimului.

Textul Constituției a fost supus unei lungi serii de modificări, în mod special datorită reorganizărilor dese la nivel guvernamental și administrativ. Trimiterile exacte și detaliate ale articolelor făceau necesară modificarea Constituției ori de câte ori se producea o modificare la nivelul constituirii organelor de conducere, locale sau centrale. Astfel, prin Legea nr. 3/1953 a fost inclus în Consiliul de Miniștri și Președintele Comitetului de Stat pentru Arhitectură și Construcții²⁰¹. Legea opera și unele minore reorganizări ale ministerelor, la fel ca și Legea nr. 7/1953²⁰², Legea nr. 4/1955²⁰³ și Legea nr. 1/1957²⁰⁴. De asemenea, componența și organizarea Prezidiului Marii Adunări Naționale au cunoscut schimbări prin Legea nr. 3/1954²⁰⁵ și Legea nr. 1/1958²⁰⁶.

Nici organizarea administrativ-teritorială nu a rămas neschimbată, periodic efectuându-se modificări și corectări ale acesteia, derivate fie din experiența unor disfuncționalități, fie din decizii cu conținut politic. Prin Legea nr. 5/1956, de pildă, a fost desființată regiunea Arad, fiind cuprinsă în regiunile Banat și Crișana, și prin aceeași lege a fost desființată de asemenea și regiunea Bârlad, al cărei teritoriu a fost împărțit între regiunile Galați, Iași și Bacău²⁰⁷. Noi modificări ale structurii administrative s-au produs prin Legea nr. 2/1960, când unele denumiri au fost schimbate, inclusiv a Regiunii Autonome Maghiară, care devenea Regiunea Mureș – Autonomă Maghiară și i se modifica în același timp și teritoriul²⁰⁸. În același an s-a decis și comasarea Universităților Babeș și Bolyai din Cluj, ceea ce a stârnit multe nemulțumiri din partea maghiarilor²⁰⁹.

Modificări au fost efectuate și în privința alegerii Sfatului Popular, al căror mandat, cu excepția orașelor și comunelor, era stabilit la patru ani în loc de doi, precum și a Marii Adunări Naționale, prin Legea nr. 2/1959²¹⁰ și Legea

²⁰¹ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române*, nr. 4/29 ianuarie 1953.

²⁰² *Idem*, nr. 6/26 ianuarie 1954.

²⁰³ *Idem*, nr. 13/2 iunie 1955.

²⁰⁴ *Idem*, nr. 11/28 martie 1957.

²⁰⁵ *Idem*, nr. 19/21 aprilie 1954.

²⁰⁶ *Idem*, nr. 3/15 ianuarie 1958.

²⁰⁷ *Idem*, nr. 11/4 aprilie 1956.

²⁰⁸ *Idem*, nr. 27/27 decembrie 1959.

²⁰⁹ Rafael-Dorian Chelaru, *Crearea Universității „Babeș-Bolyai” și reforma învățământului în limba minorităților. Cazul Janos Fazekas, în Analele Sighet 8. Anii 1954-1960 Fluxurile și refluxurile stalinismului*, editor Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 823-825.

²¹⁰ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române*, nr. 31/31 decembrie 1959.

nr. 2/1964²¹¹. Cea mai importantă schimbare însă a fost cea privind înlocuirea Prezidiului Marii Adunări Naționale cu Consiliul de Stat. Această schimbare este considerată în general ca o dovadă a consolidării poziției lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care – după valurile destalinizării și epurarea atât a grupului Pauker-Luca, cât și a grupului Chișinevschi-Constantinescu – reușise să-și afirme postura de conducător incontestabil al partidului. Prin Legea nr. 1/1961 era desființat Prezidiul Marii Adunări Naționale și atribuțiile sale erau preluate de un Consiliu de Stat, compus dintr-un președinte, trei vice-președinți și treisprezece membrii²¹².

În funcția de președinte a fost ales Gheorghe-Dej, care a îndeplinit aceste atribuții până la moartea sa, la 19 martie 1965, când a fost urmat de Chivu Stoica²¹³. Se observă astfel creșterea greutății funcției de șef al statului, în comparație cu ceea ce prevedeau cele două Constituții, atât cea din 1948, cât și cea în vigoare de la 1952. În fruntea Prezidiului M.A.N. s-au aflat personalități fără influență, precum Mihail Sadoveanu, C.I. Parhon sau Petru Groza (înlocuit de la conducerea mult mai importantă a Guvernului). După cum s-a menționat anterior, importanța funcției de conducere pe linie de stat fusese puternic eclipsată de funcția de conducere pe linie de partid, lucru care începe să se schimbe după 1961. Funcția de șef al statului începe treptat să recâștige teren în fața celei de șef al partidului, în mod special în condițiile în care relațiile externe ale României se extindeau, mai ales în Occident. În relația cu țările necomuniste, a fi secretar general al partidului nu cântărea prea greu, în schimb a fi șeful statului cântărea altfel. Asumarea funcției de șef al statului de către Gheorghiu-Dej arată importanța sporită pe care regimul o acorda acestui plan, deși la acel moment relațiile bune cu statele occidentale nu erau atât o realitate, cât un proiect.

Constituția din 1952 a fost expresia unui anumit stadiu în evoluția regimului comunist din România și care, cu toate modificările tehnice suferite în cei treisprezece ani cât a fost în vigoare, și-a păstrat cea mai mare parte a semnificației sale politice. În general, putem aprecia că legea fundamentală elaborată în 1952 reflecta momentul celor mai mari presiuni sovietice asupra conducerii de partid și de stat din România, momentul de maximă dominație exercitat de Moscova asupra „imperiului” său central și est-european²¹⁴. Lipsa de legitimitate și de experiență politică, slugărnicia și oportunismul, precum și unele conflicte și diviziuni în sânul conducerii de partid au făcut ca România să reprezinte unul dintre cei mai supuși sateliți ai Uniunii Sovietice în această

²¹¹ Idem, nr. 24/30 decembrie 1964.

²¹² Idem, nr. 9/25 martie 1961.

²¹³ Mihaela Cristina Verzea, *art. cit.*, p. 75.

²¹⁴ Aurel Pentelescu, „Caracterul stalinist al Constituției din anul 1952. O abordare istorică”, în *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953. Mecanisme terorii*, editor Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, București, 1999, p. 155.

perioadă. Imediat după moartea lui Stalin, diverși factori au acționat în sensul distanțării României de U.R.S.S., însă acest proces – lung și anevoios – nu a presupus nici o clipă abandonarea de către conducerea comunistă a României a aspirațiilor sale de natură stalinistă și loialitatea lor față de modelul bolșevic. Afirmarea național-comunismului a reprezentat o revendicare a independenței comuniștilor români față de Moscova și, în același timp, o încercare de legitimare a acestora în fața propriei societăți, însă, oricât de mult se vor fi schimbat formele, scopul final a rămas același: construcția socialismului.

Constituția din 1965

Moartea lui Stalin a declanșat în Uniunea Sovietică și în „democrațiile populare” un val de schimbări ce au avut un impact profund asupra regimului comunist din România, asupra relațiilor sale cu Moscova și, implicit, asupra organizării instituționale din România comunistă. Luptele pentru putere de la Kremlin au dat câștig de cauză lui Nikita Sergheevici Hrușciov. Acesta avea o uriașă povară pe umeri în calitate sa de succesor politic al lui Stalin și, pentru a-și consolida și legitima puterea, el a ales să distrugă imaginea semi-divină a răposatului lider, scoțând la iveală toate crimele sale. În acest fel, Hrușciov își alătura atributul de personaj salvator, providențial, de care avea nevoie pentru a obține credibilitate și, printr-o lovitură de maestru, obținea în același timp și pretextul de a-i înlătura din funcțiile de conducere pe toți oamenii lui Stalin. În acest fel, puterea sa putea fi deplină.

Dar, natura relațiilor dintre Moscova și regimurile comuniste est-europene nu se schimbase cu nimic între timp, ceea ce implica o transferare tacită a politicilor Moscovei în toate statele satelit. Din punctul de vedere al lui Hrușciov, înlăturarea oamenilor lui Stalin trebuia să se producă nu doar acasă, ci și în interiorul „partidelor frățeste”, unde toți liderii fuseseră numiți de Stalin și îi datorau loialitate acestuia. Aceasta era și situația lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. El a privit de la început cu multă reticență politica „noului curs” inițiată de noua conducere moscovită și care presupunea reducerea investițiilor în industria grea, în favoarea bunurilor de consum²¹⁵. Gheorghiu-Dej era convins, în maniera în care și Stalin fusese, că viitorul țării sale, dezvoltarea acesteia, depindeau doar de dezvoltarea industrială²¹⁶. Pentru România, industrializarea implica în mod special dezvoltarea ramurilor industriei grele, energetice, de metalurgie, extracție, construcții de mașini.

²¹⁵ Dosar Ana Pauker. *Plenara Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 30 noiembrie-5 decembrie 1961*, ed. Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, vol. II, Editura Nemira, București, 2006, p. 384.

²¹⁶ Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Editura Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 253.

În aceste condiții, Gheorghiu-Dej s-a găsit pentru prima dată în situația de a nu fi de acord cu Moscova. Mai mult, lansarea oficială a „destalinizării”, prin Raportul Secret al lui Hrușciiov de la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. l-a convins pe Gheorghiu-Dej că poziția sa este amenințată de noul lider de la Kremlin și că, pentru a păstra conducerea, trebuie să se îndepărteze cât mai mult de Moscova și să-și consolideze baza internă de putere. Revoluția eșuată din Ungaria, din 1956, a domolit valul de schimbări și reforme inițiat de Hrușciiov, dar hotărârea lui Gheorghiu-Dej de a-și reduce vulnerabilitatea față de Moscova a rămas neschimbată²¹⁷. Acest fapt este evident din analiza politicilor inițiate de regimul din România în anii care au urmat tulburărilor din 1956. Fără a-și trăda intențiile, Gheorghiu-Dej a căutat în primul rând să dezvolte într-un ritm alert industria, văzută de el ca temelie a sprijinului contra presiunilor din afară, dar să facă aceasta cu puteri proprii, biziindu-se în mod special pe ajutor din partea altor țări decât cele comuniste²¹⁸.

România s-a orientat astfel, după 1956, către consolidarea relațiilor sale cu țările occidentale, capabile să furnizeze tehnologia și capitalurile atât de necesare industrializării, și care în anii trecuți fuseseră obținute pe seama Uniunii Sovietice. Totodată, România a încercat să-și extindă relațiile politice și economice și către țările în curs de dezvoltare, care puteau să furnizeze materii prime și să ofere piețe de desfacere. Sporirea vizibilității internaționale a țării servea, desigur, și obiectivelor politice pe care regimul le avea în vedere. Exploatând prestigiul pe care îl obținuse în ochii lui Hrușciiov în contextul revoluției maghiare, Gheorghiu-Dej a obținut și o altă mare reușită în 1958: retragerea trupelor sovietice care staționau pe teritoriul României²¹⁹. Toate aceste politici au fost desfășurate cu multă discreție, fără a atrage atenția în mod zgomotos.

Faptul că Hrușciiov nu a intuit existența unor intenții de acest fel se observă limpede nu doar în uimirea cu care Moscova a reacționat atunci când a fost înfruntată de Gheorghiu-Dej, dar și din absența oricărei strategii de readucere a României la ordine. Înfruntarea – prima ocazie când România s-a pronunțat fățiș împotriva cerințelor Uniunii Sovietice – a fost prilejuită de sesiunea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc din 1962. Hrușciiov a lansat atunci principiul specializării în relațiile economice dintre țările comuniste, ca bază a integrării lor economice după modelul Pieței Comune²²⁰. Specializarea presupunea că fiecare țară urma să-și dezvolte acele ramuri economice în care avea experiență și pentru care dispunea de materii prime, ceea ce, în mod simplist

²¹⁷ Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, Editura Allfa, București, 1998, p. 111.

²¹⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări 1955-1959*, Editura Politică, București, 1960, p. 75-77.

²¹⁹ Ioan Scurtu, coordonator, *România. Retragerea trupelor sovietice. 1958*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 216.

²²⁰ Liviu Țăranu, *op. cit.*, p. 152.

spus, rezerva României rolul de furnizor de produse agricole pentru țările industrializate ale blocului comunist. Gheorghiu-Dej a refuzat cu încăpățănare acest rol, făcând tot posibilul pentru a sabota planurile sovietice de specializare și respingând cu o dârzenie uluitoare pentru Hrușciov orice soluție de compromis.

România avea să-și continue planurile de industrializare, bazându-se pe relațiile cu țările occidentale. Aceasta nu însemna că relațiile cu Occidentul erau prea grozave, ci însemna mai degrabă că regimul își propunea să le dezvolte, să depășească obstacolele²²¹. Momentul confruntării nu fusese ales de Gheorghiu-Dej, ci apăruse în mod întâmplător pentru el, cu precizarea că, de această dată, vulnerabilitatea sa în fața Moscovei nu mai era atât de mare, pe când amenințarea pe care o prezenta principiul specializării era, în schimb, deosebită. Gheorghiu-Dej a făcut, însă, din opoziția sa față de specializare doar o parte componentă a unui proces mai larg, ce viza „independența” regimului din România față de Uniunea Sovietică²²². Dezvoltarea unor relații constructive cu țările occidentale era susținută în același timp de o vastă campanie de derusificare și deschidere culturală atât față de Occident, cât și față de valorile românești. De asemenea, măsuri consistente au fost luate în vederea creșterii nivelului de trai și diminuării represiunii, toate acestea fiind menite să-i aducă regimului sprijinul societății, într-o confruntare asimetrică cu hegemonul.

Principalul factor favorizant al acestei afirmări de independență a fost reprezentat de conflictul sino-sovietic. Ciocnirea de interese dintre China și Uniunea Sovietică în privința rolului conducător în mișcarea comunistă internațională, precum și antipatia personală dintre Nikita Hrușciov și Mao Zedong au adus cele două țări în situația de a-și lansa în mod zgomotos critici, în a se acuza reciproc de „devieri” și, desigur, la acumularea unor tensiuni deosebite în sânul mișcării comuniste internaționale²²³. Uniunea Sovietică se vedea în situația în care rolul său conducător era contestat în mod public și în termeni jignitori, fără a putea însă să facă ceva în privința aceasta. Efectul asupra prestigiului și influenței sovietice era devastator, motiv pentru care Moscova a depus eforturi mari în vederea reconcilierii. Gheorghiu-Dej, profitând de situație, a jucat rolul mediatorului, dezaproband metodele folosite

²²¹ Mioara Anton, *Ieșirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007, p. 162-163.

²²² Mihai Retegan, *Război politic în blocul comunist. Relațiile româno-sovietice în anii șaizeci. Documente*, Editura RAO, București, 2002, p. 190-191.

²²³ John King Fairbank, Merle Goldman, *China. A New History*, Harvard University Press, 1994, p. 379.

de cele două partide și reiterând ideea care va deveni un principiu de bază al politicii externe românești: neamestecul în treburile interne²²⁴.

Situația sensibilă în care se afla Uniunea Sovietică din cauza conflictului cu China a reprezentat principalul motiv pentru care nu s-au luat măsuri mai severe pentru dezarmarea opoziției manifestate de România. În schimb, Gheorghiu-Dej a profitat pentru a lansa ceea ce va rămâne documentul programatic al „independenței” românești în blocul comunist: Declarația din aprilie²²⁵. Aceasta afirma că nici un partid comunist nu trebuie să impună altuia modelul său și că relațiile dintre țările comuniste trebuie să se bazeze pe respectarea independenței și neamestecului în treburile interne. În acest fel se năștea varianta național-comunistă a regimului instaurat în România după al doilea război mondial. Acest regim începea, după 1962, să ducă o viață independentă, raportată la propriile necesități politice și economice. Relațiile sale cu Moscova, dar și cu societatea românească, erau radical diferite față de cele existente în 1952. Din acest punct de vedere, o nouă Constituție se impunea în mod special, așa cum și Declarația din aprilie fusese necesară la momentul ei: pentru a marca o etapă nouă în evoluția regimului²²⁶. Aceasta fusese una dintre ultimele ambiții ale lui Gheorghiu-Dej înainte de moarte.

La 7 martie 1965 au avut loc alegeri pentru Marea Adunare Națională care, odată întrunită, a înființat o Comisie pentru elaborarea unui proiect de Constituție, cu scopul de a evidenția atât succesele obținute până în acel moment în construcția socialismului, cât și pentru a explicita liniile directe ale politicii partidului. În vara aceluiași an era programat și Congresul al IV-lea al partidului, ce va deveni al IX-lea prin schimbarea denumirii partidului în P.C.R. și reluarea numărării. Între timp Gheorghiu-Dej murise și de roadele eforturilor sale se bucura fostul său protejat, Nicolae Ceaușescu, ales în fruntea partidului. Proiectul de Constituție a fost aprobat de Plenara Comitetului Central care a avut loc pe 28 iunie 1965 și dat publicității chiar a doua zi²²⁷. Documentul a fost supus dezbaterii și în cadrul lucrărilor Congresului al IX-lea al P.C.R. care s-a reunit în vară și care a aprobat, la rândul său, proiectul. Marea Adunare Națională a votat Constituția pe 21 august 1965, cu unanimitate de voturi, aceasta fiind promulgată în aceeași zi²²⁸.

²²⁴ Ioana Boca, Almira Țentea, „Rapoarte diplomatice de la Ambasada română la Pekin (1961-1964)”, în *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: țările Europei de Est, între speranțele reformei și realitatea stagnării*, Fundația Academia Civică, București, 2001, p. 175.

²²⁵ *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a CC al PMR din aprilie 1964*, Editura Politică, București, 1964.

²²⁶ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 122.

²²⁷ Mihaela Cristina Verzea, *art. cit.*, p. 63.

²²⁸ *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, nr. 1/21 august 1965.

Aceasta era prima Constituție adoptată în anii regimului comunist și care nu mai era în mod direct produsul presiunilor externe. Deși în natura sa regimul rămânea unul pro-sovietic, evoluțiile mai sus menționate în domeniul relațiilor româno-sovietice făceau ca imitația, voită sau impusă, să nu mai reprezinte în mod special un factor determinant în elaborarea textului. Din contră, ceea ce urmărea regimul era să-și dovedească tocmai independența de Moscova. Dacă multe din prevederile fostelor Constituții se păstrează încă, aceasta se întâmplă pentru că regimul din România și le asumase și credea în valabilitatea lor, deoarece la momentul 1965 nu mai existau de mult consilieri sovietici. O analiză de ansamblu a textului surprinde prin paradoxul pe care îl ilustrează: pe de o parte, numeroase prevederi încearcă să descrie o altă față a regimului, mai destinsă, mai mult legalistă și mai puțin revoluționară, iar pe de altă parte, inflexibilitatea principiilor de bază, preluate din Constituția de la 1952, pun sub semnul întrebării caracterul reformativ al documentului. În comparație cu alte țări din blocul comunist, reforma este extrem de limitată, iar caracterul mono-organizațional al societății rămâne neatins.

Constituția din 1965 revenea la organizarea textului în titluri, așa cum se întâmplase în tradiția constituțională românească, păstrată și de Constituția din 1948. Renunțând, așadar, la „Capitolele” de inspirație sovietică, specifice Constituției din 1952. Constituția din 1965 cuprinde 9 titluri ce conțin 121 de articole. **Primul Titlu** se referă la stat, denumit din 1965 Republica Socialistă România, în locul vechii denumiri de Republică Populară, marcând astfel ceea ce regimul considera un pas înainte în construcția socialismului. Dacă în 1948 statul era definit ca fiind „popular” – ceea ce nu implica în mod special o diferențiere pe clase –, în 1952 diferențierea era prezentă deja, și aceasta se păstrează chiar și în 1965. România era declarată „stat al oamenilor muncii”. Articolul 2, exact ca în 1952, dar în altă formulare, preciza că puterea statului se întemeia pe alianța clasei muncitoare cu țărănimea în care, însă, rolul conducător era rezervat clasei muncitoare. Următorul articol explicitează sensul puterii, arătând că aceasta nu putea fi exercitată decât de Partidul Comunist Român, ca „forță conducătoare a societății”. La nivel de stat, poporul își exercita puterea prin organele alese, respectiv Marea Adunare Națională și consiliile populare, toate instituțiile statului fiind puse sub controlul primei.

Următoarele articole se referă la economie, element esențial pentru regimul comunist, fără a modifica, însă, prea multe față de precedentă Constituție. Astfel, articolul 5 stipulează faptul că economia României era una socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, ceea ce nu mai permitea în România exploatarea omului de către om, înlocuită de principiul repartiției după cantitatea și calitatea muncii. Proprietatea socialistă – explica următorul articol – putea fi de stat sau cooperatistă, diferență detaliată în continuare. Bogății ale întregului popor, deci ale statului,

era resursele solului și subsolului, industria, mijloacele de transport, clădirile, băncile, etc. Proprietatea cooperatistă se găsea în agricultură și, la fel ca în Constituția din 1952, era păstrată diferența dintre proprietatea cooperatistă, pământ și inventar agricol, și proprietatea personală a țăranilor, constând în locuință, lotul din jurul casei și inventarul agricol mărunț. Articolul 11 garanta cu generozitate proprietatea țăranilor care nu erau asociați în cooperative asupra pământului pe care îl lucrau, precum și proprietatea meșteșugarilor asupra atelierelor proprii. Cum colectivizarea se încheiase și toate terenurile care puteau fi exploatate cooperatist erau organizate ca atare, interesul regimului în acest domeniu scăzuse. Problema care se ridica era cea a exploatării intensive, prin aplicarea științei și sporirea producției, aspecte explicit menționate în Constituție la articolul 10.

Articolul 13 se referă la funcțiile pe care le îndeplinea statul și care erau subsumate unui obiectiv nou apărut ca formulare: „dezvoltarea orânduirii și înflorirea națiunii socialiste”. Națiunea socialistă era un concept teoretic ce pleca de la premisa că există deosebiri structurale fundamentale între „națiunea burgheză”, ce avea la bază clase sociale antagonice și dominația burgheziei, față de „națiunea socialistă”, unde exploatarea și antagonismele sunt lichidate, ca și dominația ideologică și politică a burgheziei. Acesta era un concept hibrid, ce încerca să salveze ideea de națiune în interiorul marxism-leninismului, plecând de la premisa că națiunea nu își epuizase încă misiunea istorică. Sub această construcție teoretică, regimul putea miza pe sentimentele patriotice, naționaliste, ale populației, pe care le confisca și exploata cumva în același fel în care o făcuse Stalin în timpul celui de-al doilea război mondial („Marele Război pentru Apărarea Patriei”), deși în alte condiții istorice, desigur.

„Înflorirea națiunii socialiste” se realiza, derivând sub-obiectivele, prin planificarea economiei, apărarea țării, dezvoltarea învățământului și, ca o noutate, „legalitatea socialistă” și „ordinea de drept”. Acesta era un semnal pe care regimul îl transmitea societății și prin care anunța, de fapt, diminuarea represiunii. Mutarea accentului de la vigilență revoluționară și luptă de clasă, la ordine de drept și legalitate însemna că regimul dobândise mai multă încredere în sine și dorea să exploateze acest avantaj în scopul sporirii popularității sale. Deosebirea față de trecut, manifestată în primul rând prin combaterea abuzurilor și apărarea legalității, era una dintre coordonatele principale ale discursului politic al noului secretar general, Nicolae Ceaușescu. Mizând pe despărțirea de trecut Ceaușescu a obținut un mare capital de popularitate, reușind în același timp și discreditarea predecesorului său, cel care inițiasse în fapt această politică.

La o consfătuire cu organele de represiune, doi ani mai târziu, Ceaușescu declara hotărât: *„S-au comis unele abuzuri și încălcări ale legalității socialiste, au fost luate împotriva unor cetățeni măsuri care nu au fost justificate de actele și*

*manifestările lor. Au fost din păcate și cazuri de abuz împotriva unor activiști de partid și de stat, care, în anumite împrejurări, au avut păreri diferite cu privire la unele aspecte ale liniei politice, sau au comis greșeli în activitatea lor. În loc ca asemenea situații să fie soluționate prin discuții partinice, ele au fost deferite uneori organelor de securitate, creându-se condiții pentru amestecul acestora în viața de partid, prejudiciindu-se grav autoritatea și rolul conducător al partidului.”*²²⁹ Adevărata lovitură de maestru, însă, a fost debarcarea adversarului său, Alexandru Drăghici, prin manevra reabilitării lui Lucrețiu Pătrășcanu, în aprilie 1968²³⁰. Ceaușescu confiscase toate inițiativele lui Gheorghiu-Dej după moartea acestuia, folosindu-le în propriul beneficiu politic. Constituția din 1965 era doar un exemplu.

La fel de interesant, prin prisma schimbărilor survenite, era și articolul 14 care preciza că România își dezvoltă relațiile externe nu doar cu țări socialiste, ci și cu state având „altă orânduire social-politică”, pe baza principiilor cunoscute ale respectării suveranității și egalității în drepturi. Acestea fuseseră enunțate ca bază a politicii externe a României prin Declarația Plenarei C.C. din aprilie 1964, însă acest document nu mai era menționat nicăieri, Ceaușescu asumându-și, prin omisiune, toate meritele acestui curs politic, pe care îl descria, în mod abuziv, drept o altă manifestare a „despărțirii de trecut”.

Al doilea Titlu al Constituției se referea la drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, ce reveneau în prima parte a legii, unde se aflase în 1948, spre deosebire de sfârșitul textului, unde fuseseră așezate în 1952. Articolele incluse în acest titlu preiau marea majoritatea a prevederilor existente la capitolul cu același nume din cadrul Constituției de la 1952, oferind detalieri suplimentare în cazul unora și reformulări în cazul altora. Astfel, sunt prevăzute egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, dreptul la muncă, dreptul la odihnă, asigurări sociale și de boală, dreptul la învățătură, gratuitatea acestuia din urmă, dreptul la proprietate, dreptul la moștenire, libertatea conștiinței, dreptul la întrunire, libertatea de exprimare, precum și multe altele.

În privința acestor drepturi, sunt păstrate limitările incluse în 1952, cum este de pildă cazul cu articolul 28, care garantează libertatea cuvântului, a întrunirilor, a presei, dar care este completat imediat de articolul 29 care precizează că aceste libertăți nu pot fi folosite „în scopuri potrivnice orânduirii socialiste și intereselor celor ce muncesc”. Interesant este articolul 22, referitor la minorități, care – deși le garantează acestora aceleași drepturi de care beneficiau formal și în precedenta Constituție – înlocuiește sintagma „minorități naționale” cu cea de „naționalități conlocuitoare”, poate pentru a sublinia

²²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la consfătuirea cu activul de bază al Ministerului Afacerilor Interne*, Editura Politică, București, 1967, p. 12.

²³⁰ Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*, ediția a II-a, Editura Curtea Veche, București, 2006, p. 480.

caracterul mono-organizațional, în care nu mai puteau exista minorități și majorități, ci doar unitate, în spiritul conceptului de „națiune socialistă”.

Există, însă, și articole radical diferite de ceea ce prevedea Constituția din 1952, făcând referire la relația regimului cu cetățenii, redefinită în sensul arătat mai sus. De exemplu, articolul 31 referitor la inviolabilitatea persoanei detaliază prevederile sumare din 1952, insistând că „nici o persoană nu poate fi reținută sau arestată dacă împotriva ei nu există probe sau indicii temeinice” și limita durata reținerii la 24 ore. De departe cel mai incisiv este articolul 35, care prevedea: „cel vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat poate cere organelor competente, în condițiile prevăzute de lege, anularea actului și repararea pagubei”. Deși existau norme și legi pe această temă, faptul că este introdusă în Constituție o prevedere explicită ce apără cetățeanul împotriva abuzurilor statului era mai degrabă o declarație de intenții, o expresie a bunăvoinței regimului și a păcii pe care vroia să o încheie cu populația.

Titlul al III-lea al Constituției era dedicat organelor supreme ale puterii de stat. El cuprindea două secțiuni, referitoare la Marea Adunare Națională și la Consiliul de Stat, ulterior fiind adăugată, prin revizuire, o nouă secțiune, referitoare la Președintele R.S.R., după înființarea acestei funcții. Secțiunea referitoare la atribuțiile Marii Adunări Naționale cuprindea o mare parte dintre atribuțiile rezervate acestui organ prin Constituția de la 1952, acestea fiind, însă, mult detaliate iar pe alocuri completate cu prevederi noi. Marea Adunare Națională era declarată unicul organ legiuitor, cu aceleași atribuții prevăzute în 1952 (modificarea Constituției, problemele războiului și păcii, adoptarea planului de dezvoltare a economiei, organizarea celorlalte structuri ale puterii de stat precum puterea executivă, cea judecătorească sau organele locale, ș.a.). Pe parcurs, prin revizuri, au fost adăugate noi atribuții sau retrase altele. Prin articolul 50, instituția avea dreptul de a-și alege un Birou al Marii Adunări Naționale, compus dintr-un președinte și patru vicepreședinți. Erau păstrate, de asemenea, dreptul Adunării de a interpela membrii Guvernului și de a controla celelalte instituții pe linie de stat, precum și imunitatea deputaților și organizarea lucrului în două sesiuni. Mandatul, fixat inițial la patru ani, la fel ca în Constituția precedentă, a fost modificat în 1972 printr-un amendament care prelungea la cinci ani atât mandatul Marii Adunări Naționale, cât și al consiliilor populare²³¹.

Pe măsură ce complexitatea activității de conducere a statului sporea, s-a simțit nevoia unei mai bune organizări a activității organului legiuitor, a eficientizării acesteia, și s-a recurs de aceea la tradiționala soluție a organizării de comisii la nivelul Marii Adunări Naționale. Prerogativele acestora au fost

²³¹ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale*, nr. 41/ 24 aprilie 1972.

mult extinse printr-o amendare a Constituției în 1969. Comisiile de la nivelul M.A.N. aveau dreptul de a dezbate legi și decrete, de a veni cu propuneri, de a superviza activitatea organelor locale ale puterii și de a întocmi rapoarte pe aceste teme. Legiuitorul avea dreptul de a decide asupra înființării unor asemenea comisii, asupra duratei și rolului lor²³². Cea mai importantă comisie astfel înființată era Comisia Constituțională, care avea dreptul de a supraveghea constituționalitatea tuturor legilor, însă ea a fost desființată șase ani mai târziu, printr-un alt amendament adoptat în 1975²³³.

Secțiunea a doua se referea la Consiliul de Stat, care fusese înființat în 1961 de Gheorghiu-Dej. La articolul 62, Consiliul de Stat era declarat „organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă” și era așezat în subordonarea Marii Adunări Naționale. Sarcinile sale erau de a stabili data alegerilor (atât pentru Marea Adunare Națională, cât și pentru Consiliile Populare), gradele militare, decorațiile, ratifica și denunța tratatele internaționale. Printr-un amendament adoptat în 1986, Consiliul de Stat a mai dobândit și dreptul de a convoca referendum și de a decide în ce mod se făcea aceasta²³⁴. În acea perioadă, Nicolae Ceaușescu luase decizia reducerii unilaterale a forțelor armate ale țării, ca o dovadă a angajamentului pentru pace al României, având însă nevoie, pentru mai mult efect propagandistic, de un referendum în acest scop²³⁵.

Consiliul de Stat se compunea din președinte, vicepreședinți și membri, fiind ales de către Marea Adunare Națională la începutul mandatului său și funcționând până la începutul următorului mandat al M.A.N., când un nou Consiliu de Stat era ales. Modul său de lucru consta în adoptarea de decrete și hotărâri, pentru care răspundea, însă, în fața Marii Adunări Naționale, conform articolului 70. În intervalul dintre sesiunile Adunării, puterile Consiliului de Stat erau semnificativ sporite: acesta putea emite norme cu putere de lege, ce urmau să fie supuse aprobării Adunării la prima sa întrunire, putea numi și revoca primul-ministru, Consiliul de Miniștri și Tribunalul Suprem, declara mobilizarea sau războiul în funcție de situație, controla aplicarea legilor. Consiliul de Stat, conform articolului 64, putea exercita aceste atribuții și în timpul sesiunilor Marii Adunări Naționale, dacă în situații de excepție se impunea o decizie ce nu putea aștepta până la reunirea în plen a M.A.N. Desigur că situația avută în vedere în acest caz era războiul.

Titlul al IV-lea al Constituției se referea la organele centrale ale administrației de stat. Ca și în 1952, articolul 77 al legii fundamentale declara Consiliul de Miniștri ca fiind „organul suprem al administrației de stat”. Acesta era numit de Marea Adunare Națională la începutul sesiunii sale și funcționa pe durata

²³² *Idem*, nr. 31/ 13 martie 1969.

²³³ *Idem*, nr. 30/ 21 martie 1975.

²³⁴ *Idem*, nr. 64/ 27 octombrie 1986.

²³⁵ Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, p. 129.

legislaturii, fiind compus din prim-ministru, vice-prim-miniștrii, miniștrii și președinți ai altor organe centrale ale administrației de stat. Constituția din 1952 îi enumera pe toți, însă de această dată nominalizarea acestora era lăsată pe seama legii. Consiliul de Miniștri era răspunzător, conform articolului 82, în fața Marii Adunări Naționale sau a Consiliului de Stat, în intervalul dintre sesiunile M.A.N. O prevedere interesantă, stipulată de articolul 81, dar care se regăsea și cu referire la Consiliul de Stat, era că acest organ își desfășura activitatea „potrivit principiului conducerii colective”. Atribuțiile Consiliului de Miniștri erau în bună măsură asemănătoare cu cele deja existente, conform vechii Constituții: coordonarea ministerelor, conducerea politicii interne și externe, asigurarea executării legilor, elaborarea planului de dezvoltare economico-socială, precum și a bugetului de stat, aplicarea și realizarea acestora, asigurarea ordinii publice și a apărării naționale.

Organele locale ale puterii și administrației de stat erau descrise în cadrul **Titlului al V-lea** al Constituției. Sfaturile populare erau organele locale ale puterii de stat, iar comitetele executive alese de acestea erau organele locale ale administrației de stat. Sarcinile lor, așa cum preciza articolul 86, erau complexe, precum conducerea activității locale din punct de vedere economic, administrativ etc., dar printre acestea se număra ca o noutate și apărarea „legalității socialiste”. Efectiv, sfatul popular se ocupa cu adoptarea și aplicarea planului economic și a bugetului local, cu îndrumarea activității economice pe plan local, cu asigurarea ordinii publice, cu controlarea organelor de administrație locală, ierarhic inferioare. Sfaturile populare lucrau în sesiuni, adoptau hotărâri și puteau alege comisii permanente care să le sprijine în activitatea lor. Comitetul Executiv, ca organ de administrație, se ocupa cu ducerea la îndeplinire a legilor, pe plan local, cu executarea hotărârilor Sfaturilor Populare, a planului economic și bugetului, cu îndrumarea întreprinderilor economice și a instituțiilor subordonate. Ele erau compuse din președinte, vicepreședinți și membri, iar la articolul 99 se preciza din nou că aceste organe lucrau „potrivit principiului conducerii colective”.

Prin Legea nr. 1/ 1968 au fost introduse o serie de modificări la acest titlu, rezultând din reorganizarea administrativă realizată de legea amintită. Vechea organizare administrativ-teritorială, în regiuni și raioane, era înlocuită prin revenirea la tradiționalul județ, iar la nivelul orașelor și comunelor se revine la funcția de primar. La rândul lor municipiile sunt reînființate. Cu aceeași ocazie a fost modificată, din nou, denumirea organelor locale ale puterii din Sfaturi în Consilii populare²³⁶. În acest fel, revenind la organizarea administrativ-teritorială tradițională, se desăvârșea într-un fel procesul de de-rusificare și regimul Nicolae Ceaușescu își confirma, încă o dată, politica de aparentă

²³⁶ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale*, nr. 16/16 februarie 1968.

renunțare la modelul sovietic și promovare a istoriei și tradiției românești. O nouă completare este adusă de Legea nr. 66/1974 prin care durata mandatului consiliilor populare de județ și al Municipiului București era stabilită la cinci ani, iar mandatul consiliilor populare municipale, orașenești și comunale – la doi ani și jumătate. În cazul primelor, organul administrativ rămânea Comitetul Executiv, iar în cazul ultimelor, denumirea organului devenea Birou Executiv²³⁷. Ambele erau răspunzătoare în fața Consiliului popular care le alegea.

Titlul al VI-lea se referea la organele judecătorești. Organizate în funcție de unitatea administrativă, inițial la nivel raional și regional, apoi județean, judecătoriile și tribunalele aveau în fruntea lor Tribunalul Suprem, cu rol de îndrumare. La fel ca în 1952, funcția justiției era explicată din perspectivă ideologică, respectiv a apărării „orânduirii socialiste”. La articolul 102 se mai menționa, ca o noutate, faptul că sancțiunile penale „urmăresc îndreptarea și reeducarea infractorilor, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”. Mai mult, pe linia reconcilierii cu populația și a diminuării presiunii represive, era reluată în această formă o altă prevedere anterior stipulată: „tribunalele și judecătoriile judecă cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative”. Încă odată era confirmată apărarea pe care cetățeanul o primea împotriva abuzurilor instituțiilor statului. Ceaușescu încerca în acest fel să sublinieze ruptura față de trecut, față de represiunea specifică anilor stalinismului, cu care voia să fie asociată imaginea lui Gheorghiu-Dej.

Tribunalul Suprem, la fel ca în 1952, era ales de către Marea Adunare Națională, dar se preciza în plus și faptul că era răspunzător în fața acesteia. Erau păstrate, ca în Constituția din 1952, caracterul public al ședințelor de judecată, dreptul minorităților de a-și folosi limba maternă în instanțe, asesorii populari, al căror rol era lăsat a fi explicat prin lege, și se mai stipula, de asemenea, faptul că judecătorii erau aleși, fără a se explica însă cum. Precizarea a venit abia în 1968, după realizarea reformei administrative, când a fost adoptată Legea nr. 56/1968 prin care erau modificate o serie de articole din Constituție. Legea preciza că printre atribuțiile consiliilor populare se număra și alegerea judecătorilor, a asesorilor populari și a procurorului șef²³⁸.

Titlul al VII-lea îl completa pe precedentul, referindu-se la organele procuraturii. Procuratura Republicii Socialiste România avea ca sarcină, conform articolului 112 din Constituție să „supravegheze activitatea organelor de urmărire penală și a organelor de executare a pedepselor”, precum și „apărarea orânduirii socialiste, a drepturilor și intereselor legitime ale organizațiilor socialiste, ale celorlalte persoane juridice, precum și ale cetățenilor”. În acest sens, diferențele față de Constituția din 1952 țin doar de formulare. În fruntea Procuraturii era așezat Procurorul General, ales de către Marea

²³⁷ *Idem*, nr. 161/23 decembrie 1974.

²³⁸ *Idem*, nr. 168/26 decembrie 1968.

Adunare Națională, răspunzător în fața acesteia și ocupând această funcție pe durata mandatului Adunării. În subordinea sa se aflau Procuratura Generală, procuraturile județene, locale și militare. În linii generale, organizarea justiției rămăsese aceeași, cu modificări legate de structura administrativ-teritorială și implicând, de asemenea, nuanțe legate de relația statului cu cetățeanul, conforme cu noua politică a partidului.

Titlul al VIII-lea se referea la însemnele statului și reglementa chestiuni precum stema, rămasă în aceeași structură ca în 1952, inclusiv cu steaua în cinci colțuri, cu simpla modificare a denumirii țării, culorile steagului, imnul național și sigiliul statului. **Ultimul Titlu** cuprindea dispozițiile finale, inclusiv cele privind abrogarea Constituției din 1952 începând de la data publicării noii legi fundamentale. Constituția din 1965 a cunoscut o lungă serie de modificări, dintre care multe au fost deja menționate, fiind republicată, de asemenea, în mai multe rânduri, cu renumerotări de articole. Ultima republicare a avut loc în 1986.

Cea mai importantă modificare a Constituției din 1965 s-a petrecut în 1974, odată cu înființarea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România. Această schimbare a fost determinată de evoluția relațiilor de putere în interiorul partidului, respectiv de consolidarea poziției lui Nicolae Ceaușescu prin înlăturarea vechii gărzi a lui Gheorghiu-Dej, dar și de intensificarea relațiilor externe și prestigiului internațional al României, mai ales după condamnarea invadării Cehoslovaciei. Din acest punct de vedere, înființarea funcției de Președinte al R.S.R. își poate găsi un corespondent în decizia relativ similară a lui Gheorghiu-Dej, privind înființarea Consiliului de Stat. În același an 1974, cu puțin timp înainte de alegerea lui Ceaușescu în nou creată funcție de Președinte, I.Gh. Maurer, ultimul dintre oamenii lui Dej care mai rămăsese în cercurile înalte ale puterii, a demisionat din fruntea Consiliului de Miniștri²³⁹. Prin Legea nr. 1/1974 era modificată Constituția din 1965, prin completarea ei cu această funcție și republicarea²⁴⁰.

Președintele R.S.R., conform articolului 71 din varianta republicată a Constituției, era șeful statului și reprezenta puterea de stat în relațiile interne și internaționale. El devenea, în același timp, președinte al Consiliului de Stat. Nicolae Ceaușescu își asumase deja funcția de conducere la nivelul Consiliului de Stat în 1967, înlocuindu-l pe Chivu Stoica²⁴¹. Președintele era ales de Marea Adunare Națională și mandatul său corespundea cu cel al legiuitorului, rămânând în funcție până la alegerea unui nou președinte în legislatura următoare.

²³⁹ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, ediția a II-a, Fundația Academia Civică, București, 2006, p. 189-190.

²⁴⁰ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale*, nr. 45/ 28 martie 1974.

²⁴¹ Alina Tudor-Pavelescu, „Succesiunea lui Gheorghiu-Dej: tehnici de transfer al puterii 1965-1969”. *Arhivele totalitarismului*, nr. 1-2/2004, p. 122-123.

Printre atribuțiile sale se numărau: comandant suprem al armatei, numirea și revocarea membrilor Consiliului de Miniștri, ai altor organe centrale de stat, ai Tribunalului Suprem, acordarea de grade, decorații, grațiere dar și a cetățeniei, primirea scrisorilor de acreditare ale diplomaților, semnarea tratatelor în numele republicii, decretarea stării de necesitate acolo unde era cazul. Președintele își exercita atribuțiile prin decrete prezidențiale și decizii, după cum preciza articolul 75. La momentul respectiv, concentrarea puterii în mâinile lui Nicolae Ceaușescu era văzută la nivelul partidului ca fiind necesară, din pricina pericolului unei intervenții sovietice, așa cum se petrecuse în Cehoslovacia²⁴².

Studiul celor trei constituții adoptate în România după al doilea război mondial scoate în evidență trăsăturile esențiale ale regimului comunist din România și modul în care acesta a evoluat de-a lungul celor patru decenii și jumătate cât s-a aflat la putere. Relațiile regimului comunist din România cu Uniunea Sovietică au fluctuat de-a lungul acestor ani, fapt care se observă cu ușurință și în relațiile sale cu societatea românească.

Partidul Comunist din România a fost exponentul unor interese străine de România. Conduita sa politică a fost condiționată de acest fapt, ca și prioritățile sale de guvernare. Fiind adus la putere prin fraudă și abuz de către ocupantul sovietic, regimul s-a aflat de la bun început în slujba Moscovei, ale cărei interese le reprezenta. Misiunea sa a fost de a remodela întregul establishment socio-politic, economic și cultural românesc după modelul Uniunii Sovietice, pentru a transforma țara într-un satelit loial, stâlp de rezistență al aceluia „glacis strategic” conceput de Stalin²⁴³. Acest vast proces presupunea două etape: distrugerea vechiului și edificarea noului. Constituția din 1948 surprinde acest proces în plină desfășurare. Cea mai interesantă caracteristică a acestui document constă în ruptura deplină cu tradițiile constituționale românești, atât în ceea ce privea organizarea statului, cât și relațiile sale cu cetățenii.

În concepția regimului comunist, statul nu mai era un arbitru și un administrator, așa cum fusese anterior conceput, ci era agentul unei lupte în plină desfășurare, lupta de clasă înțeleasă în termeni marxist-leniniști, reprezentând interesele unei anumite clase sociale împotriva celorlalte. Această abordare conflictuală, „revoluționară”, era radical diferită față de tradițiile constituționale românești. Întreaga structură instituțională a fost concepută prin copierea fidelă a modelului aplicat în Uniunea Sovietică, fără nici un fel de considerație față de specificul național. În exercitarea puterii, partidul unic nu reprezenta interesele românilor, ci ale Uniunii Sovietice.

²⁴² Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 232-234.

²⁴³ Florin Constantiniu, *De la războiul fierbinte la războiul rece*, Editura Corint, București, 1998, p. 98-99.

Constituția a fost chemată să legitimizeze toate transformările pe care regimul le promova, cu scopul distrugerii vechii societăți și „edificării” uneia noi, după modelul visat de Lenin și Stalin.

Acest fapt a ieșit la iveală cu mai multă pregnanță în noul text al legii fundamentale adoptat în 1952. Nici o urmă de discernământ sau de filtrare nu se poate regăsi în acest document, care este mai degrabă tradus din limba rusă decât redactat, cum era cazul cu prevederile referitoare la raionarea teritoriului. Regimul își asuma subordonarea deplină față de Uniunea Sovietică, sprijinindu-se pe instrumentele sale de forță în condițiile în care războiul rece devenea tot mai acut, iar lipsa de legitimitate a regimului era mai vizibilă ca oricând. Rămâne în continuare un subiect de dezbatere între istorici când și în ce condiții s-a schimbat această situație. Destinderea pe plan internațional, schimbarea echipelor de conducere la Kremlin după moartea lui Stalin, consolidarea internă a regimului prin înlăturarea tuturor adversarilor și succesul inițial al programului de industrializare, toate acestea au contribuit fără îndoială la decizia regimului comunist din România, adoptată și implementată gradual, cu intensități variabile, de a se distanța de Uniunea Sovietică revendicându-și propria „independență”.

Renunțând la imitarea fără discernământ a modelului sovietic, după anul 1964 regimul comunist din România a căutat să vină tot mai mult în așteptarea dorințelor societății române, constând în derusificare și revenirea la valorile naționale, creșterea nivelului de trai, în principiu identificarea unui modul de viață. Această reorientare nu este atât de mult vizibilă în Constituția din 1965, cât în modificările sale, ca de pildă reforma administrativă ce a înlocuit raioanele de tip sovietic cu județele tradiționale. Cu toate acestea, o mare parte dintre prevederile introduse în dreptul constituțional românesc în 1948 și 1952 au fost păstrate și în 1965, rămânând în vigoare până la căderea regimului comunist, în 1989, ceea ce arată continuitatea concepțiilor regimului care, indiferent de forma pe care au îmbrăcat-o în perioade diferite, au rămas în natura lor marxist-leniniste, de inspirație sovietică.

Toate cele trei Constituții prezintă o serie de similarități, începând cu vulnerabilitatea lor în fața pretențiilor sau necesităților regimului. În perioada comunistă, constituția nu mai este documentul fundamental la care partidul sau guvernarea se raportează, încercând să se plieze pe exigențele sale. Constituția nu este mai mult decât o lege ca oricare alta, susceptibilă oricărei schimbări ar fi fost necesară regimului. Este vorba, în principiu, despre ceea ce putem numi „regulile jocului”: nu factorul constituțional îl condiționează pe cel politic, ci invers²⁴⁴. Cadrul de referință este hotărât practic de Congresele partidului, nu

²⁴⁴ Dr. Lucia Moldovan, *Organizarea și funcționarea organelor judecătorești ale Republicii Socialiste România*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1989, p. 22. Autoarea argumenta, de pildă, că existența unei instituții însărcinate cu verificarea constituționalității

de Constituție, indiferent de care ar fi vorba. Pornind de la această constatare, o altă similaritate iese la lumină, respectiv deplasarea accentului de la factorii de stat la cei de partid în luarea deciziilor. Partidul este menționat în toate constituțiile ca forță conducătoare a societății ceea ce mută procesul de decizie în afara cadrului instituțional de stat către cel partinic, care se sustrage controlului constituțional²⁴⁵.

Afirmarea rolului conducător al partidului în Constituție este de fapt doar o componentă a unui fenomen mai larg, care ține de asumarea ideologiei ca principală funcție a statului. Statul are o misiune, are o sarcină istorică, de a-și folosi instrumentele de control pentru a asigura construcția socialismului și victoria acestuia, sub conducerea partidului²⁴⁶. Rolul statului este derivat din marxism-leninism și de aceea partidul, ca „avangardă a proletariatului”, se bucură de un rol privilegiat. În 1948, cu puțin timp înainte de adoptarea primei Constituții a regimului comunist, Gheorghiu-Dej declara: *„Este necesar să ne educăm membrii de partid în spiritul unei noi atitudini față de stat și față de aparatul de stat. Statul nostru nu mai poate fi privit ca înainte, drept unealta de exploatare și asuprire a celor ce muncesc. Trebuie lichidate rămășițele vechii atitudini față de stat și aparatul lui, pe care o păstrează unii tovarășii (...), într-un cuvânt toate organele aparatului de stat, toate măsurile gospodărești și administrative ale statului trebuie să găsească un sprijin activ la orice membru al PMR.”*²⁴⁷

Constituțiile erau adoptate cu scopul de a sprijini partidul în opera sa, de a-i pune la dispoziție instrumentele de stat necesare pentru atingerea obiectivului său istoric, respectiv construcția socialismului și nicidecum de a stânjeni această operă cu mecanisme de control ce nu serveau scopurilor sale „revoluționare”²⁴⁸. Din acest punct de vedere, este interesant cum un articol oferă anumite drepturi, de pildă, pentru ca următorul articol să le limiteze sau să le golească de conținut prin precizările incluse (cazul dreptului la liberă exprimare, desigur, care era garantat, dar... cu condiția să nu fie folosit împotriva orânduirii socialiste). Un asemenea model de redactare se regăsește în toate cele trei constituții, într-un caz sau altul.

În concluzie, constituțiile perioadei comuniste au caracter ideologic, reflectând fidel natura totalitară a regimului comunist din România,

legilor nu era decât o practică burgheză prin care se împiedica punerea în aplicarea a unor legi favorabile maselor populare, un instrument în lupta de clasă.

²⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *Procesul revoluției și construcției socialiste în România. Texte alese*, Editura Politică, București, 1989, p. 194.

²⁴⁶ Ion Vîntu, coord., *Organizarea și activitatea de stat în Republica Socialistă România*, Editura Academiei RSR, București, 1974, p. 34-35.

²⁴⁷ *Raportul politic general făcut de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul Partidului Muncitoresc Român din 21-23 februarie 1948*, Editura P.M.R., p. 37.

²⁴⁸ Dumitru Mazilu, *Funcțiile statului socialist*, Editura Academiei RSR, București, 1972, p. 135-136.

reprezentând o ruptură profundă față de tradițiile constituționale moderne din România, dar și față de aspirațiile societății românești. Aliniată unor interese externe, fără a fi obținut legitimitatea morală din partea societății românești, constituțiile promulgate de regimul comunist au reprezentat, în final, un eșec. Această concluzie este confirmată de faptul că, atunci când a avut posibilitatea de a-și exprima în mod liber așteptările, societatea românească s-a orientat către un cu totul alt model politic.

Constituția din 1991

Teodora STĂNESCU-STANCIU

„În general, perioadele imediat postdictatoriale sunt caracterizate de creșterea participării politice a populației, de așteptările sporite în legătură cu posibilitățile de implicare, directă sau prin reprezentanți, în conducerea societății. Această trăsătură constituie efectul, pe de o parte, al vidului de putere, iar, pe de altă parte, al valorificării pozitive și eficienței acțiunii nemijlocite în raport cu atingerea obiectivelor proprii unor grupuri și categorii sociale”

(Andrei Mușetescu, „Geneza sistemelor partinice”²⁴⁹).

Filmul evenimentelor ce au readus România în rândul statelor democratice ale Europei pare astăzi ușor decodabil, chiar dacă sfârșitul comunismului, aici, a fost cel mai violent din câte a înregistrat, până în acest moment, istoria.

La 16 decembrie 1989, la Timișoara începea Revoluția română. În fața Primăriei și a sediului Comitetului Județean de partid se auzeau, de pretutindeni, scandări de genul: „Fără teamă!”, „Libertate! Libertate!”, „Jos Ceaușescu!”, „Vrem pâine!”, „Azi în Timișoara, mâine în toată țara!”. Se intonau versurile cântecului-simbol al românilor „Deșteaptă-te române!”. Manifestanții au incendiat câteva steaguri roșii, portrete și cărți ale liderului comunist Nicolae Ceaușescu. Concomitent, anumite grupuri au incitat la violență și chiar au trecut la incendierea și distrugerea magazinelor și localurilor publice din zona centrală a orașului, care a fost devastată. Pentru restabilirea situației au fost chemate să intervină forțele de „ordine” (efective ale Miliției, Trupelor de Securitate, Pompieri, Grăniceri). În jurul orei 20,00 s-au produs și primele ciocniri. După ora 21,30 au fost scoase, la ordinul generalului Vasile Milea, ministrul Apărării Naționale din acea perioadă, în oraș patrule militare înarmate, dar fără muniție, cu misiunea de a păzi magazinele devastate (la ora 4,00, în dimineața zilei de 17 decembrie patrulele au fost retrase în cazărmi).

În același timp, la București, Nicolae Ceaușescu discuta cu ministrul Apărării Naționale, generalul Vasile Milea, și cu șeful Departamentului Securității Statului, generalul Iulian Vlad, tocmai modalitățile de soluționare a crizei, cerând ca armata să intervină, prin folosirea armelor pentru soluționarea crizei.

²⁴⁹ În *Renașterea unei democrații. Alegerile din România de la 20 mai 1990*, Editori Petre S. Datculescu, Klaus Liepelt, IRSOP, București, 1991, p. 56.

17 decembrie 1989. Încercând să-i intimideze pe timișoreni, din ordinul lui Nicolae Ceaușescu, transmis de ministrul Apărării Naționale, subunități ale armatei au defilat prin oraș (cu fanfară și drapelele de luptă), având asupra lor pistoale-mitralieră (fără muniție).

Cetățenii Timișoarei au ieșit din nou pe străzi, îndreptându-se spre Piața Operei și sediul Comitetului Județean de Partid, pe care, în jurul orei 14,30, l-au atacat, scandând: „Libertate!”, „Jos Comunismul!”, „Jos Ceaușescu!”, „Nu vă fie frică!”. Între timp, situația s-a agravat, deoarece, în urma unei discuții avute cu Nicolae Ceaușescu, generalul Vasile Milea a făcut cunoscut, la ora 13,30, că armata a intrat „în stare de luptă” și că în întregul județ Timiș s-a instituit „starea de necesitate”. Ca urmare, în oraș au fost scoase numeroase subunități militare, inclusiv tehnică de luptă (TAB-uri, tancuri etc.), unele dintre ele fiind, apoi, atacate de persoane care, nu întotdeauna făceau parte din rândul manifestanților.

La București, panicat de amploarea evenimentelor de la Timișoara, liderul comunist Nicolae Ceaușescu a continuat, totuși, să minimalizeze situația, apreciind, în cadrul ședinței Comitetului Politic Executiv, că „avem de a face cu amestecul unor forțe străine, al unor agenții de spionaj începând cu Budapesta”. Marșând pe această idee a implicărilor agenturilor străine, i-a acuzat pe generalii Vasile Milea, Iulian Vlad și Tudor Postelnicu (ultimul fiind ministrul de Interne în funcție al perioadei) de trădare, lașitate și neexecutare a ordinelor, cerându-le să se pună trupele „în stare de luptă” și să se lichideze „radical, fără nici o discuție” orice acțiune de genul celei de la Timișoara. La teleconferința din seara aceleiași zile a repetat că a dat ordin „să se tragă” (după somații), astfel încât, „într-o oră, să fie restabilită ordinea în Timișoara”. Apoi a simulat scena demisiei, fiind implorat, însă, de o parte dintre cei prezenți să rămână în fruntea partidului comunist.

În același timp, la Timișoara, manifestațiile au continuat. În acea seară, pentru îndeplinirea ordinului dat de Nicolae Ceaușescu în ședința Comitetului Politic Executiv, militarii au primit muniție de război. Forțele de „ordine”, inclusiv Armata, au declanșat represiunea împotriva manifestanților. Mulțimea a ripostat, în oraș având loc adevărate scene de coșmar. Chiar dacă generalul Vasile Milea a cerut să se execute foc de avertisment numai în sus, conform somațiilor regulamentare și, eventual, la picioare – numai atunci când obiectivele erau atacate și dacă exista certitudinea că era pusă în pericol integritatea acestora, a efectivelor sau a tehnicii de luptă –, între orele 19,00 și 21,00 forțe ale armatei aveau să deschidă foc, cu cartușe de război, provocând numeroși morți și răniți. În dimineața zilei de 18 decembrie, din ordinul Elenei Ceaușescu, 40 dintre cei uciși, aveau să fie transportați la București și incinerati.

18 decembrie 1989. La Timișoara situația a rămas extrem de tensionată. Sfidând cordoanele militare ce blocau intersecțiile și circulația, o coloană de

tineri, purtând steaguri tricolore, fără stema socialistă, a reușit să ajungă, în jurul orei 16,00, în fața Catedralei, unde au fost aprinse lumânări în memoria victimelor din seara precedentă, scandându-se „Jos Ceaușescu!”, „Noi suntem poporul!”. În final, manifestanții aveau să fie împrăștiați cu gaze lacrimogene și cu focuri de armă, trase inclusiv de pe TAB-uri.

Crezând că a „pacificat” Timișoara, Nicolae Ceaușescu a plecat în vizită oficială în Iran, nu înainte de a pune toate trupele Ministerului de Interne și de Securitate în stare de alarmă și de a interzice intrarea în țară a oricăror turiști străini, pe motiv de „spionaj”.

19 decembrie 1989. Întreaga Timișoară a intrat în grevă. Muncitorii au organizat mitinguri de protest, în cadrul cărora și-au exprimat revendicările. Nu s-au mai produs violențe, militarii începând să fraternizeze cu revoluționarii; generalul Ștefan Gușă, șeful Marelui Stat Major, cel care coordonase până în acel moment acțiunile militarilor din oraș, a promis – la întreprinderea „Elba”, unde se deplasase pentru „a-l recupera” pe Radu Bălan, prim-secretar al Comitetului Județean Timiș, sechestrat de muncitori – că va retrage trupele în cazărmi.

20 decembrie 1989. Muncitorii Timișoarei au început să se îndrepte în număr impresionant spre centrul orașului, scandând, între altele: „Jos Ceaușescu!”, „Libertate!”, „Jos comunismul!”, „Fără violență!”, „Armata e cu noi!”. În fața Catedralei, manifestanții îngenunchează și rostesc în cor „Tatăl Nostru”. La ordinul generalului Gușă, militarii nu au mai reacționat. În clădirea Operei au fost formulate primele revendicări, care, apoi, au fost aduse la cunoștința autorităților. La ora 14,00 generalul Ștefan Gușă a ordonat, pe propria răspundere, retragerea trupelor în cazărmi. La sediul Comitetului Județean de Partid, delegația revoluționarilor i-a cerut prim-ministrului Constantin Dăscălescu, sosit între timp la Timișoara, destituirea lui Nicolae Ceaușescu, demiterea guvernului, eliberarea tuturor celor ce fuseseră arestați în oraș, cedarea morților familiilor îndoliate, informarea corectă a poporului despre evenimentele de la Timișoara.

Întors din vizita oficială făcută în Iran, Nicolae Ceaușescu a continuat să creadă că evenimentele de la Timișoara reprezentau consecința acțiunilor grupurilor antinaționale și teroriste, puse în slujba agenturilor străine. Seara, Ceaușescu a aprobat Decretul de instituire a *stării de necesitate* pe întreg teritoriul județului Timiș, care urma să intre în vigoare începând cu ora 23,00. În urma refuzului generalului Victor Stănculescu de a-l face cunoscut timișorenilor din balconul Comitetului Județean de Partid, documentul a fost prezentat de către generalul Mihai Chițac.

21 decembrie 1989. Timișoara a rămas, în continuare, în grevă, muncitorii ieșind din nou în stradă. În foaietul Operei a fost constituit un *Comitet de inițiativă* al revoluționarilor, care a făcut publice principalele obiective și

revendicări prin „*Declarația Program*” a *Frontului Democratic Român*, organizație formată în aceeași zi.

La București, sperând în obținerea adeziunii populației față de politica sa și a regimului comunist, Nicolae Ceaușescu a organizat un miting, ce va reprezenta, însă, începutul revoltei și în Capitală. În locul aplauzelor și scandărilor regizate, liderul comunist a auzit strigăte de revoltă, precum „Timișoara, Timișoara!”, „Jos Ceaușescu!”, „Veniți cu noi!”, „Români, nu cedați!”. La scurt timp după spargerea mitingului, în urma panicii produse de explozia unei petarde, populația Bucureștiului se regrupează în alte zone din centrul orașului, continuând să protesteze. Imediat, Nicolae Ceaușescu le-a făcut cunoscut generalilor Vasile Milea, Tudor Postelnicu și Iulian Vlad că preia direct comanda forțelor de „ordine” și că, în noua situație, România era în „stare de război”, ca atare, cerând ca „Armata, Internele, Securitatea să-și facă datoria imediat”.

În pofida măsurilor luate de către autorități, numărul grupurilor de protestatari creștea de la oră la oră, concentrându-se, în seara zilei, în fața hotelului „Intercontinental”. Noaptea, aceștia au înfruntat cu eroism, până în jurul orei 3,00, violența forțelor de „ordine”, inclusiv pe cea a subunităților armatei, care au acționat cu TAB-uri și cu tancuri, provocând numeroși morți și răniți.

Începând cu 21 decembrie valul mișcărilor protestatare și revoluționare a cuprins și alte orașe ale țării: Arad, Cluj-Napoca, Brașov, Sibiu, Târgu Mureș, Lugoj, Caransebeș, Alba Iulia, Turda etc. În multe locuri s-a ajuns la ciocniri cu forțele represive, considerate de „ordine”, rezultând morți și răniți.

22 decembrie 1989. Populația Timișoarei a ieșit din nou pe străzi. La ora 11,00 a fost prezentată *Proclamația* Frontului Democratic Român.

La București, coloane imense de manifestanți au început să se îndrepte spre centrul Capitalei, scandând „Jos dictatorul!”, „Libertate!”, „Veniți cu noi!”. De această dată subunitățile armatei, cărora ministrul Apărării Naționale le transmisese, la ora 9,10, după o discuție furtunoasă cu Nicolae Ceaușescu, ordinul să nu deschidă foc, nu au mai reacționat. Câteva minute mai târziu însă generalul Vasile Milea se va sinucide(?) în condiții rămase neelucidate. Considerându-l trădător, Nicolae Ceaușescu a preluat direct conducerea forțelor armate și a decis introducerea *stării de necesitate* în întreaga țară. Dar nimeni nu-l mai asculta: la ora 10,45, generalul Victor Stănculescu a ordonat retragerea imediată a tuturor unităților militare în cazărmi. Pretutindeni, populația a fraternizat cu militarii. Umilit, Nicolae Ceaușescu a hotărât să părăsească sediul C.C. al P.C.R. într-un elicopter, care aterizase pe clădire.

La scurt timp avea să fie constituit *Consiliul Frontului Salvării Naționale*, care a preluat întreaga putere în stat. În *Comunicatul* către țară – care a fost citit la televiziune (în jurul orei 21,00), de către Ion Iliescu (desemnat în acest scop de noul organism de conducere a țării) – se anunța că obiectivul F.S.N. era „instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român”. Principalele

deziderate ale platformei program a F.S.N. se refereau la abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ, organizarea de alegeri libere, separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat, elaborarea unei noi Constituții, promovarea liberei inițiative în plan economic etc.

Paralel cu împlinirea acestor obiective, poporul român s-a mai confruntat, în zilele următoare, cu un adevărat război împotriva teroriștilor, a căror apartenență și componență a rămas și până în prezent necunoscută.

25 decembrie 1989. La Târgoviște, un Tribunal Militar Extraordinar i-a condamnat la moarte pe Nicolae și Elena Ceaușescu, cei doi fiind executați imediat. La scurt timp aveau să înceteze și acțiunile teroriste.

Odată cu 26 decembrie 1989, prin constituirea primului guvern provizoriu, în frunte cu Petre Roman, România intra, efectiv, în rândul țărilor din Europa eliberate de comunism.

Din punct de vedere instituțional, prin Comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naționale din 22 decembrie 1989²⁵⁰, statul român a primit întâia consacrare democratică. Primul punct al programului politic al puterii temporare, enunțat în *Comunicatul către țară* din 22 decembrie 1989, prevedea „abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ”*. „Acesta este actul de naștere al noii democrații politice și al pluripartitismului în România postcomunistă. Sau actul de renaștere al pluripartitismului. El marca discontinuitatea cea mai importantă dintre regimul politic comunist și noul regim democratic” (Dan Pavel²⁵¹).

În acest prim Comunicat al C.F.S.N., cu rol de act instituțional, după cum avea să sublinieze și cunoscutul specialist în drept constituțional, Eleodor Focșeneanu²⁵², cel puțin un aspect merită a fi reținut: dizolvarea tuturor structurilor de putere ale vechiului regim comunist (Președinția Republicii, Consiliul de Stat, Marea Adunare Națională, consiliile populare, guvernul, securitatea, etc.). În plus, pe aceeași idee deja testată în experiențele țărilor vecine, s-a încercat orice rupere de trecut prin eliminarea, voită, a conceptului de „republică”, legat istoric de sistemul comunist.

Primul document efectiv al noii puteri democrate din România a fost *Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1989 privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și consiliilor teritoriale ale*

²⁵⁰ *Monitorul Oficial* nr. 1, 22 decembrie 1989.

* Textul integral în Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor, decembrie 1989-decembrie 1994*, Editura Mașina de Scris, București, 1995, p. 449.

²⁵¹ Dan Pavel, Iulia Huiu, *Nu putem reuși decât împreună! O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*, Editura Polirom, Colecția Document, Iași, 2003, p. 16.

²⁵² Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, Editura Humanitas, București, Ediția a II-a, 1998, p. 139.

*Frontului Salvării Naționale*²⁵³, care preia unele dintre prevederile cuprinse în Comunicatul anterior al C.F.S.N.-ului, insistând însă, de astă dată, cu predilecție pe problemele de ordin organizatoric și de funcționare a statului.

În continuare, însă, climatul intern a fost unul destul de confuz, în care dorința legitimării rămâne constanta noii puteri. După cum avea să observe și politologul occidental Peter Siani Davies – în studiul „Political Legitimation and the Romanian Revolution”, prezentat în 1994 la *School of Slavonic and East European Studies* –, la începutul anului 1990 accentul a căzut tocmai pe această dorință de legitimare a unei puteri provizorii, încă dovedind fragilitate și, uneori, din păcate, neconcordanțe. Emblematic ni se pare, în acest sens, un dialog între doi reprezentanți marcanți ai acelei perioade, Andrei Pleșu și Petre Roman: „P.R. – Tu deveniseși membru CFSN. A.P. – Dar eu nu știam în momentul ăla. P.R. – Păi, te pusese chiar Iliescu. Îi pusese pe toți: pe Dinescu, pe Caramitru, pe tine... A.P. – Mai târziu, unii mi-au spus că întrebasese de mine Doina Cornea. Dar eu nu știam nimic. Habar n-aveam. Dinescu era deja acolo. P.R. – Dar fiecare a mai pus pe listă pe cineva. A.P. – Așa este, așa s-a făcut C.F.S.N.”²⁵⁴.

Atmosferă de provizorat, de transformare continuă, de adaptare la situații care mai de care mai neprevăzute, în căutare de rezolvare, de preluare de modele acceptabile și pretabile la cazul românesc, după cum reiese și mai departe din același volum: „A.P. – În legătură cu guvernarea provizorie, cea de până la alegeri, eu am rămas în minte cu două imagini: una era aspectul supraaglomerat al sălii guvernului... P.R. – La un moment dat eram 69... A.P. – 69, într-o sală relativ mică. Semănam cu o plută a Meduzei. Eram o echipă de naufragiați, foarte activi de altfel, care aveau de făcut față unor situații cu totul noi. (...) Al doilea lucru este că (...) puterea nu era încă putere la acel moment. Fie pentru că era o putere prea nouă, care nu-și găsisese încă ritmul și legitimitatea – erau dubii în legătură cu asta – fie pentru că, în atmosfera revoluționară de după decembrie, lucrurile erau atât de tulburi încât nimeni nu mai putea aprecia în mod exact raporturile de putere și mai toată lumea înțelesese revoluția ca pe un prilej de a cultiva o anarhie veselă”²⁵⁵.

„Pe plan intern, revoluția română a destrămat toate structurile și instituțiile care, comuniste sau nu, aveau funcția de a menține societatea coerentă și de a face diferitele sectoare ale acesteia să coopereze între ele. (...) Una dintre cele mai utilizate formule în acea perioadă era *vidul de putere*. De fapt, nu a existat niciodată un vid de putere, ci doar un vid de autoritate al instituțiilor centrale ale statului” (Vladimir Pasti)²⁵⁶.

²⁵³ *Monitorul Oficial* nr. 4 din 27 decembrie 1989.

²⁵⁴ Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ștefci, *Transformări, inerții, dezordini. 22 de luni după 22 decembrie 1989*, Polirom, Iași, 2002, p. 48.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 57.

²⁵⁶ Vladimir Pasti, *România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București, 1995, p. 99.

În seara zilei de 27 decembrie 1989 a fost definit nucleul de putere al conducerii provizorii a statului, compus, formal, din două organisme distincte, constituite însă din aceleași persoane: Biroul Executiv al C.F.S.N.²⁵⁷; Președinte – Ion Iliescu; Prim-vicepreședinte – Dumitru Mazilu; Vicepreședinți – Cazimir Ionescu și Károly Király; Secretar – Dan Marțian; Membrii – Bogdan Teodoriu, Vasile Neacșa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru și Nicolae Radu.

Au fost structurate și comisii de specialitate, organisme extrem de necesare în procesul de reconstrucție: Comisia de reconstrucție și dezvoltare economică, în frunte cu Bogdan Teodoriu; Comisia pentru agricultură; Comisia constituțională, juridică și pentru drepturile omului, condusă de Dumitru Mazilu; Comisia pentru tineret, în frunte cu Vasile Neacșa; Comisia pentru politica externă – Silviu Brucan; Comisia pentru știință și învățământ – Gheorghe Manole; Comisia pentru cultură – Ion Caramitru; Comisia pentru mediu și echilibru ecologic – Cazimir Ionescu; Comisia pentru minoritățile naționale – Károly Király; Comisia pentru administrația locală – Nicolae Radu; Comisia organizatorică și colectivul de împuterniciți ai Consiliului – Mihai Montanu. Lista comisiilor²⁵⁸ a fost publicată în „Monitorul Oficial”. A fost anunțată, apoi, înființarea, pe lângă Biroul Executiv, a unui „colectiv pentru relațiile cu publicul și mijloacele informației de masă”²⁵⁹.

Noul nucleu conducător al statului era format dintr-un număr restrâns de persoane (12), reprezentative atât pentru situația existentă, pentru climat, dar și provenind din rândul celor care avuseseră experiență politică și în recent desființatul regim. Foarte interesant, nucleul conducător în sine nu îl includea pe prim-ministru, încercând astfel să separe, după principiile democratice, puterile în stat.

Pe acest fundal complicat, în încercarea de a impune sistemul democratic occidental se impunea formarea principalelor organisme politice, respectiv a partidelor politice.

²⁵⁷ Și alte variante au fost vehiculate – precum guvernul Dăscălescu sau Verdeț, importante figuri ale regimului comunist, deci fără prea mari șanse de reușită în contextul respectiv! *Comunicatul CFSN*, prezentat poporului în seara zilei de 22 decembrie (ora estimată 22.30), a subliniat principiile directe ale noii structuri de putere, impuse, în mod oficial, prin Decretul nr. 2 din 27 decembrie 1989. Au existat autori care au încercat să demonstreze că acest comunicat al CFSN din 22 decembrie 1989 nu este nici pe departe primul document programatic al revoluției române, ci – în opinia, de exemplu, a lui Alex Mihai Stoenescu – al patrulea, după *Declarația și Programul* în opt puncte al Frontului Popular Român, difuzat ca manifest încă din 10 decembrie, la Iași, Bacău și Roman; *Declarația și Programul* în 11 puncte al Frontului Democratic Român de la Timișoara, citit la 21 decembrie 1989; *Declarația* în trei puncte a Frontului Unității Poporului, prezentată de Petre Roman în jurul prânzului zilei de 22 decembrie, la București, în balconul Comitetului Central.

²⁵⁸ Dar fără nominalizări.

²⁵⁹ Conducător de Dan Rădulescu.

„Definirea unui partid politic românesc – subliniază Cristian Preda²⁶⁰ – nu este deloc simplă. Mai întâi, din rațiuni care țin de statutul său legal: în România, întemeierea juridică a formațiunilor politice este în același timp decisivă și fragilă.”

A apărut, astfel, Decretul-lege numărul 8/31 din 1989, privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești. El prevedea libera constituire a partidelor politice, cu excepția celor fasciste sau a celor care propagau concepții contrare ordinii de stat și de drept. Nu mai era stipulată nici un alt gen de îngrădire – pe motive de rasă, naționalitate, religie, grad de cultură, sex sau convingeri politice – pentru cei care doreau să organizeze un partid politic. „Pentru realizarea unei societăți cu adevărat democratice în România, asigurarea și apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și înfăptuirea principiului pluralismului politic în temeiul art. 2 lit. a) din Decretul-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale, **Consiliul Frontului Salvării Naționale decretea-ză:** Art. 1. În România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepția partidelor fasciste sau a celor care propagă concepții contrare ordinii de stat și de drept”^{*}.

Activitatea partidelor politice trebuia să se întemeieze pe respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale, în vederea asigurării libertăților și drepturilor cetățenești și afirmării demnității națiunii române.

Elementele de înregistrare efectivă a partidelor politice erau prevăzute în Decretul-lege: fiecare astfel de organizație trebuie să-și prezinte statutul de organizare și funcționare, programul politic, să își declare sediul și mijloacele financiare de care dispune și să facă dovada a cel puțin 251 de membri. O persoană nu putea face parte în același timp din două sau mai multe formațiuni politice. Cadrele militare și personalul civil din Ministerele Apărării Naționale și de Interne, ca și judecătorii, procurorii, diplomații, precum și personalul operativ al Radioteleviziunii Române, Agenția națională de presă AGERPRES, nu puteau face parte din vreun partid politic.

La 12 ianuarie 1990²⁶¹ s-a produs un eveniment semnificativ în istoria acelor momente: o primă manifestație împotriva noii puteri. „Fragilul consens dintre comuniști, disidenți și noile elemente politizate – care, pentru scurt timp, s-au aflat de aceeași parte a baricadei în timpul revoltei anticeaușiste – a luat sfârșit la 24 ianuarie 1990, când un grup de protestatari revoltați au ieșit pe străzi să denunțe F.S.N. Ei au fost stârniți de o schimbare politică semnalată la o

²⁶⁰ Cristian Preda, *Partide și alegeri în România postcomunistă: 1989-2004*, Editura Nemira, București, 2005, p. 11.

^{*} Decret-lege nr.8/1989, privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și al organizațiilor obștești din România”, *Monitorul Oficial*, nr. 9, 31 decembrie 1989.

²⁶¹ Zi declarată și ca moment de reculegere națională în amintirea eroilor Revoluției.

întrunire a Consiliului F.S.N. din 23 ianuarie, când s-a anunțat că F.S.N. va participa la alegeri ca organizație politică”²⁶². Liderul organizației, Ion Iliescu, a declarat că decizia a fost luată sub influența „presiunilor din partea alegătorilor”, invocând discuțiile purtate cu „muncitorii mineri din Valea Jiului, din Maramureș, cu muncitorii bucureșteni”, care i-au cerut ca „Frontul să declare oficial că va participa la alegeri”. „F.S.N. încearcă să transforme o formă politică tranzitorie într-o structură politică ce ar putea să acapareze puterea pe termen lung” – era principala temere prezentă în acea vreme în presa românească²⁶³.

Decizia a provocat, începând cu 25 ianuarie, ample manifestații de protest ale opoziției. Trei zile mai târziu, la 28 ianuarie²⁶⁴, în Piața Victoriei, s-a atins vârful acelor mitinguri. În paralel, s-a desfășurat o contra-manifestație, organizată de F.S.N. și susținută de muncitorii de la câteva unități industriale importante ale capitalei, precum IMGB, ICTB, IMMR și IIRUC. A fost atacat sediul Guvernului, cerându-i-se, cu insistență, demisia. Ziua s-a încheiat cu inițierea de tratative între partidele istorice și reprezentanții Frontului Salvării Naționale.

La 29 ianuarie, minerii au sosit pentru prima dată, la București, cu intenția de a pune capăt conflictului dintre F.S.N. și opoziția politică. În haosul produs au fost devastate sediile principalelor partide politice de opoziție. Pentru a calma situația, care părea să scape total de sub control, liderii politici Ion Iliescu și Petre Roman au încercat lansarea unui dialog cu mulțimea nemulțumită. Întregul context general a creat confuzie și, chiar, dezaprobare în rândul membrilor structurilor puterii provizorii. Astfel, una dintre figurile importante ale Consiliului Frontului Salvării Naționale, poeta Ana Blandiana a declarat, la 30 ianuarie, că se retrage, deoarece “confruntările s-au mutat în stradă, iar schimbul de opinii tinde să devină unul de imprecății și suspiciuni”²⁶⁵.

²⁶² Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România. 1989-1998*, BicALL, București, 1999, p. 106.

²⁶³ Călin Anastasiu, Gabriel Andreescu, Sorin Vieru, „De ce se teme lumea”, în 22, nr. 2, din 27 ianuarie 1990, p. 1.

²⁶⁴ Zi programată, inițial, ca dată a referendumului pentru introducerea pedepsei cu moartea și scoaterea în afara legii a P.C.R., decizie anulată apoi.

²⁶⁵ Au existat, înainte, și alte două demisii de marcă, ca răspuns la câteva evenimente interne: Doina Cornea, 23 ianuarie, când Frontul Salvării Naționale a anunțat că va participa la alegeri; Dumitru Mazilu, 26 ianuarie – ca urmare a unor acuzații apărute în *România liberă*. Referitor la aceste „departajări”-demisii, foarte interesantă ni se pare opinia lui Andrei Pleșu: „Erau foarte mulți (în CFSN, n.n.), deci ideea de a fi sau nu prezent acolo nu mi se părea că definește în mod esențial o postură politică. Ăla era un organism destul de arbitrar, constituit pe valul revoluției, și a spune «nu mai stau» sau «mai stau» nu însemna din punctul meu de vedere foarte mult, fiindcă nu era clar cine de cine te desolidarizezi. În CFSN erau și țărăniști, și liberali, și disidenți... Ideea e că puteau rămâne acolo, fără să se compromită, figuri importante ale Partidului Țărănesc sau Liberal; dar, brusc, câțiva reprezentanți ai societății civile au hotărât că nu mai e de demnitatea lor să rămână în CFSN. Făcând asta, s-au rupt, desigur, cum au și declarat, de ceea ce li se părea criptocomunism, dar s-au rupt și de responsabilitatea politică.” (*Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ștefoi*, op. cit., p. 105)

S-a consumat, astfel, unul dintre momentele importante, instituțional, din istoria primilor ani de după prăbușirea comunismului în România. În urma evenimentelor, membri marcanți ai C.F.S.N.²⁶⁶ s-au întâlnit, la 1 februarie, cu reprezentanți ai partidelor politice, pentru constituirea unui Consiliu Provizoriu de Uniune Națională (C.P.U.N.), structură menită să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale puterii a partidelor nou constituite. Se considera că adoptarea legilor și decretelor-lege, atât de necesare în perioada de tranziție pe care o traversa România, până la alegerile din 20 mai, să nu se mai facă de către un Consiliu al Frontului Salvării Naționale, ci de un nou organism – Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, în care 50% din locuri să fie ocupate de foști membri ai structurii anterioare, Consiliul Frontului Salvării Naționale, și alte 50% din locuri să revină reprezentanților partidelor politice nou înființate.

Astfel, după cum a subliniat și analistul Alfred Bulai, „de la 1 februarie 1990 scena politică s-a complicat. S-a născut o nouă formațiune cu caracter legislativ, mărindu-se și mai mult confuzia. Aceasta deoarece F.S.N.-ul acționează atât ca partid, cât și ca organism legislativ, prin C.F.S.N. Noua structură are un rol legislativ și poartă numele de Consiliul Provizoriu de Uniune Națională. (...) În felul acesta dispar, în mod formal, partidele de opoziție sau, altfel spus, sunt puse într-un creuzet comun care creează impresia unei forțe comune”²⁶⁷. Și această realitate destul de complicată, mai ales pentru reprezentanții forțelor de opoziție, acest experiment destul de aparte, a fost acceptat, deoarece, după cum sublinia și Vladimir Pasti, „toți participanții considerau C.P.U.N. doar o etapă intermediară, de scurtă durată”²⁶⁸. O „schimbare cosmetică”, „o concesie” a „bunei credințe dovedită de Ion Iliescu”²⁶⁹ – în opinia liderului național-tărănist Ion Rațiu. Liderul P.N.L., Radu Câmpeanu, declara: „Noi am obținut mai mult decât speram la începutul reuniunii”. La rândul său, și Sergiu Cunesco, reprezentantul P.S.D.R., a remarcat: „Noi am obținut maximum din ce se putea obține azi”, conform declarațiilor prezentate de cotidianul francez *Le Monde*²⁷⁰.

Constituirea oficială a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională²⁷¹ s-a făcut prin Decretul-Lege nr. 81 al Consiliului Frontului Salvării Naționale, datat

²⁶⁶ Stelian Tănase: „Cei care constituie Consiliul F.S.N. nu sunt un grup de democrați. Sub presiunea maselor, ei au cedat dar, odată dezmeticiți, mentalitatea lor de comuniști cu vechi stagii în aparatul birocratic de partid a început să lucreze”; „Eroarea F.S.N. este că dorește să facă glasnost și perestroika în România.” (Stelian Tănase, „Nu Perestroika!”, în revista 22, nr. 3, 3 februarie 1990, pag. 1).

²⁶⁷ Alfred Bulai, *Mecanisme electorale ale societății românești*, Editura Paideia, Colecția Științe Sociale, București, 1999, p. 79.

²⁶⁸ Vladimir Pasti, *op.cit.*, p. 156.

²⁶⁹ I. Rațiu, *În fine, acasă*, Editura Univers, București 1999, p. 78-79.

²⁷⁰ „Le Front”, *Le Monde*, 3 feb. 1990.

²⁷¹ Crearea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională a fost comparată de Ion Iliescu, în *Marele șoc din finalul unui secol scurt: Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu* (Editura Enciclopedică, București, 2004) cu Pactul de la Moncloa, din Spania anului 1978. Prin acesta din urmă, sectorul privat, cel profesional, sindicatele și partidele politice importante și-au recunoscut unele altora

9 februarie 1990, noul organ al puterii în stat fiind organizat pe bază paritară, din el făcând parte un număr de membri ai Frontului Salvării Naționale egal cu numărul reprezentanților tuturor celorlalte partide la un loc (câte trei reprezentanți de partid). „Apariția C.P.U.N.-ului este, indiscutabil, un mare pas înainte” (Alfred Bulai)²⁷². Se consuma, după cum sublinia și Daniel Barbu, „momentul cel mai important al resuscitării memoriei practicilor constituționale”. „Ca orice pact constituțional și acesta a avut două componente principale: afirmarea unui principiu de legitimitate și realizarea unui compromis”²⁷³.

În ședința din 13 februarie 1990, a fost ales Biroul Executiv al C.P.U.N., în următoarea componență:

- Președinte: Ion Iliescu
- Vicepreședinți: Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Királyi Károly, Radu Câmpeanu, Ion Mânzatu
- Secretar: Dan Marțian
- Membri: Serghei Meszaros, Virgil Andrei Vâță, Radu Ciuceanu, Nicolae S. Dumitru, Gheorghe Manole, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Constantin Gurilă, Janos Vincze, Mircea Dinescu, Toma George Maiorescu, Nicolae Radu, Ion Diaconescu, Dan Hăulică

Cel mai important act al C.P.U.N.-ului a apărut la doar o lună de la nașterea respectivului organism politic, *Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României*²⁷⁴.

Aceeași lună martie a fost, apoi, scurtcircuitată de alte evenimente cu turnură tragică – episodul de la Târgu Mureș. La 15 martie, etnicii maghiari, alături de conaționali veniți din țara vecină, au celebrat sărbătoarea națională a Ungariei²⁷⁵. A doua zi, la 16 martie, în oraș a apărut un zvon conform căruia o farmacistă maghiară a refuzat să servească un client român. Cu toate că nimeni nu a putut să confirme incidentul, la 19 martie, la apelul asociației *Vatra românească*²⁷⁶, au început ample manifestații în centrul orașului, unde s-a cerut înlăturarea unor etnici maghiari din structura Consiliului local. A fost și ziua în care liderul Ion Iliescu a făcut un apel televizat pentru încetarea confruntă-

drepturile și obligațiile și au convenit să promoveze pacea socială, necesară redactării unei Constituții spaniole de către toate forțele politice, care avea să fie supusă unui referendum popular.

²⁷² Ibidem, p. 80.

²⁷³ Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, Editura Nemira, Biblioteca de politică, București, 2004, p. 175.

²⁷⁴ *Monitorul Oficial* nr. 35 din 18 martie 1990. Cu privire la atmosfera în care a fost creat și a funcționat C.P.U.N.-ul – T. Stănescu-Stanciu, Al. Oșca, Gh. Neacșu, *Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională*, vol. I, II, III, Editura Mega, Cluj Napoca, 2009.

²⁷⁵ Declarația Guvernului român cu privire la conflictul interetnic de la Tg. Mureș, dată publicității la 21 martie 1990, făcea legătura între celebrarea acestei sărbători și stimularea „sentimentelor naționaliste ale poporului român”, dar și cu prezența a numeroși cetățeni din Ungaria, sosiți la Tg. Mureș, cu acel prilej.

²⁷⁶ Înființată la începutul lunii februarie.

rilor²⁷⁷. În ziua următoare, li s-au alăturat alte grupuri de țărani români, din localități precum Hodoc și Ibănești²⁷⁸, incitați de unele informații care pome-neau de profanarea statuii lui Avram Iancu. În cursul acelei seri a fost atacat sediul U.D.M.R., iar scriitorul András Sűto a fost rănit în haosul astfel produs.

La 20 martie a venit și răspunsul din partea etnicilor maghiari – în Piața Trandafirilor. Ca reacție, *Vatra românească* i-a adus, din nou, pe românii din localitățile învecinate, Hodoc și Ibănești. Din păcate, pe drum, românii s-au întâlnit cu țăranii maghiari, dintr-un alt sat din zonă. Au avut loc primele ciocniri. După-amiază, a fost devastat și sediul asociației *Vatra românească*, fiind incendiate autobuzele care-i aduseseră pe țăranii români. Abia în dimineața zilei de 21 martie s-au interpus forțele armate. Printre sloganurile apărute în tabăra românească s-a auzit: „Lászlo Tőkés afară!” (însă episcopul era ,deja, plecat în S.U.A.), figura episcopului fiind identificată, astfel, cu o întreagă comunitate. Sosit în oraș pentru a încerca calmarea situației, vice-prim-ministrul Gelu Voican Voiculescu s-a adresat manifestaților români, spunându-le: „Îi cunosc bine pe unguri, ei nu vor separatism!”. Replica a fost dură, după cum își aduc aminte participanții la evenimente, acuzatoare. Singura soluție vehiculată de manifestații din piață era acordarea unui ultimatum ungurilor²⁷⁹.

O secvență de luptă de stradă, filmată de un cameraman olandez, a făcut înconjurul lumii, utilizată în discursul acuzator atât de români, cât și de unguri. Inițial, s-a crezut că victima a fost un etnic maghiar. Ulterior, s-a dovedit că era român. Guvernul de la București a anunțat că incidentele au făcut șase morți și 300 de răniți, în majoritate etnici români.

La 21 martie 1990, Biroul executiv al C.P.U.N. a examinat, printre altele, Decretul privind înființarea Serviciului Român de Informații. Finalul comunicatului ședinței preciza: „Biroul executiv a hotărât că aceste proiecte de acte normative... să fie prezentate sesiunii C.P.U.N.”, unica autoritate legiuitoare la acea dată. În volumul de dialoguri cu Ion Iliescu, coordonat de Vladimir Tismăneanu, apare și declarația președintelui prin care se sublinia faptul că

²⁷⁷ La Budapesta, un marș de protest încearcă să sensibilizeze autoritățile interne, dar și opinia publică internațională vizavi de situația din România. La 22 martie 1989, Guvernul ungar a acuzat Bucureștiul „de a nu fi luat măsuri ferme, menite să împiedice renașterea naționalismului românesc”. Și să nu uităm faptul că Ungaria era în plină campanie electorală! Pentru a nu deturna dezbaterea publică, principalele partide politice au încheiat un pact cu privire la excluderea chestiunii ardeleni din campania electorală. Singura excepție a fost cea a Partidului micilor proprietari, care, într-o alocuțiune televizată, a denunțat Tratatul de la Trianon. Ulterior, conducerea partidului s-a delimitat de poziția unora dintre membri. La 23 aprilie, adjunctul ministrului de Externe ungar a acuzat Bucureștiul de „politică ezitantă” și a avertizat asupra iminenței unui „nou Karabah”.

²⁷⁸ Ancheta parlamentară, dată publicității la 23 ianuarie 1991, a dezvăluit implicarea unor primari și funcționari publici în deplasarea demonstranților la Tg. Mureș.

²⁷⁹ Vicepreședintele *Vetrei Românești*, D. Pop a declarat atunci presei: „Dacă nu sunt mulțumiți aici, să plece. În fond, noi suntem în România, nu?”.

instituția ar fi fost fondată în acea perioadă, după studierea legislației în domeniu din statele democratice²⁸⁰.

Tot în aceeași lună, la 10-11 martie, a fost lansat, în orașul-martir al Revoluției române, documentul intitulat *Proclamația de la Timișoara* de către „Societatea Timișoara” și de câteva alte organizații civice din Banat²⁸¹. Proclamația a fost concepută ca un mijloc de mobilizare a societății împotriva riscurilor consolidării neocomunismului și marginalizării României²⁸².

Luna aprilie a adus și lansările de candidaturi la președinție. La 6 aprilie, P.N.Ț.C.D. l-a nominalizat pe Ion Rațiu. Câteva zile mai târziu, la 8 aprilie, Ion Iliescu a fost ales președinte al C.F.S.N. și desemnat, în mod oficial, drept candidat pentru alegerile prezidențiale. Dar aceeași lună a adus și alte mitinguri, debutând cu cel organizat, la 1 aprilie, de sindicatul „Frăția”, centrat inițial pe problemele sectorului educației, transformat apoi înspre direcții politice.

Prima campanie electorală de după prăbușirea comunismului s-a desfășurat într-o atmosferă de confruntare deschisă, în care manifestările de stradă au jucat un rol important, „pigmentând” (uneori chiar dramatic!) derularea evenimentelor.

Societatea votantă, dar nu numai, s-a împărțit în două mari categorii: susținători ai F.S.N.-ului, văzut ca organizația politică a noii României post-comuniste și, respectiv, anti-F.S.N., se proclama „lupta împotriva comunismului și a neocomunismului”, reprezentat de acel partid, jucând pe cartea monarhică*, total diferită de cea republicană, promovată de F.S.N. și de liderul acestuia, Ion Iliescu.

Emblematic pentru acel tip de comportament diferențiat a rămas „fenomenul Piața Universității”. Nașterea „zonei libere de neocomunism” s-a dorit să fie, astfel, un semnal de alarmă pentru trezirea unei societăți, a cărei alunecare spre stânga (F.S.N.) devenise din ce în ce mai probabilă, cu predilecție în opinia tinerilor. Doleanțele „kilometrului zero al democrației” se înscriau în

²⁸⁰ Vladimir Tismăneanu arătase anterior faptul că apariția instituției a fost precedată de evenimentele de la Târgu Mureș, *Marele Șoc din finalul unui secol scurt: Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu* (Editura Enciclopedică, 2004).

²⁸¹ Publicată în revista 22, nr. 10, din 23 martie 1990. Câteva extrase sunt interesante: „Propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive, dreptul la candidatură, pe orice listă, al foștilor activiști comuniști și ai foștilor ofițeri de Securitate. Prezența lor în viața politică a țării este principala sursă a tensiunilor și suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească.” „Tot în acest context propunem ca prima legislatură să fie de numai doi ani, timp necesar întăririi instituțiilor democratice și clarificării poziției ideologice a fiecăruia dintre multe partide apărute. De abia atunci am putea face o alegere în cunoștință de cauză, cu cărțile pe masă”.

²⁸² În ziua de 28 aprilie 1990 a fost creată *Alianța națională pentru Proclamația de la Timișoara*, organizație ce reunea aproape toate asociațiile civice și partidele politice anticomuniste. În apropiere de data alegerilor, liderii *Alianței* au anunțat strângerea a 6 milioane de semnături, dar adeziunea acestora nu s-a reflectat și în gestul votanților.

* Slogan central – „Monarhia salvează România!”

acea schemă de conștientizare socială: scoaterea în afara legii a oricărui partid de tip comunist^{**}; înlăturarea din funcțiile de conducere a celor care au făcut parte din nomenclatura comunistă sau din aparatul represiv în perioada 1945-1989; susținerea mult discutatului punct 8 al *Proclamației de la Timișoara* (11 martie 1990) prin care se interzicea dreptul de a candida persoanelor ce deținuseră funcții în cadrul P.C.R. sau care fuseseră membre ale Securității²⁸³.

Pe acest fundal, scurtcircuitat adesea de ieșiri mai mult sau mai puțin violente, s-a impus momentul alegerilor generale din 20 mai 1990²⁸⁴, primele alegeri post-comuniste, care au fost reglementate prin Decretul-lege nr 92 din 14 martie 1990. Ca o primă remarcă/trimitere comparativă la realitatea diferențiată a primelor alegeri democratice postcomuniste din Europa central-estică, prezența la vot a românilor a fost masivă (86%)*. Multe agenții de presă și canale de televiziune au transmis imaginea cu cetățeni ce așteptau, încolonați, pentru a-și exprima opinia; multe circumscripții electorale au fost, în asemenea condiții, obligate să-și prelungească activitatea și după ora oficială de închidere (22.00). Nu vom insista însă asupra caracterului tehnic (dificultățile

^{**} Fiind vizat și F.S.N.-ul!

²⁸³ Foarte interesantă, mai ales pentru sesizarea atmosferei politice a momentului, insistența acordată explicării caracterului distructiv al comunismului, și asta într-un stat de-abia ieșit de sub dictatura lui N. Ceaușescu. Iată, în acest sens, textul *Declarației manifestanților din București*, în fond, un fel de declarație-program pentru tabăra anti-comunistă: „Instaurarea într-o țară din lume, indiferent de continent, a unui regim comunist s-a făcut și s-a menținut prin teroare. Regimul comunist odată instaurat a generat sărăcirea și înfometarea populației, a generat genocid. Comunismul și-a dovedit astfel în timpul istoriei sale, să sperăm scurte, caracterul antiumanitar și distructiv. România a fost, începând cu 1946, și încă mai este, sub un regim comunist. De aceea, noi care manifestăm astăzi, 25 aprilie 1990, în București, dorim să cerem:

Scoaterea în afara legii, la fel ca și partidele fasciste, a oricărui partid de tip comunist.

Înlăturarea din funcțiile de conducere a celor care au făcut parte din nomenclatura comunistă și a aparatului ei represiv, în timpul perioadei 1945-1989.

Cercetarea tuturor persoanelor care au aparținut de cele două categorii menționate mai sus și trimiterea în judecată a celor care se fac vinovați de susținerea regimului distructiv din țară.

Acordul și susținerea punctului 8 al *Proclamației de la Timișoara* (adică, interzicerea dreptului de a candida persoanelor din fosta nomenclatură și Securitate).

Ion Iliescu este principalul vinovat de deturnarea caracterului anticomunist al revoluției începute în decembrie 1989. Apelăm la toți românii ca în ziua de 1 mai 1990 să manifesteze împotriva regimului totalitar din țară.

Fie ca 1 mai 1990 să reprezinte ziua prăbușirii comunismului, a detronării nomenclaturii și a Securității în România.

Așa să ne ajute Dumnezeu!”.

²⁸⁴ O posibilă scală a interesului pentru politică a populației din România poate reieși și dintr-o analiză cantitativă a articolelor de presă. Astfel, pentru perioada 1990-1994, o publicație asemenea Revistei 22, alocă analizei și prezentărilor partidelor politice: 12 articole (25%) în 1990; 13 (27%) în 1991; 17 (35%) în 1992; în 1993 și 1994 – 8 (16,5%). Se observă o creștere evidentă în anul electoral 1992, considerat de aproape toți specialiștii ca fiind anul emblematic pentru impunerea definitivă a noilor structuri politice democratice în România și definitivarea sistemului politic intern.

* Un total de 6/7 din electorat a fost prezent la urne. Județele cu cea mai ridicată participare la vot au fost Covasna (93%), Harghita (92%), Botoșani și Brăila (91%), iar cea mai redusă s-a înregistrat în București (78%) și județele Giurgiu și Maramureș – 83%.

fiind, adeseori, prezente – trăsătură normală într-un prim experiment democratic, după o perioadă îndelungată de non-democrație**) și nici a interpretărilor politologice. Nu este menirea și nici rostul acestei abordări. Oricum, cel puțin în plan românesc, clivajul F.S.N. – anti-F.S.N. (mai ales pe ideea „comunist” versus „anticomunist”) a devenit caracteristica definitorie a perioadei.

Și-au depus liste de candidați – pentru Adunarea Deputaților, 73 de partide și formațiuni politice, în timp ce pentru Senat, 60 de partide și formațiuni politice, la care s-au adăugat și câțiva candidați independenți. Astfel, primul parlament pluripartidist din România post-comunistă, cu rol și de Adunare constituantă, a fost format din nu mai puțin de 40 de formațiuni politice; legea electorală neprevăzând încă niciun prag de acces în acest sens.

Organizația politică câștigătoare a fost Frontul Salvării Naționale, ce a reușit să strângă peste 65% dintre voturi, atât pentru Adunarea Deputaților (66,31%), cât și pentru Senat (67,02%). Pe pozițiile următoare s-au situat, cu până în 10% dintre voturi, două tipuri de formațiuni: Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (U.D.M.R.) (7,23% pentru Camera Deputaților, respectiv 7,20% pentru Senat) și Partidul Național Liberal (P.N.L.) (6,41% și 7,06%). Cele trei au fost urmate de alte trei partide politice, care au reușit să adune puțin peste un procent de 2%: Mișcarea Ecologistă din România (2,62%; 2,45%), Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat (2,56%; 2,50%), Alianța pentru Unitatea Românilor* (AUR) (2,12%; 2,15%).

** De exemplu, cinci formațiuni politice (PNT-CD, PNL, PSDR, Partidul Liber Democrat, Partidul Socialist Liberal) au elaborat o moțiune de protest adresată guvernului provizoriu pentru a atrage atenția asupra faptului că au fost împiedicate să ducă o campanie electorală normală. „Accesul la posturile de radio și televiziune este limitat în mod arbitrar – se arăta în moțiune, idee discutată amplu și în rapoartele observatorilor și jurnaliștilor externi (de ex., *Reuters on Romanian Elections*, 23 mai 1990 sau corespondentul lui *Liberation*, Marc Semo, în articolul din 3 mai 1990, „Le pouvoir de Bucarest mise sur l'effet *Chienlit*” și, apoi, de către analiștii români și străini – și adeseori și declarațiile reprezentanților noștri sunt trunchiate și chiar înlocuite prin comentarii ale prezentatorilor televiziunii.” Problemele au fost sesizate și de analiștii externi – de ex. L. Holmes: „Alegerile românești din mai 1990 au constituit oarecum o excepție, pe parcursul campaniei raportându-se câteva incidente foarte neplăcute.” (op. cit., p. 245); cât și de către cei interni, din tabăra opoziționistă, de regulă – ex. Nicolae Manolescu: „Există indicii că procentul acesta [al celor dezinformați, n.n.] a fost mult mai mare în România (...) Cel mai important indiciu este masivitatea votului favorabil FSN și președintelui Iliescu (între 83 și 95%) în zonele rurale (și îndeosebi printre țăranii cooperatori) și numărul infim, pe de altă parte, de țărani care au votat cu PNT-CD (3-4%). Și dacă o eventuală fraudă poate oferi o parte din răspuns, cealaltă parte, mult mai consistentă, o oferă dezinformarea. Propaganda electorală a partidelor istorice a fost în mod vădit insuficientă și nu a pătruns decât la mică adâncime.” („Un an de la alegeri”, *România literară*, 23 mai 1991).

* Formată din Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania (P.U.N.R.T.) și Partidul Republican (înregistrat la Tribunalul municipiului București la 30 ianuarie 1990, Decizia nr. 23), cartel electoral încheiat la 18 aprilie 1990. În Declarația-program, AUR s-a pronunțat pentru apărarea unității naționale a poporului român, a integrității statului unitar și a intereselor tuturor românilor.

Pentru funcția de Președinte al României Ion Iliescu a obținut victoria, înregistrând 85,07% dintre voturi, în timp ce contracandidații săi, reprezentantul P.N.L., Radu Câmpeanu, doar 10,64%, respectiv, cel al P.N.Ț.-C.D., Ion Rațiu, 4,29%.

Într-un articol foarte discutat atât de observatorii interni, cât și de cei externi – „Democrația în România începe cu democrația în front” –, Silviu Brucan a atras atenția asupra rolului esențial ce i-a fost încredințat acestei organizații politice în complicatul proces de democratizare, tocmai de rezultatele alegerilor din mai 1990: „...Răspunderea decisivă în privința continuării procesului de democratizare a țării cade asupra Frontului Salvării Naționale. Depinde acum într-o largă măsură de conducerea, ideologia și structurile Frontului dacă acest proces va continua cu hotărârea și în ritmul cerut de transformările revoluționare începute în societatea românească, iar F.S.N.-ul este total nepregătit pentru acest rol”²⁸⁵.

În cadrul general al acestui debut al tranziției spre democrație în România, o situație aparte a fost generată de evenimentele din 12-14 iunie 1990. Dacă, după validarea rezultatelor electorale, partidele politice și-au retras sprijinul acordat manifestanților din Piața Universității, o parte a încercat să continue protestul și prin alte forme (de exemplu, ideea de a ocupa o serie de instituții publice importante – Ministerul de Interne sau Televiziunea Română –, pentru a-și impune dezideratele) și a protestat împotriva a ceea ce se credea a fi un rezultat măsluit al votului.

Din nou, împărțirea societății românești a prins formă, de astă dată mult mai violentă: un grup masiv de mineri, aduși din Valea Jiului, a intervenit pentru a „face curățenie”. Imaginile, transmise de numeroase posturi de televiziune occidentale, au pus la îndoială reala funcționare a României democratice²⁸⁶.

Și nu numai ele, în mod logic, dacă interpretăm și un sondaj asupra evenimentelor, cu balanță negativă, petrecute în perioada decembrie 1989-decembrie 1992 (realizator: Centrul Independent de Studii Sociale și Sondaje – CIS) în care prima venire a minerilor în capitală (iunie 1990) a fost considerată de către 65% dintre intervievați că a jucat un rol decisiv negativ. În replică însă, 34% au identificat însăși manifestația din Piața Universității cu aceea poziție negativă, în timp ce alți 17% au considerat evacuarea Pieții Universității, la 13 iunie 1990, ca un eveniment al balanței... pozitive.

²⁸⁵ Silviu Brucan, „Democrația în România începe cu democrația în front”, în 22, an I, 1 iunie 1990, p. 3.

²⁸⁶ Pentru o analiză a acestor evenimente, Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche, *România, cartea albă, 13-15 iunie 1990*, Editura Humanitas, București, 1991; *Raport asupra evenimentelor din 13-15 iunie 1990*, GDS-APADOR-CH, București, 1991; dar și, pentru interpretare, de ex., Mihai Sturdza, „Worldwide Indignation at the Miners' Rampage in Bucharest”, în *Report on Eastern Europe*, vol. 1, no. 25, din 6 iulie 1990 sau Nicolae Manolescu, „Trei zile care au zguduit țara” în *România literară* din 21 iunie 1990.

Politologul Ion Florea a insistat tocmai pe identificarea acestor... paradoxuri ale societății românești surprinse în procesul de democratizare incipientă: „Un anumit *ouvrierism* remanent în societatea noastră, după ani și ani de exaltare a *rolului conducător al clasei muncitoare*, a condus la acele ciudate *mineriade* – forme de intervenție anarhică și nedemocratică a acestei categorii profesionale în viața politică la nivel național, de substituire a ei, fără nici un drept...”²⁸⁷.

Depășind criza internă, la 28 iunie 1990 a fost învestit și un nou guvern democratic, monocolor, avându-l în frunte, din nou, pe charismaticul Petre Roman (n. 1946)²⁸⁸, (în funcție până la 16 octombrie 1991).

„Provizoratul politic” românesc s-a încheiat, în mod oficial, odată cu adoptarea Constituției democratice – votată, după ample dezbateri, la 21 noiembrie 1991 (în perioada guvernului condus de Theodor Stolojan, 16 octombrie 1991-18 noiembrie 1992), cu 414 voturi pentru și 95 împotriva*.

Pasul următor a fost reprezentat de supunerea noii Constituții votului popular, prin referendumul din 8 decembrie 1991: 67% din totalul populației votante s-a prezentat la urne, 73% au votat în favoarea noii legi fundamentale.

În linii mari, putem conchide că perioada 1990-1992, perioada dezbaterii și coagulării textului constituțional, a fost definită de două macro realități politice:

Pe de o parte, scăderea popularității F.S.N.-ului ca formațiune politică. Mulți dintre analiști au legat rezultatul de situația efectivă din sânul partidului, respectiv prezența celor două tabere (acutizată și de prevederea constituțională prin care era interzis președintelui să mai facă parte dintr-un partid politic²⁸⁹). Astfel, Ion Iliescu a renunțat la poziția de lider al F.S.N., în locul său fiind ales mult mai tânărul Petre Roman (iulie 1990). Câteva luni mai târziu (martie 1991), în ideea eliminării „taberei conservatoare” din partid și impunerea unui traiect mult mai... modern, Petre Roman a inițiat o amplă campanie de eliminare a susținătorilor lui Ion Iliescu.

Privind în urmă, situația din F.S.N., partidul câștigător al României post-decembriste, nu mai pare atât de ciudată. Europa central-estică a prezentat destul de multe asemenea cazuri de „disensiuni”, care au condus, adesea, la „despărțiri” în cadrul partidelor de guvernământ. Mai mult, arealul a abundat în

²⁸⁷ Ion Florea, *Mistica politică și paradoxurile democrației*, Editura Fundației România de Măine, București, 1996, p. 132.

²⁸⁸ Între 26 decembrie 1989 și 28 iunie 1990 tot el s-a aflat în fruntea unui guvern provizoriu.

* Total parlamentari prezenți, 509 (din 510); au votat pentru – parlamentarii proveniți din rândul F.S.N., P.U.N.R. și ai minorităților naționale, altele decât cea maghiară; au votat contra – parlamentarii proveniți din rândul U.D.M.R., P.N.Ț.-C.D. și doar o parte a membrilor P.N.L.. Despre prevederile constituționale, pe larg, comparativ cu realitatea est-central europeană, în ultima secțiune.

²⁸⁹ A se vedea, dezbaterile aprinse din Adunarea Constituantă cu privire la acest aspect.

atari „reformiști”, care doreau, mai mult sau mai puțin definitiv, marginalizarea „conservatorilor”.

Situația destul de aparte a României de la începutul toamnei anului 1991 a schimbat, oarecum, comportamentul general. „Divorțul” din sânul partidului de guvernământ a fost, din nou, realizat pe fundalul participării minerilor²⁹⁰. De astă dată, împinși spre revendicări de ideile considerate prea „dureroase” ale „terapii de șoc” preconizate de premierul P. Roman.

După ruperea taberei pro-Roman, care a condus la formarea unei noi formațiuni politice, Frontul Salvării Naționale – 20 mai, vechiul F.S.N. s-a transformat, la rândul său, prin înființarea, în urma Convenției Naționale, din 27-29 martie 1992, a Frontului Democrat al Salvării Naționale*.

Interesantă ni se pare și opinia electoratului asupra acestei decizii de schimbare în sânul a ceea ce fusese până atunci, în mod cert, partidul numărul unu al țării. Astfel, conform unui sondaj de opinie, realizat de către Centrul Independent de Studii și Sondaje – CIS, în aprilie 1992 și dat publicității în mai, 19% dintre cei intervievați, de coloraturi politice diferite și, respectiv 16% dintre votanții Frontului – au găsit decizia „folositoare”; 43% din prima categorie, respectiv 57% din a doua – „dăunătoare”; 27% din primul gen de votanți, respectiv 17% din „frontiști” au considerat că „nu contează”, în timp ce aproximativ 10% din ambele tipuri de intervievați nu au știut cum să interpreteze sciziunea.

Analiza societății, în căutarea de posibile interpretări ale respectivului eveniment politic a mers și mai departe. Un semnal de alarmă l-a putut constitui răspunsul oferit la întrebarea cu privire la motivele ce au determinat, efectiv, un asemenea gest. Doar 10% dintre intervievați au răspuns prin „voința de a face bine țării”, în timp ce 69% au văzut în „dorința de putere” cauza decisivă.

Pe de altă parte, un alt eveniment major a fost reprezentat de strângerea rândurilor partidelor de opoziție, fenomen realizat în doi pași: formarea, la 15 decembrie 1990, a Convenției Naționale pentru Instaurarea Democrației (Foarte interesantă titulatura pentru perceperea momentului din prisma opoziției politice – menită să sublinieze faptul că democrația nu s-a instaurat cu adevărat și că avem nevoie de un ghid în realizarea complexului proces. Pentru aceasta, P.N.L., P.N.Ț.-C.D., P.S.D.R., P.E.R. și U.D.M.R. au realizat o platformă

²⁹⁰ Pentru o cronologie a implicării acestei categorii socio-profesionale în viața politică a României din acea perioadă foarte utilă este și prezentarea celor doi redactori documentariști de la *Mediafax*, Gabriela Gheorghe și Adelina Huminic, apărută în *Sfera politicii*, nr. 67, p. 5. Pentru un comentariu asupra aceluiași aspect – recomandăm și Oana Matei, „Democrație și protest”, *Sfera politicii*, nr. 115.

* Cu această denumire până la 10 iulie 1993, când a devenit Partidul Democrației Sociale din România.

comună, bazată pe ideea toleranței și armoniei), respectiv, aproape la un an după, la 26 noiembrie 1991, a Convenției Democratice din România.

Membrii fondatori ai C.D. au reprezentat atât partide politice, mai mult sau mai puțin cunoscute, ale momentului, fie mișcări sindicale sau ale societății civile propriu-zise: P.N.Ț.-C.D., P.N.L., P.S.D.R., U.D.M.R., Partidul Ecologist Român, Partidul Alianța Civică, Partidul Unității Democratice, Uniunea Democrat Creștină, Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, Alianța Civică, Sindicatul politic „Fraternitatea”, Uniunea Mondială a Românilor Liberi, Solidaritatea universitară „România Viitoare”.

Platforma-program din august 1992 pentru „Scoaterea Țării din criză prin Lege, Adevăr, Reconciliere și Reformă”, adoptată înaintea alegerilor generale constituționale din 27 septembrie 1992* a insistat atât asupra caracterului organizației politice a opoziției, cât și a principalelor deziderate politice promovate, mergând pe ideea „timp al non sau pseudo-democrației – luptă pentru promovarea democrației”: „alianță de partide și formațiuni care au vocația democrației și care optează pentru schimbarea profundă a României prin construirea statului de drept (...) Obiectivul esențial este desprinderea totală de comunism, prin limpezirea conștiințelor și schimbarea mentalităților, prin refacerea statului de drept, impulsionarea economiei și asigurarea securității sociale, prin reîntregirea teritoriului național și reintegrarea României în circuitul european.”

Organismul politic devenea astfel o „umbrelă” destul de tipică pentru comportamentul politic postcomunist în Europa central-răsăriteană. Tocmai această tipicitate a conținut, încă din start, și un sporit grad de fragilitate – „Avantajată de circumstanțe, C.D. este handicapată de numeroase neajunsuri interioare, începând cu șubreda ei coeziune. Precumpănitoare rămâne totuși probabilitatea succesului ei. Mai puțin previzibilă este dimensiunea acestui succes și capacitatea coaliției de a-i supraviețui.” (Pavel Câmpeanu)²⁹¹

* Începutul anului 1992 a adus și primele alegeri locale constituționale – 9-23 februarie.

²⁹¹ Pavel Câmpeanu, „Convenția Democratică în pragul alegerilor”, în 22, anul III, nr. 36 (137), 11-17 septembrie 1992, p. 13. A se vedea, în același sens și opinia unui alt analist român, Dan Pavel: „Cel mai interesant fenomen politic de după alegerile din mai 1990 a fost constituirea și evoluția Convenției Democratice, devenită, după retragerea național-liberalilor, Convenția Democratică din România. Ea a fost concepută de întemeietorii ei ca o largă alianță între autenticele partide democratice de opoziție și formațiuni non-partinice ale societății civile, al căror principal scop este de a schimba fundamental situația politică din România. (...) Din punct de vedere ideologic, această alianță ar fi fost greu de conceput în contextul unei democrații occidentale clasice, moderne sau postmoderne, întrucât reunește forțe de stânga, centru și dreapta, partide politice de tip creștin-democrat sau liberal, ecologist sau social-democrat, partide «istorice», de tradiție strict autohtonă, național-țărănist, cu partide «postistorice», izvorâte din experiența est-europeană a filosofiei antipolitice și a luptei pentru o societate civilă. Din acest punct de vedere strategic, obiectivele CDR sunt suficient de generoase pentru a include o paletă atât de largă de orientări politice, din punct de vedere tactic, au fost, sunt și vor fi o mulțime de impedimente în

Sciziunea nu a ocolit deloc nici partidele de opoziție. Poate cel mai cunoscut caz a fost reprezentat de Partidul Național Liberal, ideea conflictului rămânând aceeași – lupta între nou și vechi, între reformă și conservatorism, între cei tineri și cei mai puțin tineri. La 4 iulie 1990 s-a constituit un Comitet de inițiativă pentru formarea Partidului Național Liberal-Aripa Tânără, urmat, apoi, la 23 iulie 1990, de formarea propriu-zisă a acestui nou partid liberal*.

Datorită și acestor sciziuni în sânul atât al partidelor importante, cât și la nivelul unor partide minore (aici, mai ales datorită lipsei de rezultate electorale), dar și unui proces de adevărată „migrație” parlamentară, anii 1991-1992 au adus și alte noi formațiuni politice pe scena românească: P.N.L.-A.T., Partidul Socialist al Muncii, Partidul România Mare, F.S.N.-20 mai, Partidul Alianței Civice, Frontul Democrat al Salvării Naționale etc.

Una dintre formațiunile în jurul căreia s-a stârnit multă vâlvă a fost Partidul Socialist al Muncii. La mijlocul lunii noiembrie (16) a anului 1990²⁹², România a asistat la o primă încercare de reconfigurare a unui partid comunist, sub noua titulatură de Partid Socialist al Muncii – formațiune neînregistrată însă la Tribunalul municipiului București. Actul oficial a venit la 23 ianuarie 1992 în Declarația-program, partidul militând în destul de vizibilă tradiție comunistă, dar cu puternice tente naționale, amintind și de formațiunile perioadei lui Vl.I. Lenin, pentru: „o societate a muncii libere și a dreptății, demnității și bunăstării generale, fără discriminări și asupriri economice, politice, sociale și naționale. Ca partid național, patriotic, P.S.M. este exponent al aspirațiilor poporului român și apărător al intereselor celor ce își câștigă existența prin muncă fizică sau intelectuală, întemeindu-și acțiunea politică pe o concepție filosofică și doctrinară socialistă, de largă deschidere umanist-progresistă”. Aspectul oarecum haotic, cel puțin din punct de vedere doctrinar, al acelei formațiuni politice a fost sesizată de mulți analiști, de pildă, cazul lui Vladimir Pasti: „PSM nu avea o politică proprie, nu dezvoltase o doctrină și nu avea o viziune asupra tranziției. Se considerase, inițial, urmaș al fostului partid comunist, în parte din rațiuni propagandistice, pentru recuperarea numărului mare de activiști ai acestuia, pe care revoluția îi împinsese spre periferia societății, în parte din rațiuni pragmatice, legate de intenția inițială de a revendica măcar ceva din avuția fostului partid comunist”²⁹³.

funcționarea perfectă a unei asemenea alianțe.”) Dan Pavel, „Convenția Democratică la ora adevărului”, în revista 22, anul III, nr. 33 (134), 21-27 august 1992, p. 16.

* Interesant este faptul că tinerilor li s-au alăturat și unii seniori, exemplul decanului de vârstă din Camera Deputaților, Renée Radu Policrat sau al descendentului familiei Brătianu, Vintilă Brătianu.

²⁹² Dacă lecturăm un sondaj de opinie din perioada debutului de an 1990, se explică, oarecum, de ce s-a impus ideea formării unui partid succesoral al partidului comunist. Astfel, dintr-un număr total de 4.507 intervievați, 40% au considerat justă scoaterea în afara legii a P.C.R., 44% – injustă, iar 16% neavând nici o părere. (Apud *Renașterea unei democrații. Alegerile din România de la 20 mai 1990*, op.cit., p. 49).

²⁹³ Vladimir Pasti, op. cit., p. 218.

La 25 octombrie 1991, PSM a participat la constituirea unei alianțe a stângii – Uniunea Stângii Democrate, alături de alte formațiuni de aceeași coloratură: Partidul Socialist Democratic Român, Partidul Român pentru Noua Societate, Mișcarea Neoliberală, Asociația Generală pentru Apărarea Drepturilor la Muncă.

La 20 iunie 1991 s-a înființat un alt partid care avea să joace un rol important pe scena politică a României viitoare: Partidul România Mare. Baza teoretică și ideologică a formațiunii politice a fost reprezentată de „Doctrina Națională”, „expresie sintetică a existenței multimilenare a românilor”, ce „înmănunchează credința pentru glia străbună și tradițiile strămoșești”, „un concept doctrinar modern, rezultat din altoirea pe tulpina națională a unor valori ale doctrinelor social-democrate și creștin-democrate”. Din nou, eclectismul doctrinar a rămas una dintre trăsăturile dominante, forjate, de astă dată, pe un filon naționalist care friza, deseori, ultra-naționalismul.

De astă dată la polul opus, în vara aceluiași an 1991 (august) avea să se înființeze o altă organizație politică și tot dintr-o... „despărțire”. Cu ocazia Congresului Alianței Civice, din 5-7 iulie 1991, o parte dintre membrii importanței mișcări a societății civile a decis crearea unui partid, care să susțină, în plan politic, principiile Alianței. De esență neoliberală, P.A.C. a militat pentru „promovarea drepturilor fundamentale ale omului, a valorilor și instituțiilor societății civile”. Aspect interesant pentru studiul percepției ideii de partid în acea perioadă a istoriei românești poate fi considerat și faptul că unii dintre delegații la acel congres din iulie 1991 au propus transformarea în întregime a Alianței Civice în partid politic, la polul opus situându-se cei care au dorit liste separate pentru cele două formațiuni. Disensiunile și sciziunea apărute și în sânul aceluia important vector al opoziției i-au diminuat considerabil imaginea. Evenimentele externe, cu predilecție încercarea de preluare a puterii la Moscova de către o tabără anti-gorbaciovistă (24-25 august 1991), a determinat strângerea rândurilor și la nivelul A.C.– P.A.C. Cu acel prilej, cele două formațiuni au difuzat o „Declarație-apel”, clivată pe aceeași idee de luptă împotriva comunismului, prin discurs negativ: „Majoritatea structurilor comuniste totalitare au supraviețuit și continuă să fie active în administrația de stat, armată și procuratură, poliția politică, economică, în învățământ și, prin menținerea monopolului asupra televiziunii, în mass-media”²⁹⁴.

Retragerea Partidului Național Liberal, la 11 aprilie 1992, din sânul recent înființatei structuri comune a Opoziției*, a reprezentat momentul decisiv al perioadei anterioare noilor alegeri legislative. Din acea cauză, C.D. a fost nevoită

²⁹⁴ *Adevărul*, 27 august 1991.

* Liderul partidului, Radu Câmpeanu, și-a justificat gestul, într-o declarație în *Curierul Național* (12 aprilie 1992): datorită scindării recente a FSN, nu mai era necesar un „super partid de opoziție”.

să devină, la 24 iunie 1992, Convenția Democrată din România, din care au făcut parte și partidele liberale, care s-au desolidarizat de acțiunea P.N.L., respectiv P.N.L.-C.D.* și P.N.L.-A.T..

Permutările din cadrul eșichierului politic au fost resimțite și în opiniile electoratului, deseori primind atenționări mai mult negative, decât cele dorite. Este interesant mai ales cum au reușit să primească puncte partidele nou înființate, în timp ce deja testatele formațiuni politice au pierdut considerabil. Cităm, în acest sens, un alt sondaj de opinie, realizat de IRSOP, în toamna anului 1991, conform căruia se putea realiza o scală comparativă a percepției principalelor partide politice ce nu se aflau la guvernare.

Partid	Mai 1990 %	Octombrie 1991 %
Partidul Național Liberal	6,41	10
Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat	2,56	-
Partidul Unității Naționale Române	-	-
Partidul Alianța Civică	-	5
UDMR	7,23	4
MER	2,62	4
Partidul Democrat Agrar	1,83	4
Partidul Liberal	-	2
Partidul Ecologist Român	1,69	2
Partidul România Mare	-	2
PSM (Verdeț)	-	1
Partidul Liber Schimbist**	-	1

* Înscris la Tribunalul Municipiului București la 29 aprilie 1992; cele două partide au format, în mai 1992, Alianța Liberală. Intrarea oficială a PNL-AT în Convenție petrecându-se la 3 iunie 1992.

** Tip de „joke-party”, recunoscut și în spațiul est-central european deja analizat, în cazul românesc încercând să se plieze pe tradiția... caragiellană, fondat în februarie 1990 de Ștefan Cazimir și care a reușit să adune 0,33% din voturi la alegerile din mai 1990, respectiv scăzând drastic la 0,11% la cele din 1992. Din programul partidului inspirat de personajul *Scrisorii pierdute*, Nae Cațavencu, cităm: „PLS se dorește a fi o formațiune politică de nuanță morală, care acționează pentru schimbare în toate domeniile, dar cu precădere în cel al vieții spirituale. Schimbarea, concepută ca principalul mijloc de evitare sau depășire a anchilozelor care amenință orice structură sau tip de relații, prin strictă instituționalizare. Domeniul de acțiune îl reprezintă viața politică și cadrul democratic în formare. Prin activitatea sa partidul își asumă rolul de *anticorp* în lupta cu virusii ce ar putea să afecteze fragilul organism al tinerei democrații române prin riscul îmbolnăvirilor de demagogie, de manipulare a indivizilor sau grupurilor sociale, de propulsare a non-valorilor, de manifestări de parvenitism social și ridicol politic, de impostură și fals, de *rinocerizare*, dar mai ales de intoleranță!”.

Pe un asemenea complicat fundal, al anilor 1990-1992, adoptarea unei noi Constituții a fost menită să genereze un climat de stabilitate, dar și să impună, efectiv, noul regim democratic. „În exact 150 de ani cât au trecut de la adoptarea și intrarea în vigoare a primei Constituții a țării noastre, România a avut șapte legi fundamentale și un număr total de 26 de modificări ale Constituțiilor avute în vigoare” – Adelin Ungureanu, „Istoria constituțională a României”²⁹⁵.

La 11 iulie 1990, Adunarea Deputaților și Senatul, întrunite în ședință comună, s-au declarat Adunare Constituantă²⁹⁶, în conformitate cu spiritul articolului 80 din Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 privind alegerea Parlamentului și a Președintelui României. Apoi, a fost adoptat și Regulamentul Adunării Constituante și a fost creată Comisia de redactare a proiectului de Constituție²⁹⁷. Acestea din urmă, la 29 octombrie 1990 (Camera Deputaților) și respectiv, la 30 octombrie 1990 (Senatul), i-a fost acordat statutul de Comisie permanentă²⁹⁸.

Potrivit art. 9 din „Regulamentul Adunării Constituante”²⁹⁹, în faza inițială, Comisia de redactare trebuia să elaboreze și să prezinte marile principii, dar și structura viitorului proiect de Constituție. Apoi, în faza următoare, membrii Comisiei erau chemați să redacteze integral textul fiecărui capitol, ce urma să fie supus spre dezbateri și aprobare Adunării Constituante. În conformitate cu prevederile Hotărârii privind aprobarea componenței nominale a Comisiei de redactare a proiectului Constituției României (11 iulie 1990), aceasta număra 28 de membri, și anume:

1. Marian Enache, jurist, vicepreședinte al Adunării Deputaților, grupul parlamentar al F.S.N.;
2. Ioan Leș, deputat, jurist, grupul parlamentar al F.S.N.;

²⁹⁵ Adelin Ungureanu, „Istoria constituțională a României”, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” Târgu Jiu. Seria Științe Juridice*, nr. 2, 2009, pp. 129-142. Raportarea la trecut, la vechile constituții democratice din istorie – identificată și în celelalte state est-central europene (vezi supra) – a apărut și în România anilor 1990-1992. Astfel, atât anterior demarării procedurii de elaborare a Constituției din 1991 a fost pusă în discuție problema repunerii în funcțiune a Constituției din 1923 – oarecum similar cu ceea ce s-a întâmplat în 1944 – pe ideea că aceasta a reprezentat cel mai democratic corpus constituțional din istoria națională. Interesant este însă faptul că raportarea la trecut a fost prezentă chiar și după adoptarea noii Constituții, prin referendumul din decembrie 1991 (de pildă, Simion Mihail, *Separarea puterilor în stat. Controverse filosofico-juridice*, Editura Avrămeanca, Craiova, 1997, p181, apud Adelin Ungureanu, art. cit.).

²⁹⁶ Despre activitatea altor adunări constituționale din Europa central-estică – recomandăm L. Holmes, op. cit., p. 309.

²⁹⁷ *Monitorul oficial*, nr. 90 din 12 iulie 1990.

²⁹⁸ *Monitorul oficial* nr. 119 din 2 noiembrie 1990.

²⁹⁹ Dovedind tocmai caracterul de pionierat, Regulamentul Adunării Constituante, după ce a fost adoptat la 11 iulie 1990, a mai cunoscut încă trei modificări: la 13 februarie 1991 – odată cu debutul dezbaterilor pe teze a Proiectului de Constituție; la 10 septembrie 1991 (când a început votarea pe articole) și la 14 noiembrie 1991 – când a vizat modalitatea adoptării finale a Constituției.

3. Ioan Timiș, deputat, jurist, grupul parlamentar al F.S.N.;
4. Alexandru Albu, deputat, prof.univ.dr. ASE, grupul parlamentar al F.S.N.;
5. Mihai Golu, deputat, psiholog, prof.univ.dr., Universitatea București, grupul parlamentar al F.S.N.;
6. Nicolae S. Dumitru, deputat, sociolog, conf. univ. dr., grupul parlamentar al F.S.N.;
7. Dan Lăzărescu, deputat, scriitor, grupul parlamentar al P.N.L.;
8. György Frunda, deputat, avocat, grupul parlamentar al U.D.M.R.;
9. Vasile Gionea, deputat, jurist, prof. univ. dr., grupul parlamentar al P.N.Ț.-C.D.;
10. Ioan Florea, deputat, economist, grupul parlamentar ecologist și social democrat;
11. Nicolae Iuruc, deputat, inginer agronom, grupul parlamentar agrar și socialist democratic;
12. Echim Andrei, deputat, jurist, grupul parlamentar al minorităților (altele decât cea maghiară);
13. Victor Anagnoste, senator, avocat, grupul parlamentar al F.S.N.;
14. Mihai Iacobescu, senator, istoric, conf. univ. dr., grupul parlamentar al F.S.N.;
15. Mihăiță Postolache, senator, inginer, grupul parlamentar al F.S.N.;
16. Ion Predescu, senator, avocat, grupul parlamentar al F.S.N.;
17. Ioan Rus, senator, jurist, grupul parlamentar al F.S.N. ;
18. Romulus Vulpescu, senator, scriitor, grupul parlamentar al F.S.N.;
19. Augustin Zăgrean, senator, jurist, grupul parlamentar al F.S.N. ;
20. Mircea Curelea, senator, avocat, grupul parlamentar al P.N.L.;
21. Adrian Ovidiu Moțiu, senator, prof. univ. dr., Partidul pentru Uniunea Națională a Românilor din Transilvania;
22. Hájdu Menyhert Gábor, senator, jurist, grupul parlamentar al U.D.M.R. ;
23. Antonie Iorgovan, senator, conf. univ. dr., independent;
24. Florin Vasilescu, jurist, dr. în drept, consilier la Președinția României;
25. Mihai Constantinescu, jurist, dr. în drept, consilier al primului ministru;
26. Ioan Vida, jurist, dr. în drept, consilier la compartimentul tehnic legislativ din cadrul Direcției serviciilor legislative a aparatului Adunării Deputaților.;
27. Ioan Muraru, jurist, dr. în drept, conf. univ. dr., Universitatea București.;
28. Ion Deleanu, jurist, dr. în drept, conf. univ. dr., Universitatea Cluj-Napoca.

„Tezele pentru elaborarea proiectului de constituție a României” au fost date publicității la 12 decembrie 1990 și apoi au fost dezbătute și aprobate de Adunarea Constituantă, între 12 februarie și 20 iunie 1991.

Proiectul de Constituție a fost dat publicității la 10 iulie 1991, iar dezbaterile au debutat la 10 septembrie 1991, discuția pe articole încheindu-se la 14

noiembrie 1991, când s-a și fixat votarea, la 21 noiembrie 1991, prin principiul votului nominal³⁰⁰.

În cele 18 luni de funcționare, Adunarea Constituantă a discutat și votat fiecare dintre cele 152 articole individual. O muncă uriașă și, în special, extrem de importantă pentru viitoarea structură democratică a țării, după cum avea să remarce și președintele Ion Iliescu, în discursul ținut cu prilejul ședinței comune a Camerei Deputaților și Senatului din 7 decembrie 2001, cu ocazia împlinirii a zece ani de la adoptarea Constituției: “Adunarea Constituantă, aleasă la 20 mai 1990, a avut, din acest punct de vedere, o dublă misiune. Prima a fost aceea de a oferi României o nouă ordine constituțională, în concordanță cu năzuințele și idealurile Revoluției, dar și cu valorile lumii civilizate, valori întemeiate pe respectul și promovarea drepturilor și libertăților cetățenești, pe solidaritate și justiție socială, pe egalitate în fața legilor. A doua misiune a Adunării Constituante a fost aceea de a imagina instituții și mecanisme de funcționare democratică a lor, în concordanță cu nevoile și aspirațiile poporului român, cu obiectivele strategice ale României, crearea unei economii de piață funcționale, reforma sistemului de protecție socială, reforma sistemului de

³⁰⁰ “ADUNAREA CONSTITUANTĂ.

PROCES-VERBAL privind rezultatul votului exprimat de deputați și senatori asupra proiectului de Constituție a României, încheiat astăzi 21 noiembrie 1991

Comitetul Adunării Constituante a procedat la verificarea și numărarea voturilor exprimate de către deputați și senatori, prin apel nominal, asupra proiectului de Constituție a României și a constatat următoarele:

1. Din numărul total de 510 deputați și senatori, ce compun Adunarea Constituantă, au rămas la apelul nominal 476 parlamentari, din care: 371 deputați; 105 senatori.

Un număr de 20 deputați și 13 senatori și-au exprimat votul nominal prin corespondență, potrivit prevederilor art. 1 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 3 din 13 noiembrie 1991, privind unele măsuri în vederea adoptării Constituției României. Senatorul Károly Király nu a răspuns la apelul nominal și nici nu și-a exprimat votul prin corespondență, intrând, astfel, sub incidența dispozițiilor art. 2 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 3 din 13 noiembrie 1991 privind unele măsuri în vederea adoptării Constituției României.

2. Din numărarea voturilor exprimate rezultă că 414 membri ai Adunării Constituante au votat pentru adoptarea Constituției, iar 95 membri ai Adunării Constituante au votat contra adoptării Constituției.

3. Cei 414 deputați și senatori, care au votat pentru adoptarea Constituției reprezintă mai mult de două treimi din numărul total al membrilor Adunării Constituante.

4. Ca urmare, Comitetul Adunării Constituante constată că sunt întrunite cerințele art. 12 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 1/1990 și, ca atare, declară adoptată Constituția României de către Adunarea Constituantă, în ședința sa din ziua de 21 noiembrie 1991.

COMITETUL ADUNĂRII CONSTITUANTE

DEPUTAȚI

Marțian Dan; Marian Enache; Ionel Roman; Mircea Ionescu-Quintus; Victor Cevdarie; Nicolae Radu; Cazimir Ionescu; Bogdan Pătrașcu; Lazar Madaras.

SENATORI

Alexandru Bîrlădeanu; Radu Câmpeanu; Oliviu Gherman; Vasile Moiş; Károly Király; Iosif Dan; Paul Jerbas; Petre Jurcan; Attila Verestoy.

Prezentul proces-verbal a fost semnat de toți membrii Comitetului Adunării Constituante, cu excepția domnului Károly Király”.

asigurare a securității interne și externe, structurarea unei puternice societăți civile, integrarea europeană și euroatlantică”³⁰¹.

Inițial, comisia constituțională a înaintat Adunării Constituante un proiect constituțional ce cuprindea șase titluri: Principii fundamentale; Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor; Autoritățile publice; Consiliul Constituțional; Revizuirea Constituției; Dispoziții finale și tranzitorii.

Ca bază pentru elaborarea textului, membrii Comisiei s-au aplecat asupra a 53 de alte experiențe constituționale, mai mult sau mai puțin europene (unele dintre ele apărând în lista lor de lucru chiar și în variantă tradusă în limba română): Constituția Algeriei; Angolei; Austriei; Australiei; Argentinei; Belgiei (tradusă); Braziliei; Botswanei; Canadei (alături și de alte legi constituționale din perioada 1867-1982); R.P. Chineze; Chile; Columbiei; Ciprului; Cubei; R.P.D. Coreene; Costa Rica; Danemarcei; Elveției (tradusă); a Egiptului; Finlandei; Filipinelor; Franței (tradusă³⁰²); Greciei; Germaniei (tradusă); Italiei (tradusă); Indiei; Indoneziei; a statului Israel; Iordaniei; Iranului; Japoniei; Libanului; Luxemburgului; Maltei; Mexicului; Mozambicului; Norvegiei; Olandei; Poloniei; Portugaliei (tradusă); Peru; Suediei (tradusă); Somaliei; Siriei; Spaniei (tradusă); S.U.A. (tradusă); Turciei; Tunisiei; Thailande; Ungariei (tradusă); Iugoslaviei; Noii Zeelande; statului Zimbabwe. Și, de-a lungul dezbaterilor, nu de puține ori, s-au făcut auzite trimiteri la aceste experiențe constituționale din cele mai diverse – din partea membrilor Comisiei constituționale (Ioan Leș³⁰³, György Frunda³⁰⁴) sau din cadrul plenului (Petre Țurlea³⁰⁵). La rândul ei, și bibliografia parcursă acoperă studii și lucrări din cele mai variate³⁰⁶.

După cum se poate constata din stenogramele celor 42 de ședințe, dezbaterile au fost, deseori, aprinse. În primele ședințe ale forului cu rol constituțional, destul de des s-au făcut resimțite tonuri tensionate, președintele de ședință fiind obligat să intervină, pentru a cere toleranță politică. „*Domnul Marțian Dan*: Vă rog, e punctul de vedere al domnului Rațiu. Vorbim foarte mult despre democrație. Una din formele ei concrete de manifestare este și spiritul de toleranță și capacitate de a asculta pe cei care au alte puncte de vedere”³⁰⁷. Sau: „*Domnul Marțian Dan*: Domnilor, ce doriți? Uniformitate sau pluralism? Vă

³⁰¹ Textul stenogramei complete a acestei ședințe, arhivat electronic de Arhiva Camerei Deputaților la <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=5182&idl=1>.

³⁰² Modelul general de inspirație al Constituției României în opinia mării majorități a specialiștilor.

³⁰³ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente*, Ediție îngrijită de Teodora Stănescu-Stanciu și Gheorghe Neacșu, studiu introductiv de Teodora Stănescu-Stanciu, Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2011.

³⁰⁴ Documentul nr. 4, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³⁰⁵ Documentul nr. 5, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³⁰⁶ Listele complete într-un volum de documente constituționale (în pregătire) la Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989.

³⁰⁷ Documentul nr. 1, în *Constituția României. 1991. Documente...*

rog să respectați opinia vorbitorului. Dacă grupurile parlamentare doresc să combată aceste teze, vor avea tot timpul și libertatea să o facă, să-și aleagă argumentele cele mai corespunzătoare. Vă rugăm să ne comportăm ca parlamentari, să păstrăm o atitudine deferentă, o atitudine de toleranță, cuviincioasă față de cel care vorbește. Asta nu înseamnă că împărtășim punctele de vedere ale fiecăruia, dar la puncte de vedere să răspundem cu puncte de vedere, cu argumente; altfel, nu vom putea desfășura lucrările acestei Constituante... A crede cineva că va putea fi o unanimitate deplină, o uniformitate de gândire și de abordare a unei conduite de tip monolitic este o iluzie. Sîntem un parlament pluralist. Vă rog, din acest punct de vedere, să ne comportăm ca parlamentari”³⁰⁸.

Tonul ironic a fost, din păcate, destul de des și el uzitat, în detrimentul argumentelor normale și a respectului reciproc. „*Domnul Dan Lăzărescu: Titlul al II-lea din proiectul nostru de Constituție ne introduce în lumea liberă a Europei. (Rumoare). Vă mulțumesc pentru această rumoare aprobativă. Sîntem într-o situație foarte curioasă pășind, deocamdată, cu stîngul în lumea liberă a Europei. (Din nou rumoare). Pentru că timp de 50 de ani de istorie prefabricată, căreia dumneavoastră îi sînteți, din nefericire, tributari (rumoare) v-ați desprins de Karl Marx dar ați rămas încă sub vraja lui Mihail Ralea*”³⁰⁹.

Nu de puține ori, dezorganizarea a fost prezentă. Lipsa de cvorum sau lipsa din sală a vorbitorilor înscrși pe liste la cuvânt nu s-au înregistrat nici ele de puține ori. Multe dintre aceste neconcordanțe au condus la probleme cu privire la acuratețea voturilor finale. Multe voci, atât din partea grupării majoritare, cât și, mai ales, a opoziției, au susținut necorectitudinea rezultatelor votării. Cel puțin la nivelul primelor zece sesiuni ale Adunării Constituante s-au auzit adesea schimburi de replici între președinte și sală, de genul: „*Domnul Marțian Dan: Vă rog să vă pronunțați și în legătură cu această propunere. Cine este pentru adoptarea ei? Rog să se numere. Domnilor, avem un anumit cvorum și trebuie să vedem dacă întrunește majoritatea sau nu. Voturile pentru sînt 197. Deci nici acest amendament nu a fost însușit. Din sală: Nu s-a numărat cum trebuie. Domnul Marțian Dan: Domnilor din comisia de redactare, numărați dumneavoastră, atunci! Nu ținem neapărat să numere secretarii. Dacă ei nu se bucură de încrederea dumneavoastră, faceți dumneavoastră această operațiune. Am primit următoarele cifre: 99 mi-a dat domnul Dan Iosif, 49 mi-a dat domnul Madaras și 49 celălalt coleg. Cine este pentru adaptarea propunerii domnului Cazimir Ștefan, rog să țină mîna sus. (Rumoare în sală). Vă rog, cine este pentru să țină mîna sus pentru a se putea face o socoteală corectă și*

³⁰⁸ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³⁰⁹ Documentul nr. 4, în *Constituția României. 1991. Documente...*

integrală. Deci la Senat sînt 52 voturi pentru; au mai venit cîțiva la balcon. Sînt 234 voturi pentru”³¹⁰.

Nu de puține ori, numărul parlamentarilor prezenți nu corespundea cu cel raportat: „*Domnul Ioan Gavra*: Domnule președinte, vă rog să-mi dați voie! În sală sînt 332, la vot ies 348. Vă rog să-mi dați voie, ori numărăm cîștit, ori la revedere!”³¹¹. Sau: „*Domnul Alexandru Bîrlădeanu*: Deci, pînă acum avem așa: 250 voturi pentru, 372 împotriva și 24 de abțineri. Să facem suma, să vedem dacă reprezintă cei 381 de parlamentari prezenți. Totalul este 311. Unde s-au dus 70 de parlamentari prezenți?”³¹².

Situația tindea să scape de sub control, astfel că președinții de ședință au simțit nevoia să intervină cu fermitate, pentru eliminarea unor asemenea „deraieri” organizatorice care ar fi condus la o din ce în ce mai greoaie procedură de adoptare a textului constituțional: „*Domnul Alexandru Bîrlădeanu*: Prima problemă privește modul în care s-a încheiat ședința de azi dimineață, înainte de prînz. Cred că pe noi toți ne-a afectat modul de terminare, această atmosferă de neîncredere, de îndoieli, de bănuieli și chiar de vociferări, care nu își au locul nici la o ședință de bloc. Cu atît mai puțin la o ședință constituantă. Eu nu vreau să dau dreptate sau nedreptate nimănui. Însă aceasta este situația.(...) Dar, totuși, bănuielile s-au născut. Eu nu știu, n-aș acuza secretariatul că numără prost. Eu n-aș acuza că numără intenționat greșit. Dar, situația este aceea că ni s-a adus la cunoștință la un moment dat că sînt 320 de votanți; peste 10 minute sînt 340. Sînt probleme care cred că nici domnul Ceonțea nu le-ar putea explica, nici eu nu le-aș putea explica, dar trebuie să găsim o soluție. Eu v-aș propune, dacă sînteți de acord, să detașăm de la fiecare grup cîte un observator pe lîngă fiecare secretar, așa încît să numere doi. Un secretar și cineva din partea grupurilor politice, care să supravegheze, ca să nu mai fie motive de îndoială. Acesta este un lucru, dacă îl acceptați”³¹³.

În ședința din 26 martie 1991 s-a mai înregistrat o gravă problemă tot de natură tehnic-organizatorică – lipsa secretarilor: „*Domnul Alexandru Bîrlădeanu*: Ar urma să trecem la vot dar aș vrea să și avem secretarii care să numere voturile ! Aveți vreo propunere? Ce facem în absența secretarilor? E ciudată aceasta unanimitate în absența secretarilor. Iată un candidat din partea Frontului, poate număra voturile! (*Aplauze.*) Din partea altei grupări, mai este cineva? Avem nevoie de 3 persoane. Din partea U.D.M.R., a P.N.Ț.... ? Iată, a apărut domnul Dan Iosif! Deci, să trecem la vot, domnilor”³¹⁴.

³¹⁰ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³¹¹ Documentul nr. 3, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³¹² Documentul nr. 4, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³¹³ Documentul nr. 3, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³¹⁴ Documentul nr. 8, în *Constituția României. 1991. Documente...*

Constituția a fost supusă referendumului* la 8 decembrie 1991 (în baza legii nr. 67 din 23 noiembrie 1991 privind organizarea și desfășurarea referendumului național asupra Constituției României³¹⁵). În ședința din 13 decembrie 1991 a Adunării Deputaților și a Senatului, reunite în ședință comună, Biroul Electoral Central a prezentat „Comunicatul cu privire la rezultatul referendumului național asupra Constituției³¹⁶. Numărul total al alegătorilor înscriși a fost de 15.824.373, și-au exprimat opțiunea 10.948.468 (67%)³¹⁷ de alegători, în următoarea proporție:

- Pentru: 77,33%;
- Împotriva: 20,4%;
- Anulate: 2,3%.

În forma finală, Constituția adoptată în 1991 a fost structurată în șapte³¹⁸ titluri, unele fiind împărțite pe capitole și secțiuni: **Titlul I - Principii generale** (art. 1-14); **Titlul II Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale**

* Au existat și opinii împotriva acestei supuneri a constituției la proba referendumului. În acest sens, Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, Editura Humanitas, Colecția Societatea Civilă, București, Ediția a treia, 1998, p. 149, arată că: „Autorii proiectului de constituție s-au inspirat în mod greșit tot din practica constituțională franceză, întemeindu-se pe faptul că în Franța Constituția promulgată la 4 octombrie 1958 fusese în prealabil supusă unui referendum popular, la 28 septembrie 1958. Exemplul luat era fără discernământ, deoarece Constituția franceză din 4 octombrie 1958 fusese elaborată de către puterea executivă, sub îndrumarea directă a președintelui interimar Charles de Gaulle, și deci era necesară ratificarea populară pentru un text constituțional care nu fusese elaborat de reprezentanții aleși ai poporului”. A se vedea, de pildă, în acest sens, și opiniile divergente cu privire la mecanismul referendumului în general apărute în timpul dezbaterilor Adunării Constituante. Teoretic, recomandăm J. Zielonka editor, op. cit., vol. I, „Referendum as a Legitimizing Strategy”, p. 40-42, dar și capitolul dedicat exclusiv Constituției României din această lucrare, purtând semnătura lui Renate Weber, „Constitutionalism as a Vehicle for Democratic Consolidation in Romania”, p. 212-242.

³¹⁵ *Monitorul Oficial* nr. 236 din 23 noiembrie 1991. Legea cuprinde 39 de articole, stabilind cu exactitate data viitorului referendum și modalitatea de votare („Art. 1. — Cetățenii României sînt chemați, pe data de 8 decembrie 1991 să-și exercite voința asupra Constituției României”; „Art. 2. — Cetățenii care participă la referendum au dreptul să se pronunțe prin „DA” sau „NU” la următoarea întrebare de pe buletinul de vot: „Aprobați Constituția României adoptată de Adunarea Constituantă la 21 noiembrie 1991?”; Art. 3. — Au dreptul de a participa la referendum toți cetățenii români care au împlinit vîrsta de 18 ani, pînă în ziua referendumului inclusiv, cu excepția debililor sau alienaților mintal, precum și a persoanelor condamnate prin hotărîre judecătorească definitivă la pierderea drepturilor electorale”), ca și atribuțiunile și componența Biroului Electoral Central („Art. 10. — Pentru organizarea și desfășurarea referendumului, în termen de 5 zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi se înființează Biroul Electoral Central, birouri electorale ale județelor și al municipiului București, precum și birouri electorale ale secțiilor de votare”).

³¹⁶ *Monitorul Oficial* nr. 250 din 14 decembrie 1991.

³¹⁷ Partidele din opoziție s-au manifestat în ideea boicotării referendumului, dar o parte dintre alegătorii acestor formațiuni s-au prezentat totuși la vot.

³¹⁸ Diferența de număr între proiectul prezentat Adunării Constituante și textul final fiind dată de **Titlul IV – Economia și finanțele publice** (titlu nou), respectiv, redenumirea vechiului **Titlu I – „Principii fundamentale”** în „Principii generale”, respectiv a vechiului **Titlu IV – „Consiliul Constituțional”** în „Curtea Constituțională” (noul **Titlu V**).

(Capitolul I – Dispoziții comune – art. 15-21; Capitolul II – Drepturile și libertățile fundamentale – art. 22-49; Capitolul III – Îndatoriri fundamentale – art. 50-54; Capitolul IV– Avocatul Poporului – art. 55-57); **Titlul III – Autoritățile publice:** Capitolul I – Parlamentul – Secțiunea I – Organizare și funcționare – art. 58-65; Secțiunea a 2-a: Statutul deputaților și senatorilor – art. 66-71; Secțiunea a 3-a: Legiferarea – art. 72-79; Capitolul II – Președintele României – art. 80-100; Capitolul III – Guvernul – art. 101-109; Capitolul IV– Raporturile Parlamentului cu Guvernul – art. 110-114; Capitolul V – Administrația publică – art. 115-118; Secțiunea a 2-a – Administrația publică locală – art. 119-122; Capitolul VI – Autoritatea judecătorească – Secțiunea 1. Instanțele judecătorești – art. 123-129; Secțiunea 2 – Ministerul Public – art. 130-131; Secțiunea a 3-a – Consiliul Superior al Magistraturii – art. 132-133); **Titlul IV – Economia și finanțele publice** – art. 134-139; **Titlul V – Curtea Constituțională** – art. 140-145; **Titlul VI – Revizuirea Constituției** – art. 146-148; **Titlul VII – Dispoziții finale și tranzitorii** – art. 149-152.

Constituția astfel rezultată a prezentat un caracter democratic, consacrand, după cum era și firesc, sistemul pluripartidist instalat în România după decembrie 1989. „Contribuind la cristalizarea structurilor instituționale fundamentale ale statului român, așezământul constituțional din anul 1991 se caracterizează printr-o reală modernitate din punctul de vedere al modului de redactare a textului constituțional și al tehnicii juridice de ordonare și sistematizare a diferitelor prescripții și norme existente în diferite Constituții europene, precum Constituția Franței și Constituția Suediei. Această Constituție exprimă mai bine pluralismul politic, dreptul la identitate al persoanelor aparținând minorităților naționale, modul de constituire și funcționare al partidelor politice, protecția cetățenilor români în străinătate, dreptul la libera circulație, dreptul la viața intimă, familială și privată, dreptul la ocrotirea sănătății, interzicerea muncii forțate, regimul proprietății” (Amelia Chirteș³¹⁹).

Articolul 1 a reglementat, într-o formulare destul de sintetică, elementele definitorii ale statului român: „Art. 1. Statul Român. (1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. (2) Forma de guvernământ a statului român este republica. (3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile omului, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.

Apoi, în următoarele trei articole, într-o dezvoltare firească, a fost reglementată suveranitatea, teritoriul și populația României. Textul articolului 1 a prezentat, în opinia analiștilor, multiple semnificații. Pe de o parte, el a identificat unul dintre elementele constitutive ale statului român – națiunea; pe

³¹⁹ Amelia Chirteș, „Reflectarea principiilor democratice în constituțiile României”, în *Sfera politicii*, nr. 114, 2005.

de altă parte, a stabilit și structura statului, dar și forma de guvernământ; a consacrat, apoi, atributele fundamentale ale statului, constituite ca valori supreme și garantate ale societății. Caracterizarea Statului român ca un stat democratic apare în alineatul (3) al articolului 1, conform căruia: „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. Constituția din 1991 a consacrat un sistem bicameralist³²⁰. Efectiv, noțiunea de “parlament”,

³²⁰ Foarte dezbătut, și în cadrul Adunării Constituante din România, a fost acest sistem bicameral (vezi, cu predilecție, Documentul nr. 8. Ședința Adunării Constituante din 20 martie 1990): „Dacă ne raportăm la modelul teoretic conform căruia bicameralismul este necesar în statele în care reprezentarea unor interese foarte diferite se realizează prin intermediul Camerei Secunde, observăm că aceste ultime state analizate sunt marcate de o omogenitate națională destul de ridicată: Republica Cehă (cu o populație de 10.235.455 – iulie 2006 est.) – naționalitate cehă 90,4%, moraviană 3,7%, slovacă 1,9%, altele 4%; Croația – (cu o populație de 4.494.749 – iulie 2006 est.) – naționalitate croată 89,6%, sârbă 4,5%, altele 5,9%; Polonia (cu o populație de 38.536.869 – iulie 2006 est.) – naționalitate poloneză 96,7%, germană 0,4%, belarusă 0,1%, ucraineană 0,1%, altele 2,7%; Slovenia – (cu o populație de 2.010.347 – iulie 2006 est.) – naționalitate slovenă 83,1%, sârbă 2%, croată 1,8%, bosniacă 1,1%, altele 12%. Dacă analizăm sub acest aspect și cazul României (cu o populație de 22.303.552 – iulie 2006 est.), vom avea următoarele date: naționalitate română 89,5%, maghiară 6,6%, rromă 2,5%, ucraineană 0,3%, germană 0,3%, rusă 0,2%, turcă 0,2%, altele 0,4%. Comparativ, România prezintă un grad relativ ridicat de omogenitate națională” (p. 26). În România, ca și în celelalte state est-centrale europene, s-a considerat, astfel, că „bicameralismul reprezintă un instrument în vederea moderării puterii, eficientizării procedurii legislative și a reprezentării naționale, a garantării drepturilor și libertăților cetățeanului. Nefiind un scop în sine, ci doar un mijloc, el nu poate conduce la același rezultat în toate cazurile, ci tocmai particularitățile politice și sociale sunt cele care impun alegerea mecanismelor proprii pentru atingerea acestor deziderate” (C.C. Curt, „Modele bicamerale comparate. România. Monocameralism versus bicameralism”, *Revista transilvană de științe administrative*, nr. 1 (19), 2007, p. 27). Autoarea insistă, apoi, pe motivele acestei soluții adoptate de Adunarea Constituantă românească: „Preferința Adunării Constituante în 1991 pentru modelul bicameral poate fi regăsită în rațiuni legate de revenirea la tradițiile istorice. Această revenire trebuia să țină cont, însă, de consfințirea mecanismelor democratice de desemnare a parlamentarilor, precum și de faptul că rolul Camerei Secunde nu mai putea fi legat de reprezentarea elitelor (de orice fel) sau de împărțirea puterii legislative cu Regele sau Domnul țării. În consecință, Adunarea Constituantă a reușit consacrarea unui model bicameral egalitar, cu două Camere desemnate pe baza acelorași proceduri electorale și cu prerogative identice”. (p. 28). În aceeași idee a suportului tradiției în adoptarea bicameralismului s-a situat și specialistul în drept constituțional Ion Deleanu, în lucrarea *Instituții și proceduri constituționale*, Arad, Editura Servo-Sat, 2004. Cauzele legate de tradiția istorică regăsindu-se, de altfel, și printre argumentele prezentate de susținătorii bicameralismului români (vezi, cu predilecție, dezbaterile din 20 martie 1991, Intervenția lui Ioan Rus). Pentru un alt autor, Cristian Ionescu, factorii de natură psihologică și, respectiv, politică au atârnat greu în opțiunea pentru bicameralism. Astfel, acel sistem reprezenta reacția normală de respingere a vechiului model socialist de organizare a puterii legislative într-un organism unicameral. Din punct de vedere politic, el putea fi considerat ca fiind rezultatul revenirii, în sistemul politic intern, a unor partide legate, în mod istoric, de un Parlament bicameral. Mai mult decât atât, bicameralismul constituia chiar și o realitate la data dezbaterilor din Adunarea Constituantă, deoarece prin Decretul-Lege 92/1990 era consacrat un parlament cu o structură bicamerală. Prin urmare, Adunarea Constituantă s-a ghidat după așa-numita “teorie a drepturilor câștigate” (Ștefan Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, Regia Autonomă “Monitorul Oficial”, București, 2000, dar

din perspectiva constituțiilor României, a fost consacrată pentru prima dată în Constituția din 1991, până atunci, când se dorea desemnarea, printr-un singur termen, a celor două Adunări, se utiliza expresia „Reprezentanța națională” (art.32 al Constituției din 1866, respectiv, art. 35 al Constituției din 1923³²¹). În noul sistem bicameral, cele două Camere – Senatul și Adunarea Deputaților³²² – erau situate, din start, în ceea ce privea exercitarea funcției legislative, de pe poziții egale la procedura legislativă. Iar, după cum avea să și observe destul de rapid o serie de analiști interni sau externi, tocmai în această materie de legiferare bicameralismul instituit în 1991 în România nu a fost deloc unul riguros³²³. „În cazul procedurii legislative ordinare, legea era considerată adoptată, dacă era votată în aceeași formă în ambele Camere; dacă se ajungea la un dezacord între Camere, se forma o comisie paritară, de mediere. Dacă această comisie reușea să ajungă la un compromis, textul tranzacționat era supus spre adoptare, mai întâi Camerei Deputaților, apoi Senatului. În situațiile în care membrii comisiei nu ajungeau la un acord, sau atunci când una din Camere nu aproba raportul comisiei de mediere, textele rămase în divergență se supuneau dezbaterii Camerelor în ședință comună. În aceste ședințe comune cele două Camere se pronunțau definitiv, cu majoritate simplă sau absolută, în funcție de caracterul legii (ordinar sau organic). În concluzie, spiritul egalitar a precumpănit în cadrul Adunării Constituante din 1991, care a respins ideea unui «ultim cuvânt» din partea Camerei Deputaților. Argumentele s-au circumscris sferei legitimității: acordarea Camerei Deputaților a «ultimului cuvânt» nu ar fi avut motivare din perspectiva legitimității egale a Camerelor; singura justificare posibilă ar fi fost componența numerică mai ridicată a Camerei Deputaților” (C. C. Curt³²⁴).

Efectiv, potrivit spiritului Capitolului I, **Titlul III**, Parlamentul (art. 58-79), ambele Camere erau alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Potrivit Constituției României din 1991: „Art. 58 – Rolul și structura. (1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. (2) Parlamentul este alcătuit din Camera

și, de același autor, *Constituția României din 1991. Legea de revizuire comentată și adnotată* – Editura All Beck, București, 2003).

³²¹ Pentru detalii, Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Lumina Lex, 2000, pp. 90-91.

³²² Vezi dezbaterile cu privire la denumirea celei de-a doua Camere, cu predilecție intervenția lui Dan Căpățînă: „La Teza 2 și în continuare, aș susține Adunarea Deputaților să revină la denumirea Camera Deputaților, și pentru a ne lega de tradiția noastră parlamentară, dar și pentru a evita unele conotații posibile legate de „Adunarea” (adunați și încă și mai urât)” (Documentul nr. 8, în *Constituția României. 1991. Documente...*).

³²³ Și, tocmai pe această idee, s-a încadrat și revizuirea ulterioară a Constituției din 1991, intervenită în 2003.

³²⁴ C.C. Curt, art. cit., p. 30.

Deputaților și Senat”, respectiv, art. 59 „(3) Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării”.

Vii dezbateri a stârnit și enumerarea categoriilor de legi ce pot fi adoptate de către cele două camere ale Parlamentului³²⁵. În textul final, art. 72–Categorii de legi, subliniază: „1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare. (2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției. (3) Prin lege organică se reglementează: a) sistemul electoral; b) organizarea și funcționarea partidelor politice; c) organizarea și desfășurarea referendumului; d) organizarea Guvernului și a Consiliului Suprem de Apărare a Țării; e) regimul stării de asediu și al celei de urgență; f) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora; g) acordarea amnistiei sau a grațierii colective; h) organizarea și funcționarea Consiliului Suprem al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi; i) statutul funcționarilor publici; j) contenciosul administrativ; k) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii; l) regimul general privind raporturile de muncă sindicale și protecția socială; m) organizarea generală a învățământului; n) regimul general al cultelor; o) organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală; p) modul de stabilire a zonei economice exclusive; r) celelalte domenii pentru care, în Constituție, se prevede adoptarea de legi organice”.³²⁶

Constituția anului 1991 a confirmat numeroase dispoziții ce pot fi considerate de-a dreptul repere pentru democrația românească. În acest sens, putem aminti: exercitarea suveranității de către națiune; asigurarea participării poporului la rezolvarea treburilor publice, printr-un sufragiu universal, eventual, prin referendum, precum și prin intermediul unui organ legiuitor autentic reprezentativ; partajarea prerogativelor autorităților publice, dar și colaborarea

³²⁵Dezbateri mai ales în cadrul ședinței din 27 martie 1991; de pildă, intervenția lui Ion Deleanu, expert din cadrul Comisiei Constituționale: „S-a ridicat o altă chestiune și anume aceea a domeniului legislativ. Într-o interpretare, mărturisită Adunării Constituante, s-a socotit că nu este necesar să se însiruie materiile care sînt supuse operei legislative a Parlamentului. Atunci cînd am preconizat indicarea cîtorva din raporturile sociale care în mod necesar trebuie să aparțină legiferării, am vrut ca astfel să determinăm nu în mod exhaustiv atribuțiile legislative ale Parlamentului, ceea ce nici n-ar fi fost posibil, ci să determinăm domeniul exclusiv de legiferare. Este deci un text de interdicție, care spune altfel că în aceste materii, expres arătate în Constituție, niciodată și în nici o formă un alt organ al statului cu atribuții normative nu poate să intervină. Este un domeniu de la început prezervat în favoarea Parlamentului, ca organ legiuitor. În aceste condiții, nu mai este superfluă dispoziția care urmează și anume, că Parlamentul poate să legifereze în orice alte materii. Parlamentul, ca organ legiuitor, este omnipotent, dar în celelalte materii pot să intervină, sub titlu de excepție, și alte organe ale statului cu activitate normativă, bunăoară Guvernul, pe calea delegării legislative” (Documentul nr. 9, în *Constituția României. 1991. Documente...*).

³²⁶După cum se arată în literatura de specialitate, era creionat, astfel, așa-numitul bicameralism egalitar. Sistemul constituie o experiență inedită pentru practica parlamentară românească; a fost preluat din experiența constituțională italiană și belgiană (apud Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, *Drept parlamentar*, Editura Gramar, București, 1994).

și controlul reciproc între ele; descentralizarea administrativă; pluralismul social, inclusiv cel ideologic, organic sau instituțional, politic, sindical și al altor corpuri reprezentative; aplicarea principiului majorității în activitatea deliberantă a organelor colegiale; consacrarea și garantarea constituțională a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.

Tot în această idee a instaurării instituțiilor și structurilor democratice, articolul 8 a prevăzut, de pildă: „Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale. Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii, contribuind la definirea și exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației”. Mai departe, ideea este dezvoltată și mai mult, în conformitate cu substanța articolului 37: „Dreptul de asociere”: „(1) Cetățenii se pot asocia liberi în partide politice, în sindicate și în alte forme de asociere. (2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale. (3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, poliștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică. (4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise”.

În problema minorităților, Constituția a definit, în textul final, România ca un stat unitar*, articolul 13 stipulând limba română ca limbă oficială, în timp ce articolul 6 privind „Dreptul la identitate” (secțiunea 1) „recunoaște și garantează drepturile de a-și păstra, dezvolta și exprima identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă persoanelor care aparțin minorităților naționale”. Secțiunea 2 introduce și comparația cu drepturile românilor majoritari: „Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”.

Dar, prevederile din textul propus de Comisia constituțională, după cum era și firesc, au stârnit reacții dintre cele mai diverse. Astfel, o poziție aparte au prezentat vorbitorii, cu predilecție ai U.D.M.R.-ului. De pildă, numai în ceea ce privește atributul de „național” prin care este descris statul român a generat nemulțumire pentru Domokos Géza, în prima ședință a Adunării Constituante,

* Deputații U.D.M.R. nu s-au opus acesteia, dar au făcut-o vehement cu privire la introducerea sintagmei de „stat național”, vezi și reacția susținătorilor acestora la referendum, de ex, în județul Harghita, a cărei pondere importantă a populației maghiare este cunoscută, au votat pozitiv doar 14%. A se consulta pentru alte analize și asupra acestor decizii Michael Shafir, „Romania's New Institutions: The Draft Constitutions”, în *Report on Eastern Europe*, vol. 2, nr. 37, din 20 septembrie 1991, dar și articolul aceluiași autor – „Romania: Constitution Approved in Referendum”, în *RFE-RL Research Report*, vol. 1, nr. 2, din 10 ianuarie 1992. Dar, mai ales, secțiunile dedicate problematicei minorităților în dezbaterile Adunării Constituante.

din 13 februarie 1991: „Considerăm că definirea statului român drept «stat național» nu corespunde realităților țării. Doar în Parlament sînt prezente 13 minorități naționale și etnice care reprezintă o parte substanțială, după unele aprecieri în jur de 5 milioane de cetățeni ai României.

Definirea ca «național» statului român ar putea – repet și accentuez — ar putea însemna nerecunoașterea existenței minorităților naționale. În teze această realitate se recunoaște tot ca principiu fundamental, la punctul 6. Vă ofer spre reflecție o întrebare: oare nu este o contradicție a afirma pe de o parte că statul român este național, iar pe de altă parte că statul recunoaște și garantează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității tuturor minorităților naționale?

Vreau să accentuez cu toată claritatea că solicitînd eliminarea cuvîntului «național» nu solicităm statuarea unui stat multinațional cu tot ce ar decurge de aici. Considerăm că elementele esențiale ale statului nostru sînt: suveranitatea, unitatea și indivizibilitatea. Ele acoperă pe deplin noțiunea statului român modern cu deschidere spre noile realități ale Europei de azi, ale lumii contemporane³²⁷.

Dar și din cealaltă tabără s-au făcut auzite critici dure. Ca, de pildă, intervenția lui Leonard Fințescu, din ședința ținută în ziua de 27 februarie 1991: „La teza a 7-a am constatat o chestiune care este surprinzătoare – citez primul alineat referitor la fundamentul statului: «unitatea poporului român, patria comună și indivizibilă a cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie și de apartenență politică, de avere sau origine socială». Citez acum alineatul 2 în formularea amendată propusă de comisie: «El recunoaște și garantează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității tuturor minorităților naționale în toate domeniile vieții economice, politice, culturale, religioase, juridice și sociale. Orice discriminare este pedepsită prin lege». Deci, într-o teză constituțională se extrage pentru un anume grup dintre cele ce formează poporul român un număr de drepturi. Repet: «exprimarea identității tuturor minorităților naționale în toate domeniile vieții economice, politice, culturale, religioase, juridice și sociale» – ceea ce le conferă efectiv caracter de stat în stat. Așa ceva consider că este cu totul ieșit din comun într-o Constituție, mai ales că formularea prezintă un vădit caracter discriminatoriu față de restul populației majoritare, idee inclusă în alineatul 3³²⁸.

O dezbatere aprinsă în Adunarea Constituantă, plecată tot de la realitățile drepturilor minorităților naționale, a fost legată de ideea de partid fundamentat explicit pe etnicitate și religie³²⁹. Încă din prima ședință (13 februarie 1991)

³²⁷ Documentul nr. 1, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³²⁸ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³²⁹ Interesant este faptul că, în textul constituțional bulgar a fost inserată o asemenea prevedere, iar, ca urmare, Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți – organizația fanion a minorității turce – a fost nevoită să solicite și să obțină, apoi, de la Curtea Constituțională un permis de a continua și a concura în alegeri (L. Holmes, op. cit, p. 315, n. 2 și alte exemple).

Gheorghe Dumitrașcu, de pildă, marșează pe această idee: „Permiteți-mi, în încheiere, să am încredere deplină că în acest înalt corp constituțional se va vota după știință, după conștiință, acest titlu I; că de pildă va vota și articolul 18, că «în România limba oficială este limba română», ceea ce este axiomatic, că se va vota și articolul 10, alineatul 3: «Singurul criteriu care stă la baza constituirii și recunoașterii partidelor politice este cel politic». Niște «partide naționale» permiteți-mi să spun că sînt un nonsens, un partid național este o modalitate de a ataca democrația, este o modalitate de a ataca individul, est un atac la drepturile omului și cetățeanului de avea păreri și de a avea obiectivări politice. Obligat fiind a rămîne în cadrul strict național omul acela fără îndoială că este lipsit tocmai de drepturile democratice pe care noi le dăm”³³⁰. Și nu se oprește aici, în încercarea de a-și convinge colegii din Adunarea Constituantă – alocuțiunea din ședința din 13 martie 1991 este, de astă dată, mult mai amplă, aducând argumente atât din domeniul politologiei și sociologiei clasice (citarea, de exemplu, a definiției oferite de Dimitrie Gusti), dar și de... „simț practic”: „A concepe partea complet autonomizată înseamnă a instaura, într-un anume fel, un apartheid; o dezvoltare paralelă, în afară de națiunea dominantă numerică, înseamnă trecerea la o segregatie, în ultimă instanță. Și atunci, două întrebări; ori aceștia care vor să creeze partide naționale pe bază etnică nu cred în democrație și nu vor să o facă, de vreme ce se autonomizează, ori cer ruperea sau urmăresc ruperea din întreg. Pentru că, a accede la putere pe această cale, într-o țară în care imensa majoritate a poporului o constituie românii, este o naivitate. Cel puțin naivitate! Și nu cred că vreo minoritate națională este atât de naivă să creadă acest lucru. Și dacă nu accesul spre putere îl urmărește, atunci ce? (...)”

Pun întrebarea următoare: societatea românească este o societate într-o dinamică al cărei ritm se accelerează continuu. Ritmul la care mă refer este, înainte de toate, de o nouă structură socială, în care raportul dintre clase va fi departe de a fi armonios. Mă întreb: orice minoritate națională de aici care ar vrea — observați că nu am spus «care vrea»... am apreciat în mod deosebit cuvîntarea domnului deputat sîrb, îl felicit și îl invidiez pentru formidabila regală de argumente — și acum revin: ce se întîmplă cu acel partid al unei minorități naționale, în care se găsesc oameni din toate categoriile sociale, între ei nu poate exista, la urma urmei, o armonie excesivă numai pentru că s-au născut, numai pentru că au aceeași origine etnică? Cine va apăra interesele patronilor și cine va apăra interesele muncitorilor? Cine va apăra interesele oamenilor muncii, care nu vor avea pămînt și ale acelor care au 100 de hectare? Există o problemă fundamentală: pot fi ele apărute în cadrul aceluiași partid?”³³¹.

³³⁰ Documentul nr. 1, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³³¹ Documentul nr. 5, în *Constituția României. 1991. Documente...*

S-a ajuns chiar și la citarea fie a documentelor europene cu privire la drepturile minorităților (intervenția lui Gábor Hájdu, din ședința din 13 februarie 1991³³²), fie a altor texte constituționale, considerate emblematice în acest caz – intervenția lui Ioan Leș (ședința din 27 februarie 1991³³³), fie a unor experiențe istorice reprezentative (intervenția lui Luchin Milenco, ședința din 13 martie 1991³³⁴).

Noua Constituție a introdus mult discutatul, în celelalte state est-central europene, principiu al republicii semi-prezidențiale (prerogative prezidențiale cuprinse într-un amplu capitol, art. 80-100). Dezbaterile, în cadrul sesiunilor Adunării Constituante, au fost aprinse pe această temă. Multe voci s-au ridicat în sprijinirea acestui tip de republică (intervenția lui Nicolae Iuruc, ședința din 16 aprilie 1991³³⁵), în special, venind din partea majorității. Dar s-au evidențiat și susțineri ale modelului republicii parlamentare (Caius Iacob, ședința din 16 aprilie 1991³³⁶ sau Gábor Kozsokar, ședința din 27 februarie 1991³³⁷).

În varianta finală a textului constituțional, art. 80, „Rolul Președintelui”, cuprinde definirea instituției devenite emblematice în stat: „(1) Președintele României reprezintă statul Român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării. (2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate”. Modalitățile de alegere ale președintelui sunt cuprinse în art. 81: „(1) Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat”. Importantă rămâne și prevederea alineatului 4: „Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive”. Vii dezbateri a stârnit prevederea cuprinsă în art. 84 – „Incompatibilități și imunități”, cu predilecție alineatul 1, conform căruia: „În timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid și nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată”. Iar, conform alineatului 3, au fost stabilite și modalitățile de punere sub acuzare a celui mai important om al statului român, mai ales că tragicele experiențe anterioare erau încă destul de proaspete în memoria colectivă: „Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, cu votul a cel puțin două

³³² Documentul nr. 1, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³³³ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³³⁴ Documentul nr. 5, în *Constituția României. 1991. Documente...*

³³⁵ „O formă mixtă de înfăptuire a principiului separației puterilor o constituie republica semi-prezidențială, în care organizarea exercitării prerogativelor statului are unele caracteristici aparte. Specific acestei forme de guvernământ este că are trăsături care se regăsesc parțial atât în republicile prezidențiale, cât și în cele parlamentare, preponderente fiind cele dintâi”. (Documentul n. 10, în *Constituția României. 1991. Documente...*).

³³⁶ Idem.

³³⁷ Documentul nr. 2, în *Constituția României. 1991. Documente...*

treimi din numărul deputaților și senatorilor. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânării definitive a hotărârii de condamnare”.

Conform spiritului Constituției din 1991, instituția prezidențială a primit o oarecare independență față de Parlament, demisia sa fiind supusă aprobării prin referendum : „Art. 95 - Suspendarea din funcție”: „(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută. (2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui. (3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui”.

Posibilitatea deținerii unei puteri destul de sporite de către instituția prezidențială română a stârnit, după cum era și firesc, chiar și în logica și experiența de-acum est-central europeană, ample comentarii.

Caracterul sistemului politic lansat de Constituția din 1991 a devenit, de atunci, unul dintre subiectele foarte discutate și disputate în literatura de specialitate, atât românească, cât și occidentală. Prezentarea unora dintre definiții, cu argumentele principale, poate să aducă cititorului documentelor Adunării Constituante românești, o lumină nouă, clarificând chiar unele nelămuriri ce pot apărea odată cu lectura unora dintre dezbateri.

Astfel, unul dintre analiștii autohtoni³³⁸, Daniel Barbu, a mers până într-acolo încât a definit acea realitate constituțională – „monarhie republicană”. „În spiritul Constituției din 1991, România se prezintă ca o *monarhie republicană*. Președintele este investit cu toate atribuțiile de reprezentare națională specifice regalității, bucurându-se, ca și aceasta, de privilegiul iresponsabilității politice. Președintele României întrupează statul, fiind însă scutit de riscul de a-l administra, deține plenitudinea puterii, dar este ferit de pericolul de a o pune în exercițiu cu propriile sale mâini. Într-un asemenea regim instituțional stă în puterea exclusivă a titularului funcției prezidențiale de a decide dacă, în exercitarea mandatului, va urma o practică precumpănitor monarhică sau, mai curând, una republicană”³³⁹.

³³⁸ Pentru priviri comparative externe, cât și interne, Tony Verheijen, “Romania,” în Elgie, *Semi-Presidentialism in Europe*, p. 193-215 sau Renate Weber, “Constitutionalism as a Vehicle for Democratic Consolidation in Romania,” in Zielonka, editor, *Democratic Consolidation in Eastern Europe*, p. 212-242.

³³⁹ Daniel Barbu, Iulia Voina Motoc, „Ne diritto, ne potere. Ovvero quando il semipresidenzialismo passa a l’Est”, în Adriano Giovannelli, *Il semipresidenzialismo: dall’arcipelago europeo al dibattito italiano*, ed., Torino, 1998, p. 259.

Un alt politolog român, Bogdan Dima³⁴⁰, a încercat să surprindă caracterul ambivalent al postului de președinte, plecând de la raportul dintre Constituția scrisă și viața politică reală, dominată de principiul separării puterilor în stat. Astfel, litera Constituției consfințește un regim politic semi-prezidențial atenuat, ceea ce însemna un președinte cu puteri diminuate. În realitate, sau preluând o formulă lansată de un cunoscut politolog occidental, Giovanni Sartori: „În practică, sistemul de guvernare nu a fost unul semi-prezidențial atenuat, ci unul semi-prezidențial accentuat, în care Președintele a avut un rol foarte important, uneori crucial”³⁴¹.

Plecând de la modelul arhicunoscut lansat de Lijphart, pentru politologul Alexandru Radu regimul politic românesc promovat de Constituția din 1991 pare mai degrabă unul parlamentar cu tendință prezidențială. În urma selectării principalelor atribuții care i-au revenit Parlamentului și Președinției, Radu concluzionează: „în conformitate atât cu litera cât și cu spiritul Constituției, prezidențialismul sistemului este limitat și nu justifică încadrarea României în categoria țărilor tip semi-prezidențial, înțelegând prin aceasta echilibrul dintre puterile Președintelui și Parlamentului”³⁴².

Dacă la Radu definiția sistemului marșă pe ideea unui „parlamentarism prezidențial”, la un alt specialist, tot român, Raluca Mariana Negulescu, se identifică un „semi-prezidențialism parlamentarizat”³⁴³. Și „competiția semantică” nu se termină deloc aici.

Iar, ca opinie externă, același politolog citat anterior, G. Sartori, considera că, în România se poate vorbi de un regim parlamentar modificat. „Am precizat deja că alegerea directă a șefului statului nu este suficientă, prin ea însăși, pentru a defini un sistem politic. Dar constituția dumneavoastră își propune să creeze – așa mi se pare – un președinte «suficient de puternic» (dar «nu foarte puternic»), și această intenție a fost obținută în mod autentic până acum. Chiar și așa, opinia mea este că sistemul politic românesc este un sistem parlamentar caracterizat de un șef al statului puternic (dar nu suficient de puternic pentru a modifica natura parlamentară a sistemului³⁴⁴), a cărui forță provine din legitimitatea populară și, bineînțeles, dintr-o serie de dispoziții constituționale de susținere”³⁴⁵.

³⁴⁰ Bogdan Dima, „Președintele României: instituția cheie a sistemului constituțional românesc”, în *Sfera Politicii*, nr. 1, 2010, p. 36, „Semiprezidențialismul românesc postdecembrist”, în *Sfera Politicii*, nr. 139, 2009, p. 23.

³⁴¹ Giovanni Sartori, *Ingineria constituțională comparată*, Iași, Institutul European, 2008, p. 315-316.

³⁴² Apud Cristian Preda, *Introducere în știința politică*, Iași, Polirom, 2010, p. 53.

³⁴³ Raluca Mariana Negulescu, „Reflecții – Semiprezidențialismul în România”, în *Sfera Politicii*, nr. 139, 2009, p. 33.

³⁴⁴ În secțiunile ulterioare, Sartori va trece în revistă și aceste posibile „slăbiciuni” – cea mai importantă hibă ar fi reprezentată, astfel, de absența puterii executive bicefale. Întrucât cele mai multe dintre atribuțiile executive ale președintelui sunt dependente de o altă autoritate, premierul sau parlamentul, în nicio situație acesta nu ar putea să fie un „președinte puternic”.

³⁴⁵ G. Sartori, op. cit., p. 316.

Închidem această destul de lungă paranteză, preluând o exprimare lansată de Alexandru Florian, ce subliniază tocmai noutatea, complexitatea, dar și viciile instituției prezidențiale autohtone, generate de textul constituțional din 1991, „președinția în România reprezintă o instituție hibrid, un amestec nerodat de atribuții între instituția similară din guvernarea parlamentară și, respectiv, aceea din guvernarea semiprezidențială”³⁴⁶.

Principiul separației puterilor în stat presupune existența unui echilibru și control reciproc între puterile statului. Instituirea unor modalități de acțiune și control ale Legislativului asupra Executivului nu presupune subordonarea puterii executive celei legislative, ci, dimpotrivă, reprezintă tocmai echilibrul și controlul reciproc al puterilor. Echilibrarea raporturilor de putere dintre Legislativ și Executiv se realizează, din perspectiva Legislativului, prin intermediul câtorva modalități de acțiune și control prevăzute atât în Constituția României, cât și în Regulamentele Camerelor Parlamentului. Astfel, asemenea prevederi importante pentru funcționarea noului stat român democratic sunt cuprinse în Capitolul III al **Titlului III**, Guvernul (art. 101-109), dar și în cel următor, cel care vizează legătura instituției parlamentului cu această structură guvernamentală (Capitolul IV, Raporturile Parlamentului cu Guvernul, art. 110-114).

Vii dezbateri a stârnit în Adunarea Constituantă procedura în sine de investitură a prim-ministrului. În textul final al Constituției, art. 102 prevede următoarea secvență de investitură–președinte–partid (majoritar) –premier–Parlament: „1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament. (2) Candidatul pentru funcția de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului. (3) Programul și lista Guvernului se dezbate în Camera Deputaților și în Senat, în ședință comună. Parlamentul acordă³⁴⁷ încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor”. După cum apreciau aceste prevederi și unii dintre cei mai cunoscuți specialiști români în drept constituțional, Ion Muraru și Mihai Constantinescu³⁴⁸, puterea legiuitoare, prin intermediul modalităților de acțiune și control menționate, nu exercită un control nelimitat. Controlul parlamentar se exercită în cadrele prescrise de statul

³⁴⁶ Alexandru Florian, „Miza alegerilor prezidențiale”, în *Sfera politicii*, nr. 151, an 2010.

³⁴⁷ Conform adnotărilor făcute de principalul inițiator al textului constituțional român din 1991, Antonie Iorgovan, Comisia de redactare a Proiectului de Constituție a ajuns la concluzia înlocuirii verbului „a aproba” cu verbul „a acorda încredere” numai după discuțiile purtate cu experții elvețieni, în luna iunie 1991, în frunte cu prof. Jean François Aybert (Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. 4, Editura C.H. Beck, 2005, p. 130, nota 67). Dincolo de diferențele strict semantice, cele mai importante ar fi fost consecințele politice ale utilizării celor doi termeni. Astfel, dacă Parlamentul ar fi „aprobat” programul de guvernare, în loc de „a-i fi acordat încredere”, atunci i-ar fi imposibilă demiterea Guvernului, prin intermediul unei moțiuni de cenzură!

³⁴⁸ I. Muraru, M. Constantinescu, *Drept parlamentar*, București, Editura Actami, 1999, p. 148.

de drept, deci cu respectarea principiului separației autorităților publice în exercitarea statală a puterii. Însă, trebuie subliniat și aspectul, important, că președintele României nu are o independență totală în desemnarea candidatului la funcția de prim-ministru, ci el are obligația de a consulta partidul care deține majoritatea absolută a locurilor în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, de a consulta toate partidele reprezentate în Parlament, indiferent de numărul lor. Dacă Președintele ar omite consultarea unui partid parlamentar – indiferent de mărimea lui – el s-ar face vinovat de încălcarea Constituției, cu posibilitatea declanșării procedurii de demitere a sa din funcție.

Din categoria prevederilor definitorii, **Titlul VI, Revizuirea Constituției** subliniază, în art. 148 – Limitele revizuirii: „1) Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii. (2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. (3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război”. La rândul său, **Titlul VII, Dispoziții finale și definitorii** stabilește momentul intrării în vigoare a respectivului corpus constituțional și, respectiv, abrogarea vechii constituții comuniste (art. 149): „la data aprobării ei prin referendum. La aceeași dată, Constituția din 21 august 1965 este și rămâne în întregime abrogată”.

De asemenea, din aceeași categorie a aspectelor care au stârnit ample dezbateri în cadrul Adunării Constituante a fost și o nouă instituție – Avocatul Poporului. După cum a susținut propunerea Comisiei constituționale, Mihai Constantinescu: „Avocatul poporului reprezintă o instituție nouă, necunoscută în trecutul dreptului constituțional românesc. Ea a fost inspirată din instituția similară din Suedia — *ombudsman* — înființat încă din începutul secolului precedent, din anul 1909”. Una dintre disputele legate de acest aspect a apărut chiar privitor la denumirea efectivă a noii instituții. În opinia lui Vasile Gionea, de pildă, „tribun al poporului” ar fi sunat mai corect, mai legat de tradiția românească: „Într-adevăr, această instituție este nouă, necunoscută la noi în vechile constituții, dar binecunoscută în toate constituțiile europene și, pentru prima dată a fost consacrată în Suedia, unde se pare că a ajuns la mare perfecțiune. Mie, după ce am discutat îndelung termenul pe care trebuie să-l dăm acestui ombudsman vă mărturisesc că în ceea ce mă privește mi s-ar părea mai potrivit termenul de «tribun al poporului», pentru considerentul că la vechii noștri strămoși, la romani, a existat această instituție și inițial era *tribun plebis*, așa era numit, o magistratură care trebuia să pună în cumpănă magistraturile care erau numai pentru nobile și care, mai apoi, a fost denumită *bunus populus*, în loc de *tribunus plebis*, pentru că apăra deopotrivă interesele tuturor

cetățenilor. La el ușa trebuia să fie deschisă zi și noapte, pentru ca toți cetățenii nedreptățiți de autorități să poată să plângă și avea, într-adevăr, o mare autoritate morală, era ales dintre oamenii cei mai competenți, mai combativi și, în același timp, și oamenii de o perfectă moralitate. Dar rămîne ca dumneavoastră să decideți asupra terminologiei, mie mi se pare că spunînd «avocatul poporului» lumea își închipuie că este avocat care trebuie să fie plătit pentru serviciile care le prestează, pe cînd în realitate aceasta este o instituție care trebuie să fie plătită de stat și nu de cetățeni”.

Dar, s-au făcut auzite și voci în favoarea unei astfel de instituții. „În trecut, într-adevăr, de «avocat al poporului» noi nu am avut nevoie și se pune întrebarea: de ce am avea nevoie astăzi! Și eu vin cu un prim răspuns și zic așa: în ultimii 40 de ani, dureros și regretabil, s-au adunat atîtea nedreptăți, atîtea ilegalități, atîtea dureri în domeniul justiției, încît noi trebuie să fim fericiți dacă găsim noi instituții cu noi apărători care întind mîna pentru apărarea nu a unora, ci a întregului popor” (Fazakas Miklos).

În varianta finală, Constituția din 1991, la Capitolul IV al **Titlului II** – Avocatul Poporului au fost introduse următoarele principii: „Art. 55 – Numirea și rolul (1) Avocatul Poporului este numit de Senat, pe o durată de 4 ani, pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor. Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică. (2) Avocatul Poporului nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată. Art. 56 – exercitarea atribuțiilor (1): Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturi și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege. (2) Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale”.

În ciuda unor critici,³⁴⁹ Constituția din 1991 a reprezentat cel mai important document post-revoluționar românesc, actul fondator al noului stat, cartea sa de vizită democratică și europeană.

³⁴⁹ Cele mai cunoscute fiind formulate de Eleodor Focșeneanu: „Ruptura totală cu tradiția constituționalistă democratică românească și lipsa unei concepții unitare (...) În general, încă de la prima vedere, Constituția se observă că are un caracter eclectic și abstract, iar textele împrumutate nu sunt aprofundate” – op. cit., p. 156. Marea majoritate a specialiștilor a insistat, însă, pe caracterele novatoare și pozitive ale acestui act constituțional românesc. De pildă, Elena-Simina Tănăsescu a insistat asupra a două elemente: “Curățarea” legislației pre-constituționale de prevederi mai mult sau mai puțin problematice, ca pas necesar în stabilirea celui climat de constituționalism; posibilitatea de a grăbi adoptarea unor legi considerate vitale în procesul de democratizare (Elena-Simina Tănăsescu, „The Post-1989 Constitutional Course of South-Eastern Europe. National Report on Romania”, http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/report_main.htm).

ANEXE

Constituțiunea din 1866

CAROL I

Din grația lui Dumnezeu și prin voința națională Domn al Românilor;

La toți de față și viitori sănătate:

Adunarea generală a României a adoptat în unanimitate

și Noi sancționăm ce urmează:

CONSTITUȚIUNE

TITLUL I

Despre teritoriul român

Art. 1.

Principatele-Unite-Române constituie un singur Stat indivizibil, sub denumire de România.

Art. 2.

Teritoriul României este nealienabil. Limitele Statutului nu pot fi schimbate sau rectificate, de cât în virtutea unei legi.

Art. 3.

Teritoriul României nu se pote coloniza cu populațiuni de gintă străină.

Art. 4.

Teritoriul este împărțit în județe, județele în plăși, plășile în comune. Aceste diviziuni și sub diviziuni, nu pot fi schimbate, sau rectificate de cât prin o lege.

TITLUL II

Despre drepturile Românilor

Art. 5.

Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor.

Art. 6.

Constituțiunea de față și cele-alte legi relative la drepturile politice, determin, cari sunt, osebit, de calitatea de Român, condițiunile necesării pentru ecercitarea acestor drepturi.

Art. 7.

Însușirea de Român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile. Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea.

Art. 8.

Împăământenirea se dă de puterea legislativă. Numai împăământenirea aseamănă pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice.

Art. 9.

Românul din ori-ce Stat, fără privire către locul nașterii sale, dovedind lepădarea sa de protecțiunea străină, poate dobândi de îndată exercitarea drepturilor politice prin un vot al Corpurilor Legiuitoare.

Art. 10.

Nu există în Stat nici o deosebire de clasă. Toți Românii sunt egali înaintea legii și datori a contribui fărăosebire la dările și sarcinile publice. Ei singuri sunt admisibili în funcțiunile publice, civile și militare. Legi speciale vor determina condițiunile de admisibilitate și de înaintare în funcțiunile Statului. Străinii, nu pot fi admiși în funcțiuni publice, de cât în cazuri excepționale și anume statornicite de legi.

Art. 11.

Toți străinii aflători pe pământul României, se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere.

Art. 12.

Toate privilegiile, scutirile și monopolurile de clasă, sunt oprite pentru todeauna, în Statul Român. Titlurile de nobleță străină, precum principii, grafi, baroni, și alte asemenea, ca contrarii vechiului așezământ al țării, sunt și rămân neadmise în Statul Român. Decorațiunile străine, se vor purta de Români numai cu autorizarea Domnului.

Art. 13.

Libertatea individuală este garantată. Nimeni nu poate fi urmărit de cât în cazurile prevăzute de legi și după formele prevăzute de ea. Nimeni nu poate fi oprit sau arestat afără de cazul de vină veghiată, de cât în puterea unui mandat judecătoresc motivat și care trebuie să îi fie comunicat la momentul arestării sau cel mult în 24 ore după arestațiune.

Art. 14.

Nimeni nu poate fi sustras în contra voinței sale de la judecătoria ce îi dă legea.

Art. 15.

Domiciliul este neviolabil. Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face de cât în cazurile anume prevăzute de legi și potrivit formelor de ea prescrise.

Art. 16.

Nici o pedeapsă nu poate fi înființată, nici aplicată de cât în puterea unei legi.

Art. 17.

Nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor.

Art. 18.

Pedeapsa morții nu se va putea reînființa, afără de cazurile prevăzute în Codul penal militar în timp de război.

Art. 19.

Proprietatea de ori-ce natură, precum și toate creanțele asupra Statului, sunt sacre și neviolabile. Nimeni nu poate fi expropriat de cât pentru cauza de utilitate publică legalmentate, constatată, și după o dreaptă și prealabilă despăgubire. Prin cauza de utilitate publică urmează a se înțelege numai comunicațiunea și salubritatea publică, precum și lucrările de apărarea țării. Legile existente privitoare la alinierea și lărgirea străzilor de prin comune, precum și la malurile apelor ce curg prin sau pe lângă ele rămân în vigore. Legi speciale vor regula procedura și modul expropriațiunii. Libera și neîmpedicata întrebuițare a râurilor navigabile și flotabile, a șoselelor și altor căi de comunicare este de domeniul public.

Art. 20.

Proprietatea dată țăranilor prin legea rurală și despăgubirea garantată proprietarilor prin acea lege nu vor putea fi nici odată atinse.

Art. 21.

Libertatea conștiinței este absolută. Libertatea tuturor cultelor este garantată întru cât însăși celebrațiunea lor nu aduce o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri. Religiunea ortodoxă a răsăritului este religiunea dominantă a Statului român. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de ori-ce chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu biserica ecumenică a răsăritului în privința dogmelor. Afacerile spirituale, canonice și disciplinare ale bisericii ortodoxe Române, se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală, conform unei legi speciale. Mitropoliții și episcopii eparhioți ai bisericii ortodoxe române sunt aleși după modul ce se determină prin o lege specială.

Art. 22.

Actele Statului civil sunt de atribuțiunea autorității civile. Întocmirea acestor acte va trebui să proceadă în tot-deauna benedictiunea religioasă care pentru căzătorii va fi obligatorie, afără de cazurile ce se vor prevedea prin anume lege.

Art. 23.

Învățământul este liber. Libertatea învățământului este garantată întru cât exercițiul ei nu ar atinge bunele moravuri sau ordinea publică. Represiunea delictelor este regulată numai prin lege. Se vor înființa treptat, școli primare în toate comunele României. Învățătura în școlile Statului se dă fără plată. Învățătura primară va fi obligatorie pentru tinerii Români, pretutindeni unde se vor afla înstitute școli primare. O lege specială va regula tot ce privește învățământul public.

Art. 24.

Constituțiunea garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin Codicele penal, care în această privință se va revizui și completa, fără însă a se putea restrânge dreptul de sine, sau a se înființa o lege excepțională. Delictele de presă sunt judecate de juriu. Nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru aparițiunea, vinderea sau distribuțiunea oricărei publicațiuni nu se va putea reînființa. Pentru publicațiuni de jurnale nu este nevoie de autorizațiunea prealabilă a autorității. Nici o cauțiune nu se va cere de la ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi. Presa nu va fi supusă nici o dată sub regimul avertismentului. Nici un jurnal sau publicațiune nu va putea fi suspendată sau suprimată. Autorul este răspunzător pentru scrierile sale, iar în lipsa autorului sunt răspunzători sau girantul sau editorul. Orice jurnal trebuie să aibă un girant responsabil care să se bucure de drepturile civile și politice.

Art. 25.

Secretul scrisorilor și al depeșelor telegrafice este neviolabil. O lege va determina responsabilitatea agenților guvernului pentru violarea secretului scrisorilor și depeșelor încredințate poștei și telegrafului.

Art. 26.

Românii au dreptul de a se aduna pașnici și fără arme, conformându-se legilor care regulează exercitarea acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni întru acesta nu este trebuință de autorizatiune prealabilă. Aceasta dispozițiune nu se va aplica și întrunirilor în loc deschis, care sunt cu totul supuse legilor polițienești.

Art. 27.

Românii au dreptul să se asocieze, conformându-se legilor care regulează exercițiul acestui drept.

Art. 28.

Fiecare are dreptul de a se adresa la autoritățile publice prin petițiuni subscrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiționa de cât în

numele subscrișilor. Numai autoritățile constituite au dreptul de a adresa petițiuni în nume colectiv.

Art. 29.

Nici o autorizațiune prealabilă nu este necesară pentru a se exercita urmăriri contra funcționarilor publici pentru faptele administrațiunii lor de părțile vătămate, rămânând încă neatinse regulile speciale statornicite în privința miniștrilor. Cazurile și modul urmării se vor regula prin anume lege. Dispozițiuni speciale în condicele penal vor determina penalitățile prepuiților.

Art. 30.

Nici un Român fără autorizațiunea guvernului nu poate intra în serviciul unui Stat fără ca însuși prin acesta să-și piardă naționalitatea. Extrădarea refugiaților politici este oprită.

TITLUL III

Despre puterile Statului

Art. 31.

Toate puterile Statului emană de la națiune care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile aflate în Constituțiunea de față.

Art. 32.

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Domn și reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea deputaților. Orice lege cere învoirea a tuturor celor trei ramuri ale puterii legiuitoare. Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii Domnului de cât după ce va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor Adunări.

Art. 33.

Inițiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative. Totuși orice lege relativă la veniturile și cheltuielile Statului sau la contingentul armatei, trebuie să fie votată mai întâi de Adunarea deputaților.

Art. 34.

Interpretațiunea legilor cu drept de autoritate, se face numai de puterea legiuitoare.

Art. 35.

Puterea executivă este încredințată Domnului, care o exercită în modul regulat prin Constituțiune.

Art. 36.

Puterea judecătorească se exercită de Curți și Tribunale. Hotărârile și sentințele lor se pronunță în virtutea legii și se execută în numele Domnului.

Art. 37.

Interesele exclusive județene sau comunale se regulează de către consiliile județene sau comunale după principiile aflate în Constituțiune și prin legi speciale.

CAPITOLUL I

Despre reprezentarea națională

Art. 38.

Membrii amândurora Adunărilor reprezintă națiunea, iar nu numai județul sau localitatea care i-a numit.

Art. 39.

Ședințele Adunărilor sunt publice. Cu toate acestea, fiecare Adunare se formează în comitet secret, după cererea președintelui sau a zece membri. Ea decide în urmă cu majoritate absolută dacă ședința trebuie redeschisă în public asupra aceluiași obiect.

Art. 40.

Fiecare din Adunări verifică titlurile membrilor săi și judecă contestațiunile ce se ridică în această privință.

Art. 41.

Nimeni nu poate fi totodată membru al uneia și al celeilalte Adunări.

Art. 42.

Membrii uneia sau celeilalte Adunări numiți de Guvern într-o funcțiune salariată, pe care o primesc, încetează de a fi deputați și nu își reiau exercițiul mandatului lor de cât în virtutea unei noi alegeri. Aceste dispozițiuni nu se aplică miniștrilor. Legea electorală determină incompatibilitățile.

Art. 43.

La fiecare sesiune, Adunarea deputaților își numește președintele, vice-președinții și compune biroul său.

Art. 44.

Senatul alege din sânul său pe Președintele și pe cei doi Vice-Președinți ai săi, cum și pe ceilalți Membrii ai Biroului său.

Art. 45.

Orice rezoluțiune este luată cu majoritatea absolută a sufragelor, afără de cea ce se va statornici prin regulamentele Adunării în privința alegerilor și prezentațiunilor. În caz de împărțeață a voturilor, propozițiunea în deliberațiune este respinsă. Nici una din Adunări nu poate lua o rezoluțiune dacă cu majoritatea Membrilor săi nu se găsesc întruniți.

Art. 46.

Voturile se dau prin sculare și ședere, prin viu grai sau prin scrutin secret. Un proiect de lege nu poate fi adoptat de cât după ce s-a votat articol cu articol.

Art. 47.

Fiecare din Adunări are dreptul de anchetă.

Art. 48.

Adunările au dreptul de a amenda și de a despărți în mai multe părți articolele și amendamentele propuse.

Art. 49.

Fiecare membru al Adunărilor are dreptul a adresa Miniștrilor interpelări.

Art. 50.

Oricine are dreptul a adresa petițiuni Adunărilor prin mijlocirea biuroului sau a unuia din membrii săi. Fiecare din Adunări are dreptul de a trimite Miniștrilor petițiunile ce-i sunt adresate. Miniștrii sunt datori a da explicațiuni asupra cuprinderii lor ori de câte ori Adunările ar cere-o.

Art. 51.

Nici unul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniunile și voturile emise de dânsul în cursul exercițiului mandatului său.

Art. 52.

Nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări, nu poate în timpul sesiunii, să fie nici urmărit, nici arestat în materie de represiune, de cât cu autorizațiunea Adunării din care face parte, afără de cazul de vină vădită. Detențiunea sau urmărirea unui membru al uneia sau celeilalte Adunări este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere.

Art. 53.

Fiecare Adunare determină prin regulamentul său, modul după care ea își exercită atribuțiunile.

Art. 54.

Fiecare din Adunări deliberează și ia rezoluțiunile lor separate, afără de cazurile anume specificate în Constituțiunea de față.

Art. 55.

Fiecare din ambele Adunări are dreptul exclusiv, de a exercita propria sa poliție prin Președintele ei, care singur, după încuviințarea Adunării, poate da ordin gardei de serviciu.

Art. 56.

Nici o putere armată nu se poate pune la uşile sau în jurul uneia sau alteia din Adunări, fără învoirea ei.

SECȚIUNEA I**Despre adunarea deputaților****Art. 57.**

Adunarea deputaților se compune de deputați aleși în modul indicat mai jos:

Art. 58.

Corpul electoral este împărțit în fiecare județ, în patru colegiuri.

Art. 59.

Fac parte din întâiul colegiu acei care au venit funciar de 300 galbeni în sus.

Art. 60.

Fac parte din al doilea colegiu, acei care au un venit funciar de 300 galbeni în jos până la 100 inclusiv.

Art. 61.

Fac parte din al treilea colegiu al orașelor, comercianții și industriașii care plătesc către Stat o dare de 80 lei. Sunt scutiți de cens în acest colegiu, toate profesiunile liberale, ofițerii în retragere, profesorii și pensionarii Statului.

Art. 62.

Aceste trei colegii aleg direct: Cele două dintâi câte un deputat fiecare, iar cel de al treilea, precum urmează: București șase; Iași patru; Craiova, Galați, Ploești, Focșani, Bârlad, Botoșani câte trei; Pitești, Bacău, Brăila, Roman, Turnu-Severin câte doi; iar celelalte câte unul; peste tot cincizeci și opt. Toate orașele unui district formează un singur colegiu cu orașul de reședință.

Art. 63.

Fac parte din colegiul al patrulea toți aceia care plătesc o dare către stat ori cât de mică și care nu intră în nici una din categoriile de mai sus. Acest colegiu alege la al doilea grad un deputat de district.

Art. 64.

Censul nu se poate dovedi decât prin rolul de contribuțiune, chitanțele sau avertismentele din partea împlinitorilor de dări pe anul încetat și pe anul curent.

Art. 65.

Legea electorală hotărâște toate celelalte condițiuni cerute de la alegători, precum și mersul operațiunilor electorale.

Art. 66.

Spre a fi eligibil trebuie:

- a) A fi Român de naștere, sau a fi primit marea împământenire.
- b) A se bucura de drepturile civile și politice.
- c) A avea vârsta de douăzeci și cinci ani împliniți.
- d) A fi domiciliat în România. Legea electorală va determina incapacitățile.

Art. 67.

Membrii Adunării deputaților sunt aleși pentru patru ani.

SECȚIUNEA II

Despre senat

Art. 68.

Membrii senatului se aleg câte doi de fiecare județ: unul de colegiul întâi compus de proprietarii de fonduri rurale din județ care au un venit funciar de trei sute galbeni cel puțin; cel de al doilea colegiu al orașelor reședințe compus din proprietarii de nemișcătoare având un venit funciar de 300 galbeni în jos, conform Art. 70. Venitul se dovedește prin rolurile de contribuțiune.

Art. 69.

Aceste două colegii votează separat și aleg fiecare câte un reprezentant la Senat.

Art. 70.

În orașele unde nu s-ar găsi un număr de 100 alegători pentru a forma cel de-al doilea colegiu, acest număr se va completa cu proprietarii județului, posedând un venit funciar între 300 și 100 galbeni, preferându-se pururea cei mai greu impuși și orășenii asupra proprietarilor de moșii.

Art. 71.

Dacă între cei mai greu impuși ar fi mai mulți cu același venit, și dacă prin numărul lor ei ar covârși pe cel cerut pentru completarea colegiului, eliminarea prisosului se va face prin tragere la sorți.

Art. 72.

Legea electorală determină celelalte condițiuni cerute de la alegători, precum și mersul operațiunilor electorale.

Art. 73.

Universitățile din Iași și București trimit fiecare câte un membru la Senat, ales de profesorii universității respective.

Art. 74.

Spre a putea fi ales la Senat este nevoie:

- 1) A fi Român de naștere sau naturalizat.
- 2) A se bucura de drepturile civile și politice.

- 3) A fi domiciliat în România.
- 4) A avea vârsta de 40 ani.
- 5) A avea un venit de orice natură de 800 galbeni, dovedit în modul prevăzut de Art. 64.

Art. 75.

Sunt dispensați de acest cens:

- a) Președinții sau Vice-președinții ai vreunei Adunări legislative.
- b) Deputații care au făcut parte din trei sesiuni.
- c) Generalii.
- d) Colonelii ce au o vechime de trei ani.
- e) Cei ce au fost Miniștri sau agenți diplomatici ai țării.
- f) Cei ce vor fi ocupat în timp de un an funcțiunile de Președinte de Curte, de Procuror General, de Consilier la Curtea de Casațiune.
- g) Cei cu diplomă de doctorat sau de licențiat de orice specialitate, care în timp de șase ani vor fi exercitat profesiunea lor.

Art. 76.

Vor fi de drept membri ai Senatului:

- 1) Moștenitorul Tronului la vârsta de 18 ani, însă el nu va avea vot deliberativ decât la vârsta de 25 ani.
- 2) Mitropoliții și episcopii eparhioți.

Art. 77.

Membrii Senatului nu primesc nici o donațiune, nici îndemnitare.

Art. 78.

Membrii Senatului se aleg pe 8 ani și se înnoiesc pe jumătate la fiecare patru ani prin tragere la sorți a unui membru de fiecare județ.

Art. 79.

Membrii ieșiți sunt reeligibili.

Art. 80.

La caz de dizoluțiune Senatul se reînnoiește în întregul său.

Art. 81.

Orice întrunire a Senatului afără de timpul sesiunii Adunării deputaților este nulă de fel.

CAPITOLUL II

Despre Domn și Miniștri

SECȚIUNEA I

Despre Domn

Art. 82.

Puterile constituționale ale Domnului sunt ereditare, în linie coborâtoare directă și legitimă a Măriei Sale Principelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu excluziunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor. Coborâtorii Măriei Sele vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a răsăritului.

Art. 83.

În lipsa de coborâtori în linie bărbătească ai Măriei Sele Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații săi sau coborâtorilor acestora, după regulile statornicite în articolul precedent. Dacă nici unul dintre frații sau coborâtorii lor nu s-ar mai găsi în viață, sau ar declara mai dinainte, că nu primesc Tronul, atunci Domnitorul va putea numi succesorul său dintr-o dinastie suverană din Europa cu primirea reprezentățiunii naționale, dată în forma prescrisă de Art. 84. Dacă nici una, nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

Art. 84.

La caz de vacanță a Tronului ambele Adunări se întrunesc de îndată într-o singură Adunare, chiar fără convocațiune, și cel mai târziu până în opt zile de la întrunirea lor, aleg un Domn dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală. Prezența a trei pătrimi din membrii care compun fiecare din ambele Adunări, și majoritatea de două treimi a membrilor prezenți sunt necesare pentru a se putea procedea la această alegere. La caz când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus prescris, atunci în a noua zi la amiază, Adunările întrunite vor păși la alegere oricare ar fi numărul membrilor prezenți și cu majoritate absolută a voturilor. Dacă Adunările s-ar afla dizolvate în momentul vacanței Tronului, se va urma după modul prescris la Art. următor. În timpul vacanței Tronului, Adunările întrunite vor numi o Locotenență Domnească compusă din trei persoane care va exercita puterile Domnești până la suirea Domnului pe Tron. În toate cazurile mai sus arătate, votul va fi secret.

Art. 85.

La moartea Domnului, Adunările se întrunesc chiar fără convocațiune, cel târziu 10 zile după declararea morții. Dacă din întâmplare ele au fost dizolvate mai înainte, și convocațiunea lor a fost hotărâtă în actul de dizolvare pentru o epocă în urma celor 10 zile, atunci Adunările cele vechi se adună până la întrunirea acelor care au a le înlocui.

Art. 86.

De la data morții Domnului și până la depunerea jurământului a succesorului său la Tron, puterile constituționale ale Domnului sunt exercitate în numele poporului Român de miniștri întruniți în consiliu și sub a lor responsabilitate.

Art. 87.

Domnul este major la vârsta la 18 ani împliniți. La suirea Sa pe Tron, el va depune mai întâi în sânul Adunărilor întrunite următorul jurământ: "Jur de a pazi Constituțiunea și legile poporului Român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului".

Art. 88.

Domnul în viață fiind, poate numi o Regență compusă din trei persoane, care după moartea Domnului să exercite puterile Domnești în timpul minoratului succesorului Tronului. Această numire se va face cu primirea reprezentățiunii naționale, dată în forma prescrisă la Art. 84 din Constituțiunea de față. Regența va executa totdeodată și tutela succesorului Tronului, în timpul minoratului acestuia. Dacă la moartea Domnului, Regența nu s-ar găsi numită și succesorul Tronului ar fi minor, ambele Adunări întrunite vor numi o Regență, procedând după formele prescrise la Art. 48 din Constituțiunea de față. Membrii regenței nu intră în funcțiune decât după ce vor fi depus solemn, înaintea ambelor Adunări întrunite jurământul prescris prin Art. 87 din Constituțiunea de față.

Art. 89.

Dacă Domnul se află în imposibilitate de a domni, Miniștrii, după ce au constatat legalmente această imposibilitate, convoc îndată Adunările. Acestea aleg Regența care va forma și tutela.

Art. 90.

Nici o modifi cațiune nu se poate face Constituțiunii în timpul Regenței.

Art. 91.

Domnul nu va putea fi totdeodată și seful unui alt Stat fără consimțământul Adunărilor. Nici una din Adunări nu poate delibera asupra acestui obiect, dacă nu vor fi prezenți cel puțin două treimi din membrii care le compun și hotărârea nu se poate lua decât cu două treimi din voturile Membrilor de față.

Art. 92.

Persoana Domnului este neviolabilă. Miniștrii lui sunt răspunzători. Nici un act al Domnului nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un Ministru care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act.

Art. 93.

Domnul numește și revocă pe Miniștrii săi. El sancționează și promulgă legile. El poate refuza sancțiunea sa. El are dreptul de amnistie în materie politică. Are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale; afară de cea ce se statornicește în privirea Miniștrilor. El nu poate suspenda cursul urmăririi sau al judecatei, nici a interveni prin nici un mod în administrația justiției. El numește sau confirmă în toate funcțiunile publice. El nu poate crea o nouă funcțiune fără o lege specială. El face regulamente necesare pentru executarea legilor fără să poată vreodată modifica sau suspenda legile și nu poate scuti pe nimeni de executarea lor. El este capul puterii armate. El conferă gradele militare în conformitate cu legea. El va conferi decorațiunea română conform unei anume legi. El are dreptul de a bate monedă, conform unei legi speciale. El încheie cu Statele străine Convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și alte asemenea; însă ca pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi supuse puterii legislative și aprobate de ea.

Art. 94.

Legea fixează lista civilă pentru durata fiecărei Domnii.

Art. 95.

La 15 Noiembrie al fiecărui an, Adunarea deputaților și Senatul se întrunesc fără convocațiune, dacă Domnul nu le-au convocat mai înainte. Durata fiecărei sesiuni este de trei luni. La deschiderea sesiunii, Domnul expune prin un Mesagiu starea țării, la care Adunările fac răspunsurile lor. Domnul pronunță închiderea sesiunii. El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinara Adunările. El are dreptul de a dizolva ambele Adunări de odată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuie să conțină convocațiunea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni. Domnul poate amâna Adunările; oricum, amânarea nu poate exceda termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceiași sesiune fără consimțământul Adunărilor.

Art. 96.

Domnul nu are alte puteri de cât acele date lui prin Constituțiune.

CAPITOLUL II**Despre Miniștri.****Art. 97.**

Nu poate fi Ministru decât cel care este Român din naștere, sau cel care a dobândit împământenire.

Art. 98.

Nici un membru al familiei Domnitoare nu poate fi ministru.

Art. 99.

Dacă miniștri nu ar fi membri ai Adunărilor ei pot lua parte la dezbaterile legilor, fără a avea însă și dreptul de a vota. La dezbaterile Adunărilor prezența cel puțin a unui Ministru e necesară. Adunările pot cere prezența Miniștrilor la deliberațiunile lor.

Art. 100.

În nici un caz ordinul verbal sau în scris al Domnului nu poate apăra pe un Ministru de răspundere.

Art. 101.

Fiecare din ambele Adunări, precum și Domnul au dreptul de a acuza pe Miniștri și ai trimite dinaintea Înaltei Curți de Casațiune și justiție, care singură în secțiuni unite este în drept a-i judeca, afară de cele ce se vor statua prin legi în ceea ce privește exercițiul acțiunii civile și delictele comise de Miniștrii, afară de exercițiul funcțiunei lor. Punerea sub acuzațiune a Miniștrilor, nu se poate rosti decât prin majoritate de două treimi a membrilor de față. O lege prezentată la cea dinăi sesiune, va determina cazurile de responsabilitate, pedepsele aplicabile Miniștrilor și modul de urmărire în contra lor, atât în privirea acuzațiunei admise de reprezentațiunea națională, cât și în privirea urmăririi din partea părților lezate. Acuzațiunea pornită de reprezentațiunea națională contra Miniștrilor, se va suține de ea însăși. Urmărirea pornită de Domn, se va face prin ministerul public.

Art. 102.

Până se va face legea prevăzută în Art. precedent, Înalta Curte de Casațiune și justiție, are puterea de a caracteriza delictul și de a determina pedeapsă. Pedepsa însă nu va putea fi mai mare decât detențiunea, fără prejudiciul cazurilor anume prevăzute de legile penale.

Art. 103.

Domnul nu poate să ierte, sau să micșoreze pedeapsa hotărâtă Miniștrilor de către Înalta Curte de Casațiune și de Justiție decât numai după cererea Adunarei care l-ar fi pus în acuzațiune.

CAPITOLUL III.**Despre puterea judecătorească****Art. 104.**

Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât în puterea unei anume legi. Comisiuni și tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire, și sub nici un fel de cuvânt. Pentru întregul Stat român este o singura Curte de casațiune.

Art. 105.

Juriul este statornicit în toate materiile criminale și pentru delictele politice și de presă.

CAPITOLUL IV.

Despre instituțiunile județene și comunale.

Art. 106.

Instituțiunile județene și comunale sunt regulate de legi.

Art. 107.

Aceste legi vor avea de bază descentralizarea administrațiunii mai completă și independența comunală.

TITLUL IV.

Despre finanțe.

Art. 108.

Orice impozit este dat numai în folosul Statului, județului sau comunei.

Art. 109.

Nici un impozit al Statului, nu se poate stabili și percepe decât numai în puterea unei legi.

Art. 110.

Nici o sarcina, nici un impozit județean nu se poate da decât cu învoirea consiliului județean. Nici o sarcina, nici un impozit comunal nu se poate pune decât cu consimțământul consiliului comunal. Impozitele votate de consiliile județene și comunale trebuie să primească confirmațiunea puterii legiuitoare și întărirea Domnului.

Art. 111.

Nu se pot statornici privilegii în materii de impozit. Nici o excepțiune sau micșorare de impozit nu se poate statornici decât printr-o lege.

Art. 112.

Nici un fond pentru pensii sau gratificațiuni în sarcina tezaurului public nu se pot acorda decât în virtutea unei legi.

Art. 113.

În fiecare an Adunarea deputaților încheie socotelile și votează bugetul. Toate veniturile sau cheltuielile Statului trebuiesc trecute în buget și în socoteli. Bugetul se va prezenta, totdeauna cu un an înainte de punerea lui în aplicare, Adunării deputaților și nu va fi definitiv decât după ce se va vota de dânsa și sancționa de Domn. Dacă bugetul nu se votează în timp util, puterea executivă va îndestula serviciile publice după bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 114.

Regularea definitivă a socotelilor trebuie să fie prezentată Adunării cel mai târziu în termen de doi ani de la încheierea fiecărui exercițiu.

Art. 115.

Legile de finanțe se publică în Monitorul Oficial ca și celelalte legi și regulamente de administrațiune publică.

Art. 116.

Pentru toată România este o singură Curte de compturi.

Art. 117.

Diferitele fonduri provenite până acum din cauze speciale și de care guvernul dispune sub diferite titluri, trebuie să fie cuprinse în bugetul general al veniturilor Statului.

TITLUL V.

Despre puterea armată.

Art. 118.

Tot Românul face parte sau din armata regulată, sau din miliții, sau din garda cetățenească, conform legilor speciale.

Art. 119.

Militarilor nu se pot lua gradurile, onorurile și pensiunile, decât numai în virtutea unei sentințe judecătorești și în cazurile determinate de lege.

Art. 120.

Contingentul armatei se votează pe fiecare an. Legea care fixează acest contingent, nu poate avea tărie pe mai mult decât pe un an.

Art. 121.

Garda cetățenească este menținută în Statul României. Organizațiunea ei este regulată de o lege specială.

Art. 122.

Numai în virtutea unei legi, se va putea mobiliza garda cetățenească.

Art. 123.

Nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul Statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el decât în puterea unei anume legi.

TITLUL VI.

Dispozițiuni generale.

Art. 124.

Culorile Principatelor-Unite urmează a fi Albastru, Galben și Roșu.

Art. 125.

Orașul București este capitala Statului Român și reședința guvernului.

Art. 126.

Nici un jurământ nu se poate impune cuiva decât în puterea unei legi care hotărăște și formula lui.

Art. 127.

Nici o lege, nici un regulament de administrațiune generală, județeană sau comunală nu pot fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărât de lege.

Art. 128.

Constituțiunea de față nu poate fi suspendata nici în total, nici în parte.

TITLUL VII.

Despre revizuirea Constituțiunei.

Art. 129.

Puterea legiuitoare are dreptul de a declara că este trebuință a se supune reviziunei dispozițiunile din Constituțiune anume arătate. După această declarațiune, citită de trei ori din 15 în 15 zile în ședință publică și primită de ambele Adunări, acestea sunt dizolvate de drept și se convoacă altele în termenul prescris de Art. 95. Adunările cele noi proced în acord cu Domnul la modificarea punctelor supuse reviziunii. În acest caz, Adunările nu pot delibera dacă cel puțin două treimi a membrilor din care se compun nu sunt prezenți, și nici o schimbare nu se poate adopta dacă nu va întruni cel puțin două treimi ale voturilor.

TITLUL VIII.

Dispozițiuni tranzitorii și suplimentare.

Art. 130.

Din ziua punerii în vigoare a Constituțiunei de față sunt abrogate toate dispozițiunile de legi, decrete și reglemente și alte acte contrarii cu cele date de ea.

Art. 131.

Consiliul de Stat va înceta de a exista îndată ce se va vota legea menită a prevedea autoritatea chemată de a-l înlocui în atribuțiunile sale. Curtea de casațiune va pronunța ca și în trecut asupra conflictelor de atribuțiuni.

Art. 132.

Se vor face în cel mai scurt timp legi speciale privitoare la obiectele următoare:

- 1) Asupra descentralizării administrative.

2) Asupra responsabilității miniștrilor și celorlalți Agenți ai puterii executive.

3) Asupra măsurilor celor mai nimerite pentru a stăvili abuzul cumulului.

4) Asupra modificării legii pensiunilor.

5) Asupra condițiilor de admisibilitate și de înaintare în funcțiunile administrațiunii publice.

6) Asupra dezvoltării căilor de comunicațiune.

7) Asupra exploatării minelor și pădurilor.

8) Asupra fluviilor și râurilor navigabile sau flotabile.

9) Asupra organizațiunii armatei, drepturilor de înaintare, de retragere și asupra diferitelor pozițiuni ale ofițerilor.

10) Asupra justiției militare.

Se vor revizui toate codicele și legile existente spre a se pune în armonie cu Constituțiunea de față.

Art. 133.

Nealienabilitatea pământurilor foștilor clăcași în timpul de 20 ani prevăzut prin legea rurală, este menținută.

Promulgăm această lege, ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul Statului și publicată în Monitor.

Dat în București, în 30 Iunie, anul 1866.

CAROL³⁵⁰

³⁵⁰ PUBLICATĂ în MONITORUL - JURNAL OFICIAL AL ROMÂNIEI NR. 142 DIN 1/13 Iunie 1866. PRINCIPALELE MODIFICĂRI:

1. Legea Revizuitoare a Art. 7 din Constituțiune, sancționată prin Decretul-Regal nr. 2186 din 12 octombrie 1879 (publicată în Monitorul Oficial nr. 323 din 13/25 octombrie 1879).

2. Legea sancționată prin Decretul-Regal nr. 1786 din 8 iunie 1884 (publicată în Monitorul Oficial al României nr. 51 din 8/20 iunie 1884) prin care s-au modificat ori abrogat următoarele prevederi din Constituție:

I. Modificare:

a) Art. 1, 24, 40, 44, 45, 58, 59, 61-63, 69, 72, 75, 77, 78, 105, 118, 121, 131, 133;

b) Art. 68 a fost transformat în Art. 68, 69 și 70

c) s-a introdus un articol fără număr, după Art. 71;

d) s-au înlocuit denumirile de "Principatele-Unite" și cea de "Domn" cu "România" și "Rege";

II. Abrogări:

Art. 60, 70, 71 și 122.

3. Legea pentru modificarea articolelor 19, 57 și 67 din Constituție, sancționată prin Decretul-Regal nr. 721 din 19 iulie 1917 (publicată în Monitorul Oficial al României nr. 93 din 20 iulie/2 august 1917).

Constituțiunea din 1866 și-a încetat aplicabilitatea la data intrării în vigoare a Constituției din 1923.

Constituțiunea din 1923

PARLAMENTUL ROMÂNIEI

TITLUL I

DESPRE TERITORIUL ROMÂNIEI

Art. 1.

Regatul României este un Stat național unitar și indivizibil.

Art. 2.

Teritoriul României este nealienabil.

Hotarele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.

Art. 3.

Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de gintă străină.

Art. 4.

Teritoriul României din punct de vedere administrativ se împarte în județe, județele în comune.

Numărul, întinderea și subdiviziunile lor teritoriale se vor stabili după formele prevăzute în legile de organizare administrativă.

TITLUL II

DESPRE DREPTURILE ROMÂNILOR

Art. 5.

Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi.

Art. 6.

Constituțiunea de față și celelalte legi relative la drepturile politice determină care sunt, oșebit de calitatea de Român, condițiunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi.

Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condițiunile sub care femeile pot avea exercițiul drepturilor politice. Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe.

Art. 7.

Deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita.

Numai naturalizarea aseamăna pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice.

Naturalizarea se acordă în mod individual de Consiliul de Miniștri, în urma constatării unei comisiuni, compusă din: primul-președinte și președinții Curții de apel din Capitala Țării, ca solicitantul îndeplinește condițiunile legale.

O lege specială va determina condițiunile și procedura prin care străinii dobândesc naturalizarea. Naturalizarea nu are efect retroactiv. Soția și copiii minori profită, în condițiunile prevăzute de lege, de naturalizarea soțului sau tatălui.

Art. 8.

Nu se admite în Stat nici o deosebire de naștere sau de clase sociale. Toți Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără osebire la dările și sarcinile publice.

Numai ei sunt admisibili în funcțiunile și demnitățile publice, civile și militare. Legi speciale vor determina Statutul funcționarilor publici.

Străinii nu pot fi admiși în funcțiunile publice decât în cazuri excepționale și anume statornicite de legi.

Art. 9.

Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere.

Art. 10.

Toate privilegiile de orice natură, scutirile și monopolurile de clasă sunt oprite pentru totdeauna în Statul Român.

Titlurile de noblețe sunt și rămân neadmise în Statul Român. Decorațiunile străine se vor purta de Români numai cu autorizarea Regelui.

Art. 11.

Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau perchiziționat, decât în cazurile și după formele prevăzute în legi.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat, decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat, care trebuie să-i fie comunicat în momentul arestării sau cel mai târziu în 24 ore după deținere sau arestare.

În caz de vină vădită, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite în 24 ore și i se va comunica conform alineatului precedent.

Art. 12.

Nimeni nu poate fi sustras în contra voinței sale dela judecătoria ce-i dă legea.

Art. 13.

Domiciliul este neviolabil.

Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face decât de autoritățile competente, în cazurile anume prevăzute de lege și potrivit formelor de ea prescrise.

Art. 14.

Nici o pedeapsă nu poate fi înființată, nici aplicată decât în puterea unei legi.

Art. 15.

Nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor.

Art. 16.

Pedeapsa cu moarte nu se va putea reînființa afără de cazurile prevăzute în Codul penal militar în timp de război.

Art. 17.

Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra Statului sunt garantate.

Autoritatea publică, pe baza unei legi, este în drept a se folosi, în scop de lucrări de interes obștesc, de subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligațiunea de a desdăuna pagubele aduse suprafeței, clădirilor și lucrărilor existente. În lipsa de învoială despăgubirea se va fixa de justiție.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauza de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție.

O lege specială va determina cazurile de utilitate publică, procedura și modul exproprierii.

În afără de expropriere pentru căile da comunicație, salubritate publică, apărarea țării și lucrări de interes militar, cultural și acele impuse de interesele generale directe ale Statului și administrațiilor publice, celelalte cazuri de utilitate publică vor trebui să fie stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi.

Legile existente privitoare la alinierea și lărgirea stradelor de prin comune, precum și la malurile apelor ce curg prin sau pe lângă ele rămân în vigoare în tot cuprinsul Regatului.

Art. 18.

Numai Românii și cei naturalizați români pot dobândi cu orice titlu și deține imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile.

Art. 19.

Zăcămintele miniere, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcție și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de Stat pe baza legilor anterioare.

O lege specială a minelor va determina normele și condițiile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa redevența proprietarului suprafeței și va arăta tot de odată putința și măsura în care aceștia vor participa la exploatarea acestor bogății. Se va ține seama de drepturile câștigate, întrucât ele corespund unei valorificări a subsolului și după distincțiunile ce se vor face în legea specială.

Concesiunile miniere de exploatare, instituite sau date, conform legilor azi în vigoare, se vor respecta pe durata pentru care s-au acordat, iar exploatarea miniere existente făcute de proprietar numai cât timp le vor exploata. Nu se vor putea face concesiuni perpetue.

Toate concesiunile și exploatarea prevăzute în aliniatul precedent vor trebui însă să se conformeze regulilor ce se vor stabili prin lege, care prevăd ca și maximum de durată al acelor concesiuni și exploatare și care nu va trece de cincizeci ani dela promulgarea acestei Constituțiuni.

Art. 20.

Caile de comunicație, spațiul atmosferic și apele navigabile și flotabile sunt de domeniul public.

Sunt bunuri publice apele ce pot produce forța motrice și acele ce pot fi folosite în interes obștesc.

Drepturile câștigate se vor respecta sau se vor răscumpăra prin expropriere pentru caz de utilitate publică, după o dreaptă și prealabilă despăgubire.

Legi speciale vor determina limita în care toate drepturile de mai sus vor putea fi lăsate în folosința proprietarilor, modalitățile exploatare, precum și despăgubirile cuvenite pentru utilizarea suprafeței și pentru instalația în ființă.

Art. 21.

Toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire.

Statul poate interveni, prin legi, în raporturile dintre acești factori pentru a preveni conflicte economice sau sociale.

Libertatea muncii va fi apărută.

Legea va regula asigurarea socială a muncitorilor, în caz de boală, accidente și altele.

Art. 22.

Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului.

Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești.

Biserica ortodoxă română fiind religia marei majorități a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte.

Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor.

În tot regatul României, Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni.

O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești.

Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală.

Mitropolii și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale.

Raporturile dintre diferitele culte și Stat se vor stabili prin lege.

Art. 23.

Actele stării civile sunt de atribuția legii civile.

Întocmirea acestor acte va trebui să preceadă totdeauna binecuvântarea religioasă.

Art. 24.

Învățământul este liber în condițiunile stabilite prin legile speciale și întrucât nu va fi contrar bunelor moravuri și ordinii publice.

Învățământul primar este obligatoriu. În școlile Statului acest învățământ se va da gratuit.

Statul, judelele și comunele vor da ajutoare și înlesniri elevilor lipsiți de mijloace, în toate gradele învățământului, în măsura și modalitățile prevăzute de lege.

Art. 25.

Constituțiunea garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniunile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de

abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin Codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrânge dreptul în sine.

Nici o lege excepțională nu se va putea înființa în această materie.

Nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru aparițiunea, vinderea sau distribuțiunea oricărei publicațiuni nu se va putea înființa.

Nu este nevoie de autorizatiunea prealabilă a nici unei autorități pentru aparițiunea oricărei publicațiuni.

Nici o cauțiune nu se va cere dela ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi.

Presa nu va fi pusă nici odată sub regimul avertismentelor. Nici un ziar sau publicațiune nu va putea fi suspendat sau suprimat. Orice publicațiune periodică de orice natură va trebui să aibă un director răspunzător, iar în absența acestuia, un redactor răspunzător. Directorul sau redactorul vor trebui să se bucure de drepturile civile și politice. Numele directorului și numele redactorului vor figura vizibil și permanent în fruntea publicațiunii.

Înainte de aparițiunea publicațiunii periodice, proprietarul ei e obligat a declara și înscrie numele său la tribunalul de comerț. Sancțiunile acestor dispozițiuni se vor prevedea prin legi speciale.

Art. 26.

În ce privește publicațiunile neperiodice, răspunzător de scrierile sale este autorul, în lipsa acestuia editorul; patronul tipografiei răspunde când autorul și editorul nu au fost descoperiți.

La publicațiunile periodice responsabilitatea o au: autorul, directorul sau redactorul în ordinea enumerării. Proprietarul în toate cazurile este solidar răspunzător de plata despăgubirilor civile.

Delictele de presă se judecă de jurați, afără de cazurile aci statornicite, care se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) Delictele ce s-ar comite împotriva Suveranilor țării, Principelui Moștenitor, membrilor Familiei Regale și Dinastiei, Șefilor Statelor Străine și reprezentanților lor;

b) Îndemnurile directe la omor și rebeliune, în cazurile când nu au fost urmate de execuțiune;

c) Calomniile, injuriile, difamațiile aduse particularilor sau funcționarilor publici oricare ar fi, atinși în viața lor particulară sau în cinstea lor personală.

Arestul preventiv în materie de presă este interzis.

Art. 27.

Secretul scrisorilor, telegramelor și al convorbirilor telefonice este neviolabil.

O lege specială va stabili cazurile în care justiția, în interesul instrucțiunii penale, va putea face excepțiune la dispozițiunea de față.

Această lege va determina responsabilitatea agenților Statului și a particularilor pentru violarea secretului scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice.

Art. 28.

Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, au dreptul de a se aduna pașnici și fără arme, conformându-se legilor care regulează exercitarea acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni; întru aceasta nu este trebuință de autorizare prealabilă.

Întrunirile sub cerul liber sunt permise, afără de piețele și căile publice.

Întrunirile, procesiunile și manifestațiile pe căile și piețele publice sunt supuse legilor polițienești.

Art. 29.

Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, au dreptul a se asocia, conformându-se legilor care regulează exercițiul acestui drept.

Dreptul de liberă asociațiune nu implică în sine dreptul de a crea persoane juridice.

Condițiunile în care se acordă personalitatea juridică se vor stabili prin o lege specială.

Art. 30.

Fiecare are dreptul de a se adresa la autoritățile publice prin petițiuni subscrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiționa decât în numele subscrișilor.

Numai autoritățile constituite au dreptul de a adresa petițiuni în nume colectiv.

Art. 31.

Nici o autorizare prealabilă nu este necesară pentru a se exercita urmăriri contra funcționarilor publici pentru faptele administrațiunii lor de părțile vătămăte, rămânând însă neatinse regulile speciale statornicite în privința miniștrilor.

Cazurile și modul urmăririi se vor regula prin anume lege.

Dispozițiuni speciale în Codicele penal vor determina penalitățile prepuitorilor.

Art. 32.

Nici un Român, fără autorizarea guvernului, nu poate intra în serviciul unui Stat străin, fără ca însuși prin aceasta să-și piardă cetățenia.

Extrădarea refugiaților politici este oprită.

TITLUL III DESPRE PUTERILE STATULUI

Art. 33.

Toate puterile Statului emană dela națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față.

Art. 34.

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și Reprezentațiunea națională.

Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări:

Senatul și Adunarea deputaților.

Orice lege cere învoirea a câtor trele ramuri ale puterii legiuitoare.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor Adunări.

Art. 35.

Inițiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative.

Totuși orice lege relativă la veniturile și cheltuielile Statului sau la contingentul armatei trebuie să fie votată mai întâi de Adunarea deputaților.

Art. 36.

Interpretațiunea legilor cu drept de autoritate se face numai de puterea legiuitoare.

Art. 37.

Promulgarea legilor, votate de ambele Adunări, se va face prin îngrijirea ministerului justiției, care va păstra unul din originalele legilor votate, iar al doilea original se păstrează de Arhivele Statului.

Ministrul justiției este și păstrătorul marelui Sigiliu al Statului.

În fiecare an ministerul justiției va publica colecțiunea legilor și regulamentelor, în care legile vor fi inserate purtând numărul de ordine după data promulgării.

Art. 38.

Nici o lege, nici un regulament de administrațiune generală, județeană sau comunală nu pot fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărât de lege.

Art. 39.

Puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituțiune.

Art. 40.

Puterea judecătorească se exercită de organele ei.

Hotărârile lor se pronunță în virtutea legii și se execută în numele Regelui.

Art. 41.

Interesele exclusiv județene sau comunale se regulează de către consiliile județene sau comunale după principiile așezate prin Constituțiune și prin legi speciale.

CAPITOLUL I

Despre reprezentarea națională

Art. 42.

Membrii Adunărilor reprezintă națiunea.

Art. 43.

Ședințele Adunărilor sunt publice. Regulamentele lor fixează cazurile și modul în care aceste ședințe pot fi declarate secrete.

Art. 44.

Fiecare din Adunări verifică titlurile membrilor săi și judecă contestațiunile ce se ridic în această privință.

Nici o alegere nu poate fi invalidată decât cu două treimi din numărul membrilor prezenți.

Art. 45.

Nimeni nu poate fi totdeodată membru al uneia și al celeilalte Adunări.

Art. 46.

Deputații și senatorii numiți de puterea executivă într-o funcțiune salariată, pe care o primesc, pierd deplin drept mandatul lor de reprezentanți ai națiunii.

Aceasta dispozițiune nu se aplică miniștrilor și subsecretarilor de Stat. Legea electorală determină incompatibilitățile.

Art. 47.

La începutul fiecărei legislaturi și a fiecărei sesiuni ordinare, Adunarea deputaților și Senatul aleg din sânul lor pe președintele, vice-președinții și membrii birourilor, potrivit regulamentelor interioare.

Art. 48.

Orice hotărâre se ia cu majoritate absolută a voturilor, afără de cazurile când prin Constituțiune, legi sau regulamentele Corpurilor legiuitoare se cere un număr superior de voturi.

În caz de paritate a voturilor, propunerea în deliberare este respinsă. Adunările țin ședințe cu jumătate plus unul din numărul membrilor înscriși în apelul nominal.

Art. 49.

Voturile se dau prin ridicare și ședere, prin viu grai sau prin scrutin secret.

Un proiect de lege nu poate fi adoptat decât după ce s-a votat articol cu articol.

Art. 50.

Fiecare din Adunări are dreptul de anchetă.

Art. 51.

Adunările au dreptul de a amenda și de a despărți în mai multe părți articolele și amendamentele propuse.

Art. 52.

Fiecare membru al Adunărilor are dreptul a adresa miniștrilor interpelări, la care aceștia sunt obligați a răspunde în termenul prevăzut de regulament.

Art. 53.

Oricine are dreptul a adresa petițiuni Adunărilor prin mijlocirea biroului sau a unuia din membrii săi. Fiecare din Adunări are dreptul de a trimite miniștrilor petițiunile ce-i sunt adresate. Miniștrii sunt datorii a da explicațiuni asupra cuprinderii lor ori de câte ori Adunarea o cere.

Art. 54.

Nici unul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniunile și voturile emise de dânsul în cursul exercițiului mandatului său.

Art. 55.

Nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări nu poate, în timpul sesiunii, să fie nici urmărit, nici arestat în materie de represiune, decât cu autorizarea Adunării din care face parte, afără de cazul de flagrant delict.

Dacă a fost arestat preventiv sau urmărit în timpul când sesiunea era închisă, urmărirea sau arestarea trebuiesc supuse aprobării Adunării din care face parte, îndată după deschiderea sesiunii Corpurilor legiuitoare.

Detențiunea sau urmărirea unui membru al uneia sau celeilalte Adunări este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere.

Art. 56.

Fiecare Adunare determină, prin regulamentul său, modul după care ea își exercită atribuțiunile.

Art. 57.

Fiecare din Adunări deliberează și ia hotărâri separat afără de cazurile anume specificate în Constituțiunea de față.

Art. 58.

Orice întrunire a unuia din Corpurile legiuitoare în afară de timpul sesiunii celui alt este nulă de drept.

Art. 59.

Fiecare din ambele Adunări are dreptul exclusiv de a exercita propria sa poliție prin președintele ei, care singur, după încuviințarea Adunării, poate da ordin gardei de serviciu.

Art. 60.

Nici o putere armată nu se poate pune la ușile sau în jurul uneia sau alteia din Adunări fără învoirea ei.

Art. 61.

Legea electorală stabilește toate condițiunile cerute pentru a fi alegător la Adunarea deputaților și la Senat, incapacitățile și nedemnitățile, precum și procedura electorală.

Art. 62.

Membrii ambelor Corpuri legiuitoare sunt aleși pentru patru ani.

Art. 63.

Diurnele deputaților și senatorilor se stabilesc prin lege.

SECȚIUNEA I

Despre Adunarea deputaților

Art. 64.

Adunarea deputaților se compune din deputați aleși de cetățenii Români majori, prin vot universal, egal, direct, obligator și secret pe baza reprezentării minorității.

Art. 65.

Alegerea deputaților se face pe circumscripții electorale. Circumscripția electorală nu poate fi mai mare decât un județ.

Legea electorală stabilește numărul deputaților de ales în fiecare circumscripție proporțional cu populația.

Art. 66.

Spre a fi eligibil la Adunarea deputaților se cere:

- a) A fi cetățean român;
- b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice;
- c) A avea vârsta de douăzeci și cinci ani împliniți;
- d) A avea domiciliul în România. Legea electorală va determina incapacitățile.

SECȚIUNEA II**Despre Senat****Art. 67.**

Senatul se compune din senatori aleși și din senatori de drept.

Art. 68.

Toți cetățenii Români dela vârsta de 40 ani împliniți aleg, pe circumscripții electorale care nu pot fi mai mari decât județul, prin vot obligator, egal, direct și secret, un număr de senatori.

Numărul senatorilor de ales în fiecare circumscripție, care nu poate fi mai mare decât un județ, se stabilește de legea electorală, proporțional cu populația.

Art. 69.

Membrii aleși în consiliile județene și membrii aleși în consiliile comunale urbane și rurale, întruniți într-un singur colegiu, aleg, prin vot obligator egal, direct și secret, câte un senator de fiecare județ.

Art. 70.

Membrii camerelor de comerț, de industrie, de muncă și de agricultură, întruniți în colegii separate, aleg din sânul lor câte un senator de fiecare categorie și pentru fiecare circumscripție electorală. Aceste circumscripții electorale speciale se fixează de legea electorală, numărul lor neputând fi mai mare de șase.

Art. 71.

Fiecare universitate alege, din sânul său, prin votul profesorilor săi, câte un senator.

Art. 72.

Sunt de drept membri ai Senatului, în virtutea înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică:

a) Moștenitorul Tronului dela vârsta de 18 ani împliniți; el însă nu va avea vot deliberativ decât la vârsta de 25 ani împliniți;

b) Mitropoliții țării;

c) Episcopii eparhioți ai Bisericilor ortodoxe române și greco-catolice, întru cât vor fi aleși conform legilor țării;

d) Capii confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleși sau numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200.000 credincioși; precum și reprezentantul superior religios al musulmanilor din Regat; e) Președintele Academiei Române. Mandatul acestor senatori încetează odată cu calitatea sau demnitatea care le atribue dreptul.

Art. 73.

Devin senatori de drept:

a) Foștii Președinți de Consiliu, întru cât vor avea o vechime de patru ani ca Președinți de Consiliu titulari, și foștii Miniștri având o vechime de cel puțin șase ani într-una sau mai multe guvernări;

b) Foștii Președinți ai Corpurilor Legiuitoare care vor fi exercitat această demnitate cel puțin în cursul a opt sesiuni ordinare;

c) Foștii Senatori și Deputați aleși în cel puțin zece legislaturi independent de durata lor;

d) Foștii Primi-Președinți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție care au ocupat această funcțiune sau pe aceea de Președinte la Casație cinci ani;

e) Generalii de rezervă și în retragere:

1. Care vor fi exercitat comanda unei armate în fața inamicului, ca titulari, cel puțin 3 luni.

2. Care au îndeplinit funcțiunea de Șef al marelui Stat-Major, sau de inspector general de armată (comandant de armată), în timp de pace, cel puțin patru ani.

Numărul celor din categoria a doua nu va fi mai mare de patru, luați în ordinea vechimei, la vacanțe existente;

f) Foștii Președinți ai Adunărilor Naționale din Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia, care au declarat Unirea.

Art. 74.

Verificarea îndeplinirii condițiilor senatorilor de drept se face de o comisiune compusă din Președinții secțiunilor Înaltei Curți de Casație și Justiție, sub Președinția Primului-Președinte al acestei Înalte Curți.

Constatarea se face din oficiu, la cererea Președintelui Senatului sau a acelora care au dreptul.

Președintele Senatului înscrie senatorii de drept pe baza încheierii Comisiunii. Senatul poate discuta și semna Comisiunii, spre rectificare, erorile constatate în stabilirea drepturilor.

Art. 75.

Spre a fi eligibil la Senat se cere:

a) A fi cetățean român;

b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice;

c) A avea vârsta de 40 ani împliniți;

d) A avea domiciliul în România.

Aceste condițiuni, afără de vârstă, se cer și senatorilor de drept.

SECȚIUNEA III

Despre Consiliul legislativ

Art. 76.

Se înființează un Consiliu legislativ, a cărui menire este să ajute în mod consultativ la facerea și coordonarea legilor, emanând fie dela puterea

executivă, fie din inițiativa parlamentară, cât și la întocmirea regulamentelor generale de aplicarea legilor.

Consultarea Consiliului legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, afără de cele care privesc creditele bugetare; dacă însă, într-un termen fixat de lege, Consiliul legislativ nu-și dă avizul său, Adunările pot proceda la discutarea și aprobarea proiectelor.

O lege specială va determina organizarea și modul de funcționare al Consiliului legislativ.

CAPITOLUL II

Despre Rege și Miniștri

SECȚIUNEA I

Despre Rege

Art. 77.

Puterile constituționale ale Regelui sunt creditare în linie coborâtoare directă și legitimă a Maiestății Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu excluderea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor.

Coborătorii Maiestății Sale vor fi crescuți în religia ortodoxă a Răsăritului.

Art. 78.

În lipsa de coborâtori în linie bărbătească ai Maiestății Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații săi sau coborâtorilor acestora, după regulile statornicite în articolul precedent.

Dacă nici unul dintre frații sau coborâtorii lor nu s-ar mai găsi în viață sau ar declara mai dinainte că nu primesc Tronul, atunci Regele va putea indica succesorul său dintr-o dinastie suverană din Europa cu Primirea Reprezentațiunii naționale, dată în forma prescrisă de art. 79.

Dacă nici una, nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

Art. 79.

La caz de vacanță a Tronului, ambele Adunări se întrunesc de îndată într-o singură Adunare, chiar fără convocare, și cel mai târziu până în opt zile dela întrunirea lor aleg un Rege dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală.

Prezența a trei pătrimi din membrii care compun fiecare din ambele Adunări și majoritatea de două treimi a membrilor prezenți sunt necesare pentru a se putea procedea la această alegere.

La caz când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus prescris, atunci în a noua zi, la amiază, Adunările întrunite vor păși la alegere oricare ar fi numărul membrilor prezenți și cu majoritatea absolută a voturilor.

Dacă Adunările s-ar afla dizolvate în momentul vacanței Tronului, se va urma după modul prescris la articolul următor.

În timpul vacanței Tronului, Adunările întrunite vor numi o locotenentă regală, compusă din trei persoane, care va exercita puterile regale până la suirea Regelui pe Tron.

În toate cazurile mai sus arătate votul va fi secret.

Art. 80.

La moartea Regelui, Adunările se întrunesc chiar fără convocare cel mai târziu zece zile după declararea morții. Dacă din întâmplare ele au fost dizolvate mai înainte și convocarea lor a fost hotărâtă în actul de dizolvare pentru o epocă în urma celor zece zile, atunci Adunările cele vechi se adună până la întrunirea acelor care au a le înlocui.

Art. 81.

Dela data morții Regelui și până la depunerea jurământului a succesorului său la Tron puterile constituționale ale Regelui sunt exercitate, în numele poporului român, de miniștri, întruniți în Consiliu și sub a lor responsabilitate.

Art. 82.

Regele este major la vârsta de optsprezece ani împliniți.

La suirea sa pe Tron, el va depune mai întâi în sânul Adunărilor întrunite următorul jurământ: "Jur a păzi Constituțiunea și legile poporului român, a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului".

Art. 83.

Regele, în viață fiind, poate numi o Regența, compusă din trei persoane, care, după moartea Regelui, să exercite puterile regale în timpul minorității succesorului Tronului. Această numire se va face cu primirea Reprezentațiunii naționale, dată în forma prescrisă la art. 79 din Constituțiunea de față.

Regenta va exercita totdeodată și tutela succesorului Tronului în timpul minorității lui.

Dacă, la moartea Regelui, Regența nu s-ar găsi numită și succesorul Tronului ar fi minor, ambele Adunări întrunite vor numi o Regență, procedând după formele prescrise la art. 79 din Constituțiunea de față.

Membrii Regenței nu intră în funcțiune decât după ce vor fi depus solemn înaintea ambelor Adunări întrunite jurământul prescris prin art. 82 din Constituțiunea de față.

Art. 84.

Dacă Regele se află în imposibilitate de a domni, miniștrii, după ce au constatat legalmente această imposibilitate, convoacă îndată Adunările.

Acestea aleg Regenta, care va forma și tutela.

Art. 85.

Nici o modificare nu se poate face Constituțiunii în timpul Regenței.

Art. 86.

Regele nu va putea fi totdeodată și Seful unui alt Stat fără consimțământul Adunărilor.

Nici una din Adunări nu poate delibera asupra acestui obiect dacă nu vor fi prezenți cel puțin două treimi din membrii care le compun, și hotărârea nu se poate lua decât cu două treimi din voturile membrilor de față.

Art. 87.

Persoana Regelui este înviolabilă. Miniștrii lui sunt răspunzători.

Nici un act al Regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act.

Art. 88.

Regele numește și revocă pe miniștrii săi.

El sancționează și promulgă legile.

El poate refuza sancțiunea sa.

El are dreptul de amnistie în materie politică.

Are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale, afără de ceea ce se statornicește în privința miniștrilor.

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau al judecății, nici a interveni prin nici un mod în administrația justiției.

El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o noua funcțiune fără o lege specială.

El face regulamente necesare pentru executarea legilor, fără să poată vreodată modifica sau suspenda legile și nu poate scuti pe nimeni de executarea lor.

El este capul puterii armate.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El va conferi decorațiunile române conform unei anume legi.

El are dreptul de a bate monedă conform unei legi speciale.

El încheie cu Statele străine convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și alte asemenea; însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâiu a fi supuse Puterii legislative și aprobate de ea.

Art. 89.

Legea fixează lista civilă pentru durata fiecăreia Domnii.

Art. 90.

La 15 Octombrie a fiecărui an, Adunarea deputaților și Senatul se întrunesc fără convocare, dacă Regele nu le-a convocat mai înainte.

Durata fiecărei sesiuni este de cinci luni.

Regele deschide sesiunea prin un Mesaj, la care Adunările fac răspunsurile lor.

Regele pronunță închiderea sesiunii.

El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările.

El are dreptul de a dizolva ambele Adunări deodată sau numai una din ele.

Actul de dizolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni.

Regele poate amâna Adunările; oricum, amânarea nu poate depăși termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceeași sesiune fără consimțământul Adunărilor.

Art. 91.

Regele nu are alte puteri decât acele date lui prin Constituție.

CAPITOLUL III

Despre miniștri

Art. 92.

Guvernul exercită puterea executivă în numele Regelui, în modul stabilit prin Constituție.

Art. 93.

Miniștrii întruniți alcătuiesc Consiliul de Miniștri, care este prezidat, cu titlul de Președinte al Consiliului de Miniștri, de acela care a fost însărcinat de Rege cu formarea guvernului.

Departamentele ministeriale și subsecretariatele de Stat nu se pot înființa și desființa decât prin lege.

Art. 94.

Nu poate fi ministru decât cel care este român sau cel care a dobândit naturalizarea.

Art. 95.

Nici un membru al Familiei Regale nu poate fi ministru.

Art. 96.

Dacă miniștrii nu ar fi membri ai Adunărilor, ei pot lua parte la dezbaterile legilor, fără a avea însă și dreptul de a vota.

La dezbaterile Adunărilor prezența a cel puțin a unui ministru e necesară.

Adunările pot exige prezența miniștrilor la deliberațiunile lor.

Art. 97.

În nici un caz ordinul verbal sau în scris al Regelui nu poate apăra pe ministru de răspundere.

Art. 98.

Fiecare din ambele Adunări, precum și Regele au dreptul de a cere urmărirea miniștrilor și a-i trimite înaintea Înaltei Curți de casație și justiție, care singură, în secțiuni unite, este în drept a-i judeca, afară de cele ce se vor statornici prin legi în ceea ce privește exercițiul părții vătămate și în ceea ce privește crimele și delictele comise de miniștrii, afară de exercițiul funcțiunii lor.

Punerea sub urmărire a miniștrilor de către Corpurile legiuitoare nu se poate rosti decât prin majoritate de două treimi a membrilor de față.

Instrucțiunea se va face de o comisiune a Înaltei Curți de casație, compusă din cinci membri trași la sorți în secțiuni-unite.

Această comisiune are și puterea de a califica faptele și de a decide sau nu urmărirea.

Acuzarea, înaintea Înaltei Curți de casație și justiție, se va susține prin ministerul public.

Legea responsabilității ministeriale determină cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile miniștrilor.

Art. 99.

Orice parte vătămată de un decret sau o dispozițiune semnată sau contrasemnată de un ministru care violează un text expres al Constituțiunii sau al unei legi, poate cere Statului, în conformitate cu dreptul comun, despăgubiri bănești pentru prejudiciul cauzat.

Fie în cursul judecății, fie după pronunțarea hotărârii, ministrul poate fi chemat, după cererea Statului, în urma votului unuia din Corpurile legiuitoare, înaintea instanțelor ordinare, la răspundere civilă pentru dauna pretinsă sau suferită de Stat.

Actul ilegal al ministrului nu descarcă de răspundere solidară pe funcționarul care a contrasemnat, decât în cazul când acesta a atras atenția Ministrului, în scris.

Art. 100.

Se vor putea înființa Subsecretariate de Stat.

Subsecretarii de Stat vor putea lua parte la dezbaterile Corpurilor legiuitoare sub responsabilitatea miniștrilor.

CAPITOLUL IV**Despre puterea judecătorească****Art. 101.**

Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât numai în puterea unei anume legi.

Comisiuni și tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire și sub nici un fel de cuvânt în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane.

Art. 102.

Pentru întregul Stat român este o singură Curte de casație și justiție.

Art. 103.

Numai Curtea de casație în secțiuni-unite are dreptul de a judeca constituționalitatea legilor și a declara inaplicabile pe acelea care sunt contrarii Constituției. Judecata asupra înconstituționalității legilor se mărginește numai la cazul judecat.

Curtea de casație se va rosti ca și în trecut asupra conflictelor de atribuțiuni.

Dreptul de recurs în cazare este de ordin constituțional.

Art. 104.

Judecătorii sunt inamovibili în condițiunile speciale pe care legea le va fixa.

Art. 105.

Juriul este statornicit în toate materiile criminale și pentru delictele politice și de presă, afără de cazurile statornicite prin Constituțiunea de față.

Acțiunea pentru daune-interese rezultând din fapte și delict de presă nu se poate intenta decât înaintea aceleiași jurisdicțiuni de competența căreia este delictul.

Art. 106.

Justiția militară se organizează prin osebită lege.

Art. 107.

Autorități speciale de orice fel, cu atribuțiuni de contencios administrativ, nu se pot înființa.

Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătorești, potrivit legii speciale.

Cel vătămat în drepturile sale, fie printr-un act administrativ de autoritate, fie printr-un act de gestiune făcut cu călcarea legilor și a regulamentelor, fie prin rea voință a Autorităților administrative de a rezolva cererea privitoare la un drept, poate face cerere la instanțele judecătorești pentru recunoașterea dreptului său.

Organele puterii judiciare judecă dacă actul este ilegal, îl pot anula sau pot pronunța daune civile până la data restabilirii dreptului vătămat, având și căderea de a judeca și cererea de despăgubire, fie contra Autorității administrative chemate în judecată, fie contra funcționarului vinovat.

Puterea judecătorească nu are cădere de a judeca actele de guvernământ, precum și acele de comandament cu caracter militar.

CAPITOLUL V

Despre instituțiunile județene și comunale

Art. 108.

Instituțiunile județene și comunale sunt regulate de legi.

Aceste legi vor avea de bază descentralizarea administrativă.

Membrii consiliilor județene și consiliilor comunale sunt aleși de către cetățenii români prin votul universal, egal, direct, secret, obligatoriu și cu reprezentarea minorității, după formele prevăzute de lege. La aceștia se vor putea adăuga prin lege și membri de drept și membri cooptați. Între membrii cooptați pot fi și femei majore.

TITLUL IV

DESPRE FINANȚE

Art. 109.

Nici un impozit de orice natură nu se poate stabili și percepe decât pe baza unei legi.

Art. 110.

Prin lege se pot crea impozite numai în folosul Statului, județelor, comunelor și instituțiilor publice care îndeplinesc servicii de Stat.

Art. 111.

Orice sarcină sau impozit județean sau comunal nu se poate așeza decât cu învoirea consiliilor județene sau comunale în limitele stabilite de lege.

Art. 112.

Nu se pot statornici privilegii în materii de impozite.

Nici o excepțiune sau micșorare de impozit nu se poate statornici decât prin o lege.

Monopoluri nu se pot constitui decât numai prin lege și exclusiv în folosul Statului, județelor și comunelor.

Art. 113.

Nici un fond pentru pensiuni sau gratificațiuni în sarcina tezaurului public nu se poate acorda decât în virtutea unei legi.

Art. 114.

În fiecare an Adunarea deputaților încheie socotelile și votează bugetul.

Toate veniturile sau cheltuelile Statului trebuiesc trecute în buget și în socoteli.

Dacă bugetul nu se votează în timp util, puterea executivă va îndeestula serviciile publice după bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 115.

Controlul preventiv și cel de gestiune a tuturor veniturilor și cheltuielilor Statului se va exercita de Curtea de conturi, care supune în fiecare an Adunării deputaților raportul general rezumând conturile de gestiune al bugetului trecut, semnalând totdeodată neregulile săvârșite de miniștri în aplicarea bugetului.

Regularea definitivă a socotelilor trebuie să fie prezentată Adunării deputaților cel mai târziu în termen de doi ani dela încheierea fiecărui exercițiu.

Art. 116.

Pentru toata România este o singură Curte de conturi.

Art. 117.

Toate fondurile provenite din cauze speciale, și de care guvernul dispune sub diferite titluri, trebuie să fie cuprinse în bugetul general al veniturilor Statului.

Art. 118.

Legile financiare se publică în Monitorul Oficial ca și celelalte legi și regulamente de administrațiune publică.

TITLUL V DESPRE PUTEREA ARMATĂ

Art. 119.

Tot Românul, fără deosebire de origină etnică, de limbă sau de religie, face parte din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale.

Puterea armată se compune din: armată activă cu cadrele ei permanente, rezerva ei și milițiile.

Art. 120.

Gradele, decorațiunile și pensiunile militarilor nu se pot lua decât numai în virtutea unei sentințe judecătorești și în cazurile determinate de legi.

Art. 121.

Contingentul armatei se votează pentru fiecare an de ambele Corpuri legiuitoare.

Art. 122.

Se va înființa un Consiliu superior al apărării țării, care va îngriji, în mod permanent, de măsurile necesare pentru organizarea apărării naționale.

Art. 123.

Nici o trupă armată străină nu poate fi admisă în serviciul Statului, nici nu poate intra sau trece pe teritoriul României decât în puterea unei anume legi.

TITLUL VI**DISPOZIȚIUNI GENERALE****Art. 124.**

Culorile drapelului României sunt: Albastru, Galben și Roșsu, așezate vertical.

Art. 125.

Reședința guvernului este în Capitala țării.

Art. 126.

Limba românească este limba oficială a Statului român.

Art. 127.

Nici un jurământ nu se poate impune cuiva decât în puterea unei legi, care hotărăște și formula lui.

Art. 128.

Constituțiunea de față nu poate fi suspendată nici în total, nici în parte. În caz de pericol de Stat se poate prin lege institui starea de asediu generală sau parțială.

TITLUL VII**DESPRE REVIZUIREA CONSTITUȚIUNII****Art. 129.**

Constituțiunea poate fi revizuită în total sau în parte din inițiativa Regelui sau oricăreia din Adunările legiuitoare. În urma acestei inițiative ambele Adunări, întrunite separat, se vor rosti cu majoritate absolută, dacă este locul ca dispozițiunile constituționale să fie revizuite.

Îndată ce necesitatea revizuirii a fost admisă, ambele Corpuri legiuitoare aleg din sânul lor o comisiune mixtă, care va propune textele din Constituțiune ce urmează a fi supuse revizuirii.

După ce raportul acestei comisiuni va fi citit în fiecare Adunare, de două ori în interval de cincisprezece zile, ambele Adunări întrunite la un loc, sub Președinția celui mai în vârstă dintre Președinți, în prezența a cel puțin două treimi din totalitatea membrilor ce le compun, cu majoritate de două treimi, stabilesc în mod definitiv care anume articole vor fi supuse revizuirii.

În urma acestui vot Adunările sunt de drept dizolvate și se va convoca corpul electoral în termenul prescris de Constituțiune.

Art. 130.

Adunările cele noi proced în acord cu Regele la modificarea punctelor supuse revizuirii.

În acest caz Adunările nu pot delibera dacă cel puțin două treimi a membrilor din care se compun nu sunt prezenți și nici o schimbare nu se poate adopta dacă nu va întruni cel puțin două treimi ale voturilor.

Adunările alese pentru revizuirea Constituției au o durată constituțională obișnuită și, în afară de modificarea Constituției, ele funcționează și ca Adunări legiuitoare ordinare.

Dacă Adunările de revizuire nu-și pot îndeplini misiunea, noile Adunări vor avea același caracter.

TITLUL VIII**DISPOZIȚIUNI TRANZITORII ȘI SUPLIMENTARE****Art. 131.**

Sunt și rămân cu caracter constituțional dispozițiunile din legile agrare privitoare la pământurile cultivabile, pădurile și bălțile expropriabile în total sau în parte, la starea lor juridică, la subsol, la prețuire, la modul de plată, etc., așa precum sunt formulate în articolele de mai jos ale fiecăreia din legile agrare și care articole, în întregul lor, fac parte integrantă din prezența Constituției și ca atare nu se pot modifica decât cu formele prevăzute pentru revizuirea Constituției, și anume: a) Art. 1 (unu) alin. II, art. 2 (doi), 3 (trei) alin. I, art. 4 (patru), 6 (șase), 7 (șapte), 8 (opt), 9 (noua), 10 (zece), 13 (treisprezece), 14 (patrusprezece), 16 (șasesprezece), 18 (optsprezece), 21 (douăzeci și unu), 23 (douăzeci și trei), 32 (treizeci și doi), 36 (treizeci și șase) și 69 (șasezeci și nouă) din legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea (vechiul Regat) din 17 Iulie 1921;

b) Art. 2 (doi), 4 (patru), 5 (cinci), 6 (șase), 7 (șapte), 8 (opt), 9 (nouă), 10 (zece), 11 (unusprezece), 12 (douăsprezece), 13 (treisprezece), 16 (șasesprezece), 45 (patruzeci și cinci), 46 (patruzeci și șase), 47 (patruzeci și șapte), 48 (patruzeci și opt), 49 (patruzeci și nouă), 50 (cincizeci) și 53 (cincizeci și trei) din legea pentru reforma agrară din Basarabia din 13 Martie 1920;

c) Art. 3 (trei), 4 (patru), 5 (cinci), 6 (șase), 7 (șapte), 8 (opt), 9 (nouă), 10 (zece), 11 (unusprezece), 12 (douăsprezece), 13 (treisprezece), 14 (patrusprezece), 16 (șasesprezece), 18 (optsprezece), 22 (douăzeci și doi), 24 (douăzeci și patru), 32 (treizeci și doi), 50 (cincizeci) și 85 (optzeci și cinci) din legea pentru reformă agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș din 30 Iulie 1921;

d) Art. 2 (doi), 3 (trei), 4 (patru), 5 (cinci) punctul a alin. I, art. 6 (șase), 7 (șapte), 9 (nouă), 10 (zece), 12 (douăsprezece), 13 (treisprezece), 29 (douăzeci

și nouă), 31 (treizeci și unu) și 55 (cincizeci și cinci) din legea pentru reforma agrară din Bucovina din 30 Iulie 1921.

Art. 132.

În scop de a se satisface trebuințele normale de lemne de foc și de construcție ale populației rurale din vechiul Regat, Basarabia și Bucovina. Statul e dator ca din pădurile sale din câmpie, deal sau munte să destine suprafețele necesare în acest scop.

În vechiul Regat și în Bucovina, acolo unde Statul nu ar avea păduri, într-o rază de douăzeci kilometri de centrul comunei, pentru satisfacerea trebuințelor mai sus arătate, el prin derogare dela art. 7 lit. c și art. 8 lit. a, b și c din legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea din 17 Iulie 1921 și dela art. 5, punctul a, alin. IV și dela art. 6 și 7 din legea pentru reforma agrară din Bucovina din 30 Iulie 1921, va putea expropria din pădurile persoanelor juridice fie publice, fie private, care s-ar afla în această rază și numai în lipsa acestora, va expropria proporțional din pădurile tuturor proprietarilor particulari, aflate în această rază, însă numai în limita acestor trebuințe și în toate cazurile cu respectul unei suprafețe intangibile de una suta hectare de fiecare proprietate.

Nu sunt expropriabile, oricare ar fi proprietarul, pădurile replantate sau în curs de replantare.

Contractele de vânzare spre exploatare a pădurilor expropriabile care vor fi în vigoare în momentul exproprierii, se vor respecta. Pădurile astfel expropriate rămân în proprietatea Statului și se vor administra și exploata de dânsul spre a satisface potrivit legii și în prima linie nevoile de mai sus.

Exproprierea acestor păduri se va face cu dreapta și prealabilă despăgubire fixată de justiție.

Modul de expropriere va fi regulat prin lege specială.

Art. 133.

Se ratifică decretele-legi: No. 3.902 din 29 Decemvrie 1918, publicat în Monitorul Oficial No. 223 din 30 Decembrie 1918, privitor la acordarea drepturilor cetățenești; No. 2.085 din 22 Mai 1919, publicat în Monitorul Oficial No. 33 din 28 Mai 1919, și No. 3.464 din 12 August 1919, publicat în Monitorul Oficial No. 93 din 13 August 1919, privitoare la încetățenirea evreilor care locuiau în vechiul Regat.

Deasemenea se ratifică și toate decretele-legi de încetățenire individuală, care s-au făcut înaintea decretelor specificate mai sus.

Evreii, locuitori din vechiul Regat, care nu-și vor fi regulat încetățenirea în termenul prevăzut de decretul-lege No. 3.464 din 12 August 1919, vor putea face declarațiunile de încetățenire conform decretului-lege No. 2.085 din 22 Mai 1919, în termen de trei luni dela promulgarea acestei Constituțiuni.

Art. 134.

Până la facerea unei legi de organizarea Consiliului legislativ prevăzut în această Constituțiune, prezentarea proiectelor de legi înaintea Corpurilor legiuitoare va continua să se facă în conformitate cu legile și regulamentele azi în vigoare.

Art. 135.

Până la promulgarea legii speciale bazată pe principiile din prezenta Constituțiune, legile relative la organizarea și judecarea contenciosului administrativ rămân în vigoare.

Art. 136.

O lege specială va fixa lista civilă a întâiului Rege al României întregite.

Art. 137.

Se vor revizui toate codicile și legile existente în diferitele părți ale Statului român spre a se pune în armonie cu Constituțiunea de față și asigura unitatea legislativă.

Până atunci ele rămân în vigoare.

Din ziua promulgării Constituțiunii, sunt însă desființate acele dispozițiuni din legi, decrete, regulamente și orice alte acte contrarii celor înscrise în prezenta Constituțiune.

Art. 138.

Actualele Adunări naționale după promulgarea prezentei Constituțiuni pot funcționa până la expirarea mandatului lor legal.

În acest timp ele vor trebui să facă, pe baza principiilor din această Constituțiune, legea electorală.

Până la facerea acestei legi, decretele-legi electorale rămân în vigoare³⁵¹.

³⁵¹ A fost adoptată în 1923 și publicată în Monitorul Oficial nr 282 din 29 martie 1923. Principalele modificări: Decretul-Regal nr. 2281 din 13 iulie 1946 privind exercitarea puterii legislative, publicat în Monitorul Oficial nr. 161 din 15 iulie 1946. Constituția din 1923 a fost abrogată în mod expres de Constituția din 1938.

Constituțiunea din 1938

CAROL AL II-LEA,
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională,
REGE AL ROMÂNIEI,
La toți de față și viitori, sănătate:
Poporul Român dându-și învoirea, Noi decretăm următoarea
CONSTITUȚIUNE

TITLUL I

Despre teritoriul României

Art. 1.

Regatul României este un Stat Național, unitar și indivizibil.

Art. 2.

Teritoriul României este inalienabil.

Art. 3.

Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de seminție străină.

TITLUL II

Despre datoriile și drepturile Românilor

Capitolul 1

Despre datoriile Românilor

Art. 4.

Toți Românii, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt datori: a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea integrității, independenței și demnității ei; a contribui prin munca lor la înălțarea ei morală și propășirea ei economică; a îndeplini cu credință sarcinile obștești ce li se impun prin legi și a contribui de bună voie la împlinirea sarcinilor publice, fără de care ființă Statului nu poate viețui.

Art. 5.

Toți cetățenii români, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt egali înaintea legii, datorându-i respect și supunere.

Nimeni nu se poate socoti dezlegat de îndatoririle sale civile ori militare, publice ori particulare, pe temeiul credinței sale religioase sau de orice altfel.

Art. 6.

Nu se admite în Statul Român nici o deosebire de clasă socială.

Privilegiile în așezarea dărilor sunt oprite. Micșorările și măririle de impozite nu pot fi decât generale și statornicite prin legi.

Art. 7.

Nu este îngăduit nici unui Român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărțirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă.

Art. 8.

Este oprit preoților, de orice rit și credință religioasă, a pune autoritatea lor spirituală în slujba propagandei politice, atât în locazurile destinate cultului și funcțiunilor oficiale, cât și în afară de ele.

Propaganda politică, în localurile destinate cultului, ori cu prilejul manifestațiunilor religioase, nu este îngăduită nimănui.

Orice asociațiune politică pe temeiuri ori pretexte religioase este oprită.

În afară de persoanele, de condițiunile și de formele prevăzute în legi, nimeni nu poate lua ori presta jurăminte de credință.

Art. 9.

Românul care, fără prealabilă autorizație a Guvernului, va intra în orice serviciu al unui Stat străin, sau se va alătura pe lângă o corporație militară străină, pierde de plin drept cetățenia română.

Supunerea, pentru oricât timp și din orice fapt ar rezulta ea, la vreo protecție străină, trage după sine pierderea de plin drept a cetățeniei române.

Naționalitatea româna pierdută în condițiunile aici arătate nu se poate redobândi decât prin naturalizare.

Capitolul 2

Despre drepturile Românilor

Art. 10.

Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea muncii, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile din care decurg drepturi în condițiunile statornicite prin legi.

Art. 11.

Naționalitatea româna se dobândește prin căsătorie, prin filiațiune, prin recunoaștere și prin naturalizare.

Naturalizarea se acordă prin lege în mod individual; ea nu are efect retroactiv. Soția profită de naturalizarea soțului și copiii minori de aceea a părinților.

Art. 12.

Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau percheziționat, decât în cazurile și după formele stabilite de lege.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat și comunicat în momentul arestării, sau cel mai târziu în 24 ore după arestare.

În caz de vină vădită ori de urgență, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite și comunica în 24 ore, conform alineatului precedent.

Art. 13.

Nimeni nu poate fi sustras, în contra voinței sale, de la judecătorii pe care îi dă legea.

Art. 14.

Domiciliul este inviolabil.

Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face decât de autoritățile competente, în cazurile și potrivit formelor stabilite de lege.

Art. 15.

Pedeapsa cu moartea se aplică în timp de război potrivit codului de justiție militară.

Consiliul de Miniștri va putea decide aplicarea dispozițiilor din alineatul precedent și în timp de pace, pentru atentate contra Suveranului, Membrilor Familiei Regale, Șefilor Statelor străine și demnitarilor Statului din mobile în legătură cu exercițiul funcțiilor ce le sunt încredințate, precum și în cazurile de tâlhărie cu omor și asasinat politic.

Art. 16.

Proprietatea de orice natură, precum și creanțele atât asupra particularilor cât și asupra Statului, sunt înviolabile și garantate ca atare.

Oricine poate dispune liber de bunurile ce sunt ale lui, după normele prevăzute în legi.

Bunurile care fac parte din domeniul public sunt administrate și nu pot fi înstrăinate decât după regulile și cu formele stabilite prin lege. Nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor, afără de cazurile de înalta tradare și delapidare de bani publici.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauza de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție conform legilor. Prin cauza de utilitate publică nu se poate înțelege decât aceea care este de natură a folosi în același timp tuturor și fiecăruia în mod actual ori eventual.

În afară de cazurile de utilitate publică pentru apărarea națională, pentru lucrările de interes militar, sanitar, cultural, pentru căi de comunicații terestre, nautice ori aeriene, pentru piețe și lucrări publice prevăzute în legile actuale,

nici un alt caz nu se poate stabili decât prin legi votate de ambele Adunări cu majoritate de două treimi.

Art. 17.

Zăcămintele miniere, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcții și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de Stat pe baza legilor anterioare. O lege a minelor va determina normele și condițiunile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa drepturile proprietarului care vor fi de cel puțin 50% din redevența și din prețul la hectar al concesiunii și va arăta, totodată, putința și măsura în care aceștia vor participa la exploatarea acestor bogății.

Drepturile câștigate în favoarea Statului pe baza actelor de concesiune încheiate până în prezent se respectă.

Art. 18.

Drumurile mari și mici, ulițele care sunt în sarcina Statului, Județelor, Municipiilor și Comunelor, fluviile și râurile navigabile sau plutitoare, țărmurile, adăugirile către mal și locurile de unde s-a retras apa mării, porturile naturale sau artificiale, malurile unde trag vasele, spațiul atmosferic, apele producătoare de forțe motrice de folos obștești și în deobște toate bunurile care nu sunt proprietate particulară, sunt considerate ca dependențe ale domeniului public.

Art. 19.

Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întru cât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și Siguranței Statului.

Biserica ortodoxă creștină și cea greco-catolică sunt biserici românești. Religia creștină ortodoxă fiind religia marei majorități a Românilor, biserica ortodoxă este biserica dominantă în Statul Român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte.

Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-și însă unitatea, în privința dogmelor, cu biserica ecumenică a Răsăritului.

Chestiunile spirituale și canonice ale bisericii ortodoxe române țin de o singură autoritate sinodală centrală.

Raporturile dintre diferitele culte și Stat sunt de domeniul legilor speciale.

Art. 20.

Actele stări civile sunt de atribuția legii civile.

Întocmirea acestor acte va trebui să preceadă totdeauna binecuvântarea religioasă, care este obligatorie pentru toți membrii cultelor.

Art. 21.

Învățământul este liber în condițiunile stabilite prin legi speciale și întru cât nu va fi contrar bunelor moravuri, ordinei publice și intereselor de Stat.

Învățământul primar este obligatoriu. În școlile Statului acest învățământ va fi gratuit.

Art. 22.

Constitutia garantează fiecăruia, în limitele și condițiunile legii, libertatea de a comunica și publica ideile și opiniunile sale, prin grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin orice alte mijloace.

Art. 23.

Secretul scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice este inviolabil. Se exceptează cazurile în care justiția e datoare să se informeze conform legii.

Art. 24.

Cetățenii români au dreptul a se aduna pașnici și fără arme pentru a trata tot felul de chestiuni, conformându-se legilor care regulează exercițiul acestui drept.

Întrunirile, procesiunile și manifestațiile pe căile publice ori în aer liber, sunt supuse legilor și orânduirilor polițienești.

Art. 25.

Oricine are dreptul a se adresa prin petițiuni, subscrise de una sau mai multe persoane, la autoritățile publice, însă numai în numele celor subscrși.

Autoritățile constituite au singure dreptul să adreseze petițiuni în nume colectiv.

Art. 26.

Cetățenii români au dreptul a se asocia, conformându-se legilor.

Dreptul de liberă asociațiune nu implică dreptul de a crea persoane juridice. Condițiunile în care se acordă personalitatea juridică se stabilesc prin lege.

Art. 27.

Numai cetățenii români sunt admisibili în funcțiunile și demnitățile publice, civile și militare, ținându-se seama de caracterul majoritar și creator de Stat al Națiunii Române.

Supușii străini nu pot ocupa atari funcțiuni, decât în cazurile statornicite prin legi.

Străinii aflatori pe pământul României se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere.

Numai Românii și cei naturalizați români pot dobândi cu orice titlu și deține imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile.

Art. 28.

Decorațiunile străine se vor purta de Români numai cu autorizarea Regelui.

Insignele, emblemele, medaliile, precum și uniforme de orice fel, nu pot fi create, nici atribuite, nici purtate fără legiuită încuviințare.

TITLUL III

Despre puterile Statului

Art. 29.

Toate puterile Statului emană de la Națiunea Română.

Ele însă nu se pot exercita decât prin delegațiune și numai după principiile și regulile așezate în Constituția de față.

Art. 30.

Regele este Capul Statului.

Art. 31.

Puterea legislativă se exercită de Rege prin Reprezentațiunea Națională care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Regele sancționează și promulgă legile.

Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancțiunea.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale, decât după ce va fi fost discutată și votată de majoritatea ambelor Adunări.

Promulgarea legilor votate de ambele Adunări se va face prin îngrijirea Ministrului de Justiție care este și păstrătorul Marelui Sigiliu al Statului.

Inițiativa legilor este dată Regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din inițiativa proprie numai legi în interesul obștesc al Statului.

Interpretațiunea legilor cu drept de autoritate se face numai de puterea legiuitoare.

Nici o lege, nici un regulament de administrațiune generală sau comună nu pot fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărât prin ele.

Art. 32.

Puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită prin Guvernul Său în modul stabilit prin Constituție.

Art. 33.

Puterea judecătorească se exercită de organele ei.

Hotărârile judecătorești se pronunță în virtutea legii.

Ele se execută în numele Regelui.

Capitolul 1

Despre Rege

Art. 34.

Puterile constituționale ale Regelui sunt ereditare în linie coborâtoare directă și legitimă a Majestății Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu excluziunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor.

Coborâtorii Majestății Sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a Răsăritului.

Art. 35.

În lipsa de coborâtori în linie bărbătească ai Majestății Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații Săi, sau coborâtorilor acestora, după regulile statorniceite în articolul precedent.

Dacă nici unul din frați sau coborâtorii lor nu s-ar găsi în viață, sau ar declara mai dinainte că nu primesc Tronul, atunci Regele va putea indica succesorul Său dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală, cu primirea Reprezentațiunii Naționale dată în forma prescrisă de Art. 36.

Dacă nici una nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

Art. 36.

În caz de vacanță a Tronului, ambele Adunări se întrunesc de îndată într-o singură Adunare chiar fără convocare și, cel mai târziu până în opt zile de la întrunirea lor, aleg un Rege dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală.

Prezența a trei pătrimi din membri care compun fiecare din ambele Adunări și majoritatea de două treimi a membrilor prezenți sunt necesare pentru a se putea purcede la această alegere. În caz când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus descris, atunci în a noua zi la amiază Adunările întrunite vor păși la alegere, oricare ar fi numărul membrilor prezenți și cu majoritatea absolută a voturilor.

Dacă Adunările s-ar afla dizolvate în momentul vacanței Tronului, se va urma după modul prescris la articolul următor. În timpul vacanței Tronului, Adunările întrunite vor numi o Locotenență Regală compusă din trei persoane, care va exercita puterile Regale până la suirea Regelui pe Tron.

În toate cazurile mai sus arătate votul va fi secret.

Art. 37.

La moartea Regelui Adunările se întrunesc chiar fără convocare, cel mai târziu zece zile după declararea morții. Dacă din întâmplare ele au fost dizolvate mai dinainte și convocarea lor a fost hotărâtă în actul de dizolvare,

pentru o epocă în urma celor zece zile, atunci Adunările cele vechi se adună până la întrunirea acelor care au a le înlocui.

Art. 38.

De la data morții Regelui și până la depunerea Jurământului succesorului Său la Tron, puterile constituționale ale Regelui sunt exercitate în numele Națiunii Române de Miniștrii întruniți în Consiliu și sub a lor responsabilitate.

Art. 39.

Regele este major la vârsta de 18 ani împliniți.

La suirea Sa pe Tron El va depune mai întâi în sânul Adunărilor întrunite următorul Jurământ: "Jur a păzi Constituția și legile Națiunii Române, a menține drepturile ei naționale și integritatea teritoriului".

Art. 40.

Regele poate numi un Regent și doi Supleanți care, după moartea Lui, să exercite puterile Regale în timpul minorității succesorului Său.

Această numire se face cu primirea Reprezentațiunii Naționale, dată în forma prescrisă de Art. 36 din Constituția de față. Regentul va exercita totodată și tutela Regelui minor.

Dacă la moartea Regelui, Regentul nu s-ar găsi numit și succesorul Tronului ar fi minor, ambele Adunări întrunite vor numi pe Regent și pe cei doi Supleanți, procedând după formele prescrise de Art. 36 din Constituția de față.

Regentul și supleanții Săi nu intră în funcțiune decât după ce vor depus înaintea ambelor Adunări întrunite, jurământul prescris de Art. 39 din Constituția de față.

În caz de deces al Regentului, Supleantul cel mai în vârstă îi va lua de drept locul, procedându-se conform celor stabilite la alineatul precedent pentru alegerea unui nou Supleant.

Art. 41.

Dacă Regele se află în imposibilitate de a domni, Principele Moștenitor major, singur, ia de drept Regența. În cazul în care Principele Moștenitor ar fi minor, Consiliul de Miniștri, după ce s-a constatat legalmente imposibilitatea de a domni, convoacă îndată Adunările Legiuitoare reunite pentru a decide.

Art. 42.

Nici o modificare nu se poate face Constituției în timpul Regenței.

Art. 43.

Regele nu va putea fi totodată și Șeful unui alt Stat fără consimțământul Adunărilor.

Nici una din Adunări nu poate delibera asupra acestui obiect, dacă nu vor fi prezenți cel puțin două treimi din membri care le compun și hotărârea nu se poate lua decât cu două treimi din voturile membrilor de față.

Art. 44.

Persoana Regelui este inviolabilă. Miniștrii Lui sunt răspunzători.

Actele de Stat ale Regelui vor fi contrasemnate de un Ministru care, prin aceasta însăși, devine răspunzător de ele.

Se exceptează numirea Primului Ministru care nu va fi contrasemnată.

Art. 45.

Regele convoacă Adunările Legiuitoare cel puțin odată pe an, deschizând sesiunea prin mesaj, la care Adunările prezintă răspunsul lor.

Regele pronunță închiderea sesiunii.

El are dreptul de a dizolva ambele Adunări de odată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor și a noilor Adunări.

Regele poate amâna Adunările. Ele se întrunesc de plin drept la împlinirea unui an de la data amânării, dacă între timp nu au mai fost convocate.

Art. 46.

Regele numește și revoacă pe Miniștrii Săi.

El are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale, afară de ceea ce se statornicește în privința Miniștrilor.

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau judecărei, nici a interveni prin nici un mod în administrarea justiției.

El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o noua funcțiune fără o lege specială.

El face regulamentele necesare pentru executarea legilor, fără să poată modifica legile și scuti pe cineva de executarea lor.

El poate, în timpul când Adunările Legiuitoare sunt dizolvate și în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privință Decrete cu putere de lege, care urmează a fi supuse Adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată a lor sesiune.

El este Capul Oștirii.

El are dreptul de a declara războiul și de a încheia pacea.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El conferă decorațiunile române.

El acreditează Ambasadorii și Miniștrii Plenipotențari pe lângă Șefii Statelor Străine.

El are dreptul de a bate monetă, conform unei legi speciale.

El încheie, cu Statele Străine, tratatele politice și militare. Convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și altele asemenea de El încheiate, pentru

a avea putere de lege în interior trebuie să fie însă supuse Adunărilor Legiuitoare și aprobate de ele.

Art. 47.

Lista civilă se hotărăște prin lege.

Capitolul 2

Despre Reprezentarea Națională

Art. 48.

Membrii Adunărilor Legiuitoare reprezintă Națiunea și nu-și exercită mandatul decât după depunerea legiuitului jurământ.

Art. 49.

Fiecare Adunare determină prin regulamentul sau modul după care se constituie și își exercită atribuțiunile.

Art. 50.

Validarea alegerilor pentru ambele Adunări și verificarea titlurilor membrilor aparținând fiecăreia din ele, se face de înalta Curte de Casație și Justiție, înainte de data fixată pentru întrunirea Adunărilor.

Art. 51.

Nimeni nu poate fi totodată membru al uneia și al celeilalte Adunări.

Art. 52.

Deputații și Senatorii, numiți de puterea executivă într-o funcțiune salariată pe care o primesc, pierd deplin drept mandatul lor de reprezentanți ai Națiunii.

Această dispozițiune nu se aplică Miniștrilor și Subsecretarilor de Stat.

Art. 53.

Membrii Adunărilor Legiuitoare nu pot apăra interese particulare împotriva Statului; ei nu pot face parte din Consiliile de administrație ale întreprinderilor care au contractat cu Statul, Județele sau Comunele.

Art. 54.

Orice hotărâre se ia cu majoritate absolută a voturilor afără de cazurile statornicite în altfel prin Constituție.

În caz de paritate a voturilor, propunerea în deliberare este respinsă.

Adunările țin ședințe cu jumătate plus unul din numărul membrilor înscriși în apelul nominal.

Art. 55.

Fiecare membru al Adunărilor are dreptul a adresa Miniștrilor întrebări la care aceștia sunt obligați a răspunde în termenul prevăzut de regulament.

Art. 56.

Nici unul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit pentru opiniunile și voturile de el emise în cursul exercițiului mandatului.

Art. 57.

Nici un membru al uneia sau celeilalte Adunări nu poate, în timpul sesiunii, să fie urmărit sau arestat pentru vine penale, decât cu autorizarea Adunării din care face parte, afără de cazul de flagrant delict.

Detențiunea sau urmărirea vreunuia din membrii Adunărilor este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere.

Art. 58.

Fiecare din Adunări deliberează și hotărăște separat, afără de cazurile anume arătate în Constituția de față.

Art. 59.

Poliția Adunărilor se exercită de Președintele fiecăreia din ele care, singur, după încuviințarea Adunării, poate da ordine gărzii respective.

Art. 60.

Diurnele Deputaților și Senatorilor se stabilesc prin lege.

SECȚIUNEA I

Despre Adunarea Deputaților

Art. 61.

Adunarea Deputaților se compune din Deputați aleși de cetățenii români, care au vârsta de 30 ani împliniți și practică efectiv o îndeletnicire intrând în vreuna din următoarele trei categorii:

1. Agricultură și munca manuală;
2. Comerțul și industria;
3. Ocupațiuni intelectuale.

Alegerea se face cu vot secret, obligator și exprimat prin scrutin uninominal, pe circumscripțiuni care să asigure reprezentarea felului de îndeletnicire a alegătorilor.

Legea electorală va fixa circumscripțiunile și va statornici după normele mai sus impuse, condițiunile cerute pentru a fi alegător, pentru bărbați și femei, incapacitățile, decăderile, incompatibilitățile, procedura votării și garanțiile libertății alegerilor, precum și numărul deputaților.

Durata mandatului este de șase ani.

Art. 62.

Spre a fi eligibil în Adunarea Deputaților se cere:

- a) A fi cetățean român;

b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice și a practica efectiv îndeletnicirea respectivă a uneia din cele trei categorii arătate în articolul precedent, pe ai cărei alegători urmează a-i reprezenta;

c) A avea vârsta de 30 ani împliniți;

d) A avea domiciliul în România.

Incapacitățile, decăderile temporare ori definitive și incompatibilitățile, se vor stabili prin legea electorală.

SECȚIUNEA II

Despre Senat

Art. 63.

Senatul se compune din Senatori numiți de Rege, din Senatori de drept și din Senatori aleși cu vot obligator, secret și exprimat prin scrutin uninominal de membrii corpurilor constituite în Stat, în numărul și condițiunile, pentru alegătorii și eligibilii, bărbați și femei, ce se vor stabili prin legea electorală. Proporția Senatorilor numiți în raport cu cei aleși este de jumătate.

Art. 64.

Sunt de drept membri ai Senatului, în virtutea înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică:

a) Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți;

b) Toți Principii Familiei Regale, majori;

c) Patriarhul și Mitropoliții Țării;

d) Episcopii eparhioți ai bisericilor ortodoxe române și greco-catolice, întru cât vor fi aleși conform legilor Țării;

e) Capii confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleși sau numiți conform legilor Țării și reprezintă un număr de peste 200.000 credincioși;

f) Actualii Senatori de drept recunoscuți până la data promulgării prezentei Constituții.

Mandatul Senatorilor de drept, enumerați la paragrafele a - e inclusiv, încetează odată cu calitatea sau demnitatea în virtutea căreia îl dețin.

Durata mandatelor Senatorilor numiți și aleși va fi de nouă ani. Mandatele Senatorilor aleși se reînnoiesc din trei în trei ani de la data depunerii jurământului prevăzut de Art. 48 din Constituție, în proporție de o treime. Ultima treime neieșită la sorți pentru reînnoire păstrează mandatele până la expirarea termenului de nouă ani.

Pentru mandatele ieșite la sorți se va proceda la noi alegeri conform legii electorale.

Capitolul 3

Despre Guvern și Miniștri

Art. 65.

Guvernul se compune din Miniștri și Subsecretari de Stat.

Miniștrii exercită puterea executivă în numele Regelui, în condițiunile stabilite de Constituție și pe a lor răspundere.

Miniștrii au răspundere politică numai față de Rege.

Art. 66.

Miniștrii întruniți alcătuiesc Consiliul de Miniștri, care este prezidat de acel care a fost însărcinat de Rege cu formarea Guvernului și care poartă titlul de Președinte al Consiliului de Miniștri.

Departamentele Ministeriale și Subsecretariatele de Stat nu se pot înființa și desființa decât prin lege.

Art. 67.

Nu poate fi Ministru decât cel care este român de cel puțin trei generații. Se exceptează acei care au fost Miniștri până acum.

Art. 68.

Membrii Familiei Regale nu pot fi Miniștri.

Art. 69.

Miniștrii și Subsecretarii de Stat care nu sunt Membri ai Adunărilor pot lua parte la dezbaterea legilor dar nu pot vota; Adunările pot cere prezența Miniștrilor la deliberările lor.

Dezbaterile nu pot începe fără prezența unui Ministru.

Art. 70.

Regele și fiecare din Adunări poate cere urmărirea Miniștrilor și trimiterea lor în judecată Înaltei Curți de Casație și Justiție care, singură, în secțiuni unite, este în drept a-i judeca. În ceea ce privește exercițiul acțiunii civile a părții vătămate și în ceea ce privește crimele și delictele comise de ei afără de exercițiul funcțiunii lor, sunt supuși regulilor de drept comun.

Punerea sub urmărire a Miniștrilor de către Corpurile Legiuitoare se va rosti prin majoritate de două treimi a membrilor de față.

Instrucțiunea se va face de o comisie a Înaltei Curți de Casație și Justiție compusă din cinci membri trași la sorți în secțiuni unite. Aceasta comisiune are și puterea de a califica faptele și de a decide sau nu urmărirea.

Acuzarea înaintea Înaltei Curți de Casație și Justiție se va susține de Ministerul Public.

Legea responsabilității Ministeriale determină cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile Miniștrilor.

Miniștrii de Justiție ieșiți din funcțiune nu pot exercita profesiunea de avocat timp de un an de la data ieșirii.

Miniștrii ieșiți din funcțiune nu pot face parte din consiliile de administrație ale întreprinderii cu care au încheiat contracte în cei trei ani următori.

Art. 71.

Orice parte vătămată în drepturile sale printr-un decret sau dispozițiune semnată de un Ministru, cu violarea unui text expres al Constituției ori legilor în vigoare, poate cere Statului despăgubiri bănești pentru paguba suferită, conform dreptului comun.

Capitolul 4

Despre Consiliul Legislativ

Art. 72.

Consiliul Legislativ funcționează pe baza legii sale organice.

Consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, atât înainte cât și după amendarea lor în comisii, afară de cele care privesc creditele bugetare.

Nici un regulament pentru aplicarea legilor nu se poate face fără consultarea prealabilă a Consiliului Legislativ, afară de cazul prevăzut la alineatul următor pentru proiectele de legi.

Adunările Legiuitoare pot proceda la discutarea proiectelor de legi, fără a mai aștepta aprobarea Consiliului Legislativ, dacă acesta nu-l dă în termenul fixat de legea sa organică.

Capitolul 5

Despre Puterea Judecătorească

Art. 73.

Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât în puterea unei legi.

Comisii și Tribunale extraordinare nu se pot crea, sub nici o numire și nici un cuvânt, în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desființează.

Art. 74.

Pentru întreg Statul Român există o singură Curte de Casație și Justiție.

Art. 75.

Numai Curtea de Casație și Justiție în secțiuni unite are dreptul de a judeca constituționalitatea legilor și a declara inaplicabile pe acelea care sunt potrivnice Constituției. Judecata inconstituționalității legilor se mărginește numai la cazul judecat.

Curtea de Casație și Justiție se va rosti asupra conflictelor de atribuțiuni.

Dreptul de recurs în cazare este de ordin constituțional.

Art. 76.

Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de șase luni de la promulgarea prezentei Constituții. În acest răstimp sancțiunile disciplinare se vor aplica prin Decret Regal.

Art. 77.

Justiția militară se organizează prin lege.

Art. 78.

Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătorești, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cadere să judece actele de guvernământ, precum și actele de comandament cu caracter militar.

Capitolul 6

Despre institutiunile Județene și Comunale

Art. 79.

Instituțiunile administrative sunt statornicite prin legi.

TITLUL IV

Despre Finanțe

Art. 80.

Nici un impozit de orice natură nu se poate stabili și percepe decât pe baza unei legi.

Prin lege se pot crea impozite numai în folosul Statului, Județelor, Comunelor și instituțiilor Publice îndeplinind un serviciu de Stat.

Art. 81.

Nu se pot înființa monopoluri decât prin lege și numai în folosul Statului, Județelor și Comunelor.

Art. 82.

Fonduri de pensiuni sau gratificațiuni în sarcina tezaurului public nu se pot înființa decât în virtutea unei legi.

Art. 83.

În fiecare an, Adunările Legiuitoare încheie socotelile și votează bugetul fără a putea spori cheltuielile propuse.

Toate veniturile și cheltuielile Statului trebuiesc trecute în buget și socoteli.

Dacă bugetul nu se votează în timp util, puterea executivă va face față necesităților serviciilor publice aplicând bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 84.

Controlul preventiv și cel de gestiune al tuturor veniturilor și cheltuielilor Statului se va exercita de înalta Curte de Conturi, care va supune în fiecare an Adunărilor Legiuitoare un raport general asupra conturilor de gestiune ale bugetului trecut, semnalând neregulile ce ar fi săvârșite de Miniștri în aplicarea lui.

Regularea definitivă a socotelilor trebuie să fie prezentată Adunărilor Legiuitoare cel mai târziu în termen de doi ani de la încheierea fiecărui exercițiu.

Un corp superior de control va avea misiunea de a supraveghea și examina legalitatea și corectitudinea executării gestiunilor în toate serviciile publice.

Acest corp va funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri și va lucra după ordinele Șefului Guvernului.

Art. 85.

Toate fondurile provenite de la Cazuri Speciale, de care Guvernul dispune sub diferite titluri trebuiesc cuprinse în bugetul general al veniturilor Statului.

Art. 86.

Pentru toată România există o singură Curte de Conturi.

Art. 87.

Delapidarea de bani publici se califică crimă și se pedepsește ca atare.

TITLUL V**Despre Oștire****Art. 88.**

Toți cetățenii români sunt datori a face parte din unul din elementele oștirii, conform legilor.

Art. 89.

Gradele, decorațiunile și pensiunile militare nu pot fi retrase decât în virtutea unei sentințe judecătorești.

Art. 90.

Contingentul oștirii se votează pentru fiecare an de Adunările Legiuitoare.

Art. 91.

Nici o trupă armată străină nu poate fi admisă în serviciul Statului și nu poate intra sau trece pe teritoriul României decât în virtutea unei legi.

TITLUL VI

Dispozițiuni generale

Art. 92.

Culorile drapelului României sunt: Albastru, Galben, Roșu, așezate vertical.

Art. 93.

Reședința Guvernului e în Capitala Țării.

Art. 94.

Limba română este limba oficială a Statului.

Art. 95.

Nici un jurământ nu leagă și nu poate fi impus decât în puterea unei legi, care hotărăște și formula lui.

Art. 96.

Constituția de față nu poate fi suspendată nici în total, nici în parte.

În caz de pericol de Stat se poate institui starea de asediu generală sau parțială.

TITLUL VII

Revizuirea Constituției

Art. 97.

Constituția de față nu poate fi revizuită în total sau în parte decât din inițiativa Regelui și cu consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare care urmează a indica și textele de revizuit.

Consultarea Adunărilor Legiuitoare se face prin mesaj Regal și se exprimă cu majoritate de două treimi ale Adunărilor întrunite într-una singură sub Președinția Președintelui Senatului. Rezultatul consultațiunii se aduce la cunoștința Regelui de Președinții celor două Adunări însoțiți de o Comisiune specială.

Textele noi, urmând a înlocui pe cele revizuite, se votează cu majoritate de două treimi, de fiecare Adunare în parte.

TITLUL VIII

Dispozițiuni tranzitorii și finale

Art. 98.

Toate pământurile expropriate și distribuite pe baza legii pentru reforma agrară a Vechiului Regat din 17 Iulie 1921; a legii pentru reforma agrară din Basarabia din 13 Martie 1920; a legii pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș din 13 Iunie 1921 și a legii pentru reforma agrară din Bucovina din 30 Iulie 1921, sunt respectate ca drepturi câștigate și vor fi cârmuite, pentru orice litigii relative la ele în prezent și pe viitor, de acele legi.

Dispozițiile acestor legi introduse în Art. 131 din Constituția de la 1923 rămân cu caracter constituțional.

Toate drepturile politice dobândite în virtutea decretelor-legi ratificate prin Art. 133 al Constituției din 1923, se respectă.

Toate codicele și legile în vigoare se vor revizui în vederea unificării legislației, punându-se în armonie cu principiile actualei Constituții. Până atunci ele rămân în vigoare. Din ziua promulgării Constituției de față sunt desființate acele dispoziții din legi, decrete, regulamente și orice alte acte care sunt contrarii celor înscrise în această Constituție.

Se abrogă, de asemenea, din ziua promulgării prezentei Constituții, Constituția promulgată cu Decretul Regal Nr. 1.360 din 28 Martie 1923.

Juriul în materie criminală va mai funcționa până la punerea Codului Penal Carol al II-lea și al Procedurii Penale în acord cu principiul statornicit în Art. 73 al Constituției de față.

Până la convocarea Adunărilor Legiuitoare toate decretele au putere de lege fără a mai fi nevoie de ratificarea lor.

Statutul Familiei Regale are caracter Constituțional și nu se poate modifica decât cu procedura pentru revizuirea Constituției.

Art. 99.

Pentru alegerea Adunărilor Legiuitoare ce urmează a fi înființate pe baza prezentei Constituții, un Decret Regal cu putere de lege, în condițiile Art. 98, va fixa condițiile cerute pentru a fi alegător și ales, în Camera și Senat, circumscripțiunile electorale, numărul Deputaților și Senatorilor, normele după care urmează a se face alegerea.

Acest decret are un caracter Constituțional și nu se poate modifica decât cu majoritate de două treimi.

Art. 100.

Prezenta Constituție, după ce va fi edictată de Rege, va fi supusă Națiunii Române spre "buna știință și învoire".

Un Decret Regal va fixa procedura după care se va urma în acest scop.

După terminarea acestei operațiuni și a aducerii rezultatului ei la cunoștința Regelui de către Președintele Consiliului de Miniștri, Constituția de față va fi promulgată și intra în vigoare.

ACT DE CONSTATAREA VOTURILOR DATE DE POPORUL ROMÂN ASUPRA PLEBISCITULUI PROPUȘ LA 20 FEBRUARIE 1938

Noi subscriși:

Alexandru N. Gane, Prim Președintele Consiliului Legislativ,
Nicolae Bădescu-Roșiori, Consilier la Înalta Curte de Casație,
Eugeniu P. Bănescu, Consilier la Înalta Curte de Casație,
Gheorghe Drimba, Consilier la Înalta Curte de Casație,

Corneliu Gheorghian, Consilier la Înalta Curte de Casație, care prin Decretul MAJESTĂȚII SALE CAROL AL II-LEA, REGELE ROMÂNIEI, cu Nr. 902 din 20 Februarie 1938, suntem numiți înalta Comisiune pentru a cerceta votul dat de Poporul Român asupra plebiscitului ce s-a propus de MAJESTATEA SA prin proclamațiunea de la 20 Februarie 1938, ne-am adunat la Ministerul Justiției în zilele de 25 și 26 Februarie 1938 și am cercetat listele de votare din întreaga țară și din numărul total de 4.303.064 (patru milioane trei sute trei mii șasezeci și patru) al votanților am constatat că 4.297.581 (patru milioane două sute nouăzeci și șapte mii cinci sute optzeci și unu) au primit plebiscitul propus de MAJESTATEA SA și numai 5.483 (cinci mii patru sute optzeci și trei) au votat împotriva.

Acestea am găsit și le mărturisim înaintea Națiunii.

Făcut la București, Sâmbătă, 26 Februarie anul una mie nouă sute treizeci și opt.

Promulgăm această Constituțiune și ordonăm să fie investită cu sigiliul Statului și publicată în "Monitorul Oficial".

Dat în București, la 27 Februarie 1938.

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Finanțelor și ad-interim la Departamentul Justiției,

Miniștrii Secretari de Stat,

Ministru Secretar de Stat și ad-interim la Departamentul Afacerilor Străine,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Industriei și Comerțului,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Muncii,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Domeniilor și Cooperăției,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Educației Naționale și ad-interim la Culte și Arte,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Internelor,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Apărării Naționale și ad-interim la Aer și Marină,

Ministru Secretar de Stat la Departamentul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor³⁵².

³⁵² Prin Înaltul Decret Regal nr. 900 din 20 februarie 1938, publicat în "Monitorul Oficial", partea I, nr. 42 din 20 februarie 1938, Regele Carol al II-lea decretează noua Constituție a României, hotărând supunerea ei "Națiunii Române spre 'buna știință și învoire'".

În același număr al "Monitorului Oficial" sunt publicate:

a) Proclamația Regelui Carol al II-lea către români, din 20 februarie 1938, prin care acesta prezintă, pe scurt, conținutul noii Constituții decretate și o supune "învoirii poporului român";

b) Înaltul Decret Regal nr. 901 din 20 februarie 1938, prin care poporul român a fost chemat în ziua de 24 februarie 1938 să se pronunțe prin plebiscit asupra Constituției decretate de Rege;

Constituția Republicii Populare Române

1948

TITLUL I

Republica Populară Română

Art. 1.

Republica Populară Română este un Stat popular, unitar, independent și suveran.

Art. 2.

Republica Populară Română a luat ființă prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasă muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului.

Art. 3.

În Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului.

c) Înaltul Decret Regal nr. 902 din 20 februarie 1938, prin care au fost numiți cei cinci membri ai Comisiunii pentru totalizarea rezultatului plebiscitului.

Plebiscitul s-a desfășurat în ziua de 24 februarie 1938, fiind chemați la vot toți alegătorii înscrși în listele electorale pentru Adunarea Deputaților. Participarea la vot a fost obligatorie, fiecare alegător exprimându-și opțiunea prin declarație verbală, pentru sau împotriva Constituției, făcută înaintea biroului de votare. S-au prezentat la plebiscit 4.303.064 de votanți, din care au votat pentru Constituție 4.297.581 de votanți, împotriva votând 5.483.

În "Monitorul Oficial", partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938 sunt publicate:

a) Actul de constatare a voturilor date de poporul român asupra plebiscitului propus la 20 februarie 1938, purtând data de 26 februarie 1938, întocmit de Înalta Comisiune pentru totalizarea rezultatului plebiscitului;

b) Cuvântul Regelui Carol al II-lea asupra rezultatului plebiscitului;

c) Raportul nr. 458 din 27 februarie 1938 al Consiliului de Miniștri către Rege, prin care Constituția este supusă sancționării regale;

d) Constituția, sancționată prin Înaltul Decret Regal nr. 1045 din 27 februarie 1938, semnat de Regele Carol al II-lea și contrasemnat de Președintele Consiliului de Miniștri, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Miron Cristea, și de 15 membri secretari de stat.

Constituția a intrat în vigoare la 27 februarie 1938, adică la data sancționării ei. Ea a abrogat expres, pe aceeași dată, Constituția din 1923.

Prin Decretul Regal nr. 3052 din 5 septembrie 1940, semnat de Regele Carol al II-lea și publicat în "Monitorul Oficial" nr. 205 din 5 septembrie 1940, Constituția din 1938 este suspendată, iar Corpurile 1 legiuitoare sunt dizolvate.

Textul Constituției din 1938 este reprodus după "Monitorul Oficial", partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938.

Constituția din 1938 a fost suspendată prin Decretul-Regal nr. 3052 din 5 septembrie 1940 (publicat în Monitorul Oficial nr. 205 din 5 septembrie 1940).

Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret.

Art. 4.

Reprezentanții poporului în toate organele puterii de Stat sunt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați prin voința alegătorilor, în condițiile stabilite de lege.

TITLUL II

Structura social-economică

Art. 5.

În Republica Populară Română, mijloacele de producție aparțin sau Statului, ca bunuri ale întregului popor, sau organizațiilor cooperative, sau particularilor, persoane fizice sau juridice.

Art. 6.

Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și în aer, poșta, telegraful, telefonul și radio-ul aparțin Statului, ca bunuri comune ale poporului.

Prin lege se vor stabili modalitățile de trecere în proprietatea Statului, a bunurilor enumerate în alineatul precedent, care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, se aflau în mâini particulare.

Art. 7.

Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române.

Apărarea și dezvoltarea bunurilor comune ale poporului sunt o îndatorire a fiecărui cetățean.

Art. 8.

Proprietatea particulară și dreptul de moștenire sunt recunoscute și garantate prin lege.

Proprietatea particulară, agonisită prin muncă și economisire, se bucură de o protecție specială.

Art. 9.

Pământul aparține celor ce-l muncesc.

Statul protejează proprietatea de muncă țărănească. Statul încurajează și sprijină cooperația sătească.

Pentru a stimula ridicarea agriculturii, statul poate crea întreprinderi agricole, proprietatea statului.

Art. 10.

Pot fi făcute exproprieri pentru cauza de utilitate publică pe baza unei legi și cu o dreaptă despăgubire stabilită de justiție.

Art. 11.

Când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare, care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea Statului, adică bun al poporului, în condițiunile prevăzute de lege.

Art. 12.

Munca este factorul de bază al vieții economice a Statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai.

Art. 13.

Statul acordă protecție inițiativei particulare puse în slujba intereselor generale.

Art. 14.

Comerțul intern și extern este reglementat și controlat de stat și se exercită de întreprinderi comerciale de stat, particulare și cooperative.

Art. 15.

Statul îndrumază și planifică economia națională în vederea dezvoltării puterii economice a țării, asigurării bunei stări a poporului și garantării independenței naționale.

TITLUL III**Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor****Art. 16.**

Toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură, sunt egali în fața legii.

Art. 17.

Orice propovăduire sau manifestare a urei de rasă sau de naționalitate se pedepsește de lege.

Art. 18.

Toți cetățenii, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie, grad de cultură, profesie, inclusiv militarii, magistrații și funcționarii publici, au dreptul să aleagă și să fie aleși în toate organele Statului.

Dreptul de a alege îl au toți cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani, iar dreptul de a fi aleși, cei care au împlinit vârsta de 23 ani.

Nu se bucură de dreptul de vot persoanele interzise, lipsite de drepturi civile și politice și nedemne, declarate ca atare de organele în drept, conform legii.

Art. 19.

Cetățenii au drept la muncă. Statul asigură treptat acest drept, prin organizarea și dezvoltarea planificată a economiei naționale.

Art. 20.

Cetățenii au drept la odihnă. Dreptul la odihnă este asigurat prin reglementarea orelor de muncă, prin concedii plătite, în conformitate cu legea, prin organizarea de case de odihnă, sanatorii, cluburi, parcuri, terenuri de sport și așezăminte special amenajate.

Art. 21.

Femeia are drepturi egale cu bărbatul în toate domeniile vieții de Stat, economic, social, cultural politic și de drept privat.

La muncă egală, femeia are drept de salarizare egală cu bărbatul.

Art. 22.

În Republica Populară Română, toți cetățenii au drept la învățătură.

Statul asigură îndeplinirea acestui drept prin organizarea și dezvoltarea învățământului primar obligatoriu și gratuit, prin burse de Stat acordate elevilor și studenților meritoși și prin organizarea și dezvoltarea învățământului profesional și tehnic.

Art. 23.

Statul încurajează și sprijină dezvoltarea științei și a artei și organizează institute de cercetări, biblioteci, edituri, teatre, muzee, conservatoare.

Art. 24.

În Republica Populară Română se asigură naționalităților conlocuitoare dreptul de folosire a limbii materne și organizarea învățământului de toate gradele în limba maternă. Administrația și justiția, în circumscripțiile locuite și de populații de altă naționalitate decât cea română, vor folosi oral și scris și limba naționalității respective și vor face numiri de funcționari din sânul naționalității respective sau din altă naționalitate, care cunosc limba populației locale. Predarea limbii și literaturii române este obligatorie în școlile de orice grad.

Art. 25.

Statul poartă grijă de sănătatea publică prin înființarea și dezvoltarea de servicii sanitare și prin încurajarea și sprijinirea educației fizice.

Statul asigură ocrotire socială și asistență medicală pentru boală, accidente și invaliditate, rezultate din muncă, în timpul muncii sau în serviciul de apărare

a patriei, precum și pentru bătrânețe, atât salariaților săi cât și acelor a ai întreprinderilor particulare, a căror contribuție și drepturi se fixează prin lege.

Art. 26.

Căsătoria și familia se bucură de protecția Statului.

Mama, precum și copiii până la vârsta de 18 ani, se bucură de protecție deosebită, stabilită prin lege.

Părinții au aceleași îndatoriri față de copiii născuți în afară căsătoriei, ca și pentru cei născuți în căsătorie.

Sunt valabile numai actele de stare civilă, încheiate de organele Statului.

Art. 27.

Libertatea conștiinței și libertatea religioasă sunt garantate de Stat.

Culte religioase sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber dacă ritualul și practica lor nu sunt contrarii Constituției, securității publice sau bunelor moravuri.

Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide sau întreține instituții de învățământ general, ci numai școli speciale pentru pregătirea personalului cultului sub controlul Statului.

Biserica ortodoxă-română este autocefală și unitară în organizarea sa.

Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase va fi reglementat prin lege.

Art. 28.

Libertatea individuală a cetățenilor este garantată.

Nimeni nu poate fi arestat și deținut mai mult de 48 ore, fără un mandat al parchetului, al organelor de instrucție, stabilite de lege, sau autorizarea instanțelor judecătorești, conform prevederilor legii.

Art. 29.

Domiciliul este inviolabil. Nimeni nu poate intra în domiciliul sau reședința cetățenilor fără învoirea acestora, decât în prezența lor și în baza unui ordin scris al Autorității competente sau în caz de flagrant delict.

Art. 30.

Nimeni nu poate fi condamnat și ținut a executa o pedeapsa decât în baza hotărârii judecătorești, pronunțate în conformitate cu legea.

Art. 31.

Libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor, meetingurilor, cortegiilor și manifestațiilor este garantată.

Exercitarea acestor drepturi este asigurată prin faptul că mijloacele de tipărire, hârtia și locurile de întrunire sunt puse la dispoziția celor ce muncesc.

Art. 32.

Cetățenii au dreptul de a se asocia și organiza, dacă scopul urmărit nu este îndreptat în contra ordinii democratice stabilită prin Constituție.

Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă și pedepsită de lege.

Art. 33.

Secretul corespondenței este garantat. Numai în caz de instrucție penală, sub stare de asediu, sau în caz de mobilizare, corespondența poate fi controlată.

Art. 34.

Orice cetățean are dreptul de petiționare, precum și dreptul de a cere organelor prevăzute de legi trimiterea în judecată a oricărui funcționar public, pentru infracțiunile săvârșite în timpul exercitării serviciului.

Art. 35.

Republica Populară Română acordă drept de refugiu tuturor străinilor urmăriți pentru activitatea lor democratică, pentru lupta de eliberare națională, pentru activitate științifică sau culturală.

Art. 36.

Apărarea patriei este o datorie de onoare a tuturor cetățenilor.

Serviciul militar este obligatoriu pentru toți cetățenii, în conformitate cu legea.

Trădarea de patrie, - călcarea jurământului, trecerea în slujba dușmanului, aducerea de prejudicii puterii militare a Statului, - constituie crima cea mai gravă față de popor și se pedepsește cu toată asprimea legii.

TITLUL IV**Organul suprem al puterii de Stat****Art. 37.**

Organul suprem al puterii de Stat a Republicii Populare Române este Marea Adunare Națională a R. P. R.

Art. 38.

Marea Adunare Națională a R. P. R. este unicul organ legislativ al Republicii Populare Române.

Art. 39.

Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române are în competența sa directă:

- 1) Alegerea Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române;
- 2) Formarea Guvernului R. P. R.;

- 3) Modificarea Constituției;
- 4) Stabilirea numărului, atribuțiilor și denumirii ministerelor și desființarea, contopirea sau noua denumire a celor existente;
- 5) Votarea bugetului Statului, a încheierii exercițiilor bugetare, fixarea impozitelor și a modului lor de percepere;
- 6) Chestiunile războiului și ale păcii;
- 7) Să decidă consultarea poporului prin referendum;
- 8) Acordarea amnistiei.

Art. 40.

Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române alege din sânul sau Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române.

Prezidiul se alege cu jumătate plus unul din numărul total al deputaților.

Art. 41.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române se compune dintr-un președinte, trei vice-Președinți, un secretar și din 14 membri aleși direct de Marea Adunare Națională a R. P. R.

Art. 42.

Prezidiul Marii Adunări Naționale al R. P. R., în totalitatea lui, sau oricare din membrii săi, sunt revocabili oricând de Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române cu majoritatea prevăzută de Art. 40.

Art. 43.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române este răspunzător de întreaga sa activitate față de Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române.

Art. 44.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române are următoarele atribuțiuni:

1. Convoacă Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române în sesiuni ordinare și extraordinare;
2. Emite decrete;
3. Interpretează legile votate de Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române;
4. Exerciță dreptul de grațiere și comută pedepsele;
5. Conferă decorațiile și medaliile Republicii Populare Române;
6. Reprezintă Republica Populară Română în relațiile internaționale;
7. Acreditează și recheamă, la propunerea guvernului, pe reprezentanții diplomatici ai Republicii Populare Române;
8. Primește scrisorile de acreditare și rechemare ale reprezentanților diplomatici ai Statelor străine, acreditați pe lângă ei;

9. În intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, numește și revocă pe miniștri, la propunerea Președintelui Consiliului de Miniștri;

10. Stabilește gradele militare, rangurile diplomatice și titlurile onorifice, la propunerea guvernului;

11. Face numiri și confirmări în funcțiunile publice, la propunerea miniștrilor de resort sau a guvernului, conform legii;

12. În intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, la propunerea guvernului, declară starea de război și mobilizarea parțială sau generală, în caz de agresiune împotriva Republicii Populare Române, sau împotriva unui alt Stat, față de care are obligații de apărare mutuală ce decurg din tratatele internaționale;

13. Ratifică sau denunță tratatele internaționale, la propunerea guvernului;

14. Rezolva orice chestiune cu care este însărcinat de către Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române și exercită orice atribuție ce i se dă prin lege.

Art. 45.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române ia hotărâri valabile cu majoritatea simplă a membrilor săi.

Decretele vor fi semnate de către președintele și secretarul Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R.

În caz de împiedicare a acestora, președintele va fi înlocuit de unul dintre vice-Președinți, iar secretarul, de unul dintre membrii desemnați de Prezidiu, din sânul său.

Art. 46.

După expirarea mandatului Marii Adunări Naționale a R. P. R., sau în caz de dizolvare înainte de termen, Prezidiul Marii Adunări Naționale a R. P. R. își continuă funcțiunile sale până la alegerea noului Prezidiu.

Art. 47.

Marea Adunare Națională a R. P. R. se alege pe timp de 4 ani. Ea se compune din reprezentanții poporului (deputați), aleși potrivit normelor ce se stabilesc prin legea electorală.

Art. 48.

Sesiunile ordinare ale Marii Adunări Naționale a R. P. R. au loc cel puțin de două ori pe an și durează până la terminarea lucrărilor.

Convocarea Marii Adunări Naționale a R. P. R., se face prin decret, de către Prezidiul Marii Adunări Naționale a R. P. R.

Art. 49.

Marea Adunare Națională a R. P. R. poate fi convocată în sesiuni extraordinare printr-un decret al Prezidiului, la cererea cel puțin a unei treimi din numărul deputaților.

Art. 50.

După validarea deputaților, Marea Adunare Națională a R. P. R. își alege un birou pentru conducerea dezbaterilor, compus dintr-un președinte, 3 vice-Președinți și secretari. Biroul Marii Adunări Naționale a R. P. R., se alege pentru fiecare sesiune a Marii Adunări Naționale a R. P. R.

Dezbaterile Marii Adunări Naționale a R. P. R. vor fi prezidate de președinte, sau de unul din vice-Președinții biroului, conform regulamentului elaborat de Marea Adunare Națională a R. P. R.

Art. 51.

Marea Adunare Națională a R. P. R. lucrează valabil cu jumătate plus unul din numărul total al deputaților și ia hotărâri valabile cu majoritatea simplă a deputaților prezenți, afără de cazul când Constituția sau regulamentul prevede un alt număr.

Art. 52.

Votarea se poate face prin vot secret, prin ridicare de mâini sau aclamații, după cum va hotărî Marea Adunare Națională a R. P. R.

Art. 53.

Marea Adunare Națională a R. P. R. validează alegerea deputaților. Votul deputaților este valabil și înainte de validare.

Art. 54.

Deputații validați depun în fața Marii Adunări Naționale a R. P. R. următorul jurământ:

"Jur că voi servi poporul și Republica Populară Română cu tot devotamentul și puterea mea de muncă, că voi păzi și respecta Constituția și legile țării;

Că voi păstra secretele de Stat și voi apăra interesele poporului și ale Statului, libertățile democratice și independența patriei". Același jurământ va fi depus de membrii Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R. și de către membrii guvernului la intrarea în funcție.

Art. 55.

Inițiativa legislativă aparține guvernului. De asemenea, deputații, în număr de cel puțin o cincime din numărul total, pot lua inițiativa oricărei legi.

Art. 56.

După votarea legilor de către Marea Adunare Națională a R. P. R., ele se semnează de către președintele și secretarul Prezidiului și se publică în “Monitorul Oficial”. Legea intră în vigoare la termenul arătat în cuprinsul ei sau a treia zi după publicarea în “Monitorul Oficial”.

Art. 57.

Ședințele Marii Adunări Naționale a R. P. R. sunt publice, afără de cazul când Marea Adunare Națională a R. P. R. decide ședința secretă.

Art. 58.

Marea Adunare Națională a R. P. R. are dreptul a face anchete și cercetari în orice domeniu, prin comisiile ce vor fi alese din sânul său.

Toate autoritățile și organele de Stat, precum și persoanele particulare, sunt obligate a da orice informații și a pune la dispoziție orice acte cerute de către comisiile de anchetă.

Art. 59.

Nici un deputat nu poate fi reținut, arestat sau urmărit, fără autorizarea Marii Adunări Naționale a R. P. R., în timpul sesiunilor, sau a Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R., între sesiuni, pentru orice fapte penale, afără de cazurile de flagrant delict, când se va cere de îndată aprobarea Marii Adunări Naționale a R. P. R. sau a Prezidiului Marii Adunări Naționale a R.P.R.

Art. 60.

Marea Adunare Națională a R. P. R. se consideră dizolvată la expirarea mandatului pentru care a fost aleasă. Marea Adunare Națională a R. P. R. se poate dizolva singură înainte de această dată.

Art. 61.

În caz de război sau în alte împrejurări excepționale, Marea Adunare Națională a R. P. R. poate să-și prelungească mandatul pentru timpul cât va dura starea excepțională³⁵³.

Art. 62.

În cazul când războiul ar izbucni sau o altă împrejurare excepțională s-ar produce în timpul cât Marea Adunare Națională a R.P.R. este dizolvată, Prezidiul Marii Adunări Naționale dizolvate o va convoca din nou și Marea Adunare Națională a R.P.R., astfel convocată, își poate prelungi mandatul, conform Art. 61.

³⁵³ Marea Adunare Națională își poate prelungi mandatul cu încă șase luni, când interesele economiei naționale o cer.

Art. 63.

Cel mai târziu în 3 luni de la dizolvarea Marii Adunări Naționale a R.P.R., se fac alegeri pentru o nouă Mare Adunare Națională a R.P.R.

Art. 64.

Deputații primesc o indemnizație ce se fixează de Marea Adunare Națională a R.P.R.

Art. 65.

Orice deputat are dreptul a pune întrebări sau a interpela guvernul sau pe miniștri în parte. Primul ministru sau ministrul întreat și interelat este obligat a răspunde, în aceeași ședință sau în altă ședință, ce se va fixa de către Marea Adunare Națională a R.P.R.

TITLUL V

Organele administrației de stat: Consiliul de Miniștri și ministerele

Art. 66.

Organul suprem executiv și administrativ al R.P.R. este guvernul. Guvernul se compune din: Președintele Consiliului de Miniștri (Primul ministru), din unul sau mai multi vice-Președinți și din miniștri, care împreună alcătuiesc Consiliul de Miniștri.

Art. 67.

Ministerele și atribuțiile lor se stabilesc de Marea Adunare Națională a R.P.R., conform Art. 39, al. 4.

Art. 68.

Prezidiul Mării Adunări Naționale a R.P.R., poate numi, la propunerea Consiliului de Miniștri, miniștri adjuncți la orice ministere.

Art. 69.

Guvernul este responsabil de activitatea sa și dă seamă de ea în fața Mării Adunări Naționale a R.P.R., iar în intervalul dintre sesiuni, în fața prezidiului Mării Adunări Naționale a R.P.R.

Art. 70.

Membrii guvernului depun jurământul în fața Prezidiului Mării Adunări Naționale a R.P.R.

Art. 71.

Miniștrii vor fi desemnați dintre deputați sau dintre persoane nefăcând parte din Marea Adunare Națională a R.P.R. Miniștrii care nu fac parte din Marea Adunare Națională a R.P.R. pot participa, la orice deliberare a Mării Adunări Naționale a R.P.R., dar fără drept de vot.

Art. 72.

Guvernul are în sarcina să conducă administrativă a Statului.

El coordonează și dă directive generale ministerelor de resort, dirijează și planifică economia națională, realizează bugetul Statului, asigură ordinea publică și securitatea Statului.

Guvernul conduce politica generală a Statului în domeniul relațiilor internaționale.

El organizează și înzestrează forțele armate.

Pentru anumite domenii de activitate, guvernul poate organiza și conduce servicii speciale de orice fel, care vor depinde direct de Consiliul de Miniștri.

Consiliul de Miniștri poate anula deciziile ministeriale neconforme cu Constituția sau cu legile.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R. poate anula deciziile Consiliului de Miniștri, neconforme cu Constituția sau cu legile. Deciziunile Consiliului de Miniștri sunt obligatorii pe întreg teritoriul R.P.R.

Art. 73.

Miniștrii sunt răspunzători de faptele lor penale săvârșite în exercițiul funcțiunii.

O lege specială va statorna modul de urmărire și judecare a miniștrilor.

Art. 74.

Miniștrii conduc departamentele respective pe baza directivelor generale, date de Consiliul de Miniștri. Ei dau, în conformitate cu legea, decizii obligatorii pentru toți cetățenii.

TITLUL VI**Organele locale ale puterii de Stat****Art. 75.**

Teritoriul Republicii Populare Române se împarte din punct de vedere administrativ, în: comune, plăși, județe și regiuni. Prin lege se pot aduce modificări acestor împărțiri.

Art. 76.

Organele locale ale puterii de Stat sunt consiliile populare locale.

Art. 77.

Consiliile populare locale sunt organe reprezentative, alese pe 4 ani, prin vot universal, direct, egal și secret.

Art. 78.

Consiliile populare locale îndrumă și conduc activitatea economică, socială și culturală locală, potrivit legilor și dispozițiilor organelor administrative superioare.

Ele elaborează și execută, planul economic și bugetul local, ținând seama de planul general național și de bugetul general al Statului, se îngrijesc de buna administrare a bunurilor și întreprinderilor locale, de păstrarea ordinii publice, de apărarea drepturilor locuitorilor, de respectul și aplicarea legilor, precum și de luarea măsurilor necesare bunului mers al gospodăriei locale.

Art. 79.

În executarea atribuțiilor lor, consiliile populare se sprijină pe inițiativa și largă participare a maselor populare.

Art. 80.

Consiliile populare locale fac dări de seamă în fața poporului.

Art. 81.

Consiliile populare locale se întrunesc în sesiuni ordinare și extraordinare de lucru.

Art. 82.

Organele de direcție și execuție ale consiliilor populare locale sunt comitetele executive.

Ele se aleg din sânul consiliilor populare locale respective și se alcătuiesc și funcționează în modul stabilit prin lege.

Art. 83.

Comitetele executive sunt răspunzătoare în fața consiliilor populare locale respective.

Art. 84.

Consiliile populare și comitetele executive locale își desfășoară activitatea în conformitate cu legile și sunt subordonate consiliilor populare și comitetelor executive superioare, precum și organelor administrative centrale de Stat.

Art. 85.

Se pot înființa secțiuni ale consiliilor populare pe ramuri de activitate, acestea fiind subordonate în activitatea lor de orice fel consiliilor populare și comitetelor executive, pe lângă care funcționează, iar în ce privește îndrumarea tehnică de specialitate, secțiunilor corespunzătoare de pe lângă consiliile populare superioare, precum și organelor administrative centrale de Stat competente.

TITLUL VII

Organele judecătorești și parchetul

Art. 86.

Instancele judecătorești sunt: Curtea Supremă, una pentru întreaga țară, Curțile, tribunalele și judecătoriile populare.

Art. 87.

Se pot înființa prin lege, instanțe speciale pentru anumite ramuri de activitate.

Art. 88.

La toate instanțele, cu excepția Curții Supreme, judecarea are loc cu asesori populari, afără de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 89.

Primul președinte, Președinții și membrii Curții Supreme sunt numiți de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R., la propunerea guvernului.

Art. 90.

Curtea Supremă supraveghează activitatea judiciară a instanțelor și organelor judiciare, în condițiile legii.

Art. 91.

La toate instanțele de judecată dezbaterile sunt publice, afără de cazurile și condițiunile prevăzute de lege.

Art. 92.

Dreptul de apărare în fața tuturor instanțelor este garantat.

Art. 93.

Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuțiilor lor numai legii și aplică legile egal față de toți cetățenii.

Art. 94.

O lege va determina organizarea și modul de funcționare a instanțelor judecătorești, precum și modul de numire și îndepărtare a judecătorilor de orice grad.

Art. 95.

În Republica Populară Română, parchetul supraveghează respectarea legilor penale, atât de către funcționarii publici, cât și de către ceilalți cetățeni.

Art. 96.

Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea și pedepsirea crimelor împotriva ordinii și libertății democratice, a intereselor economice, a independenței naționale și a suveranității Statului Român.

Art. 97.

Parchetul se compune dintr-un procuror general al Republicii Populare Române și mai mulți procurori. Prin lege se vor determina modul de organizare, atribuțiile și funcționarea parchetului.

Art. 98.

Procurorul general al Republicii Populare Române se numește de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R., la propunerea guvernului.

TITLUL VIII

Stema, Sigiliul, Drapelul și Capitala

Art. 99.

Stema Republicii Populare Române reprezintă munții împăduriți, deasupra cărora se ridică soarele. În mijloc se află o sondă, iar în jurul stemei o coroană de spice de grâu.

Art. 100.

Pe sigiliul Statului este reprezentată stema țării.

Art. 101.

Drapelul Republicii Populare Române se compune din culorile: albastru, galben și roșu, așezate vertical.

În mijloc este așezată stema țării.

Art. 102.

Capitala Republicii Populare Române este orașul București.

TITLUL IX

Modificarea Constituției

Art. 103.

Constituția Republicii Populare Române poate fi modificată, în parte sau în total, la propunerea guvernului sau a unei treimi din membrii Marii Adunări Naționale a R.P.R.

Art. 104.

Proiectul de lege asupra modificării Constituției se consideră adoptat dacă a fost votat de două treimi din numărul total al membrilor Marii Adunări Naționale a R.P.R.

TITLUL X

Dispozițiuni tranzitorii

Art. 105.

Se vor revizui toate codicele și legile existente spre a le pune de acord cu Constituția.

De la data intrării în vigoare a Constituției, prin publicarea ei în “Monitorul Oficial”, se desființează toate dispozițiile din legi, decrete, regulamente și orice alte dispozițiuni contrare prevederilor Constituției.

Această Constituție s-a votat de Marea Adunare Națională, în ședința de la 13 Aprilie 1948, și s-a aprobat cu unanimitate de 401 voturi³⁵⁴.

³⁵⁴ Prin Legea nr. 363 din 30 decembrie 1947 pentru constituirea Statului Român în Republica Populară Română, promulgată prin Decretul nr. 2299 din 30 decembrie 1947 și publicată în "Monitorul Oficial" nr. 300 bis din 30 decembrie 1947, Constituția din 1923, repusă parțial în vigoare în septembrie 1944 și modificată prin acte ulterioare, a fost expres abrogată, Adunarea Deputaților stabilind că urmează a fi aleasă, la o dată ce o va hotărî ulterior, o Adunare Constituantă, care va hotărî asupra noii Constituții a Republicii Populare Române. Adunarea Deputaților, aleasă în noiembrie 1946 pe baza Decretului nr. 2218/1946 și a Legii nr. 560/1946, hotărăște, prin Legea nr. 32/1948 pentru dizolvarea Adunării Deputaților, reglementarea convocării Marii Adunări Naționale și trecerea puterii legislative asupra Guvernului, promulgată prin Decretul nr. 372 din 25 februarie 1948 și publicată în "Monitorul Oficial" nr. 46 din 25 februarie 1948, să se autodizolve pe data publicării legii. Prin același act normativ se stabilesc alegerile pentru Marea Adunare Națională la 28 martie 1948, desfășurate pe baza Legii nr. 560/1946, se convoacă Marea Adunare Națională la 6 aprilie 1948 și se stabilește că aceasta va elabora Constituția Republicii Populare Române și apoi va exercită atribuțiile Adunării Legislative Ordinare. În ședința din 13 aprilie 1948, Marea Adunare Națională votează Constituția Republicii Populare Române (Legea nr. 114/1948), cu unanimitate de 401 voturi. Constituția a fost promulgată prin Decretul nr. 729 din 13 aprilie 1948 al Prezidiului Provizoriu al Republicii Populare Române, semnat de Președintele Prezidiului Provizoriu, C. I. Parhon, și de Secretarul Prezidiului Provizoriu, G. C. Stere, contrasemnat de Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, și de ministrul justiției, Avram Bunaciu. Ea a fost publicată în "Monitorul Oficial", partea I, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948 și a intrat în vigoare la aceeași dată. Constituția din 1948 a fost amendată prin Legea nr. 3/1952 privitoare la modificarea Art. 61 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în "Buletinul Oficial" nr. 16 din 29 martie 1952. Constituția Republicii Populare Române din 1948 a fost abrogată implicit la data de 24 septembrie 1952, prin intrarea în vigoare a Constituției din 1952. **Textul Constituției din 1948 este reprodus după "Monitorul Oficial", partea I, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.**

Constituția Republicii Populare Române

1952

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ
A REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

În temeiul articolelor 38 și 104 din Constituția Republicii Populare Române,
publicată în “Monitorul Oficial” Nr. 87 bis din 13 Aprilie 1948,

Adoptă următoarea

CONSTITUȚIE
a Republicii Populare Române
Capitol introductiv

Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Republica Populară Română a luat naștere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și a eliberării României de către glorioasa Armată Sovietică, eliberare care a dat putința poporului muncitor, în frunte cu clasă muncitoare condusă de Partidul Comunist, să doboare dictatura fascistă, să nimicească puterea claselor exploatare și să făurească statul de democrație Populară, care corespunde pe deplin intereselor și năzuințelor maselor populare din România.

Astfel s-au putut încununa cu o victorie istorică lupta de secole dusă de poporul muncitor român pentru libertate și independența națională, luptele eroice ale clasei muncitoare aliată cu țăranimea muncitoare pentru doborârea regimului capitalisto-moșieresc și scuturarea jugului imperialist.

Făurirea și întărirea statului de democrație Populară, prietenia și alianța cu marea Uniune Sovietică, sprijinul și ajutorul ei dezinteresat și frățesc asigură independența, suveranitatea de stat, dezvoltarea și înflorirea Republicii Populare Române.

Forțele armate ale Republicii Populare Române stau de strajă hotarelor țării, suveranității și independenței poporului român, securității sale și păcii.

Politica externă a Republicii Populare Române este o politică de apărare a păcii, de prietenie și alianță cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și cu

țările de democrație Populară, o politică de pace și prietenie cu toate popoarele iubitoare de pace.

Minoritățile naționale din Republica Populară Română se bucură de deplina egalitate în drepturi cu poporul român. În Republica Populară Română se asigură autonomie administrativ-teritorială populației maghiare din raioanele secuiești, unde ea formează o masă compactă.

Prezenta Constituție a Republicii Populare Române consacră rezultatele obținute până acum de oamenii muncii, în frunte cu clasă muncitoare, în opera de construire a societății socialiste în țara noastră.

Politica statului de democrație Populară este îndreptată spre lichidarea exploatării omului de către om și construirea socialismului.

CAPITOLUL I

Orânduirea socială

Art. 1.

Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Art. 2.

Baza puterii populare în Republica Populară Română este alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, în care rolul conducător aparține clasei muncitoare.

Art. 3.

Republica Populară Română s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialistă, ca rezultat al doborârii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele de la orașe și sate în frunte cu clasă muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Art. 4.

În Republica Populară Română puterea aparține oamenilor muncii de la orașe și sate, care o exercită prin Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare.

Sfaturile Populare constituie baza politică a Republicii Populare Române.

Art. 5.

Economia națională a Republicii Populare Române cuprinde trei formațiuni social-economice: formațiunea socialistă, mica producție de mărfuri și formațiunea particular-capitalistă.

Art. 6.

Fundamentul formațiunii social-economice socialiste este proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție care are fie forma proprietății de stat

(bun comun al poporului), fie forma proprietății cooperatiste-colectiviste (proprietatea gospodăriilor agricole colective sau a organizațiilor cooperatiste).

În formațiunea socialistă a economiei naționale este lichidată exploatarea omului de către om.

Formațiunea socialistă, căreia îi aparține rolul conducător în economia națională a Republicii Populare Române, constituie baza dezvoltării țării pe calea socialismului. Statul de democrație Populară, proclamând ca principală sarcină a sa construirea socialismului, întărește și lărgeste neîncetat formațiunea socialistă, asigură creșterea neîntreruptă a bunei stări materiale și a nivelului cultural al oamenilor muncii.

Art. 7.

Bogățiile de orice natură ale subsolului, fabricile, uzinele și minele, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație de orice fel, transportul feroviar, fluvial, maritim și aerian, băncile, poșta, telegraful, telefonul, radio-ul, mijloacele de tipar, cinematografia și teatrul, gospodăriile agricole de stat, stațiunile de mașini și tractoare, întreprinderile comunale și partea naționalizată a fondului de locuințe de la orașe, constituie proprietate de stat, bun comun al poporului.

Art. 8.

Pământul în Republica Populară Română aparține celor ce-l muncesc.

Art. 9.

Inventarul viu și mort al gospodăriilor agricole colective și al cooperativelor, producția realizată, cât și toate întreprinderile sau construcțiile ce le aparțin, reprezintă proprietatea obștească a gospodăriilor agricole colective și a cooperativelor.

Țăranii membri ai gospodăriilor agricole colective au în folosința personală un lot de pământ pe lângă că și în proprietate personală gospodăria de pe acest lot, casa de locuit, animalele productive, păsări, inventar agricol mărunț – în conformitate cu statutul gospodăriei agricole colective.

Art. 10.

Mica producție de mărfuri în Republica Populară Română cuprinde gospodăriile țărănești mici și mijlocii, care posedă proprietate particulară asupra pământului bazată pe munca proprie a producătorului, ca și atelierele meseriașilor care nu exploatează munca altora. Statul ocrotește dreptul de proprietate particulară asupra pământului a țăranilor cu gospodării mici și mijlocii, pe baza legilor în vigoare.

Statul democrat-popular sprijină pe țăranii cu gospodării mici și mijlocii și pe meseriași, cu scopul de a-i feri de exploatarea capitalistă, de a spori producția realizată de ei și de a ridica bunăstarea lor.

Art. 11.

Formațiunea particular-capitalistă în Republica Populară Română cuprinde gospodăriile chiaburești, întreprinderile comerciale particulare, micile întreprinderi industriale nenaționalizate, bazate pe exploatarea muncii salariate.

Statul democrat-popular realizează în mod consecvent politica de îngrădire și eliminare a elementelor capitaliste.

Art. 12.

Dreptul de proprietate personală a cetățenilor Republicii Populare Române asupra veniturilor și economiilor provenite din muncă, asupra casei de locuit și gospodarii auxiliare pe lângă casă, asupra obiectelor casnice și de uz personal, cât și dreptul de moștenire asupra proprietății personale a cetățenilor sunt ocrotite de lege.

Art. 13.

Viață economică a Republicii Populare Române se dezvoltă pe baza planului de stat al economiei naționale, în interesul construirii socialismului, creșterii neîncetate a bunei stări materiale și culturale a oamenilor muncii, întăririi independenței naționale a țării și a capacității ei de apărare.

Art. 14.

În Republica Populară Română, comerțul exterior este monopol de stat.

Art. 15.

În Republica Populară Română munca este o datorie și o chestiune de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă, după principiul "cine nu muncește, nu mănâncă". În Republica Populară Română se înfaptuiește tot mai larg principiul socialismului: "De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după munca sa".

CAPITOLUL II

Orânduirea de stat

Art. 16.

Regimul de stat al Republicii Populare Române este regimul democrației populare, care reprezintă puterea oamenilor muncii.

Art. 17.

Statul român democrat-popular - stat unitar, suveran și independent:

a) apără independența și suveranitatea poporului român, cuceririle oamenilor muncii de la orașe și sate, drepturile, libertățile și puterea oamenilor muncii, împotriva dușmanilor poporului muncitor;

b) asigură întărirea și dezvoltarea forțelor de producție ale țării prin industrializarea ei socialistă, prin lichidarea înapoierii economice, tehnice și

culturale, prin transformarea socialistă treptată a agriculturii pe baza liberului consimțământ al țăranilor muncitori;

c) organizează și dezvoltă economia planificată, bazându-se pe întreprinderile de stat și cooperatiste;

d) organizează apărarea Republicii de dușmanii externi și conduce forțele armate ale țării;

e) asigură securitatea internă a cetățenilor, face inofensivi și reprimă pe dușmanii poporului;

f) conduce sistemul bănesc și de credite, elaborează și realizează bugetul de stat, stabilește impozitele, taxele și veniturile necesare pentru nevoile statului;

g) administrează băncile, întreprinderile și instituțiile de stat industriale, agricole și comerciale;

h) conduce învățământul public de toate gradele;

i) asigură creșterea continuă a bunei stări și sănătatea maselor populare de la orașe și sate;

j) asigură dezvoltarea culturii poporului român și a culturii minorităților naționale, socialistă în conținut, națională în formă;

k) veghează la aplicarea și respectarea Constituției și legilor Republicii Populare Române, ele fiind expresia voinței și intereselor poporului muncitor.

Respectarea și aplicarea întocmai a Constituției și a legilor țării este datoria principală a fiecărei instituții de stat și a fiecărui cetățean, ele fiind obligatorii pe întreg teritoriul Republicii.

Art. 18.

Republica Populară Română are următoarea împărțire administrativ-teritorială:

Regiunile: Arad, Bacău, Baia Mare, Bârlad, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Stalin, Suceava, Timișoara, Regiunea Autonomă Maghiară.

Art. 19.

Regiunea Autonomă Maghiară a Republicii Populare Române este formată din teritoriul locuit de populația compactă maghiară secuiască și are conducere administrativă autonomă, aleasă de populația Regiunii Autonome.

Regiunea Autonomă Maghiară cuprinde raioanele: Ciuc, Gheorgheni, Odorhei, Reghin, Sângeorgiu de Pădure, Sf. Gheorghe, Târgu-Mureș, Târgu-Sacuesc, Toplița.

Centrul administrativ al Regiunii Autonome Maghiare este orașul Târgu-Mureș.

Art. 20.

Legile Republicii Populare Române, hotărârile și dispozițiile organelor centrale ale statului sunt obligatorii pe teritoriul Regiunii Autonome Maghiare.

Art. 21.

Regulamentul Regiunii Autonome Maghiare este elaborat de Sfatul Popular al Regiunii Autonome și supus spre aprobare Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române.

CAPITOLUL III

Organul suprem al puterii de stat a Republicii Populare Române

Art. 22.

Organul suprem al puterii de stat a Republicii Populare Române este Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române.

Art. 23.

Marea Adunare Națională este unicul organ legiuitor al Republicii Populare Române.

Art. 24.

Marea Adunare Națională are în competența sa directă:

- a) alegerea Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române;
- b) formarea Guvernului Republicii Populare Române;
- c) modificarea Constituției;
- d) chestiunile războiului și ale păcii;
- e) stabilirea planurilor economiei naționale;
- f) aprobarea bugetului de stat, a încheierii exercițiilor bugetare și stabilirea impozitelor și veniturilor destinate bugetului statului;
- g) stabilirea numărului de ministere, denumirea, contopirea și desființarea de ministere;
- h) modificarea împărțirii pe regiuni a teritoriului Republicii Populare Române;
- i) acordarea amnistiei;
- j) controlul general asupra aplicării Constituției.

Art. 25.

Marea Adunare Națională este aleasă de către oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, pe circumscripții electorale, câte un deputat la 40.000 locuitori.

Marea Adunare Națională se alege pe timp de 4 ani.

Art. 26.

O lege se socotește adoptată dacă e votată de majoritatea simplă a Marii Adunări Naționale.

Art. 27.

După adoptarea legilor de către Marea Adunare Națională, ele sunt semnate de Președintele și de Secretarul Prezidiului și publicate în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale.

Îndeplinirea legilor adoptate de Marea Adunare Națională este obligatorie pentru toți cetățenii Republicii Populare Române.

Art. 28.

Sesiunile Marii Adunări Naționale se țin de două ori pe an. Convocarea Marii Adunări Naționale se face de către Prezidiul Marii Adunări Naționale.

Art. 29.

Marea Adunare Națională poate fi convocată în sesiuni extraordinare de către Prezidiul Marii Adunări Naționale, sau la cererea cel puțin a unei treimi din numărul total al deputaților.

Art. 30.

Marea Adunare Națională își alege în fiecare legislatură un Președinte și doi Vice-Președinți, care conduc ședințele Marii Adunări Naționale conform cu regulamentul interior de funcționare.

Art. 31.

Marea Adunare Națională validează mandatele deputaților aleși.

În vederea verificării condițiilor în care s-a desfășurat alegerea fiecărui deputat, Marea Adunare Națională alege o comisie de validare. Această comisie supune raportul sau aprobării Marii Adunări Naționale, care hotărăște validarea sau anularea alegerii fiecărui deputat.

Art. 32.

Marea Adunare Națională poate numi comisii de anchetă și revizie în diverse probleme.

Toate organele și funcționarii de stat au obligația să pună la dispoziția acestor comisii informațiile și documentele necesare.

Marea Adunare Națională stabilește pentru fiecare comisie în parte împuternicirile și modul ei de activitate.

Art. 33.

Fiecare deputat are dreptul de a pune întrebări sau de a interpela Guvernul ori pe miniștri în parte. Guvernul sau ministrul întrebant are obligația de a răspunde verbal sau în scris, în termen de cel mult 3 zile.

Art. 34.

Nici un deputat al Marii Adunări Naționale nu poate fi trimis în judecată și nu poate fi arestat fără încuviințarea Marii Adunări Naționale, în timpul sesiunilor, iar între sesiuni – a Prezidiului Marii Adunări Naționale.

Art. 35.

Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române alege Prezidiul Marii Adunări Naționale, compus dintr-un Președinte, doi Vice-Președinți, un Secretar și treisprezece membri.

Art. 36.

Prezidiul Marii Adunări Naționale răspunde de toată activitatea sa în fața Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române.

Art. 37.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române are următoarele atribuțiuni:

- a) convoacă în sesiuni Marea Adunare Națională;
- b) emite decrete;
- c) interpretează legile în vigoare în Republica Populară Română;
- d) hotărăște consultarea poporului (referendum);
- e) anulează hotărârile și dispozițiunile Consiliului de Miniștri când acestea nu sunt conforme legilor;
- f) în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, revocă din funcțiuni și numește miniștri în Guvern la propunerea Președintelui Consiliului de Miniștri și cu aprobarea ulterioară a Marii Adunări Naționale;
- g) instituie decorațiile, medaliile și titlurile onorifice ale Republicii Populare Române;
- h) conferă decorațiile, medaliile și titlurile onorifice ale Republicii Populare Române; stabilește gradele militare, rangurile diplomatice și alte titluri speciale;
- i) în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, la propunerea Guvernului, declară starea de război în cazul unei agresiuni armate îndreptate împotriva Republicii Populare Române sau împotriva unui alt stat, față de care Republica Populară Română are obligațiuni de apărare mutuală ce decurg din tratatele internaționale;
- j) numește și revocă pe comandantul suprem al forțelor armate ale Republicii Populare Române;
- k) declară mobilizarea parțială sau generală;
- l) exercită dreptul de grațiere și comutare a pedepselor;
- m) ratifică și denunță tratatele internaționale ale Republicii Populare Române;

n) acreditează și recheamă pe reprezentanții plenipotențari ai Republicii Populare Române în statele străine;

o) primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai statelor străine, acreditați pe lângă Prezidiu;

p) în interesul apărării Republicii Populare Române sau al asigurării ordinii publice și securității statului, proclamă în unele localități sau pe întreg teritoriul țării starea excepțională.

Art. 38.

Mandatul Marii Adunări Naționale încetează la expirarea termenului pentru care a fost aleasă.

Art. 39.

După expirarea mandatului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, Prezidiul Marii Adunări Naționale fixează noi alegeri în termen de cel mult trei luni, socotite de la ziua expirării mandatului Marii Adunări Naționale.

Prezidiul în funcțiune își păstrează împuternicirile sale până la alegerea noului Prezidiu de către noua Mare Adunare Națională a Republicii Populare Române.

Art. 40.

În caz de război sau în cazul altor împrejurări excepționale, Marea Adunare Națională poate să-și prelungească mandatul pentru timpul cât va dura starea excepțională.

Art. 41.

Marea Adunare Națională nou aleasă este convocată de către Prezidiul în funcțiune, în termen de cel mult trei luni după alegeri.

CAPITOLUL IV

Organele administrației de stat ale Republicii Populare Române

Art. 42.

Organul suprem executiv și de dispoziție al puterii de stat a Republicii Populare Române este Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române.

Art. 43.

Consiliul de Miniștri este constituit de către Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române și este format din:

- Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române;
- Vice-Președinții Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române;
- Președintele Comitetului de Stat al Planificării;
- Președintele Comisiei Controlului de Stat;
- Miniștrii Republicii Populare Române;
- Președintele Comitetului de Stat al Aprovizionării;

- Președintele Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole;
- Președintele Comitetului învățământului Superior;
- Președintele Comitetului pentru Cinematografie;
- Președintele Comitetului pentru Artă.

Art. 44.

Consiliul de Miniștri este răspunzător și dă socoteală de activitatea sa în fața Marii Adunări Naționale, iar în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale – în fața Prezidiului Marii Adunări Naționale.

Art. 45.

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române emite hotărâri și dispoziții pe baza legilor în vigoare sau în vederea aplicării lor și controlează executarea acestora.

Art. 46.

Aplicarea hotărârilor și dispozițiilor Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române este obligatorie pe întreg teritoriul Republicii Populare Române.

Art. 47.

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române are următoarele atribuții:

- a) coordonează și îndrumază activitatea ministerelor și a celorlalte instituții subordonate lui;
- b) ia măsuri pentru realizarea planului economiei naționale, a bugetului statului și în vederea consolidării sistemului bănesc și de credit;
- c) ia măsuri în vederea asigurării ordinei publice, apărării intereselor statului și ocrotirii drepturilor cetățenilor;
- d) exercită conducerea generală în domeniul relațiilor cu statele străine;
- e) fixează contingentele anuale de cetățeni care urmează să fie chemați la îndeplinirea serviciului militar activ; conduce organizarea generală a forțelor armate ale țării;
- f) înființează, după necesități, comitete și comisii speciale, precum și direcții generale pe lângă Consiliul de Miniștri pentru probleme economice, culturale, juridice și militare.

Art. 48.

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române poate anula ordinele și instrucțiunile miniștrilor neconforme legilor și hotărârilor Consiliului de Miniștri.

Art. 49.

În limitele competenței ministerelor pe care le conduc, Miniștrii dau ordine și instrucțiuni pe baza și în vederea aplicării legilor în vigoare, a hotărârilor și dispozițiilor Consiliului de Miniștri, controlând executarea lor.

Art. 50.

Ministerele Republicii Populare Române sunt următoarele:

Ministerul Afacerilor Externe;
 Ministerul Afacerilor Interne;
 Ministerul Agriculturii;
 Ministerul Comerțului Exterior;
 Ministerul Comerțului Interior;
 Ministerul Construcțiilor și al Industriei Materialelor de Construcții;
 Ministerul Cultelor;
 Ministerul Energiei Electrice și Industriei Electrotehnice;
 Ministerul Finanțelor;
 Ministerul Forțelor Armate;
 Ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat;
 Ministerul Gospodăriei Comunale și Industriei Locale;
 Ministerul Gospodăriei Silvice;
 Ministerul Industriei Alimentare;
 Ministerul Industriei Cărnii, Peștelui și Laptelui;
 Ministerul Industriei Cărbunelui;
 Ministerul Industriei Chimice;
 Ministerul Industriei Metalurgice;
 Ministerul Industriei Petrolului;
 Ministerul Industriei Lemnului, Hârtiei și Celulozei;
 Ministerul Industriei Ușoare;
 Ministerul Învățământului Public;
 Ministerul Justiției;
 Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor;
 Ministerul Prevederilor Sociale;
 Ministerul Sănătății;
 Ministerul Securității Statului;
 Ministerul Transporturilor.

CAPITOLUL V**Organele locale ale puterii de stat****Art. 51.**

Organele puterii de stat în regiuni, raioane, orașe și comune sunt Sfaturile Populare ale oamenilor muncii de la orașe și sate.

Art. 52.

Sfaturile Populare se compun din deputați aleși pe timp de doi ani de către oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, din regiunea, raionul, orașul și comuna respectiva.

Normele de reprezentare în Sfaturile Populare se stabilesc prin lege.

Art. 53.

Sfaturile Populare îndruma munca organelor administrative subordonate lor, conduc activitatea locala pe tărâm economic și cultural, asigura menținerea ordinii publice, respectarea legilor și ocrotirea drepturilor cetățenilor, întocmesc bugetul local.

Art. 54.

Sfaturile Populare organizează participarea activa a oamenilor muncii la conducerea treburilor de stat și obștești și la opera de construire a socialismului.

Art. 55.

Sfaturile Populare iau hotărâri și dau dispoziții în limitele drepturilor ce le sunt acordate prin legile Republicii Populare Române.

Art. 56.

Organele executive și de dispoziție ale Sfaturilor Populare regionale, raionale, orașenesti și comunale sunt Comitetele Executive alese de deputații Sfaturilor Populare și sunt alcătuite din Președinte, Vice-Președinți, Secretar și membri.

Art. 57.

Organul puterii de stat al Regiunii Autonome Maghiare este Sfatul Popular al Regiunii Autonome.

Organul executiv și de dispoziție al Sfatului Popular al Regiunii Autonome Maghiare este Comitetul Executiv ales de el.

Art. 58.

Sfatul Popular al Regiunii Autonome Maghiare este ales după normele stabilite de lege, pe timp de 2 ani, de către oamenii muncii din Regiunea Autonoma, cetățeni ai Republicii Populare Române.

Art. 59.

Organul executiv și de dispoziție al Sfaturilor Populare din comunele mici este alcătuit din Președinte, Vice-președinte și Secretar, aleși de deputații Sfatului Popular respectiv.

Art. 60.

Organele executive și de dispoziție ale Sfaturilor Populare dau socoteala de activitatea lor atât Sfatului Popular care le-a ales, cât și Comitetului Executiv al Sfatului Popular imediat superior.

Art. 61.

Sfaturile Populare regionale, raionale și orașenesti organizează secțiuni ale Comitetelor Executive. Organizarea, modul de funcționare și activitatea secțiunilor sunt determinate prin lege.

Art. 62.

Secțiunile Comitetelor Executive ale Sfaturilor Populare sunt subordonate atât Sfatului Popular și Comitetului Executiv pe lângă care funcționează, cât și secțiunii corespunzătoare a Comitetului Executiv al Sfatului Popular imediat superior și Ministerelor respective.

Art. 63.

După expirarea mandatului Sfaturilor Populare, Comitetele Executive își păstrează atribuțiile până la constituirea noilor organe executive de către Sfaturile Populare nou alese.

CAPITOLUL VI

Instanțele judecătorești și procuratura

Art. 64.

Justiția în Republica Populară Română se desfășurează de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale și Tribunalele populare, precum și de către instanțele judecătorești speciale, înființate prin lege.

Organizarea, competența și procedura tribunalelor sunt stabilite prin lege.

Art. 65.

Tribunalele apără regimul de democrație Populară și cuceririle poporului muncitor; asigură legalitatea Populară, proprietatea obștească și drepturile cetățenilor.

Art. 66.

Judecarea proceselor la toate instanțele se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 67.

Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române este ales de Marea Adunare Națională pe termen de cinci ani.

Judecătorii și asesorii populari sunt aleși în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Prin lege este stabilită și numirea judecătorilor în instanțele speciale.

Art. 68.

În Republica Populară Română, procedura judiciară se face în limba Română, asigurându-se în regiunile și raioanele locuite de populație de altă naționalitate decât cea Română folosirea limbii materne a acelei populații.

Părților, care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară, li se asigură posibilitatea de a lua cunoștință, prin traducător, de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanță și a pune concluziuni în limba maternă.

Art. 69.

În toate instanțele, judecata este publică, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Acuzatului i se garantează dreptul de apărare.

Art. 70.

Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

Art. 71.

Tribunalele pronunță hotărârile lor în numele poporului.

Art. 72.

Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române exercită supravegherea activității judiciare a tuturor instanțelor judecătorești din Republica Populară Română.

Art. 73.

Procurorul General al Republicii Populare Române exercită supravegherea superioară a respectării legilor de către Ministere și celelalte organe centrale, de către organele locale ale puterii și administrației de stat, precum și de către funcționari și ceilalți cetățeni.

Art. 74.

Procurorul General al Republicii Populare Române este numit de Marea Adunare Națională pe termen de cinci ani. Locțiitorii Procurorului General al Republicii Populare Române și procurorii unităților locale ale Procuraturii sunt numiți de Procurorul General pe termen de patru ani.

Art. 75.

Procurorul General răspunde față de Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române, și – în intervalul dintre sesiuni – față de Prezidiul Marii Adunări Naționale și față de Consiliul de Miniștri.

Art. 76.

Organele Procuraturii sunt independente de organele locale, subordonându-se numai Procurorului General al Republicii Populare Române.

CAPITOLUL VII**Drepturile și datoriile fundamentale ale cetățenilor****Art. 77.**

Cetățenilor Republicii Populare Române le este asigurat dreptul la muncă, adică dreptul de a căpăta o muncă garantată și plătită potrivit cu cantitatea și calitatea ei.

Dreptul la muncă este garantat prin existența și dezvoltarea formațiunii socialiste a economiei naționale, prin creșterea neîntreruptă și sistematică a forțelor de producție în Republica Populară Română, prin înlăturarea posibilității crizelor economice și prin lichidarea șomajului.

Art. 78.

Cetățenii Republicii Populare Române au dreptul la odihnă.

Dreptul la odihnă este asigurat prin: stabilirea zilei de muncă de 8 ore pentru muncitori și funcționari; reducerea zilei de muncă sub 8 ore pentru anumite profesii cu condiții de muncă grele și pentru secții cu condiții de muncă deosebit de grele; stabilirea de concedii anuale plătite pentru toți muncitorii și funcționarii; punerea la dispoziția oamenilor muncii a caselor de odihnă, sanatoriilor și instituțiilor de cultură.

Art. 79.

Cetățenii Republicii Populare Române au dreptul la asigurare materială la bătrânețe, în caz de boală sau incapacitate de muncă.

Acest drept este garantat prin dezvoltarea largă a asigurărilor sociale ale muncitorilor și funcționarilor, pe socoteala statului, prin asistență medicală gratuită acordată celor ce muncesc și prin punerea stațiunilor balneare și climaterice la dispoziția oamenilor muncii.

Art. 80.

Cetățenii Republicii Populare Române au dreptul la învățătură.

Acest drept este asigurat prin învățământul elementar general, obligatoriu și gratuit; prin sistemul burselor de stat acordate studenților și elevilor merituosi din școlile învățământului superior, mediu și elementar, prin organizarea pe lângă întreprinderi industriale, gospodării agricole de stat,

stațiuni de mașini și tractoare și gospodării agricole colective a învățământului profesional gratuit pentru cei ce muncesc.

Învățământul de toate gradele este învățământ de stat.

Statul se îngrijește de dezvoltarea științei, literaturii și artei.

Art. 81.

Oamenilor muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, fără deosebire de naționalitate sau rasă le este asigurată deplina egalitate de drepturi în toate domeniile vieții economice, politice și culturale.

Orice fel de îngrădire directă sau indirectă a drepturilor oamenilor muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, stabilirea de privilegii directe sau indirecte pe temeiul rasei sau al naționalității cărora le aparțin cetățenii, orice manifestare de șovinism, ură de rasă, ură națională sau propagandă naționalistă șovină este pedepsită de lege.

Art. 82.

În Republica Populară Română se asigură minorităților naționale folosirea liberă a limbii materne, învățământul de toate gradele în limba maternă, cărți, ziare și teatre în limba maternă. În raioanele locuite și de populații de altă naționalitate decât cea Română, toate organele și instituțiile vor folosi oral și scris și limba naționalităților respective și vor face numiri de funcționari din rândul naționalității respective sau al altor localnici care cunosc limba și felul de trai al populației locale.

Art. 83.

Femeia în Republica Populară Română are drepturi egale cu ale bărbatului în toate domeniile vieții economice, politice, de stat și culturale.

Femeia are drepturi egale cu ale bărbatului la muncă, salariu, odihnă, asigurare socială și învățământ.

Statul ocrotește căsătoria și familia și apără interesele mamei și copilului. Statul acordă ajutor mamelor cu mulți copii și mamelor singure, concedii cu plata salariului femeilor însărcinate; organizează maternități, creșe și cămine de copii.

Art. 84.

Libertatea de conștiință este garantată tuturor cetățenilor Republicii Populare Române.

Culte religioase sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber. Libertatea exercitării cultelor religioase este garantată tuturor cetățenilor Republicii Populare Române.

Școala este despartită de biserică. Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide sau întreține instituții de învățământ general, ci numai școli speciale pentru pregătirea personalului cultului.

Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase se reglementează prin lege.

Art. 85.

În conformitate cu interesele celor ce muncesc și în vederea întăririi regimului de democrație Populară, cetățenilor Republicii Populare Române li se garantează prin lege:

- a) libertatea cuvântului;
- b) libertatea presei;
- c) libertatea întrunirilor și a mitingurilor;
- d) libertatea cortegiilor și a demonstrațiilor de stradă.

Aceste drepturi sunt asigurate punându-se la dispoziția maselor muncitoare și organizațiilor lor tipografiile, depozitele de hârtie, clădirile publice, străzile, mijloacele de comunicații și alte condiții materiale necesare exercitării acestor drepturi.

Art. 86.

În conformitate cu interesele celor ce muncesc și în scopul dezvoltării activității politice și obștești a maselor populare, cetățenilor Republicii Populare Române li se asigură dreptul de asociere în organizații obștești, în sindicate profesionale, uniuni cooperatiste, organizații de femei, de tineret, organizații sportive, asociații culturale, tehnice și științifice.

Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă. Participarea la astfel de asociații este pedepsită de lege.

Cetățenii cei mai activi și cei mai conștienți din rândurile clasei muncitoare și din rândurile celorlalte pătri de oameni ai muncii se unesc în Partidul Muncitoresc Român, detașamentul de avangardă al oamenilor muncii în lupta pentru întărirea și dezvoltarea regimului de democrație Populară și pentru construirea societății socialiste.

Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat. În jurul lui se strâng laolaltă toate organizațiile celor ce muncesc din Republica Populară Română.

Art. 87.

Cetățenilor Republicii Populare Române le este garantată inviolabilitatea persoanei.

Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza hotărârii tribunalului sau a procurorului, conform prevederilor legii.

Art. 88.

Inviolabilitatea domiciliului cetățenilor și secretul corespondenței sunt ocrotite de lege.

Art. 89.

Republica Populară Română acordă drept de azil cetățenilor străini urmăriți pentru apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru activitate științifică, pentru participare la lupta de eliberare națională sau de apărare a păcii.

Art. 90.

Fiecare cetățean al Republicii Populare Române este dator să respecte Constituția și legile Statului de democrație Populară; să păzească, să întărească și să dezvolte proprietatea obștească socialistă; să respecte disciplina muncii; să contribuie activ la întărirea regimului de democrație Populară și la propășirea economică și culturală a țării.

Art. 91.

Serviciul militar este obligatoriu. Serviciul militar în rândurile Forțelor Armate ale Republicii Populare Române este o îndatorire de onoare a cetățenilor Republicii Populare Române.

Art. 92.

Apărarea Patriei este datoria sfântă a fiecărui cetățean al Republicii Populare Române. Trădarea de Patrie, călcarea jurământului, trecerea de partea inamicului, aducerea de prejudicii capacității de apărare a statului, spionajul constituie crimele cele mai grave față de popor și de stat și sunt pedepsite de lege cu toată asprimea.

CAPITOLUL VIII**Sistemul electoral****Art. 93.**

Alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională și pentru Sfaturile Populare se fac prin vot universal, egal, direct și secret.

Art. 94.

Alegerile de deputați se fac prin vot universal. Toți oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, care au împlinit vârsta de 18 ani, fără deosebire de rasă sau naționalitate, sex, religie, grad de cultură, profesiune sau durata domiciliului, au dreptul de a lua parte la alegerea deputaților, cu excepția alienaților, a persoanelor condamnate prin hotărâre judecătorească la pierderea dreptului electoral și a celor declarați nedemni prin lege.

Poate fi ales deputat al Marii Adunări Naționale și al Sfaturilor Populare oricare om al muncii, cetățean al Republicii Populare Române cu drept de vot, care a împlinit vârsta de 23 de ani.

Art. 95.

Alegerile de deputați se fac prin vot egal. Toți oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române, iau parte la alegeri în condiții egale și fiecare are dreptul la un singur vot.

Art. 96.

Femeile au dreptul de a alege și de a fi alese în Marea Adunare Națională și în Sfaturile Populare la fel cu bărbații.

Art. 97.

Cetățenii aflați în rândurile Forțelor Armate ale Republicii Populare Române au dreptul de a alege și a fi aleși, la fel ca toți oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române.

Art. 98.

Alegerile de deputați se fac prin vot direct. La alegerile pentru Marea Adunare Națională și pentru toate Sfaturile Populare, oamenii muncii, cetățeni ai Republicii Populare Române participă în mod nemijlocit, prin vot direct.

Art. 99.

Alegerile de deputați se fac prin vot secret.

Art. 100.

Candidaturile pentru alegerea deputaților se depun pe circumscripții electorale, după normele stabilite prin lege. Dreptul de a depune candidaturi este asigurat tuturor organizațiilor oamenilor muncii: organizațiilor Partidului Muncitoresc Român, sindicatelor profesionale, cooperativelor, organizațiilor de tineret și altor organizații de masă, precum și asociațiilor culturale.

Art. 101.

Fiecare deputat este obligat să dea socoteală în fața alegătorilor de activitatea sa și de aceea a organului ales din care face parte.

Deputatului i se poate retrage oricând mandatul, în urma hotărârii majorității alegătorilor, luată în conformitate cu procedura fixată de lege.

CAPITOLUL IX

Stema, Drapelul și Capitala Republicii Populare Române

Art. 102.

Stema Republicii Populare Române reprezintă munți împăduriți, deasupra cărora se ridică soarele. În partea stângă a stemei se află o sondă. Stema este încadrată de o cunună de spice de grâu. În partea de sus a stemei se află o stea în cinci colțuri. În partea de jos a stemei, spicele sunt înfășurate într-o panglică tricoloră pe care sunt scrise literele R.P.R.

Art. 103.

Drapelul Republicii Populare Române poartă culorile roșu, galben și albastru, așezate vertical cu albastrul lângă lăncie. În mijloc este așezată stema Republicii Populare Române.

Art. 104.

Capitala Republicii Populare Române este orașul București.

CAPITOLUL X

Procedura de modificare a Constituției Republicii Populare Române

Art. 105.

Constituția Republicii Populare Române poate fi modificată numai prin lege votată de Marea Adunare Națională.

Proiectul de lege asupra modificării Constituției se consideră adoptat dacă a fost votat de cel puțin două treimi din numărul total al membrilor Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române³⁵⁵.

³⁵⁵ Constituția Republicii Populare Române din 1952 a fost adoptată de Marea Adunare Națională în baza articolelor 38 și 104 din Constituția Republicii Populare Române din 1948 după discutarea proiectului publicat la data de 19 iulie 1952 de către Comisia constituțională pentru pregătirea proiectului de Constituție. Marea Adunare Națională a votat Constituția în ședința din data de 24 septembrie 1952, cu unanimitate de 324 voturi, situație certificată de Președintele Marii Adunări Naționale, Coliu Dumitru, și de secretarii Marii Adunări Naționale, Marusi Gheorghe și Belea Miron.

Constituția a fost promulgată în data de 24 septembrie 1952, sub semnătura Președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale, dr. Petru Groza, și a secretarului Prezidiului Marii Adunări Naționale, Marin Florea Ionescu, și a fost publicată în "Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române" nr. 1 din 27 septembrie 1952.

Constituția a intrat în vigoare la 24 septembrie 1952, adică la data adoptării ei. Ea abrogă implicit, pe aceeași dată, Constituția din 1948.

Această Constituție a fost modificată prin următoarele acte normative:

- 1) Legea nr. 3/1953 pentru reorganizarea unor ministere și includerea Președintelui Comitetului de Stat pentru Arhitectura și Construcții în Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 4 din 29 ianuarie 1953 (modifică Art. 43 și 50);
- 2) Legea nr. 7/1953 pentru modificarea articolelor 43 și 50 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 6 din 26 ianuarie 1954;
- 3) Legea nr. 3/1954 pentru modificarea articolului 35 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 19 din 21 aprilie 1954;
- 4) Legea nr. 4/1955 pentru modificarea articolelor 43 și 50 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 13 din 2 iunie 1955;
- 5) Legea nr. 5/1956 pentru modificarea articolelor 18, 19 alineatul 2 și articolului 50 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 11 din 4 aprilie 1956;
- 6) Legea nr. 1/1957 pentru modificarea articolelor 43, 47 lit. f și 56, precum și pentru abrogarea articolelor 50, 59 și 62 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 11 din 28 martie 1957;
- 7) Legea nr. 1/1958 pentru modificarea articolului 35 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 3 din 15 ianuarie 1958;
- 8) Legea nr. 2/1959 pentru modificarea articolelor 52 și 58 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 31 din 31 decembrie 1959;

Constituția Republicii Socialiste România 1965

- republicată -

TITLUL I

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Art. 1.

România este republică socialistă. Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil.

Art. 2.

Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpân pe soarta sa.

Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țăărănească. În strânsă unire, clasă muncitoare – clasă conducătoare în societate – țăărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orânduirea socialistă, creând condițiile trecerii la comunism.

Art. 3.

În Republica Socialistă România forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

Art. 4.

Deținător suveran al puterii, poporul o exercită prin Marea Adunare Națională și prin consiliile populare, organe alese prin vot universal, egal, direct și secret.

Marea Adunare Națională și consiliile populare constituie baza întregului sistem de organe ale statului.

9) Legea nr. 2/1960 pentru modificarea articolelor 18, 19 și 39 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 27 din 27 decembrie 1959;

10) Legea nr. 1/1961 pentru modificarea Capitolului III, precum și a articolelor 43, 44 și 75 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 9 din 25 martie 1961;

11) Legea nr. 2/1964 pentru modificarea articolului 25 din Constituția Republicii Populare Române, publicată în Buletinul Oficial nr. 24 din 30 decembrie 1964.

Constituția din 1952 a fost abrogată expres la data de 21 august 1965.

Textul Constituției din 1952 este reprodus după "Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române" nr. 1 din 27 septembrie 1952.

Marea Adunare Națională este organul suprem al puterii de stat, sub conducerea și controlul căruia își desfășoară activitatea toate celelalte organe ale statului.

Art. 5.

Economia națională a României este o economie socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.

În Republica Socialistă România, exploatarea omului de către om este pentru totdeauna desființată și se înfăptuiește principiul socialist al repartiției după cantitatea și calitatea muncii.

Munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean al țării.

Art. 6.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție este fie proprietate de stat – asupra bunurilor aparținând întregului popor, fie proprietate cooperatistă – asupra bunurilor aparținând fiecărei organizații cooperatiste.

Art. 7.

Bogățiile de orice natură ale subsolului, minele, terenurile din fondul funciar de stat, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, fabricile și uzinele, băncile, întreprinderile agricole de stat, stațiunile pentru mecanizarea agriculturii, căile de comunicație, mijloacele de transport și telecomunicații de stat, fondul de stat de clădiri și locuințe, baza materială a instituțiilor social-culturale de stat, aparțin întregului popor, sunt proprietate de stat.

Art. 8.

Comerțul exterior este monopol de stat.

Art. 9.

Pământul cooperativelor agricole de producție, animalele, uneltele, instalațiile și construcțiile ce le aparțin sunt proprietate cooperatistă.

Lotul de pământ aflat, potrivit statutului cooperativelor agricole de producție, în folosința gospodăriilor familiale ale țăranilor cooperatori, constituie proprietate cooperatistă.

Casa de locuit și construcțiile gospodărești, terenul pe care acestea se află, precum și, potrivit statutului cooperativelor agricole, animalele de producție și inventarul agricol mărunț, constituie proprietate personală a țăranilor cooperatori. Uneltele, mașinile, instalațiile și construcțiile cooperativelor meșteșugărești și ale cooperativelor de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor sunt proprietate cooperatistă.

Art. 10.

Cooperativele agricole de producție, forma socialistă de organizare a agriculturii, asigură condiții pentru cultivarea intensivă a pământului și

aplicarea științei înaintate, contribuie, prin sporirea producției, la dezvoltarea economiei naționale, la ridicarea continuă a nivelului de viață al țărânimii și al întregului popor.

Statul sprijină cooperativele agricole de producție și ocrotește proprietatea lor. De asemenea, statul sprijină celelalte organizații cooperatiste și ocrotește proprietatea lor.

Art. 11.

În condițiile agriculturii cooperativizate, statul garantează țăranilor care nu se pot asocia în cooperative agricole de producție proprietatea asupra pământului pe care îl lucrează ei înșiși și familiile lor, asupra uneltelor folosite în acest scop, ca și proprietatea asupra animalelor de muncă și de producție.

Este garantată, de asemenea, proprietatea meșteșugarilor asupra atelierelor proprii.

Art. 12.

Terenurile și construcțiile pot fi expropriate numai pentru lucrări de interes obștesc și cu plata unei juste despăgubiri.

Art. 13.

În Republica Socialistă România, întreaga activitate de stat are drept scop dezvoltarea orânduirii și înflorirea națiunii socialiste, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea multilaterală a personalității umane.

Pentru aceasta, statul socialist român:

Organizează, planifică și conduce economia națională;

Apără proprietatea socialistă;

Garantează exercitarea deplină a drepturilor cetățenilor, asigură legalitatea socialistă și apără ordinea de drept;

Dezvoltă învățământul de toate gradele, asigură condițiile pentru dezvoltarea științei, artei și culturii, înfăptuiește ocrotirea sănătății;

Asigură apărarea țării și organizează forțele sale armate;

Organizează relațiile cu celelalte state.

Art. 14.

Republica Socialistă România întreține și dezvoltă relații de prietenie și colaborare cu țările socialiste în spiritul internaționalismului socialist, promovează relații de colaborare cu țările având altă orânduire social-politică, activează în organizații internaționale în scopul asigurării păcii și înțelegerii între popoare.

Relațiile externe ale Republicii Socialiste România se bazează pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne.

Art. 15.

Teritoriul Republicii Socialiste România este organizat în unități administrativ-teritoriale: județul, orașul și comuna. Capitala Republicii Socialiste România este municipiul București, care este organizat pe sectoare.

Orașele mai importante pot fi organizate ca municipii.

Art. 16.

Cetățenia Română se dobândește și se pierde potrivit legii.

TITLUL II**DREPTURILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR****Art. 17.**

Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sunt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale.

Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nici o îngrădire a acestor drepturi și nici o deosebire în exercitarea lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei nu sunt îngăduite.

Orice manifestare având ca scop stabilirea unor asemenea îngrădiri, propaganda naționalist-șovină, ațâțarea urii de rasă sau naționale, sunt pedepsite prin lege.

Art. 18.

În Republica Socialistă România, cetățenii au dreptul la muncă. Fiecărui cetățean i se asigură posibilitatea de a desfășura, potrivit pregătirii sale, o activitate în domeniul economic, administrativ, social sau cultural, remunerată după cantitatea și calitatea ei. La muncă egală retribuția este egală.

Prin lege se stabilesc măsurile de protecție și securitate a muncii, precum și măsuri speciale de ocrotire a muncii femeilor și tineretului.

Art. 19.

Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la odihnă.

Dreptul la odihnă este garantat celor ce muncesc prin stabilirea duratei maxime a zilei de muncă la 8 ore, a unui repaus săptămânal și prin concedii anuale plătite.

În sectoarele de muncă grea și foarte grea, durata zilei de muncă este redusă sub 8 ore, fără scăderea retribuției.

Art. 20.

Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la asigurare materială de bătrânețe, boală sau incapacitate de muncă.

Dreptul la asigurare materială se realizează pentru muncitori și funcționari prin pensii și ajutoare de boală acordate în cadrul sistemului asigurărilor sociale de stat, iar pentru membrii organizațiilor cooperatiste sau

ai altor organizații obștești, prin formele de asigurare organizate de acestea. Statul asigură asistență medicală prin instituțiile sale sanitare.

Concediul de maternitate plătit este garantat.

Art. 21.

Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la învățătură.

Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin gratuitatea învățământului de toate gradele, precum și prin sistemul burselor de stat.

Învățământul în Republica Socialistă România este învățământ de stat.

Art. 22.

În Republica Socialistă România, naționalităților conlocuitoare li se asigură folosirea liberă a limbii materne, precum și cărți, ziare, reviste, teatre, învățământul de toate gradele, în limba proprie. În unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea Română, toate organele și instituțiile folosesc oral și scris și limba naționalității respective și fac numiri de funcționari din rândul acesteia sau al altor cetățeni care cunosc limba și felul de trai al populației locale.

Art. 23.

În Republica Socialistă România, femeia are drepturi egale cu bărbatul.

Statul ocrotește căsătoria și familia și apără interesele mamei și copilului.

Art. 24.

Republica Socialistă România asigură tinerilor condițiile necesare dezvoltării aptitudinilor lor fizice și intelectuale.

Art. 25.

Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul de a alege și de a fi aleși în Marea Adunare Națională și în consiliile populare.

Votul este universal, egal, direct și secret. Au drept de vot toți cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani.

Cetățenii cu drept de vot care au împlinit vârsta de 23 de ani pot fi aleși deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare.

Dreptul de a depune candidaturi aparține Frontului Democrației și Unității Socialiste, cel mai larg organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter reprezentativ, care constituie cadrul organizatoric de unire, sub conducerea Partidului Comunist Român, a forțelor politice și sociale ale națiunii noastre socialiste, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, pentru participarea întregului popor la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea tuturor domeniilor de activitate.

Alegătorii au dreptul de a revoca oricând pe deputat potrivit procedurii prevăzute de lege.

Nu au dreptul de a alege și de a fi aleși alienații și debili mintali, precum și persoanele lipsite de aceste drepturi pe durata stabilită prin hotărâre judecătorească de condamnare.

Art. 26.

Cetățenii cei mai înaintați și mai conștienți din rândurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor și ale celorlalte categorii de oameni ai muncii se unesc în Partidul Comunist Român, cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare, detașamentul ei de avangardă.

Partidul Comunist Român exprimă și slujește cu fidelitate năzuințele și interesele vitale ale poporului, îndeplinește rolul conducător în toate domeniile construcției socialiste, îndrumă activitatea organizațiilor de masă și obștești, precum și a organelor de stat.

Art. 27.

Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul de a se asocia în organizații indicale, cooperatiste, de tineret, de femei, social-culturale, în uniuni de creație, asociații științifice, tehnice, sportive, precum și în alte organizații obștești. Statul sprijină activitatea organizațiilor de masă și obștești, creează condiții pentru dezvoltarea bazei materiale a acestor organizații și ocrotește patrimoniul lor.

Organizațiile de masă și obștești asigură largă participare a maselor populare la viața politică, economică, socială, culturală a Republicii Socialiste România și la exercitarea controlului obștesc – expresie a democratismului orândurii socialiste. Prin organizațiile de masă și obștești, Partidul Comunist Român înfăptuiește o legătură organizată cu clasa muncitoare, țăranimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii, le mobilizează în lupta pentru desăvârșirea construcției socialismului.

Art. 28.

Cetățenilor Republicii Socialiste România li se garantează libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor.

Art. 29.

Libertatea cuvântului, presei, întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor nu pot fi folosite în scopuri potrivnice orânduirii socialiste și intereselor celor ce muncesc.

Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă. Participarea la astfel de asociații și propaganda cu caracter fascist sau antidemocratic sunt pedepsite prin lege.

Art. 30.

Libertatea conștiinței este garantată tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România.

Oricine este liber să împărtășească sau nu o credință religioasă. Libertatea exercitării cultului religios este garantată. Cultele religioase se organizează și funcționează liber. Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase este reglementat prin lege.

Școala este despărțită de biserică. Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide sau întreține alte instituții de învățământ decât școli speciale pentru pregătirea personalului de cult.

Art. 31.

Cetățenilor Republicii Socialiste România le este garantată inviolabilitatea persoanei.

Nici o persoană nu poate fi reținută sau arestată dacă împotriva ei nu există probe sau indicii temeinice că a săvârșit o faptă prevăzută și pedepsită prin lege. Organele de cercetare pot dispune reținerea unei persoane pe o durată de cel mult 24 de ore.

Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza unui mandat de arestare emis de tribunal sau de procuror.

Dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului.

Art. 32.

Domiciliul este inviolabil. Nimeni nu poate pătrunde în locuința unei persoane fără învoirea acesteia, decât în cazurile și în condițiile anume prevăzute de lege.

Art. 33.

Secretul corespondenței și al convorbirilor telefonice este garantat.

Art. 34.

Dreptul de petiționare este garantat. Organele de stat au obligația de a rezolva petițiile cetățenilor privind drepturi și interese personale sau obștești.

Art. 35.

Cel vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat poate cere organelor competente, în condițiile prevăzute de lege, anularea actului și repararea pagubei.

Art. 36.

Dreptul de proprietate personală este ocrotit de lege.

Pot constitui obiect al dreptului de proprietate personală veniturile și economiile provenite din muncă, casa de locuit, gospodăria de pe lângă ea și terenul pe care ele se află, precum și bunurile de uz și confort personal.

Art. 37.

Dreptul de moștenire este ocrotit de lege.

Art. 38.

Republica Socialistă România acordă drept de azil cetățenilor străini urmăriți pentru activitatea lor în apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru participarea la luptă de eliberare națională sau de apărare a păcii.

Art. 39.

Fiecare cetățean al Republicii Socialiste România este dator să respecte Constituția și legile, să apere proprietatea socialistă, să contribuie la întărirea și dezvoltarea orânduirii socialiste.

Art. 40.

Serviciul militar în rândurile forțelor armate ale Republicii Socialiste România este obligatoriu și constituie o îndatorire de onoare a cetățenilor Republicii Socialiste România.

Art. 41.

Apărarea patriei este datoria sfântă a fiecărui cetățean al Republicii Socialiste România. Călcarea jurământului militar, trădarea de patrie, trecerea de partea inamicului, aducerea de prejudicii capacității de apărare a statului, constituie crimele cele mai grave față de popor și sunt pedepsite prin lege cu toată asprimea.

TITLUL III**ORGANELE SUPREME ALE PUTERII DE STAT****Marea Adunare Națională****Art. 42.**

Marea Adunare Națională, organul suprem al puterii de stat, este unicul organ legiuitor al Republicii Socialiste România.

Art. 43.

Marea Adunare Națională are următoarele atribuții principale:

1. Adoptă și modifică Constituția Republicii Socialiste România;
2. Reglementează sistemul electoral;
3. Hotărăște consultarea poporului, prin referendum, asupra măsurilor de importanță deosebită care privesc interese supreme ale țării;
4. Adoptă planul național unic de dezvoltare economico-socială, bugetul de stat și contul general de încheiere a exercițiului bugetar;
5. Organizează Consiliul de Miniștri; stabilește normele generale de organizare și funcționare a ministerelor și celorlalte organe centrale de stat;
6. Reglementează organizarea judecătorească și a Procuraturii;
7. Stabilește normele de organizare și funcționare a consiliilor populare;
8. Stabilește organizarea administrativă a teritoriului;
9. Acordă amnistia;

10. Ratifică și denunță tratatele internaționale care implică modificarea legilor;

11. Alege și revocă pe Președintele Republicii Socialiste România;

12. Alege și revocă Consiliul de Stat;

13. Alege și revocă Consiliul de Miniștri;

14. Alege și revocă Tribunalul Suprem și procurorul general;

15. Exercită controlul general al aplicării Constituției. Numai Marea Adunare Națională hotărăște asupra constituționalității legilor;

16. Controlează activitatea Președintelui Republicii Socialiste România și a Consiliului de Stat;

17. Controlează activitatea Consiliului de Miniștri, a ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat;

18. Ascultă dări de seama cu privire la activitatea Tribunalului Suprem și controlează deciziile sale de îndrumare;

19. Controlează activitatea Procuraturii;

20. Exercită controlul general asupra activității consiliilor populare;

21. Stabilește linia generală a politicii externe;

22. Proclamă, în interesul apărării țării, a ordinii publice sau a securității statului, starea de necesitate, în unele localități sau pe întreg teritoriul țării;

23. Declară mobilizarea parțială sau generală;

24. Declară starea de război. Starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care Republica Socialistă România are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornicită.

Art. 44.

Deputații Marii Adunări Naționale se aleg pe circumscripții electorale având același număr de locuitori.

Norma de reprezentare pentru alegerea deputaților și delimitarea circumscripțiilor electorale se stabilesc prin decret al Consiliului de Stat.

În fiecare circumscripție electorală se alege un deputat.

Art. 45.

Marea Adunare Națională se alege pentru o legislatură de 5 ani.

Mandatul Marii Adunări Naționale nu poate înceta înainte de încheierea legislaturii pentru care a fost aleasă. Mandatul încetează la data efectuării alegerilor pentru noua Mare Adunare Națională.

În cazul când constată existența unor împrejurări care fac imposibilă efectuarea alegerilor, Marea Adunare Națională poate hotărî prelungirea mandatului sau pe durata acestor împrejurări.

Art. 46.

Alegerile pentru Marea Adunare Națională au loc în una din zilele nelucrătoare ale lunii martie a anului în care se încheie legislatura precedentă. În cazul prevăzut la Art. 45 alin. 3, alegerile au loc în decurs de 2 luni de la expirarea termenului pentru care a fost prelungit mandatul Marii Adunări Naționale.

Marea Adunare Națională nou aleasă este convocată în cursul următoarelor 3 luni de la încetarea mandatului Marii Adunări Naționale precedente.

Art. 47.

Marea Adunare Națională verifică legalitatea alegerii fiecărui deputat, hotărând validarea sau anularea alegerii.

În cazul anulării unei alegeri, drepturile și datoriile deputatului încetează din momentul anulării.

Art. 48.

Marea Adunare Națională adoptă regulamentul său de funcționare.

Art. 49.

Marea Adunare Națională își stabilește anual bugetul, care se înscrie în bugetul de stat.

Art. 50.

Marea Adunare Națională alege, pe durata legislaturii, Biroul Marii Adunări Naționale, alcătuit din președintele Marii Adunări Naționale și patru vice-Președinți.

Art. 51.

Președintele Marii Adunări Naționale conduce lucrările sesiunilor Marii Adunări Naționale.

Președintele Marii Adunări Naționale poate desemna pe oricare dintre vice-Președinți pentru îndeplinirea unora din atribuțiile sale.

Art. 52.

Marea Adunare Națională alege, dintre deputați, comisii permanente.

Comisiile permanente examinează și dezbat, din însărcinarea Marii Adunări Naționale sau a Consiliului de Stat, proiecte de legi, de decrete, de hotărâri sau de alte acte ce urmează a fi adoptate, precum și orice alte probleme.

De asemenea, din însărcinarea Marii Adunări Naționale sau a Consiliului de Stat, comisiile permanente ascultă periodic sau pe probleme, fiecare potrivit competenței sale, rapoarte ale conducătorilor oricăror organe ale administrației de stat, ale Tribunalului Suprem și ale Procuraturii, asupra

activității acestor organe, precum și ale Președinților comitetelor executive sau ai birourilor executive ale consiliilor populare asupra activității acestor consilii, și analizează modul în care organele menționate înfăptuiesc politica Partidului Comunist Român și asigură aplicarea legii.

Comisiile întocmesc rapoarte, avize sau propuneri în legătură cu toate problemele menționate în alin. 2 și 3, pe care le supun Marii Adunări Naționale sau Consiliului de Stat.

Marea Adunare Națională poate alege comisii temporare pentru orice probleme sau domenii de activitate, stabilind împuternicirile și modul de activitate pentru fiecare dintre aceste comisii.

Toate organele și funcționarii de stat au obligația să pună la dispoziția comisiilor Marii Adunări Naționale informațiile și documentele cerute.

Art. 53.

În exercitarea controlului constituționalității legilor, precum și pentru pregătirea lucrărilor privind adoptarea legilor, Marea Adunare Națională alege pe durata legislaturii o comisie constituțională și juridică.

În Comisia constituțională și juridică pot fi aleși – fără a depăși o treime din numărul total al membrilor comisiei – specialiști care nu sunt deputați.

Comisia constituțională și juridică prezintă Marii Adunări Naționale rapoarte sau avize cu privire la constituționalitatea legilor. De asemenea, examinează constituționalitatea decretelor cuprinzând norme cu putere de lege și a hotărârilor Consiliului de Miniștri, potrivit Regulamentului de funcționare a Marii Adunări Naționale. Dispozițiile Art. 52 se aplică, în mod corespunzător, și Comisiei constituționale și juridice.

Art. 54.

Marea Adunare Națională lucrează în sesiuni.

Sesiunile ordinare ale Marii Adunări Naționale se convoacă de două ori pe an, la propunerea Biroului Marii Adunări Naționale. Marea Adunare Națională se convoacă, ori de câte ori este nevoie, în sesiuni extraordinare, din inițiativa Consiliului de Stat, a Biroului Marii Adunări Naționale sau cel puțin a unei treimi din numărul total al deputaților.

Convocarea în sesiuni a Marii Adunări Naționale se face prin decret al Consiliului de Stat.

Art. 55.

Marea Adunare Națională lucrează numai dacă sunt prezenți cel puțin jumătate plus unu din numărul total al deputaților.

Art. 56.

Marea Adunare Națională adoptă legi și hotărâri.

Legile și hotărârile sunt adoptate dacă întrunesc votul majorității deputaților Marii Adunări Naționale.

Constituția se adoptă și se modifică cu votul a cel puțin două treimi din numărul total al deputaților Marii Adunări Naționale. Legile și hotărârile Marii Adunări Naționale se semnează de președintele sau vice-președintele Marii Adunări Naționale care a condus ședința.

Art. 57.

După adoptarea lor de către Marea Adunare Națională, legile se publică în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, în termen de cel mult 10 zile, sub semnătura Președintelui Republicii Socialiste România.

Art. 58.

Fiecare deputat al Marii Adunări Naționale are dreptul de a pune întrebări și de a adresa interpelări Consiliului de Miniștri sau oricăruia dintre membrii acestuia.

Deputatul, în cadrul controlului exercitat de Marea Adunare Națională, poate pune întrebări și adresa interpelări președintelui Tribunalului Suprem și procurorului general.

Cel întrebat ori interpelat are obligația de a răspunde verbal sau în scris, în termen de cel mult 3 zile și în orice caz în aceeași sesiune.

Art. 59.

În vederea pregătirii dezbaterilor Marii Adunări Naționale ori a interpelărilor, deputatul are dreptul să ceară informațiile necesare de la orice organ de stat, adresându-se în acest scop Biroului Marii Adunări Naționale.

Art. 60.

Fiecare deputat este obligat să prezinte periodic alegătorilor dări de seama asupra activității sale și a Marii Adunări Naționale.

Art. 61.

Nici un deputat al Marii Adunări Naționale nu poate fi reținut, arestat sau trimis în judecată penală, fără încuviințarea prealabilă a Marii Adunări Naționale în timpul sesiunii, iar între sesiuni, a Consiliului de Stat.

Numai în caz de infracțiune flagrantă, deputatul poate fi reținut fără această încuviințare-

Consiliul de Stat

Art. 62.

Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România este organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă, subordonat Marii Adunări Naționale.

Art. 63.

Consiliul de Stat exercită în mod permanent următoarele atribuții principale:

1. Stabilește data alegerilor pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare;
2. Stabilește modul de organizare și desfășurare a referendumului;
3. Organizează ministerele și celelalte organe centrale de stat;
4. Ratifică și denunță tratatele internaționale, cu excepția acelor a căror ratificare este de competența Marii Adunări Naționale;
5. Stabilește gradele militare;
6. Instituie decorațiile și titlurile de onoare.

Art. 64.

Consiliul de Stat exercită, în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, următoarele atribuții principale:

1. Stabilește, fără a putea să modifice Constituția, norme cu putere de lege. Normele cu putere de lege se supun, la prima sesiune, dezbaterii Marii Adunări Naționale, potrivit procedurii de adoptare a legilor. Planul național unic de dezvoltare economico-socială, bugetul de stat, precum și contul general de încheiere a exercițiului bugetar, pot fi adoptate de Consiliul de Stat numai atunci când Marea Adunare Națională nu se poate întruni din cauza unor împrejurări excepționale;
2. Numește și revocă pe primul-ministru;
3. Numește și revocă Consiliul de Miniștri și Tribunalul Suprem, atunci când Marea Adunare Națională nu se poate întruni din cauza unor împrejurări excepționale;
4. Dă legilor în vigoare interpretarea general-obligatorie;
5. Acordă amnistia;
6. Controlează aplicarea legilor și hotărârilor Marii Adunări Naționale, activitatea Consiliului de Miniștri, a ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat, precum și activitatea Procuraturii; ascultă dări de seamă ale Tribunalului Suprem și controlează deciziile sale de îndrumare; controlează hotărârile consiliilor populare;
7. Declară, în caz de urgență, mobilizarea parțială sau generală;
8. Declară, în caz de urgență, starea de război. Starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care Republica Socialistă România are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornicită.

Atribuțiile prevăzute în prezentul articol pot fi exercitate de Consiliul de Stat și în timpul sesiunilor Marii Adunări Naționale, în cazul în care necesitățile economice și sociale impun adoptarea neîntârziată a unor măsuri, iar Marea Adunare Națională nu se află întrunită în plenul său; normele cu putere de lege adoptate se supun dezbaterii Marii Adunări Naționale, potrivit procedurii de adoptare a legilor, la reluarea lucrărilor în plen.

Art. 65.

Consiliul de Stat este ales de Marea Adunare Națională dintre membrii săi, pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia. Consiliul de Stat funcționează până la alegerea noului Consiliu de Stat în legislatura următoare.

Art. 66.

Președintele Republicii Socialiste România este Președinte al Consiliului de Stat.

Art. 67.

Consiliul de Stat se compune din președinte, vice-Președinți și membri.

Art. 68.

Consiliul de Stat își desfășoară activitatea potrivit principiului conducerii colective.

Art. 69.

Consiliul de Stat emite decrete și adoptă hotărâri.

Decretele și hotărârile se semnează de Președintele Republicii Socialiste România. Decretele normative se publică în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România.

Art. 70.

Consiliul de Stat prezintă Marii Adunări Naționale dări de seamă cu privire la exercitarea atribuțiilor sale, precum și la respectarea și executarea, în activitatea de stat, a legilor și hotărârilor Marii Adunări Naționale.

Consiliul de Stat, în întregul său, și fiecare din membrii acestuia sunt răspunzători în fața Marii Adunări Naționale pentru întreaga activitate a Consiliului de Stat.

Președintele Republicii Socialiste România

Art. 71.

Președintele Republicii Socialiste România este șeful statului și reprezintă puterea de stat în relațiile interne și internaționale ale Republicii Socialiste România.

Art. 72.

Președintele Republicii Socialiste România este ales de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia, și rămâne în funcție până la alegerea președintelui în legislatura următoare.

Art. 73.

La alegerea sa, Președintele Republicii Socialiste România depune în fața Marii Adunări Naționale următorul jurământ:

"Jur să slujesc cu credință patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului în Republica Socialistă România!

Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste!

Jur să promovez neabătut politica externă de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orânduire socială, pe baza deplinei egalități în drepturi, de solidaritate cu forțele revoluționare, progresiste, de pretutindeni, de pace și prietenie între popoare!

Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România!"

Art. 74.

Președintele Republicii Socialiste România este comandantul suprem al forțelor armate și președintele Consiliului Apărării Republicii Socialiste România.

Art. 75.

Președintele Republicii Socialiste România îndeplinește, în conformitate cu Constituția și cu legile, următoarele atribuții principale:

1. Prezidează Consiliul de Stat;
2. Prezidează ședințele Consiliului de Miniștri atunci când apare necesar;
3. Stabilește măsurile de importanță deosebită ce privesc interese supreme ale țării, care urmează a fi supuse de către Marea Adunare Națională spre consultare poporului, prin referendum;
4. Numește și revocă, la propunerea primului-ministru, pe viceprim-miniștrii, miniștrii și Președinții altor organe centrale ale administrației de stat, care fac parte din Consiliul de Miniștri; numește și revocă pe conducătorii organelor centrale de stat, care nu fac parte din Consiliul de Miniștri; numește și revocă pe membrii Tribunalului Suprem;

5. În timpul în care Marea Adunare Națională nu este întrunită în plenul său, numește și revocă pe președintele Tribunalului Suprem și pe procurorul general;

6. Acordă gradele de general, amiral și mareșal;

7. Conferă decorațiile și titlurile de onoare; autorizează purtarea decorațiilor conferite de alte state;

8. Acordă grațierea;

9. Acordă cetățenia, aprobă renunțarea la cetățenie și retrage cetățenia Română; aprobă stabilirea domiciliului în România pentru cetățenii altor state;

10. Acordă dreptul de azil;

11. Stabilește rangurile misiunilor diplomatice, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Socialiste România;

12. Primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state;

13. Încheie tratate internaționale în numele Republicii Socialiste România; poate da împuterniciri, în acest scop, primului-ministru ori unor membri ai Consiliului de Miniștri sau unor reprezentanți diplomatici;

14. În interesul apărării Republicii Socialiste România, al asigurării ordinii publice sau securității statului, proclamă, în caz de urgență, în unele localități sau pe întreg teritoriul țării, starea de necesitate.

În îndeplinirea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Socialiste România emite decrete prezidențiale și decizii.

Art. 76.

Președintele Republicii Socialiste România este răspunzător față de Marea Adunare Națională pentru întreaga sa activitate.

Președintele Republicii Socialiste România prezintă periodic Marii Adunări Naționale dări de seamă asupra exercitării atribuțiilor sale și asupra dezvoltării statului.

TITLUL IV

ORGANELE CENTRALE ALE ADMINISTRAȚIEI DE STAT

Art. 77.

Consiliul de Miniștri este organul suprem al administrației de stat.

Consiliul de Miniștri exercită conducerea generală a activității executive pe întreg teritoriul țării, având următoarele atribuții principale:

1. Stabilește măsuri generale pentru aducerea la îndeplinire a politicii interne și externe;

2. Hotărăște măsurile necesare privind organizarea și asigurarea executării legilor;

3. Conduce, coordonează și controlează activitatea ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat;

4. Elaborează proiectul planului național unic de dezvoltare economico-socială și proiectul bugetului de stat, precum și orice alte proiecte de legi; elaborează proiecte de decrete;

5. Stabilește măsuri pentru realizarea planului național unic de dezvoltare economico-socială și a bugetului de stat; întocmește raportul general cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială și contul general de încheiere a exercițiului bugetar;

6. Înfăințează organizații economice, întreprinderi și instituții de stat de interes republican;

7. Ia măsuri în vederea asigurării ordinii publice, apărării intereselor statului și ocrotirii drepturilor cetățenilor;

8. Ia măsuri, potrivit hotărârilor Consiliului Aparării, pentru organizarea generală a forțelor armate și fixarea contingentelor anuale de cetățeni care urmează să fie chemați la îndeplinirea serviciului militar;

9. Exerciță conducerea generală în domeniul relațiilor cu alte state și ia măsuri pentru încheierea acordurilor internaționale;

10. Sprijină activitatea organizațiilor de masă și obștești;

11. Exerciță, în condițiile prevăzute de lege, atribuțiile sale de conducere și de control asupra activității comitetelor executive și birourilor executive ale consiliilor populare.

Art. 78.

Consiliul de Miniștri este ales de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Consiliul de Miniștri funcționează până la alegerea noului Consiliu de Miniștri în legislatura următoare.

Art. 79.

În îndeplinirea atribuțiilor sale, Consiliul de Miniștri adoptă hotărâri pe baza și în vederea executării legilor.

Hotărârile cu caracter normativ se publică în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România.

Art. 80.

Consiliul de Miniștri se compune din: primul-ministru, viceprim-miniștrii, miniștrii, miniștrii secretari de stat, precum și Președinții altor organe centrale ale administrației de stat prevăzuți prin lege.

Din Consiliul de Miniștri fac parte, de asemenea, ca membri, președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, președintele Consiliului Național al Femeilor și primul-secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist.

Consiliul de Miniștri poate să-și constituie un Birou Executiv pentru rezolvarea operativă a problemelor curente și urmărirea executării hotărârilor Consiliului de Miniștri.

Art. 81.

Consiliul de Miniștri își desfășoară activitatea potrivit principiului conducerii colective, asigurând unitatea de acțiune politică și administrativă a ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat.

Art. 82.

Consiliul de Miniștri, în întregul său, și fiecare din membrii acestuia sunt răspunzători în fața Marii Adunări Naționale, iar în intervalul dintre sesiuni, în fața Consiliului de Stat. Fiecare membru al Consiliului de Miniștri este răspunzător atât pentru propria sa activitate, cât și pentru întreaga activitate a Consiliului de Miniștri.

Art. 83.

Ministerele și celelalte organe centrale ale administrației de stat îndeplinesc politica statului în ramurile sau domeniile de activitate pentru care au fost înființate.

Ele conduc, îndrumă și controlează întreprinderile, organizațiile economice și instituțiile de stat din subordinea lor.

Art. 84.

Miniștrii și conducătorii celorlalte organe centrale ale administrației de stat emit, pe baza și în vederea executării legilor și hotărârilor Consiliului de Miniștri, instrucțiuni și ordine, precum și alte acte prevăzute de lege; actele lor cu caracter normativ se publică în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România.

Art. 85.

Miniștrii și conducătorii celorlalte organe centrale ale administrației de stat răspund de activitatea organelor pe care le conduc în fața Consiliului de Miniștri.

TITLUL V

ORGANELE LOCALE ALE PUTERII DE STAT ȘI ORGANELE LOCALE ALE ADMINISTRAȚIEI DE STAT

Art. 86.

Consiliile populare sunt organele locale ale puterii de stat în unitățile administrativ-teritoriale în care au fost alese.

Consiliile populare conduc activitatea locală, asigurând dezvoltarea economică, social-culturală și edilitar-gospodărească a unităților administrativ-

teritoriale în care au fost alese, apărarea proprietății socialiste, ocrotirea drepturilor cetățenilor, legalitatea socialistă și menținerea ordinii publice.

Consiliile populare organizează participarea cetățenilor la rezolvarea pe plan local a treburilor de stat și obștești.

Art. 87.

Consiliul popular exercită următoarele atribuții principale:

1. Adoptă planul economic și bugetul local, aprobă contul de încheiere a exercițiului bugetar;
2. Alege și revocă comitetul executiv sau, după caz, biroul executiv;
3. Înființează organizații economice, întreprinderi și instituții de stat de interes local;
4. Conduce, îndrumă și controlează activitatea comitetului executiv sau, după caz, a biroului executiv, a organelor locale de specialitate ale administrației de stat, a organizațiilor economice, întreprinderilor și instituțiilor subordonate;
5. Controlează hotărârile consiliilor populare ierarhic inferioare;
6. Alege și revocă, potrivit legii, judecătorii, asesorii populari și procurorul șef al județului sau al municipiului București.

Art. 88.

Consiliile populare sunt alcătuite din deputați aleși pe circumscripții electorale, câte un deputat pentru fiecare circumscripție.

Circumscripțiile electorale formate pentru alegerea deputaților unui Consiliu popular au același număr de locuitori.

Durata mandatului consiliilor populare județene și al municipiului București este de 5 ani, iar al consiliilor populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orășenești și comunale este de 2 ani și jumătate.

Data alegerilor pentru consiliile populare se stabilește potrivit legii.

Art. 89.

Consiliile populare aleg, dintre deputați, comisii permanente, care le sprijină în îndeplinirea sarcinilor lor.

Art. 90.

Consiliile populare lucrează în sesiuni; convocarea în sesiuni se face de comitetul executiv sau, după caz, de biroul executiv al Consiliului popular.

Consiliile populare se convoacă ori de câte ori este nevoie în sesiuni extraordinare, din inițiativa comitetului executiv sau, după caz, a biroului executiv, sau a cel puțin unei treimi din numărul total al deputaților.

Art. 91.

Consiliile populare lucrează în prezența a cel puțin jumătate plus unu din numărul total al deputaților.

Art. 92.

Fiecare deputat este obligat să prezinte periodic alegătorilor dări de seamă asupra activității sale și a Consiliului popular în care a fost ales.

Art. 93.

Consiliile populare adoptă hotărâri.

O hotărâre este adoptată dacă întrunește votul majorității deputaților Consiliului popular.

Hotărârile cu caracter normativ se aduc la cunoștința cetățenilor în formele prevăzute prin lege.

Art. 94.

Comitetul executiv al Consiliului popular și biroul executiv al Consiliului popular sunt organe locale ale administrației de stat cu competența generală în unitatea administrativ-teritorială în care a fost ales Consiliul popular.

Art. 95.

Comitetul executiv al Consiliului popular și biroul executiv al Consiliului popular au următoarele atribuții principale:

1. Aduc la îndeplinire legile, decretele, precum și hotărârile Consiliului de Miniștri și celelalte acte ale organelor superioare;
2. Execută hotărârile consiliilor populare care le-au ales;
3. Elaborează proiectele de plan economic și de buget local;
4. Execută planul economic și bugetul local, întocmesc raportul cu privire la îndeplinirea planului economic local, precum și contul de încheiere a exercițiului bugetar;
5. Conduc, îndrumă și controlează activitatea organelor locale de specialitate ale administrației de stat;
6. Conduc, îndrumă, coordonează și controlează activitatea organizațiilor economice, a întreprinderilor și instituțiilor subordonate;
7. Conduc, îndrumă și controlează activitatea comitetelor executive sau, după caz, a birourilor executive ale consiliilor populare ierarhic inferioare consiliilor populare care le-au ales.

În intervalul dintre sesiunile Consiliului popular, comitetul executiv sau, după caz, biroul executiv îndeplinește și atribuțiile acestuia, cu excepția celor prevăzute la Art. 87 pct. 1, 2, 4, 5 și 6, supunând deciziile adoptate ratificării Consiliului popular la prima sa sesiune.

Art. 96.

Consiliile populare județene, al municipiului București, ale sectoarelor acestuia, precum și cele ale municipiilor, aleg comitete executive, iar consiliile populare ale orașelor și comunelor aleg birouri executive.

Comitetul executiv sau biroul executiv este ales dintre deputații Consiliului popular la prima sesiune după alegeri, pe durata mandatului acelui Consiliu.

După expirarea mandatului Consiliului popular, comitetul executiv sau, după caz, biroul executiv continuă să funcționeze până la alegerea noului comitet sau birou executiv.

Art. 97.

Comitetul executiv sau biroul executiv al Consiliului popular este alcătuit, potrivit legii, din președinte, unul sau mai multi vice-Președinți și alți membri.

Art. 98.

În exercitarea atribuțiilor sale, comitetul executiv sau biroul executiv al Consiliului popular emite decizii pe baza și în vederea executării legii.

Deciziile cu caracter normativ se aduc la cunoștința cetățenilor în formele prevăzute prin lege.

Art. 99.

Comitetul executiv și biroul executiv își desfășoară activitatea potrivit principiului conducerii colective.

Comitetul executiv sau biroul executiv în întregul său și fiecare din membrii acestuia sunt răspunzători în fața Consiliului popular care i-a ales, precum și în fața comitetului executiv sau a biroului executiv al Consiliului popular ierarhic superior și a Consiliului de Miniștri.

Fiecare membru al comitetului executiv sau al biroului executiv este răspunzător atât pentru propria sa activitate, cât și pentru întreaga activitate a organului din care face parte.

Art. 100.

Consiliile populare organizează, potrivit legii, pe lângă comitetele lor executive sau, după caz, birourile executive, organe locale de specialitate ale administrației de stat. Organele locale de specialitate ale administrației de stat sunt subordonate atât Consiliului popular și comitetului executiv sau, după caz, biroului executiv, cât și organelor locale și centrale ale administrației de stat ierarhic superioare.

TITLUL VI

ORGANELE JUDECĂTOREȘTI

Art. 101.

În Republica Socialistă România justiția se înfăptuiește, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele județene, judecătorii, precum și prin tribunalele militare.

Art. 102.

Prin activitatea de judecată, tribunalele și judecătoriile apără orânduirea socialistă și drepturile persoanelor, educând cetățenii în spiritul respectării legilor.

Tribunalele și judecătoriile, aplicând sancțiuni penale, urmăresc îndreptarea și reeducarea infractorilor, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Art. 103.

Tribunalele și judecătoriile judecă pricinile civile, penale și orice alte pricini date în competența lor.

În cazurile prevăzute prin lege, tribunalele și judecătoriile exercită controlul asupra hotărârilor organelor administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională.

Tribunalele și judecătoriile judecă cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative, putând să se pronunțe, în condițiile legii, și asupra legalității acestor acte.

Art. 104.

Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activității de judecată a tuturor tribunalelor și judecătoriilor.

Modul de exercitare a acestui control se stabilește prin lege.

În vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Tribunalul Suprem emite, în plenul sau, decizii de îndrumare.

Art. 105.

Tribunalul Suprem este ales de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Tribunalul Suprem funcționează până la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare.

Art. 106.

Tribunalul Suprem răspunde pentru activitatea sa în fața Marii Adunări Naționale, iar între sesiuni, în fața Consiliului de Stat.

Art. 107.

Organizarea judecătoriilor și a tribunalelor, competența lor și procedura de judecată sunt stabilite prin lege.

Judecarea proceselor în prima instanță la judecătoria, la tribunalele județene și la tribunalele militare se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 108.

Judecătorii și asesorii populari sunt aleși în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Art. 109.

În Republica Socialistă România procedura judiciară se face în limba Română, asigurându-se, în unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea Română, folosirea limbii materne a acelei populații. Părților care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară li se asigură posibilitatea de a lua cunoștință, prin traducător, de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanța și a pune concluzii în limba maternă.

Art. 110.

Judecata se desfășoară în ședință publică, cu excepția cazurilor prevăzute prin lege.

Art. 111.

În activitatea de judecată, judecătorii și asesorii populari sunt independenți și se supun numai legii.

TITLUL VII**ORGANELE PROCURATURII****Art. 112.**

Procuratura Republicii Socialiste România exercită supravegherea activității organelor de urmarire penală și a organelor de executare a pedepselor și veghează, în condițiile legii, la respectarea legalității, apărarea orânduirii socialiste, a drepturilor și intereselor legitime ale organizațiilor socialiste, ale celorlalte persoane juridice, precum și ale cetățenilor.

Art. 113.

Procuratura este condusă de procurorul general. Organele Procuraturii sunt: Procuratura Generală, procuraturile județene, procuraturile locale și procuraturile militare.

Organele Procuraturii sunt subordonate ierarhic.

Art. 114.

Procurorul general este ales de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia, și funcționează până la alegerea noului procuror general în prima sesiune a legislaturii următoare.

Procurorii sunt numiți potrivit legii, cu excepția celor prevăzuți în Art. 87 pct. 6.

Art. 115.

Procurorul general răspunde în fața Marii Adunări Naționale de activitatea Procuraturii, iar în intervalul dintre sesiuni, în fața Consiliului de Stat.

TITLUL VIII**ÎNSEMNELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA****Art. 116.**

Stema Republicii Socialiste România reprezintă munți împăduriți, deasupra cărora se ridică soarele. În partea stângă a stemei se află o sondă. Stema este încadrată de o cunună de spice de grâu. În partea de sus a stemei se află o stea în cinci colțuri. În partea de jos a stemei, spicele sunt înfășurate într-o panglică tricoloră pe care este scris "REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA".

Art. 117.

Pe sigiliul statului este reprezentată stema țării, în jurul căreia este scris "REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA".

Art. 118.

Drapelul Republicii Socialiste România poartă culorile roșu, galben și albastru, așezate vertical, cu albastrul lângă lance. În mijloc este așezată stema Republicii Socialiste România.

Art. 119.

Imnul de stat al Republicii Socialiste România se aprobă de către Marea Adunare Națională.

TITLUL IX**DISPOZIȚII FINALE****Art. 120.**

Prezenta Constituție intră în vigoare la data adoptării ei.

Art. 121.

Constituția din 24 septembrie 1952, precum și orice dispoziții din legi, decrete și alte acte normative, contrarii prevederilor prezentei Constituții, sunt abrogate la aceeași dată.

Republicare în temeiul Art. 11 din Legea nr. 19 din 23 octombrie 1986, publicată în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 64 din 27 octombrie 1986³⁵⁶.

³⁵⁶ Constituția a fost adoptată de Marea Adunare Națională în ședința din 21 august 1965, după luarea în discuție a proiectului publicat la 29 iunie 1965 de către Comisia pentru elaborarea proiectului de Constituție, cu unanimitatea celor 446 de deputați prezenți la ședință, situație certificată de Președintele Marii Adunări Naționale, Ștefan Voitec. Ea a fost promulgată la data de 21 august 1965 sub semnătura Președintelui Consiliului de Stat, Chivu Stoica, și a fost publicată în "Buletinul Oficial al R.S.R." nr. 1 din 21 august 1965.

Constituția României

1991

PARLAMENTUL ROMÂNIEI

TITLUL I

PRINCIPII GENERALE

Art. 1 - Statul Român

(1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului român este republica.

(3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile omului, libera dezvoltare a personalității

Constituția a intrat în vigoare la data adoptării, adică 21 august 1965, abrogând expres pe aceeași dată Constituția din 1952. În forma inițială ea era formată din 114 articole cuprinse în 9 titluri.

Constituția a fost modificată expres prin următoarele legi:

- Legea nr. 1/1968 pentru modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 16 din 16 februarie 1968 (modifică Art. 15; 22; 70; 73; 78; 79; 80; 81; 83; 88; 90; 92-97; 100; 102; 106; înlocuiește un termen; dispune republicarea);

- Legea nr. 56/1968 pentru modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 168 din 26 decembrie 1968 (modifică Art. 80; 88; 105; 107; abrogă Art. 84 alin. 2);

- Legea nr. 1/1969 pentru modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 31 din 13 martie 1969 (modifică Art. 52; 53; 66; dispune republicarea);

- Legea nr. 26/1971 pentru modificarea articolului 73 alineatul 3 din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 157 din 17 decembrie 1971;

- Legea nr. 1/1972 cu privire la modificarea articolelor 45 alin. 1 și 81 alin. 3 din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 41 din 24 aprilie 1972 (dispune republicarea);

- Legea nr. 1/1974 privind modificarea Constituției Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 45 din 28 martie 1974 (modifică Art. 43; 54; 57; 63; 64; 68; 73; introduce Art. 65.1; 69.1 – 69.6; înlocuiește un termen; dispune renumerotarea articolelor și republicarea);

- Legea nr. 66/1974 cu privire la modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 161 din 23 decembrie 1974 (modifică Art. 25; 44-46; 67; 80; 88; 96; 97; înlocuiește termeni; dispune republicarea);

- Legea nr. 2/1975 pentru modificarea articolului 53 din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 30 din 21 martie 1975;

- Legea nr. 19/1979 pentru modificarea articolului 44 din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 103 din 19 decembrie 1979;

- Legea nr. 19/1986 pentru modificarea unor prevederi din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 64 din 27 octombrie 1986 (modifică Art. 43; 63; 75; dispune republicarea).

Constituția a fost republicată în următoarele numere din "Buletinul Oficial": 22/20 februarie 1968; 34/16 martie 1969; 44/4 mai 1972; 56/8 aprilie 1974; 167/27 decembrie 1974; 65/29 octombrie 1986. La ultima republicare, Constituția avea 121 de articole grupate în 9 titluri.

Ea a fost abrogată total și expres la 8 decembrie 1991, de către Constituția României din 1991.

Textul Constituției din 1965 este reprodus după ultima republicare a Constituției R.S.R. din 1965 din "Buletinul Oficial" nr. 65 din 29 octombrie 1986.

umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Art. 2 - Suveranitatea

(1) Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative și prin referendum.

(2) Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în numele poporului.

Art. 3 - Teritoriul

(1) Teritoriul României este inalienabil.

(2) Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

(3) Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.

(4) Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine.

Art. 4 - Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni

(1) Statul are ca fundament unitatea poporului român.

(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

Art. 5 - Cetățenia

(1) Cetățenia Română se dobândește, se păstrează sau se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2) Cetățenia Română nu poate fi retrasă celui care a dobândit-o prin naștere.

Art. 6 - Dreptul la identitate

(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

Art. 7 - Românii din străinătate

Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afară frontierele țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legilor statului al cărui cetățeni sunt.

Art. 8 - Pluralismul și partidele politice

(1) Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale.

(2) Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației.

Art. 9 - Sindicatele

Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea drepturilor și la promovarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Art. 10 - Relații internaționale

România întreține și dezvoltă relații pașnice cu toate statele și, în acest cadru, relații de bună vecinătate, întemeiate pe principiile și pe celelalte norme general admise ale dreptului internațional.

Art. 11 - Dreptul internațional și dreptul intern

(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatelor ratificate de parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

Art. 12 - Simboluri naționale

(1) Drapelul României este tricolor; culorile sunt așezate vertical, în ordinea următoare începând de la lance: albastru, galben, roșu.

(2) Ziua națională a României este 1 Decembrie.

(3) Imnul național al României este "Deșteaptă-te române".

(4) Stema țării și sigiliul statului sunt stabilite prin legi organice.

Art. 13 - Limba oficială

În România, limba oficială este limba Română.

Art. 14 - Capitala

Capitala României este municipiul București.

TITLUL II**DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE****CAPITOLUL I****DISPOZIȚII COMUNE****Art. 15 - Universalitatea**

(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile.

Art. 16 - Egalitatea în drepturi

(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a Autorităților publice, fără privilegii și fără discriminari.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate de persoanele care au numai cetățenia Română și domiciliul în țară.

Art. 17 - Cetățenii români în străinătate

Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor care nu sunt compatibile cu absența lor din țară.

Art. 18 - Cetățenii străini și apatrizii

(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul la azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

Art. 19 - Extrădarea și expulzarea

(1) Cetățeanul român nu poate fi extradat sau expulzat din România.

(2) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(3) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

Art. 20 - Tratatelor internaționale privind drepturile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale.

Art. 21 - Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

CAPITOLUL II

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE

Art. 22 - Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

Art. 23 - Libertatea individuală

(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) Arestarea se face în temeiul unui mandat emis de magistrat, pentru o durată de cel mult 3 zile. Asupra legalității mandatului, arestatul se poate plânde judecătorului, care este obligat să se pronunțe prin hotărâre motivată. Prelungirea arestării se aprobă numai de instanța de judecată.

(5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut.

(7) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control financiar sau pe cautiune.

(8) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(9) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

Art. 24 - Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Art. 25 - Libera circulație

(1) Dreptul la libera circulație, în țară și în străinătate este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

Art. 26 - Viața intimă, familială și privată

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Art. 27 - Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) La prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:

a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) pentru înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) pentru apărarea siguranței naționale sau a ordinii publice;

d) pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Perchezițiile pot fi ordonate exclusiv de magistrat și pot fi efectuate numai în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, afară de cazul delictului flagrant.

Art. 28 - Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Art. 29 - Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.

(6) Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Art. 30 - Libertatea de exprimare

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.

(4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.

(5) Legea nu poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștința publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictelor de presă se stabilesc prin lege.

Art. 31 - Dreptul la informație

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes național.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau siguranța națională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activităților lor se reglementează prin lege organică.

Art. 32 - Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și perfecționare.

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba Română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii.

(5) Instituțiile de învățământ, inclusiv cele particulare, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

Art. 33 - Dreptul la ocrotirea sănătății

(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.

(3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accident, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

Art. 34 - Dreptul la vot

(1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.

(2) Nu au drept de vot debilizii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Art. 35 - Dreptul de a fi ales

(1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în art. 16 alin.(3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit art. 37 alin.(3).

(2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani, pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele locale, și la vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în Senat sau în funcția de Președinte al României.

Art. 36 - Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile, sau orice alte întruniri sunt libere sau se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Art. 37 - Dreptul de asociere

(1) Cetățenii se pot asocia liberi în partide politice, în sindicate și în alte forme de asociere.

(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

Art. 38 - Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei și alegerea locului de muncă sunt libere.

(2) Salariații au dreptul la protecția socială a muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Art. 39 - Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu prestează serviciul militar obligatoriu din motive religioase;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Art. 40 - Dreptul la grevă

(1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.

(2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

Art. 41 - Protecția proprietății private

(1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.

(2) Proprietatea privată este ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizi nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor.

(3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauza de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreapta și prealabilă despăgubire.

(4) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile Autorității.

(5) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (4) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.

(6) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(7) Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(8) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

Art. 42 - Dreptul la moștenire

Dreptul la moștenire este garantat.

Art. 43 - Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asistență socială prevăzute de lege.

Art. 44 - Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

Art. 45 - Protecția copiilor și tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații de stat pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori handicapat. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Art. 46 - Protecția persoanelor handicapate

Persoanele handicapate se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de prevenire, de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială a handicapatilor, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

Art. 47 - Dreptul de petiționare

(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze Autorităților publice prin petiții formulate numai în numele subsemnaților.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) Exercițarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.

(4) Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii.

Art. 48 - Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale.

Art. 49 - Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru:

apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

CAPITOLUL III

ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 50 - Fidelitatea față de țară

(1) Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Art. 51 - Respectarea Constituției și a legilor

Respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.

Art. 52 - Apărarea țării

(1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2) Serviciul militar este obligatoriu pentru bărbați, cetățeni români, care au îndeplinit vârsta de 20 de ani, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

(3) Pentru pregătirea în cadrul serviciului militar activ, cetățenii pot fi încorporați până la vârsta de 35 de ani.

Art. 53 - Contribuții financiare

(1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) Oricare alte pretenții sunt interzise, în afară celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

Art. 54 - Exercitarea drepturilor și a libertăților

Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizi trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără a încălca drepturile și libertățile celorlalți.

CAPITOLUL IV

AVOCATUL POPORULUI

Art. 55 - Numirea și rolul

(1) Avocatul Poporului este numit de Senat, pe o durată de 4 ani, pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor.

Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică.

(2) Avocatul Poporului nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.

Art. 56 - Exercițarea atribuțiilor

(1) Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturi și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege.

(2) Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale.

Art. 57 - Raportul în fața Parlamentului

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor.

TITLUL III**AUTORITĂȚILE PUBLICE****CAPITOLUL I****PARLAMENTUL****SECȚIUNEA I****Organizare și funcționare****Art. 58 - Rolul și structura**

(1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.

(2) Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.

Art. 59 - Alegerea Camerelor

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale.

(2) Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în parlament au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație.

(3) Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării.

Art. 60 - Durata mandatului

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(2) Alegerile pentru Camera Deputaților și pentru Senat se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului.

(3) Parlamentul nou ales se întrunește, la convocarea Președintelui României în cel mult 20 de zile de la alegeri.

(4) Mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament. În această perioadă nu poate fi revizuită Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

(5) Proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament.

Art. 61 - Organizarea internă

(1) Organizarea și funcționarea fiecărei Camere se stabilesc prin regulament propriu. Resursele financiare ale Camerelor sunt prevăzute în bugetele aprobate de acestea.

(2) Fiecare Cameră își alege un birou permanent. Președintele Camerei Deputaților și Președintele Senatului se aleg pe durata mandatului Camerelor. Ceilalți membri ai birourilor permanente sunt aleși la începutul fiecărei sesiuni. Membrii birourilor permanente pot fi revocați înainte de expirarea mandatului.

(3) Deputații și senatorii se pot organiza în grupuri parlamentare, potrivit regulamentului fiecărei Camere.

(4) Fiecare Cameră își constituie comisii permanente și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constitui comisii comune.

(5) Birourile permanente și comisiile parlamentare se alcătuiesc potrivit configurației politice a fiecărei Camere.

Art. 62 - Ședințe comune

(1) Camera Deputaților și Senatul lucrează în ședințe separate și în ședințe comune. În ședințele comune, lucrările se desfășoară potrivit unui regulament adoptat cu votul majorității deputaților sau senatorilor.

(2) Camerele se întâlnesc la ședințe comune pentru:

- a) primirea mesajului Președintelui României;
- b) aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat;
- c) declararea mobilizării generale sau parțiale;
- d) declararea stării de război;
- e) suspendarea sau încetarea ostilităților militare;
- f) examinarea rapoartelor Consiliului Suprem de Apărare a Țării și ale Curții de Conturi;
- g) numirea, la propunerea Președintelui României, a directorului Serviciului Român de Informații și exercitarea controlului asupra activității asupra acestui serviciu;
- h) îndeplinirea altor atribuții care, potrivit Constituției sau regulamentului, se exercită în ședințe comune.

Art. 63 - Sesiuni

(1) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc în 2 sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iunie. A

două sesiune începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie.

(2) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc și în sesiuni extraordinare, la cererea Președintelui României, a biroului permanent al fiecărei Camere ori a cel puțin o treime din numărul deputaților sau al senatorilor.

(3) Convocarea Camerelor se face de Președinții acestora.

Art. 64 - Actele juridice și cvorumul legal

Camera Deputaților și Senatul adoptă legi, hotărâri și moțiuni, în prezența majorității membrilor.

Art. 65 - Caracterul public al ședințelor

(1) Ședințele celor două Camere sunt publice.

(2) Camerele pot hotărî ca anumite ședințe să fie secrete.

SECȚIUNEA a 2-a

Statutul deputaților și al senatorilor

Art. 66 - Mandatul reprezentativ

(1) În exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului.

(2) Orice mandat imperativ este nul.

Art. 67 - Mandatul deputaților și al senatorilor

(1) Deputații și senatorii intră în exercițiul mandatului la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte sub condiția validării.

(2) Calitatea de deputat sau de senator încetează la data întrunirii legale a Camerelor nou alese sau în caz de demisie, de pierdere a drepturilor electorale, de incompatibilitate ori de deces.

Art. 68 - Incompatibilități

(1) Nimeni nu poate fi, în același timp, deputat și senator.

(2) Calitatea de deputat sau senator este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului.

(3) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

Art. 69 - Imunitatea parlamentară

(1) Deputatul sau senatorul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat sau trimis în judecată, penală ori contravențională, fără încuviințarea Camerei din care face parte, după ascultarea sa. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție.

(2) În caz de infracțiune flagrantă, deputatul sau senatorul poate fi reținut și supus percheziției. Ministrul justiției va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. În cazul în care Camera sesizată

constată că nu există temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri.

Art. 70 - Independența opiniilor

Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

Art. 71 - Indemnizația și celelalte drepturi

Deputații și senatorii primesc o indemnizație lunară. Cuantumul indemnizației și celelalte drepturi se stabilesc prin lege.

SECȚIUNEA a 3-a

Legiferarea

Art. 72 - Categoriile de legi

- (1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.
- (2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.
- (3) Prin lege organică se reglementează:
 - a) sistemul electoral;
 - b) organizarea și funcționarea partidelor politice;
 - c) organizarea și desfășurarea referendumului;
 - d) organizarea Guvernului și a Consiliului Suprem de Apărare a Țării;
 - e) regimul stării de asediu și al celei de urgență;
 - f) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora;
 - g) acordarea amnistiei sau a grațierii colective;
 - h) organizarea și funcționarea Consiliului Suprem al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi;
 - i) statutul funcționarilor publici;
 - j) contenciosul administrativ;
 - k) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii;
 - l) regimul general privind raporturile de muncă sindicale și protecția socială;
 - m) organizarea generală a învățământului;
 - n) regimul general al cultelor;
 - o) organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală;
 - p) modul de stabilire a zonei economice exclusive;
 - r) celelalte domenii pentru care, în Constituție, se prevede adoptarea de legi organice.

Art. 73 - inițiativa legislativă

- (1) inițiativa legislativă aparține Guvernului, deputaților, senatorilor, precum și unui număr de cel puțin 250.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativa legislativă trebuie să provină

din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 10.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

(2) Nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea.

(3) Guvernul își exercită inițiativa legislativă prin trimiterea proiectului de lege către una dintre Camere.

(4) Deputații, senatorii și cetățenii care exercită dreptul la inițiativa legislativă pot prezenta propuneri legislative numai în forma cerută pentru proiectele de legi.

(5) Propunerile legislative se supun întâi adoptării în Camera în care au fost prezentate.

Art. 74 - Adoptarea legilor și a hotărârilor

(1) Legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.

(2) Legile ordinare și hotărârile se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră.

(3) La cererea Guvernului sau din proprie inițiativă, Parlamentul poate adopta proiecte de legi sau propuneri legislative cu procedura de urgență, stabilită potrivit regulamentului fiecărei Camere.

Art. 75 - Trimiterea proiectelor de legi și a propunerilor legislative de la o Cameră la cealaltă.

Proiectele de legi sau propunerile legislative adoptate de una din Camere se trimit celeilalte Camere a Parlamentului. Dacă aceasta din urmă respinge proiectul de lege sau propunerea legislativă, ele se trimit pentru o nouă dezbateră, Camerei care le-a adoptat. O nouă respingere este definitivă.

Art. 76 - Medierea

(1) Dacă una dintre Camere adoptă un proiect de lege sau o propunere legislativă într-o redactare diferită de cea adoptată de cealaltă Cameră, Președinții Camerelor vor iniția, prin intermediul unei comisii paritare, procedura de mediere.

(2) În cazul în care comisia nu ajunge la un acord sau dacă una din Camere nu aprobă raportul comisiei de mediere, textele aflate în divergență se supun dezbaterii Camerei Deputaților și Senatului, în ședință comună, care vor adopta textul definitiv cu votul majorității prevăzute la art. 74 alineatele (1) sau (2).

Art. 77 - Promulgarea legii

(1) Legea se trimite, spre promulgare, Parlamentului României. Promulgarea legii se face în termen de cel mult 20 de zile de la primire.

(2) Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curții Constituționale, prin care i s-a confirmat constituționalitatea.

Art. 78 - Intrarea în vigoare a legii

Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei.

Art. 79 - Consiliul Legislativ

(1) Consiliul Legislativ este un organ consultativ de specialitate al Parlamentului, care avizează proiectele de acte normative în vederea sistematizării, unificării și coordonării întregii legislații. El ține evidența oficială a legislației României.

(2) Înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Legislativ se stabilesc prin lege organică.

CAPITOLUL II PREȘEDINTELE ROMÂNIEI

Art. 80 - Rolul Președintelui

(1) Președintele României reprezintă statul Român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării.

(2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a Autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.

Art. 81 - Alegerea Președintelui

(1) Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Este declarat ales candidatul care a întrunit, în primul tur de scrutin, majoritatea de voturi ale alegătorilor înscriși în listele electorale.

(3) În cazul în care nici unul dintre candidați nu au întrunit această majoritate, se organizează al doilea tur de scrutin, între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur. Este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi.

(4) Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive.

Art. 82 - Validarea mandatului și depunerea jurământului

(1) Rezultatul alegerilor pentru funcția de președinte al României este validat de Curtea Constituțională.

(2) Candidatul a cărei alegere a fost validată depune în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, următorul jurământ:

"Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apar democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să ne ajute Dumnezeu !"

Art. 83 - Durata mandatului

(1) Mandatul Președintelui României este de 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2) Președintele României își exercită mandatul până la depunerea jurământului de Președintele nou ales.

(3) Mandatul Președintelui României poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau catastrofă.

Art. 84 - Incompatibilități și imunități

(1) În timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid și nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.

(2) Președintele României se bucură de imunitate. Prevederile art. 70 se aplică în mod corespunzător.

(3) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Art. 85 - Numirea Guvernului

(1) - Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru și numește Guvernul pe baza votului de încredere acordat de Parlament.

(2) În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele revocă și numește, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai Guvernului.

Art. 86 - Consultarea Guvernului

Președintele României poate consulta Guvernul cu privire la problemele urgente și de importanță deosebită.

Art. 87 - Participarea la ședințele Guvernului

(1) Președintele României poate lua parte la ședințele Guvernului în care se dezbate probleme de interes național privind politica externă, apărarea țării, asigurarea ordinii publice și, la cererea primului-ministru, în alte situații.

(2) Președintele României prezidează ședințele Guvernului la care participă.

Art. 88 - Mesaje

Președintele României adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme politice ale națiunii.

Art. 89 - Dizolvarea Parlamentului

(1) După consultarea Președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, Președintele României poate să dizolve Parlamentul, dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

(2) În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(3) Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui României și nici în timpul stării de asediu sau al stării de urgență.

Art. 90 - Referendumul

Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la problemele de interes național.

Art. 91 - Atribuții în domeniul politicii externe

(1) Președintele încheie tratate internaționale în numele României, negociate de Guvern, și le supune spre ratificare Parlamentului, în termen de 60 de zile.

(2) Președintele, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai României și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3) Reprezentanții diplomatici ai altor state sunt acreditați pe lângă Președintele României.

Art. 92 - Atribuții în domeniul apărării

(1) Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

(2) El poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea generală sau parțială a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare.

(3) În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

Art. 93 - Măsuri excepționale

(1) Președintele României instituie, potrivit legii, starea de asediu sau starea de urgență, în întreaga țară sau în unele localități, și solicită Parlamentului încuviințarea măsurii adoptate, în cel mult 5 zile de la luarea acesteia.

(2) Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în cel mult 48 de ore de la instituirea stării de asediu sau a stării de urgență și funcționează pe toată durata acestora.

Art. 94 - Alte atribuții

Președintele României îndeplinește și următoarele atribuții:

- a) conferă decorații și titluri de onoare;
- b) acordă gradele de mareșal, de general și de amiral;
- c) numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- d) acordă grațierea individuală.

Art. 95 - Suspendarea din funcție

(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

Art. 96 - Vacanța funcției

(1) Vacanța funcției de Președinte al României intervine în caz de demisie, de demitere din funcție, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

(2) În termen de trei luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al României, Guvernul va organiza alegeri pentru un nou Președinte.

Art. 97 - Interimatul funcției

(1) Dacă funcția de Președinte devine vacantă ori dacă Președintele este suspendat din funcție sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților.

(2) Atribuțiile prevăzute la articolele 88 - 90 pot fi exercitate pe durata interimatului funcției prezidențiale.

Art. 98 - Răspunderea președintelui interimar

Dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al României săvârșește fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituției, se aplică articolul 95 și articolul 97.

Art. 99 - Actele Președintelui

(1) În exercitarea atribuțiilor sale, Președintele României emite decrete care se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența decretului.

(2) Decretele emise de Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 91 alineatele (1) și (2), articolul 92 alineatele (2) și (3), articolul 93 alineatul (1) și articolul 94 literele a), b) și d) se contra-semnează de primul-ministru.

Art. 100 - Indemnizația și celelalte drepturi

Indemnizația și celelalte drepturi ale Președintelui României se stabilesc prin lege.

CAPITOLUL III **GUVERNUL**

Art. 101 - Rolul și structura

(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

(2) În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate.

(3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică.

Art. 102 - Investitura

(1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament.

(2) Candidatul pentru funcția de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului.

(3) Programul și lista Guvernului se dezbate în Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.

Art. 103 - Jurământul de credință

(1) Primul-ministru, miniștri și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României, jurământul de la articolul 82.

(2) Guvernul în întregul său și fiecare membru în parte își exercită mandatul, începând de la data depunerii jurământului.

Art. 104 - Incompatibilități

(1) Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator. De asemenea, ea este incompatibilă cu exercitarea unei funcții de reprezentare profesională salarizată în cadrul organizațiilor cu scop comercial.

(2) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

Art. 105 - Încetarea funcției de membru al Guvernului

Funcția de membru al Guvernului încetează în urma demisiei, a revocării, a pierderii drepturilor electorale, a stării de incompatibilitate, a decesului, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

Art. 106 - Primul-ministru

(1) Primul-ministru conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. De asemenea, prezintă Camerei Deputaților sau Senatului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care se dezbate cu prioritate.

(2) Dacă primul-ministru se află într-una din situațiile prevăzute la articolul 105 sau este în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile, Președintele României va desemna un alt membru al Guvernului ca prim-ministru intermediar, pentru a îndeplini atribuțiile primului-ministru, până la formarea noului Guvern. Interimatul, pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor, încetează dacă primul-ministru își reia activitatea în Guvern.

(3) Prevederile alineatului (2) se aplică în mod corespunzător și celorlalți membri ai Guvernului, la propunerea primului-ministru, pentru o perioadă de cel mult 45 de zile.

Art. 107 - Actele Guvernului

(1) Guvernul adoptă hotărâri și ordonanțe.

(2) Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor.

(3) Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta.

(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.

Art. 108 - Răspunderea membrilor Guvernului

(1) Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia.

(2) Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție.

Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție.

(3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.

Art. 109 - Încetarea mandatului

(1) Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale.

(2) Guvernul este demis la data retragerii de Parlament a încrederii acordate sau dacă primul-ministru se află într-una din situațiile prevăzute la articolul 105 ori este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile mai mult de 45 de zile.

(3) În situațiile prevăzute la alineatul (2) sunt aplicabile prevederile articolului 102.

(4) Guvernul al cărui mandat a încetat potrivit alineatelor (1) și (2) îndeplinește numai actele necesare pentru administrarea treburilor publice până la depunerea jurământului de membrii noului Guvern.

CAPITOLUL IV

RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL

Art. 110 - Informarea Parlamentului

(1) Guvernul și celelalte organe ale administrației publice, în cadrul controlului parlamentar al activității lor, sunt obligate să prezinte informațiile și documentele cerute de Camera Deputaților, de Senat sau de comisiile parlamentare, prin intermediul Președinților acestora. În cazul în care o inițiativă legislativă implică modificarea prevederilor bugetului de stat sau a bugetului asigurărilor sociale de stat, solicitarea informării este obligatorie.

(2) Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie.

Art. 111 - Întrebări și interpelări

(1) Guvernul și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați sau de senatori.

(2) Camera Deputaților sau Senatul poate adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția cu privire la problema ce a făcut obiectul interpelării.

Art. 112 - Moțiunea de cenzură

(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor.

(2) Moțiunea de cenzură poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor și se comunică Guvernului la data depunerii.

(3) Moțiunea de cenzură se dezbate după 3 zile de la data când a fost prezentată în ședința comună a celor două Camere.

(4) Dacă moțiunea de cenzură a fost respinsă, deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția, în aceeași sesiune, o nouă moțiune de cenzură, cu excepția cazului în care Guvernul își angajează răspunderea potrivit articolului 113.

Art. 113 - Angajarea răspunderii Guvernului

(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.

(2) Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, a fost votată în condițiile articolului 112.

(3) Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

(4) În cazul în care Președintele României cere reexaminarea legii adoptate potrivit alineatului (3), dezbaterile acesteia se va face în ședința comună a celor două Camere.

Art. 114 - Delegarea legislativă

(1) Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2) Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3) Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanței.

(4) În cazuri excepționale, Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență. Acestea intră în vigoare numai după depunerea lor spre aprobare la Parlament. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă în mod obligatoriu.

(5) Aprobarea sau respingerea ordonanțelor se face printr-o lege în care vor fi cuprinse și ordonanțele ale căror efecte au încetat potrivit alineatului (3).

CAPITOLUL V

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Art. 115 - Structura

- (1) Ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului.
- (2) Alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor ca Autorități administrative autonome.

Art. 116 - Înființarea

- (1) Ministerele de înființează, se organizează și funcționează potrivit legii. Guvernul și ministerele, cu avizul Curții de Conturi, pot înființa organe de specialitate, în subordinea lor, numai dacă legea le recunoaște această competență.
- (2) Guvernul și ministerele, cu avizul Curții de Conturi, pot înființa organe de specialitate, în subordinea lor, numai dacă legea le recunoaște această competență.
- (3) Autorități administrative autonome se pot înființa prin lege organică.

Art. 117 - Forțele armate

- (1) Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale.
- (2) Structura sistemului național de apărare, organizarea armatei, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare, se stabilesc prin lege organică.
- (3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, poliției și serviciilor de informații ale statului, precum și celorlalte componente ale forțelor armate.
- (4) Organizarea de activități militare sau paramilitare în afară unei Autorități statale este interzisă.
- (5) Pe teritoriul României nu pot intra sau trece trupe străine decât în condițiile stabilite de lege.

Art. 118 - Consiliul Suprem de Apărare a Țării

Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și siguranța națională.

SECȚIUNEA a 2-a

Administrația publică locală

Art. 119 - Principii de bază

Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiul autonomiei locale și pe cel al descentralizării serviciilor publice.

Art. 120 - Autorități comunale și orașenești

(1) Autoritățile administrației publice, prin care se realizează autonomia locală în comune și în orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși, în condițiile legii.

(2) Consiliile locale și primarii funcționează, în condițiile legii, ca Autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din comune și din orașe.

(3) Autoritățile prevăzute la alineatul (1) se pot constitui și în subdiviziunile administrativ-teritoriale ale municipiilor.

Art. 121 - Consiliul județean

(1) Consiliul județean este autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orașenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.

(2) Consiliul județean este ales și funcționează în condițiile legii.

Art. 122 - Prefectul

(1) Guvernul numește câte un prefect în fiecare județ și în municipiul București.

(2) Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice descentralizate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale, din unitățile administrativ-teritoriale.

(3) Atribuțiile prefectului se stabilesc potrivit legii.

(4) Prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al Consiliului județean, al celui local sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat este suspendat de drept.

CAPITOLUL VI**AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ****SECȚIUNEA 1****Instanțele judecătorești****Art. 123 - Înfăptuirea justiției**

(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii.

(2) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

Art. 124 - Statutul judecătorilor

(1) Judecătorii numiți de președintele României sunt inviolabili, potrivit legii. Președintele ca și ceilalți judecători ai Curții Supreme de Justiție sunt numiți pe o perioadă de 6 ani. Ei pot fi reinvestiți în funcție. Promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor pot fi dispuse numai de Consiliul Superior al Magistraturii, în condițiile legii.

(2) Funcția de judecător este incomparabilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

Art. 125 - Instanțele judecătorești

(1) Justiția se realizează prin Curtea Supremă de Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.

(2) Este interzisă înființarea de instanțe extraordinare.

(3) Competența și procedura de judecată sunt stabilite de lege.

Art. 126 - Caracterul public al dezbaterilor

Ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege.

Art. 127 - Dreptul la interpret

(1) Procedura judiciară se desfășoară în limba Română.

(2) Cetățenii aparținând minorităților naționale, precum și persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba Română au dreptul de a lua la cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod gratuit.

Art. 128 - Folosirea căilor de atac

Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii.

Art. 129 - Poliția instanțelor

Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor.

SECȚIUNEA a 2-a**Ministerul Public****Art. 130 - Rolul Ministerului Public**

(1) În activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

(2) Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.

Art. 131 - Statutul de procuror

(1) Procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției.

(2) Funcția de procuror este incomparabilă cu orice alta funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

SECȚIUNEA a 3-a**Consiliul Superior al Magistraturii****Art. 132 - Componenta**

Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din magistrați aleși, pentru o durată de 4 ani, de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună.

Art. 133 - Atribuții

(1) Consiliul Superior al Magistraturii propune Președintelui României numirea în funcție a judecătorilor și a procurorilor, cu excepția celor stagiați, în condițiile legii. În acest caz, lucrările sunt prezidate, fără drept de vot, de ministrul justiției.

(2) Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de Consiliu de disciplină al judecătorilor. În acest caz, lucrările sunt prezidate de Președintele Curții Supreme de Justiție.

TITLUL IV**ECONOMIA ȘI FINANTELE PUBLICE****Art. 134 - Economia**

(1) Economia României este o economie de piață.

(2) Statul trebuie să asigure:

a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;

b) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

c) stimularea cercetării științifice naționale;

d) exploatarea resurselor naturale, în concordanță cu interesul național;

e) refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții.

Art. 135 - Proprietatea

(1) Statul ocrotește proprietatea

(2) Proprietatea este publică sau privată.

(3) Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(4) Bogățiile de orice natură ale subsolului, căile de comunicație, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil și acelea ce pot fi folosite în interes public, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

(5) Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. În condițiile legii, ele pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate.

(6) Proprietatea privată este, în condițiile legii, inviolabilă.

Art. 136 - Sistemul financiar

(1) Formarea, administrarea, întrebuințarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2) Moneda națională este leul, iar subdiviziunea acestuia, banul.

Art. 137 - Bugetul public național

(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor și ale județelor.

(2) Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului.

(3) Dacă legea bugetului de stat și legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate cu cel puțin 3 zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4) Bugetele locale se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.

(5) Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare.

Art. 138 - Impozite, taxe

(1) Impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege.

(2) Impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele sau în condițiile legii.

Art. 139 - Curtea de Conturi

(1) Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public. În condițiile legii, Curtea exercită și atribuții jurisdicționale.

(2) Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra conturilor de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat, cuprinzând și neregulile constatate.

(3) La cererea Camerei Deputaților sau a Senatului, Curtea de Conturi controlează modul de gestionare a resurselor publice și raportează despre cele constatate.

(4) Membrii Curții de Conturi, numiți de Parlament, sunt independenți și inamovibili, potrivit legii. Ei sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători.

TITLUL V

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Art. 140 - Structura

(1) Curtea Constituțională se compune din nouă judecători, numiți pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(2) Trei judecători sunt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

(3) Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani.

(4) Curtea Constituțională se înnoiește cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

Art. 141 - Condiții pentru numire

Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

Art. 142 - Incompatibilități

Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior.

Art. 143 - Independența și inamovibilitatea

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia.

Art. 144 - Atribuții

Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre Președinții celor două Camere, a Guvernului, a Curții Supreme de Justiție, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre Președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

c) hotărăște asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor;

d) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;

e) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;

f) dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;

g) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;

h) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;

i) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

Art. 145 - Deciziile Curții Constituționale

(1) În cazurile de neconstituționalitate constatate potrivit articolului 144 literele a) și b), legea sau regulamentul se trimite spre reexaminare. Dacă legea este adoptată în aceeași formă, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar promulgarea devine obligatorie.

(2) Deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor. Ele se publică în Monitorul Oficial al României.

TITLUL VI**REVIZUIREA CONSTITUȚIEI****Art. 146 - Inițiativa revizuirii**

(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

(2) Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provina din cel puțin jumătate din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Art. 147 - Procedura de revizuire

(1) Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere.

(2) Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul deputaților și senatorilor.

(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.

Art. 148 - Limitele revizuirii

(1) Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii.

(2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război.

TITLUL VII**DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII****Art. 149 - Intrarea în vigoare**

Prezenta Constituție intră în vigoare la data aprobării ei prin referendum. La aceeași dată, Constituția din 21 august 1965 este și rămâne în întregime abrogată.

Art. 150 - Conflictul temporal de legi

(1) Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții.

(2) Consiliul legislativ, în termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a legii sale de organizare, va examina conformitatea legislației cu prezenta Constituție și va face Parlamentului sau, după caz, Guvernului, propuneri corespunzătoare.

Art. 151 - Instituțiile existente

(1) Instituțiile republicii, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, rămân în funcțiune până la constituirea celor noi.

(2) Noua Curte Supremă de Justiție va fi numită, în condițiile legii, de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, la propunerea Președintelui României, în termen de 6 luni de la intrarea în vigoare a prezentei Constituții.

Art. 152 - Instituțiile viitoare

(1) În termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a Constituției, se înființează Curtea Constituțională și Curtea de Conturi.

(2) Judecătorii primei Curți Constituționale sunt numiți pe o perioadă de 3, de 6 și, respectiv, de 9 ani. Președintele României, Camera Deputaților și Senatul desemnează câte un judecător pentru fiecare perioadă.

Constituția României a fost adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, prin vot nominal, cu 414 voturi "pentru" și 95 voturi "contra".

Președinții Adunării Constituante
Academician Alexandru Bârlădeanu
Marțian Dan

ADUNAREA CONSTITUANTĂ**PROCES-VERBAL**

privind rezultatul votului exprimat de deputați și senatori
asupra proiectului de Constituție a României,
încheiat astăzi 21 noiembrie 1991

Comitetul Adunării Constituante a procedat la verificarea și numărarea voturilor exprimate de către deputați și senatori, prin apel nominal, asupra proiectului de Constituție a României și a constatat următoarele:

1. Din numărul total de 510 deputați și senatori, ce compun Adunarea Constituantă, au rămas la apelul nominal 476 parlamentari, din care:

- 371 deputați;
- 105 senatori.

Un număr de 20 deputați și 13 senatori și-au exprimat votul nominal prin corespondență, potrivit prevederilor art. 1 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 3 din 13 noiembrie 1991 privind unele măsuri în vederea adoptării Constituției României.

Senatorul Karoly Kiraly nu a răspuns la apelul nominal și nici nu și-a exprimat votul prin corespondență, intrând, astfel, sub incidența dispozițiilor art. 2 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 3 din 13 noiembrie 1991 privind unele măsuri în vederea adoptării Constituției României.

2. Din numărarea voturilor exprimate rezultă că 414 membri ai Adunării Constituante au votat pentru adoptarea Constituției, iar 95 membri ai Adunării Constituante au votat contra adoptării Constituției.

3. Cei 414 deputați și senatori, care au votat pentru adoptarea Constituției, reprezintă mai mult de două treimi din numărul total al membrilor Adunării Constituante.

4. Ca urmare, Comitetul Adunării Constituante constată ca sunt întrunite cerințele art. 12 din Hotărârea Adunării Constituante nr. 1/1990 și, ca atare, declară adoptată Constituția României de către Adunarea Constituantă, în ședința sa din ziua de 21 noiembrie 1991.

COMITETUL ADUNĂRII CONSTITUANTE

DEPUTAȚI

Marțian Dan
Marian Enache
Ionel Roman
Mircea Ionescu-Quintus
Victor Cevdarie
Niculae Radu
Cazimir Ionescu
Bogdan Pătrașcu
Lazar Madaras

SENATORI

Alexandru Bârlădeanu
Radu Câmpeanu
Olivia Gherman
Vasile Moiş
Karoly Kiraly
Iosif Dan

Paul Jerbaș
Petre Jurcan
Attila Verestoy

Prezentul proces-verbal a fost semnat de toți membrii Comitetului Adunării
Constituante, cu excepția domnului Karoly Kiraly.

Constituția României

2003

TITLUL I - Principii generale

ARTICOLUL 1 - Statul român

ARTICOLUL 2 - Suveranitatea

ARTICOLUL 3 - Teritoriul

ARTICOLUL 4 - Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni

ARTICOLUL 5 - Cetățenia

ARTICOLUL 6 - Dreptul la identitate

ARTICOLUL 7 - Românii din străinătate

ARTICOLUL 8 - Pluralismul și partidele politice

ARTICOLUL 9 - Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale

ARTICOLUL 10 - Relații internaționale

ARTICOLUL 11 - Dreptul internațional și dreptul intern

ARTICOLUL 12 - Simboluri naționale

ARTICOLUL 13 - Limba oficială

ARTICOLUL 14 - Capitala

TITLUL II - Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

CAPITOLUL I - Dispoziții comune

ARTICOLUL 15 - Universalitatea

ARTICOLUL 16 - Egalitatea în drepturi

ARTICOLUL 17 - Cetățenii români în străinătate

ARTICOLUL 18 - Cetățenii străini și apatrizii

ARTICOLUL 19 - Extrădarea și expulzarea

ARTICOLUL 20 - Tratatelor internaționale privind drepturile omului

ARTICOLUL 21 - Accesul liber la justiție

CAPITOLUL II - Drepturile și libertățile fundamentale

ARTICOLUL 22 - Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

ARTICOLUL 23 - Libertatea individuală

ARTICOLUL 24 - Dreptul la apărare

ARTICOLUL 25 - Libera circulație

ARTICOLUL 26 - Viața intimă, familială și privată

ARTICOLUL 27 - Inviolabilitatea domiciliului

ARTICOLUL 28 - Secretul corespondenței

- ARTICOLUL 29** - Libertatea conștiinței
- ARTICOLUL 30** - Libertatea de exprimare
- ARTICOLUL 31** - Dreptul la informație
- ARTICOLUL 32** - Dreptul la învățătură
- ARTICOLUL 33** - Accesul la cultură
- ARTICOLUL 34** - Dreptul la ocrotirea sănătății
- ARTICOLUL 35** - Dreptul la mediu sănătos
- ARTICOLUL 36** - Dreptul de vot
- ARTICOLUL 37** - Dreptul de a fi ales
- ARTICOLUL 38** - Dreptul de a fi ales în Parlamentul European
- ARTICOLUL 39** - Libertatea întrunirilor
- ARTICOLUL 40** - Dreptul de asociere
- ARTICOLUL 41** - Munca și protecția socială a muncii
- ARTICOLUL 42** - Interzicerea muncii forțate
- ARTICOLUL 43** - Dreptul la grevă
- ARTICOLUL 44** - Dreptul de proprietate privată
- ARTICOLUL 45** - Libertatea economică
- ARTICOLUL 46** - Dreptul la moștenire
- ARTICOLUL 47** - Nivelul de trai
- ARTICOLUL 48** - Familia
- ARTICOLUL 49** - Protecția copiilor și a tinerilor
- ARTICOLUL 50** - Protecția persoanelor cu handicap
- ARTICOLUL 51** - Dreptul de petiționare
- ARTICOLUL 52** - Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică
- ARTICOLUL 53** - Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor

libertăți

CAPITOLUL III - Îndatoririle fundamentale

- ARTICOLUL 54** - Fidelitatea față de țară
- ARTICOLUL 55** - Apărarea țării
- ARTICOLUL 56** - Contribuții financiare
- ARTICOLUL 57** - Exercitarea drepturilor și a libertăților

CAPITOLUL IV - Avocatul Poporului

- ARTICOLUL 58** - Numirea și rolul
- ARTICOLUL 59** - Exercitarea atribuțiilor
- ARTICOLUL 60** - Raportul în fața Parlamentului

TITLUL III - Autoritățile publice

CAPITOLUL I - Parlamentul

SECȚIUNEA 1 - Organizare și funcționare

- ARTICOLUL 61** - Rolul și structura
- ARTICOLUL 62** - Alegerea Camerelor
- ARTICOLUL 63** - Durata mandatului
- ARTICOLUL 64** - Organizarea internă
- ARTICOLUL 65** - Ședințele Camerelor
- ARTICOLUL 66** - Sesiuni
- ARTICOLUL 67** - Actele juridice și cvorumul legal
- ARTICOLUL 68** - Caracterul public al ședințelor

SECȚIUNEA a 2-a - Statutul deputaților și al senatorilor

- ARTICOLUL 69** - Mandatul reprezentativ
- ARTICOLUL 70** - Mandatul deputaților și al senatorilor
- ARTICOLUL 71** - Incompatibilități
- ARTICOLUL 72** - Imunitatea parlamentară

SECȚIUNEA a 3-a - Legiferarea

- ARTICOLUL 73** - Categoriile de legi
- ARTICOLUL 74** - Inițiativa legislativă
- ARTICOLUL 75** - Sesizarea Camerelor
- ARTICOLUL 76** - Adoptarea legilor și a hotărârilor
- ARTICOLUL 77** - Promulgarea legii
- ARTICOLUL 78** - Intrarea în vigoare a legii
- ARTICOLUL 79** - Consiliul Legislativ

CAPITOLUL II - Președintele României

- ARTICOLUL 80** - Rolul Președintelui
- ARTICOLUL 81** - Alegerea Președintelui
- ARTICOLUL 82** - Validarea mandatului și depunerea jurământului
- ARTICOLUL 83** - Durata mandatului
- ARTICOLUL 84** - Incompatibilități și imunități
- ARTICOLUL 85** - Numirea Guvernului
- ARTICOLUL 86** - Consultarea Guvernului
- ARTICOLUL 87** - Participarea la ședințele Guvernului
- ARTICOLUL 88** - Mesaje
- ARTICOLUL 89** - Dizolvarea Parlamentului
- ARTICOLUL 90** - Referendumul
- ARTICOLUL 91** - Atribuții în domeniul politicii externe
- ARTICOLUL 92** - Atribuții în domeniul apărării
- ARTICOLUL 93** - Măsuri excepționale
- ARTICOLUL 94** - Alte atribuții
- ARTICOLUL 95** - Suspendarea din funcție

ARTICOLUL 96 - Punerea sub acuzare

ARTICOLUL 97 - Vacanța funcției

ARTICOLUL 98 - Interimatul funcției

ARTICOLUL 99 - Răspunderea președintelui interimar

ARTICOLUL 100 - Actele Președintelui

ARTICOLUL 101 - Indemnizația și celelalte drepturi

CAPITOLUL III - Guvernul

ARTICOLUL 102 - Rolul și structura

ARTICOLUL 103 - Investitura

ARTICOLUL 104 - Jurământul de credință

ARTICOLUL 105 - Incompatibilități

ARTICOLUL 106 - Încetarea funcției de membru

ARTICOLUL 107 - Primul-ministru

ARTICOLUL 108 - Actele Guvernului

ARTICOLUL 109 - Răspunderea membrilor Guvernului

ARTICOLUL 110 - Încetarea mandatului

CAPITOLUL IV - Raporturile Parlamentului cu Guvernul

ARTICOLUL 111 - Informarea Parlamentului

ARTICOLUL 112 - Întrebări, interpelări și moțiuni simple

ARTICOLUL 113 - Moțiunea de cenzură

ARTICOLUL 114 - Angajarea răspunderii Guvernului

ARTICOLUL 115 - Delegarea legislativă

CAPITOLUL V - Administrația publică

SECȚIUNEA 1 - Administrația publică centrală de specialitate

ARTICOLUL 116 - Structura

ARTICOLUL 117 - Înființarea

ARTICOLUL 118 - Forțele armate

ARTICOLUL 119 - Consiliul Suprem de Apărare a Țării

SECȚIUNEA a 2-a - Administrația publică locală

ARTICOLUL 120 - Principii de bază

ARTICOLUL 121 - Autorități comunale și orașenești

ARTICOLUL 122 - Consiliul județean

ARTICOLUL 123 - Prefectul

CAPITOLUL VI - Autoritatea judecătorească

SECȚIUNEA 1 - Instanțele judecătorești

ARTICOLUL 124 - Înfăptuirea justiției

ARTICOLUL 125 - Statutul judecătorilor

ARTICOLUL 126 - Instanțele judecătorești

ARTICOLUL 127 - Caracterul public al dezbatărilor

ARTICOLUL 128 - Folosirea limbii materne și a interpretului în justiție

ARTICOLUL 129 - Folosirea căilor de atac

ARTICOLUL 130 - Poliția instanțelor

SECȚIUNEA a 2-a - Ministerul Public

ARTICOLUL 131 - Rolul Ministerului Public

ARTICOLUL 132 - Statutul procurorilor

SECȚIUNEA a 3-a - Consiliul Superior al Magistraturii

ARTICOLUL 133 - Rolul și structura

ARTICOLUL 134 - Atribuții

TITLUL IV - Economia și finanțele publice

ARTICOLUL 135 - Economia

ARTICOLUL 136 - Proprietatea

ARTICOLUL 137 - Sistemul financiar

ARTICOLUL 138 - Bugetul public național

ARTICOLUL 139 - Impozite, taxe și alte contribuții

ARTICOLUL 140 - Curtea de Conturi

ARTICOLUL 141 - Consiliul Economic și Social

TITLUL V - Curtea Constituțională

ARTICOLUL 142 - Structura

ARTICOLUL 143 - Condiții pentru numire

ARTICOLUL 144 - Incompatibilități

ARTICOLUL 145 - Independența și inamovibilitatea

ARTICOLUL 146 - Atribuții

ARTICOLUL 147 - Deciziile Curții Constituționale

TITLUL VI - Integrarea euroatlantică

ARTICOLUL 148 - Integrarea în Uniunea Europeană

ARTICOLUL 149 - Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord

TITLUL VII - Revizuirea Constituției

ARTICOLUL 150 - Inițiativa revizuirii

ARTICOLUL 151 - Procedura de revizuire

ARTICOLUL 152 - Limitele revizuirii

TITLUL VIII - Dispoziții finale și tranzitorii

ARTICOLUL 153 - Intrarea în vigoare

ARTICOLUL 154 - Conflictul temporal de legi

ARTICOLUL 155 - Dispoziții tranzitorii

ARTICOLUL 156 - Republicarea Constituției

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

TITLUL I

Principii generale

ARTICOLUL 1 - Statul român

(1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului român este republica.

(3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.

(4) Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale.

(5) În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.

ARTICOLUL 2 - Suveranitatea

(1) Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.

(2) Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.

ARTICOLUL 3 - Teritoriul

(1) Teritoriul României este inalienabil.

(2) Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

(3) Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.

(4) Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine.

ARTICOLUL 4 - Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni

(1) Statul are ca fundament unitatea poporului român și solidaritatea cetățenilor săi.

(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

ARTICOLUL 5 - Cetățenia

(1) Cetățenia Română se dobândește, se păstrează sau se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2) Cetățenia Română nu poate fi retrasă aceluia care a dobândit-o prin naștere.

ARTICOLUL 6 - Dreptul la identitate

(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

ARTICOLUL 7 - Românii din străinătate

Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt.

ARTICOLUL 8 - Pluralismul și partidele politice

(1) Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale.

(2) Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației.

ARTICOLUL 9 - Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale

Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale se constituie și își desfășoară activitatea potrivit statutelor lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea drepturilor și la promovarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor lor.

ARTICOLUL 10 - Relații internaționale

România întreține și dezvoltă relații pașnice cu toate statele și, în acest cadru, relații de bună vecinătate, întemeiate pe principiile și pe celelalte norme general admise ale dreptului internațional.

ARTICOLUL 11 - Dreptul internațional și dreptul intern

(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatelor ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

(3) În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.

ARTICOLUL 12 - Simboluri naționale

(1) Drapelul României este tricolor; culorile sunt așezate vertical, în ordinea următoare începând de la lance: albastru, galben, roșu.

(2) Ziua națională a României este 1 Decembrie.

(3) Imnul național al României este "Deșteaptă-te române".

(4) Stema țării și sigiliul statului sunt stabilite prin legi organice.

ARTICOLUL 13 - Limba oficială

În România, limba oficială este limba Română.

ARTICOLUL 14 - Capitala

Capitala României este municipiul București.

TITLUL II

Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

CAPITOLUL I

Dispoziții comune

ARTICOLUL 15 - Universalitatea

(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

ARTICOLUL 16 - Egalitatea în drepturi

(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a Autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia Română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.

(4) În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.

ARTICOLUL 17 - Cetățenii români în străinătate

Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor care nu sunt compatibile cu absența lor din țară.

ARTICOLUL 18 - Cetățenii străini și apatrizii

(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

ARTICOLUL 19 - Extrădarea și expulzarea

(1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe baza de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

ARTICOLUL 20 - Tratatelor internaționale privind drepturile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

ARTICOLUL 21 - Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

CAPITOLUL II**Drepturile și libertățile fundamentale****ARTICOLUL 22 - Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică**

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

ARTICOLUL 23 - Libertatea individuală

(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

(5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

(6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

(7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(8) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

(10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.

(11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

(13) Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

ARTICOLUL 24 - Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

ARTICOLUL 25 - Libera circulație

(1) Dreptul la libera circulație, în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

ARTICOLUL 26 - Viața intimă, familială și privată

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

ARTICOLUL 27 - Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;

d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul infracțiunilor flagrante.

ARTICOLUL 28 - Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

ARTICOLUL 29 - Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfeline.

(6) Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

ARTICOLUL 30 - Libertatea de exprimare

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.

(4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.

(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștința publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

ARTICOLUL 31 - Dreptul la informație

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

ARTICOLUL 32 - Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba Română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii.

(5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

ARTICOLUL 33 - Accesul la cultură

(1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.

(2) Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.

(3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.

ARTICOLUL 34 - Dreptul la ocrotirea sănătății

(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.

(3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

ARTICOLUL 35 - Dreptul la mediu sănătos

(1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

(2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

(3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

ARTICOLUL 36 - Dreptul de vot

(1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.

(2) Nu au drept de vot debilii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

ARTICOLUL 37 - Dreptul de a fi ales

(1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit articolului 40 alineatul (3).

(2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

ARTICOLUL 38 - Dreptul de a fi ales în Parlamentul European

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

ARTICOLUL 39 - Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

ARTICOLUL 40 - Dreptul de asociere

(1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.

(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, poliștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

ARTICOLUL 41 - Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

ARTICOLUL 42 - Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

ARTICOLUL 43 - Dreptul la grevă

(1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.

(2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

ARTICOLUL 44 - Dreptul de proprietate privată

(1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.

(2) Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.

(3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreapta și prealabilă despăgubire.

(4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.

(5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi

proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile Autorității.

(6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.

(7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(8) Avera dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

ARTICOLUL 45 - Libertatea economică

Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate.

ARTICOLUL 46 - Dreptul la moștenire

Dreptul la moștenire este garantat.

ARTICOLUL 47 - Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.

ARTICOLUL 48 - Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afară căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

ARTICOLUL 49 - Protecția copiilor și a tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

ARTICOLUL 50 - Protecția persoanelor cu handicap

Persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

ARTICOLUL 51 - Dreptul de petiționare

(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze Autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) Exercițarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.

(4) Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii.

ARTICOLUL 52 - Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al sau ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau grava neglijență.

ARTICOLUL 53 - Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea

consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

CAPITOLUL III

Îndatoririle fundamentale

ARTICOLUL 54 - Fidelitatea față de țară

(1) Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militării, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

ARTICOLUL 55 - Apărarea țării

(1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2) Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(3) Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

ARTICOLUL 56 - Contribuții financiare

(1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

ARTICOLUL 57 - Exercitarea drepturilor și a libertăților

Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.

CAPITOLUL IV

Avocatul Poporului

ARTICOLUL 58 - Numirea și rolul

(1) Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani pentru apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice. Adjuncții Avocatului Poporului sunt specializați pe domenii de activitate.

(2) Avocatul Poporului și adjuncții săi nu pot îndeplini nici o altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

(3) Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică.

ARTICOLUL 59 - Exercițarea atribuțiilor

(1) Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege.

(2) Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale.

ARTICOLUL 60 - Raportul în fața Parlamentului

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și a libertăților cetățenilor.

TITLUL III

Autoritățile publice

CAPITOLUL I

Parlamentul

SECȚIUNEA 1

Organizare și funcționare

ARTICOLUL 61 - Rolul și structura

(1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.

(2) Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.

ARTICOLUL 62 - Alegerea Camerelor

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale.

(2) Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație.

(3) Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării.

ARTICOLUL 63 - Durata mandatului

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care se prelungește de drept în stare de mobilizare, de război, de asediu sau de urgență, până la încetarea acestora.

(2) Alegerile pentru Camera Deputaților și pentru Senat se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului.

(3) Parlamentul nou ales se întrunește, la convocarea Președintelui României, în cel mult 20 de zile de la alegeri.

(4) Mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament. În această perioadă nu poate fi revizuită Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

(5) Proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament.

ARTICOLUL 64 - Organizarea internă

(1) Organizarea și funcționarea fiecărei Camere se stabilesc prin regulament propriu. Resursele financiare ale Camerelor sunt prevăzute în bugetele aprobate de acestea.

(2) Fiecare Cameră își alege un birou permanent. Președintele Camerei Deputaților și președintele Senatului se aleg pe durata mandatului Camerelor. Ceilalți membri ai birourilor permanente sunt aleși la începutul fiecărei sesiuni. Membrii birourilor permanente pot fi revocați înainte de expirarea mandatului.

(3) Deputații și senatorii se pot organiza în grupuri parlamentare, potrivit regulamentului fiecărei Camere.

(4) Fiecare Cameră își constituie comisii permanente și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constitui comisii comune.

(5) Birourile permanente și comisiile parlamentare se alcătuiesc potrivit configurației politice a fiecărei Camere.

ARTICOLUL 65 - Ședințele Camerelor

(1) Camera Deputaților și Senatul lucrează în ședințe separate.

(2) Camerele își desfășoară lucrările și în ședințe comune, potrivit unui regulament adoptat cu votul majorității deputaților și senatorilor, pentru:

- a) primirea mesajului Președintelui României;
- b) aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat;
- c) declararea mobilizării totale sau parțiale;
- d) declararea stării de război;
- e) suspendarea sau încetarea ostilităților militare;
- f) aprobarea strategiei naționale de apărare a țării;
- g) examinarea rapoartelor Consiliului Suprem de Apărare a Țării;
- h) numirea, la propunerea Președintelui României, a directorilor serviciilor de informații și exercitarea controlului asupra activității acestor servicii;
- i) numirea Avocatului Poporului;
- j) stabilirea statutului deputaților și al senatorilor, stabilirea indemnizației și a celorlalte drepturi ale acestora;

k) îndeplinirea altor atribuții care, potrivit Constituției sau regulamentului, se exercită în ședință comună.

ARTICOLUL 66 - Sesiuni

(1) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iunie. A doua sesiune începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie.

(2) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc și în sesiuni extraordinare, la cererea Președintelui României, a biroului permanent al fiecărei Camere ori a cel puțin o treime din numărul deputaților sau al senatorilor.

(3) Convocarea Camerelor se face de Președinții acestora.

ARTICOLUL 67 - Actele juridice și cvorumul legal

Camera Deputaților și Senatul adoptă legi, hotărâri și moțiuni, în prezența majorității membrilor.

ARTICOLUL 68 - Caracterul public al ședințelor

(1) Ședințele celor două Camere sunt publice.

(2) Camerele pot hotărî ca anumite ședințe să fie secrete.

SECȚIUNEA a 2-a

Statutul deputaților și al senatorilor

ARTICOLUL 69 - Mandatul reprezentativ

(1) În exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului.

(2) Orice mandat imperativ este nul.

ARTICOLUL 70 - Mandatul deputaților și al senatorilor

(1) Deputații și senatorii intră în exercițiul mandatului la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării alegerii și a depunerii jurământului. Jurământul se stabilește prin lege organică.

(2) Calitatea de deputat sau de senator încetează la data întrunirii legale a Camerelor nou alese sau în caz de demisie, de pierdere a drepturilor electorale, de incompatibilitate ori de deces.

ARTICOLUL 71 - Incompatibilități

(1) Nimeni nu poate fi, în același timp, deputat și senator.

(2) Calitatea de deputat sau de senator este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului.

(3) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

ARTICOLUL 72 - Imunitatea parlamentară

(1) Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

(2) Deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(3) În caz de infracțiune flagrantă, deputații sau senatorii pot fi reținuți și supuși percheziției. Ministrul justiției îl va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. În cazul în care Camera sesizată constată că nu există temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri.

SECȚIUNEA a 3-a**Legiferarea****ARTICOLUL 73 - Categori de legi**

(1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

(2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.

(3) Prin lege organică se reglementează:

- a) sistemul electoral; organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente;
- b) organizarea, funcționarea și finanțarea partidelor politice;
- c) statutul deputaților și al senatorilor, stabilirea indemnizației și a celorlalte drepturi ale acestora;
- d) organizarea și desfășurarea referendumului;
- e) organizarea Guvernului și a Consiliului Suprem de Apărare a Țării;
- f) regimul stării de mobilizare parțială sau totală a forțelor armate și al stării de război;
- g) regimul stării de asediu și al stării de urgență;
- h) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora;
- i) acordarea amnistiei sau a grațierii colective;
- j) statutul funcționarilor publici;
- k) contenciosul administrativ;
- l) organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi;
- m) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii;
- n) organizarea generală a învățământului;

- o) organizarea administrației publice locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală;
- p) regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele, patronatele și protecția socială;
- r) statutul minorităților naționale din România;
- s) regimul general al cultelor;
- t) celelalte domenii pentru care în Constituție se prevede adoptarea de legi organice.

ARTICOLUL 74 - Inițiativa legislativă

(1) Inițiativa legislativă aparține, după caz, Guvernului, deputaților, senatorilor sau unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativa legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, respectiv în municipiul București, trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

(2) Nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea.

(3) Guvernul își exercită inițiativa legislativă prin transmiterea proiectului de lege către Camera competentă să îl adopte, ca primă Cameră sesizată.

(4) Deputații, senatorii și cetățenii care exercită dreptul la inițiativa legislativă pot prezenta propuneri legislative numai în forma cerută pentru proiectele de legi.

(5) Propunerile legislative se supun dezbaterii mai întâi Camerei competente să le adopte, ca primă Cameră sesizată.

ARTICOLUL 75 - Sesizarea Camerelor

(1) Se supun spre dezbateră și adoptare Camerei Deputaților, ca primă Cameră sesizată, proiectele de legi și propunerile legislative pentru ratificarea tratatelor sau a altor acorduri internaționale și a măsurilor legislative ce rezultă din aplicarea acestor tratate sau acorduri, precum și proiectele legilor organice prevăzute la articolul 31 alineatul (5), articolul 40 alineatul (3), articolul 55 alineatul (2), articolul 58 alineatul (3), articolul 73 alineatul (3) literele e), k), l), n), o), articolul 79 alineatul (2), articolul 102 alineatul (3), articolul 105 alineatul (2), articolul 117 alineatul (3), articolul 118 alineatele (2) și (3), articolul 120 alineatul (2), articolul 126 alineatele (4) și (5) și articolul 142 alineatul (5). Celelalte proiecte de legi sau propuneri legislative se supun dezbaterii și adoptării, ca primă Cameră sesizată, Senatului.

(2) Prima Cameră sesizată se pronunță în termen de 45 de zile. Pentru coduri și alte legi de complexitate deosebită termenul este de 60 de zile. În cazul depășirii acestor termene se consideră că proiectele de legi sau propunerile legislative au fost adoptate.

(3) După adoptare sau respingere de către prima Cameră sesizată, proiectul sau propunerea legislativă se trimite celeilalte Camere care va decide definitiv.

(4) În cazul în care prima Cameră sesizată adoptă o prevedere care, potrivit alineatului (1), intră în competența sa decizională, prevederea este definitiv adoptată dacă și cea de-a doua Cameră este de acord. În caz contrar, numai pentru prevederea respectivă, legea se întoarce la prima Cameră sesizată, care va decide definitiv în procedură de urgență.

(5) Dispozițiile alineatului (4) referitoare la întoarcerea legii se aplică în mod corespunzător și în cazul în care Camera decizională adoptă o prevedere pentru care competența decizională aparține primei Camere.

ARTICOLUL 76 - Adoptarea legilor și a hotărârilor

(1) Legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.

(2) Legile ordinare și hotărârile se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră.

(3) La cererea Guvernului sau din proprie inițiativă, Parlamentul poate adopta proiecte de legi sau propuneri legislative cu procedură de urgență, stabilită potrivit regulamentului fiecărei Camere.

ARTICOLUL 77 - Promulgarea legii

(1) Legea se trimite, spre promulgare, Președintelui României. Promulgarea legii se face în termen de cel mult 20 de zile de la primire.

(2) Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curții Constituționale, prin care i s-a confirmat constituționalitatea.

ARTICOLUL 78 - Intrarea în vigoare a legii

Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.

ARTICOLUL 79 - Consiliul Legislativ

(1) Consiliul Legislativ este organ consultativ de specialitate al Parlamentului, care avizează proiectele de acte normative în vederea sistematizării, unificării și coordonării întregii legislații. El ține evidența oficială a legislației României.

(2) Înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Legislativ se stabilesc prin lege organică.

CAPITOLUL II

Președintele României

ARTICOLUL 80 - Rolul Președintelui

(1) Președintele României reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării.

(2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a Autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.

ARTICOLUL 81 - Alegerea Președintelui

(1) Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Este declarat ales candidatul care a întrunit, în primul tur de scrutin, majoritatea de voturi ale alegătorilor înscriși în listele electorale.

(3) În cazul în care nici unul dintre candidați nu a întrunit această majoritate, se organizează al doilea tur de scrutin, între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur. Este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi.

(4) Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive.

ARTICOLUL 82 - Validarea mandatului și depunerea jurământului

(1) Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al României este validat de Curtea Constituțională.

(2) Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, următorul jurământ: "Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!".

ARTICOLUL 83 - Durata mandatului

(1) Mandatul Președintelui României este de 5 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2) Președintele României își exercită mandatul până la depunerea jurământului de Președintele nou ales.

(3) Mandatul Președintelui României poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

ARTICOLUL 84 - Incompatibilități și imunități

(1) În timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid și nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.

(2) Președintele României se bucură de imunitate. Prevederile articolului 72 alineatul (1) se aplică în mod corespunzător.

ARTICOLUL 85 - Numirea Guvernului

(1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru și numește Guvernul pe baza votului de încredere acordat de Parlament.

(2) În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele revocă și numește, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai Guvernului.

(3) Dacă prin propunerea de remaniere se schimbă structura sau compoziția politică a Guvernului, Președintele României va putea exercita atribuția prevăzută la alineatul (2) numai pe baza aprobării Parlamentului, acordată la propunerea primului-ministru.

ARTICOLUL 86 - Consultarea Guvernului

Președintele României poate consulta Guvernul cu privire la probleme urgente și de importanță deosebită.

ARTICOLUL 87 - Participarea la ședințele Guvernului

(1) Președintele României poate lua parte la ședințele Guvernului în care se dezbate probleme de interes național privind politica externă, apărarea țării, asigurarea ordinii publice și, la cererea primului-ministru, în alte situații.

(2) Președintele României prezidează ședințele Guvernului la care participă.

ARTICOLUL 88 - Mesaje

Președintele României adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme politice ale națiunii.

ARTICOLUL 89 - Dizolvarea Parlamentului

(1) După consultarea Președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, Președintele României poate să dizolve Parlamentul, dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

(2) În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(3) Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui României și nici în timpul stării de mobilizare, de război, de asediu sau de urgență.

ARTICOLUL 90 - Referendumul

Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național.

ARTICOLUL 91 - Atribuții în domeniul politicii externe

(1) Președintele încheie tratate internaționale în numele României, negociate de Guvern, și le supune spre ratificare Parlamentului, într-un termen rezonabil. Celelalte tratate și acorduri internaționale se încheie, se aprobă sau se ratifică potrivit procedurii stabilite prin lege.

(2) Președintele, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai României și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3) Reprezentanții diplomatici ai altor state sunt acreditați pe lângă Președintele României.

ARTICOLUL 92 - Atribuții în domeniul apărării

(1) Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

(2) El poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare.

(3) În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

(4) În caz de mobilizare sau de război Parlamentul își continuă activitatea pe toată durata acestor stări, iar dacă nu se află în sesiune, se convoacă de drept în 24 de ore de la declararea lor.

ARTICOLUL 93 - Măsuri excepționale

(1) Președintele României instituie, potrivit legii, starea de asediu sau starea de urgență în întreaga țară ori în unele unități administrativ-teritoriale și solicită Parlamentului încuviințarea măsurii adoptate, în cel mult 5 zile de la luarea acesteia.

(2) Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în cel mult 48 de ore de la instituirea stării de asediu sau a stării de urgență și funcționează pe toată durata acestora.

ARTICOLUL 94 - Alte atribuții

Președintele României îndeplinește și următoarele atribuții:

a) conferă decorații și titluri de onoare;

- b) acordă gradele de mareșal, de general și de amiral;
- c) numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- d) acordă grațierea individuală.

ARTICOLUL 95 - Suspendarea din funcție

(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

ARTICOLUL 96 - Punerea sub acuzare

(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare.

(2) Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui României pentru a putea da explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii Președintele este suspendat de drept.

(4) Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

ARTICOLUL 97 - Vacanța funcției

(1) Vacanța funcției de Președinte al României intervine în caz de demisie, de demitere din funcție, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

(2) În termen de 3 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al României, Guvernul va organiza alegeri pentru un nou Președinte.

ARTICOLUL 98 - Interimatul funcției

(1) Dacă funcția de Președinte devine vacantă ori dacă Președintele este suspendat din funcție sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților.

(2) Atribuțiile prevăzute la articolele 88-90 nu pot fi exercitate pe durata interimatului funcției prezidențiale.

ARTICOLUL 99 - Răspunderea președintelui interimar

Dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al României săvârșește fapte grave, prin care se încâlca prevederile Constituției, se aplică articolul 95 și articolul 98.

ARTICOLUL 100 - Actele Președintelui

(1) În exercitarea atribuțiilor sale, Președintele României emite decrete care se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența decretului.

(2) Decretele emise de Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 91 alineatele (1) și (2), articolul 92 alineatele (2) și (3), articolul 93 alineatul (1) și articolul 94 literele a), b) și d) se contrasemnează de primul-ministru.

ARTICOLUL 101 - Indemnizația și celelalte drepturi

Indemnizația și celelalte drepturi ale Președintelui României se stabilesc prin lege.

CAPITOLUL III**Guvernul****ARTICOLUL 102 - Rolul și structura**

(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

(2) În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate.

(3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică.

ARTICOLUL 103 - Investitura

(1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament.

(2) Candidatul pentru funcția de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului.

(3) Programul și lista Guvernului se dezbate de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.

ARTICOLUL 104 - Jurământul de credință

(1) Primul-ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României, jurământul de la articolul 82.

(2) Guvernul în întregul său și fiecare membru în parte își exercită mandatul, începând de la data depunerii jurământului.

ARTICOLUL 105 - Incompatibilități

(1) Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator. De asemenea, ea este incompatibilă cu exercitarea unei funcții de reprezentare profesională salarizate în cadrul organizațiilor cu scop comercial.

(2) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

ARTICOLUL 106 - Încetarea funcției de membru

Funcția de membru al Guvernului încetează în urma demisiei, a revocării, a pierderii drepturilor electorale, a stării de incompatibilitate, a decesului, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

ARTICOLUL 107 - Primul-ministru

(1) Primul-ministru conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. De asemenea, prezintă Camerei Deputaților sau Senatului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care se dezbate cu prioritate.

(2) Președintele României nu îl poate revoca pe primul-ministru.

(3) Dacă primul-ministru se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, sau este în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile, Președintele României va desemna un alt membru al Guvernului ca prim-ministru interimar, pentru a îndeplini atribuțiile primului ministru, până la formarea noului Guvern. interimatul, pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor, încetează dacă primul-ministru își reia activitatea în Guvern.

(4) Prevederile alineatului (3) se aplică în mod corespunzător și celorlalți membri ai Guvernului, la propunerea primului-ministru, pentru o perioadă de cel mult 45 de zile.

ARTICOLUL 108 - Actele Guvernului

(1) Guvernul adoptă hotărâri și ordonanțe.

(2) Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor.

(3) Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta.

(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau a ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.

ARTICOLUL 109 - Răspunderea membrilor Guvernului

(1) Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia.

(2) Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție.

Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.

ARTICOLUL 110 - Încetarea mandatului

(1) Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale.

(2) Guvernul este demis la data retragerii de către Parlament a încrederii acordate sau dacă primul-ministru se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, ori este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile mai mult de 45 de zile.

(3) În situațiile prevăzute în alineatul (2) sunt aplicabile prevederile articolului 103.

(4) Guvernul al cărui mandat a încetat potrivit alineatelor (1) și (2) îndeplinește numai actele necesare pentru administrarea treburilor publice, până la depunerea jurământului de membrii noului Guvern.

CAPITOLUL IV**Raporturile Parlamentului cu Guvernul****ARTICOLUL 111 - Informarea Parlamentului**

(1) Guvernul și celelalte organe ale administrației publice, în cadrul controlului parlamentar al activității lor, sunt obligate să prezinte informațiile și documentele cerute de Camera Deputaților, de Senat sau de comisiile parlamentare, prin intermediul Președinților acestora. În cazul în care o inițiativă legislativă implică modificarea prevederilor bugetului de stat sau a bugetului asigurărilor sociale de stat, solicitarea informării este obligatorie.

(2) Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie.

ARTICOLUL 112 - Întrebări, interpelări și moțiuni simple

(1) Guvernul și fiecare dintre membrii săi au obligația să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați sau de senatori, în condițiile prevăzute de regulamentele celor două Camere ale Parlamentului.

(2) Camera Deputaților sau Senatul poate adopta o moțiune simplă prin care să-și exprime poziția cu privire la o problemă de politică internă sau externă ori, după caz, cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări.

ARTICOLUL 113 - Moțiunea de cenzură

(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor.

(2) Moțiunea de cenzură poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor și se comunică Guvernului la data depunerii.

(3) Moțiunea de cenzură se dezbate după 3 zile de la data când a fost prezentată în ședința comună a celor două Camere.

(4) Dacă moțiunea de cenzură a fost respinsă, deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția, în aceeași sesiune, o nouă moțiune de cenzură, cu excepția cazului în care Guvernul își angajează răspunderea potrivit articolului 114.

ARTICOLUL 114 - Angajarea răspunderii Guvernului

(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.

(2) Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, a fost votată în condițiile articolului 113.

(3) Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat, modificat sau completat, după caz, cu amendamente acceptate de Guvern, se consideră adoptat, iar aplicarea programului sau a declarației de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

(4) În cazul în care Președintele României cere reexaminarea legii adoptate potrivit alineatului (3), dezbaterea acesteia se va face în ședință comună a celor două Camere.

ARTICOLUL 115 - Delegarea legislativă

(1) Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2) Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3) Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanței.

(4) Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență numai în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, având obligația de a motiva urgența în cuprinsul acestora.

(5) Ordonanța de urgență intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbateri în procedura de urgență la Camera competentă să fie sesizată și după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune, se convoacă în mod obligatoriu în 5 zile de la depunere sau, după caz, de la trimitere. Dacă în termen de cel mult 30 de zile de la depunere, Camera sesizată nu se pronunță asupra ordonanței, aceasta este considerată adoptată și se trimite celeilalte Camere care decide de asemenea în procedură de urgență. Ordonanța de urgență cuprinzând norme de natura legii organice se aprobă cu majoritatea prevăzută la articolul 76 alineatul (1).

(6) Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică.

(7) Ordonanțele cu care Parlamentul a fost sesizat se aprobă sau se resping printr-o lege în care vor fi cuprinse și ordonanțele ale căror efecte au încetat potrivit alineatului (3).

(8) Prin legea de aprobare sau de respingere se vor reglementa, dacă este cazul, măsurile necesare cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanței.

CAPITOLUL V

Administrația publică

SECȚIUNEA 1

Administrația publică centrală de specialitate

ARTICOLUL 116 - Structura

(1) Ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului.

(2) Alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor sau ca Autorități administrative autonome.

ARTICOLUL 117 - Înființarea

(1) Ministerele se înființează, se organizează și funcționează potrivit legii.

(2) Guvernul și ministerele, cu avizul Curții de Conturi, pot înființa organe de specialitate, în subordinea lor, numai dacă legea le recunoaște această competență.

(3) Autorități administrative autonome se pot înființa prin lege organică.

ARTICOLUL 118 - Forțele armate

(1) Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a

țării și a democrației constituționale. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii.

(2) Structura sistemului național de apărare, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare, se stabilesc prin lege organică.

(3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și celorlalte componente ale forțelor armate stabilite potrivit legii.

(4) Organizarea de activități militare sau paramilitare în afara unei Autorități statale este interzisă.

(5) Pe teritoriul României pot intra, staționa, desfășura operațiuni sau trece trupe străine numai în condițiile legii sau ale tratatelor internaționale la care România este parte.

ARTICOLUL 119 - Consiliul Suprem de Apărare a Țării

Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională, participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii.

SECȚIUNEA a 2-a

Administrația publică locală

ARTICOLUL 120 - Principii de bază

(1) Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice.

(2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă se asigură folosirea limbii minorității naționale respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile prevăzute de legea organică.

ARTICOLUL 121 - Autorități comunale și orășenești

(1) Autoritățile administrației publice, prin care se realizează autonomia locală în comune și în orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși, în condițiile legii.

(2) Consiliile locale și primarii funcționează, în condițiile legii, ca Autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din comune și din orașe.

(3) Autoritățile prevăzute la alineatul (1) se pot constitui și în subdiviziunile administrativ-teritoriale ale municipiilor.

ARTICOLUL 122 - Consiliul județean

(1) Consiliul județean este autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orașenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.

(2) Consiliul județean este ales și funcționează în condițiile legii.

ARTICOLUL 123 - Prefectul

(1) Guvernul numește un prefect în fiecare județ și în municipiul București.

(2) Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale.

(3) Atribuțiile prefectului se stabilesc prin lege organică.

(4) Între prefecți, pe de o parte, consiliile locale și primari, precum și consiliile județene și Președinții acestora, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare.

(5) Prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al Consiliului județean, al celui local sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat este suspendat de drept.

CAPITOLUL VI

Autoritatea judecătorească

SECȚIUNEA 1

Instanțele judecătorești

ARTICOLUL 124 - Înfăptuirea justiției

(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii.

(2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.

(3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

ARTICOLUL 125 - Statutul judecătorilor

(1) Judecătorii numiți de Președintele României sunt inamovibili, în condițiile legii.

(2) Propunerile de numire, precum și promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor sunt de competența Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii sale organice.

(3) Funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

ARTICOLUL 126 - Instanțele judecătorești

(1) Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.

(2) Competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege.

(3) Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale.

(4) Compunerea Înaltei Curți de Casație și Justiție și regulile de funcționare a acesteia se stabilesc prin lege organică.

(5) Este interzisă înființarea de instanțe extraordinare. Prin lege organică pot fi înființate instanțe specializate în anumite materii, cu posibilitatea participării, după caz, a unor persoane din afara magistraturii.

(6) Controlul judecătoresc al actelor administrative ale Autorităților publice, pe calea contenciosului administrativ, este garantat, cu excepția celor care privesc raporturile cu Parlamentul, precum și a actelor de comandament cu caracter militar.

Instanțele de contencios administrativ sunt competente să soluționeze cererile persoanelor vătămate prin ordonanțe sau, după caz, prin dispoziții din ordonanțe declarate neconstituționale.

ARTICOLUL 127 - Caracterul public al dezbaterilor

Ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege.

ARTICOLUL 128 - Folosirea limbii materne și a interpretului în justiție

(1) Procedura judiciară se desfășoară în limba Română.

(2) Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice.

(3) Modalitățile de exercitare a dreptului prevăzut la alineatul (2), inclusiv prin folosirea de interpreți sau traduceri, se vor stabili astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

(4) Cetățenii străini și apatrizii care nu înțeleg sau nu vorbesc limba Română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod gratuit.

ARTICOLUL 129 - Folosirea căilor de atac

Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii.

ARTICOLUL 130 - Poliția instanțelor

Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor.

SECȚIUNEA a 2-a**Ministerul Public****ARTICOLUL 131 - Rolul Ministerului Public**

(1) În activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

(2) Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.

(3) Parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată, conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii.

ARTICOLUL 132 - Statutul procurorilor

(1) Procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției.

(2) Funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

SECȚIUNEA a 3-a**Consiliul Superior al Magistraturii****ARTICOLUL 133 - Rolul și structura**

(1) Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției.

(2) Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 19 membri, din care:

a) 14 sunt aleși în Adunările generale ale magistraților și validați de Senat; aceștia fac parte din două secții, una pentru judecători și una pentru procurori; prima secție este compusă din 9 judecători, iar cea de-a doua din 5 procurori;

b) 2 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înalta reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen;

c) ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

(3) Președintele Consiliului Superior al Magistraturii este ales pentru un mandat de un an, ce nu poate fi reînnoit, dintre magistrații prevăzuți la alineatul (2) litera a).

(4) Durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de 6 ani.

(5) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii se iau prin vot secret.

(6) Președintele României prezidează lucrările Consiliului Superior al Magistraturii la care participă.

(7) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii sunt definitive și irevocabile, cu excepția celor prevăzute la articolul 134 alineatul (2).

ARTICOLUL 134 - Atribuții

(1) Consiliul Superior al Magistraturii propune Președintelui României numirea în funcție a judecătorilor și a procurorilor, cu excepția celor stagiați, în condițiile legii.

(2) Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și a procurorilor, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică. În aceste situații, ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție nu au drept de vot.

(3) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii în materie disciplinară pot fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție.

(4) Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește și alte atribuții stabilite prin legea sa organică, în realizarea rolului său de garant al independenței justiției.

TITLUL IV**Economia și finanțele publice****ARTICOLUL 135 - Economia**

(1) Economia României este economie de piață, bazată pe liberă inițiativă și concurență.

(2) Statul trebuie să asigure:

- a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;
- b) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;
- c) stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale, a artei și protecția dreptului de autor;
- d) exploatarea resurselor naturale, în concordanță cu interesul național;
- e) refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;
- f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții;
- g) aplicarea politicilor de dezvoltare regională în concordanță cu obiectivele Uniunii Europene.

ARTICOLUL 136 - Proprietatea

(1) Proprietatea este publică sau privată.

(2) Proprietatea publică este garantată și ocrotită prin lege și aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(3) Bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și

alte bunuri stabilite de legea organică, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

(4) Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. În condițiile legii organice, ele pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate; de asemenea, ele pot fi date în folosință gratuită instituțiilor de utilitate publică.

(5) Proprietatea privată este inviolabilă, în condițiile legii organice.

ARTICOLUL 137 - Sistemul financiar

(1) Formarea, administrarea, întrebuințarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2) Moneda națională este leul, iar subdiviziunea acestuia, banul. În condițiile aderării la Uniunea Europeană, prin lege organică se poate recunoaște circulația și înlocuirea monedei naționale cu aceea a Uniunii Europene.

ARTICOLUL 138 - Bugetul public național

(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor și ale județelor.

(2) Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului.

(3) Dacă legea bugetului de stat și legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate cu cel puțin 3 zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4) Bugetele locale se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.

(5) Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare.

ARTICOLUL 139 - Impozite, taxe și alte contribuții

(1) Impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege.

(2) Impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii.

(3) Sumele reprezentând contribuțiile la constituirea unor fonduri se folosesc, în condițiile legii, numai potrivit destinației acestora.

ARTICOLUL 140 - Curtea de Conturi

(1) Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public. În condițiile legii organice, litigiile rezultate din activitatea Curții de Conturi se soluționează de instanțele judecătorești specializate.

(2) Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra conturilor de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat, cuprinzând și neregulile constatate.

(3) La cererea Camerei Deputaților sau a Senatului, Curtea de Conturi controlează modul de gestionare a resurselor publice și raportează despre cele constatate.

(4) Consilierii de conturi sunt numiți de Parlament pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit. Membrii Curții de Conturi sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe toată durata acestuia. Ei sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători.

(5) Curtea de Conturi se înnoiește cu o treime din consilierii de conturi numiți de Parlament, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

(6) Revocarea membrilor Curții de Conturi se face de către Parlament, în cazurile și condițiile prevăzute de lege.

ARTICOLUL 141 - Consiliul Economic și Social

Consiliul Economic și Social este organ consultativ al Parlamentului și al Guvernului în domeniile de specialitate stabilite prin legea sa organică de înființare, organizare și funcționare.

TITLUL V

Curtea Constituțională

ARTICOLUL 142 - Structura

(1) Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției.

(2) Curtea Constituțională se compune din nouă judecători, numiți pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(3) Trei judecători sunt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

(4) Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani.

(5) Curtea Constituțională se înnoiește cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

ARTICOLUL 143 - Condiții pentru numire

Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă pregătire juridică superioară, înalta competență profesională și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

ARTICOLUL 144 - Incompatibilități

Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior.

ARTICOLUL 145 - Independența și Inamovibilitatea

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia.

ARTICOLUL 146 - Atribuții

Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre Președinții celor două Camere, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, la sesizarea unuia dintre Președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

c) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre Președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

d) hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului;

e) soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre Președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii;

f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;

g) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;

h) dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;

i) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;

j) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;

k) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic;

l) îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea organică a Curții.

ARTICOLUL 147 - Deciziile Curții Constituționale

(1) Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

(2) În cazurile de neconstituționalitate care privesc legile, înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale.

(3) În cazul în care constituționalitatea tratatului sau acordului internațional a fost constatată potrivit articolului 146 litera b), acesta nu poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat.

(4) Deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor.

TITLUL VI

Integrarea euroatlantică

ARTICOLUL 148 - Integrarea în Uniunea Europeană

(1) Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și al exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

(2) Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.

(3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.

(4) Parlamentul, Președintele României, Guvernul și autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2).

(5) Guvernul transmite celor două Camere ale Parlamentului proiectele actelor cu caracter obligatoriu înainte ca acestea să fie supuse aprobării instituțiilor Uniunii Europene.

ARTICOLUL 149 - Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord

Aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord se face prin lege adoptată în ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

TITLUL VII

Revizuirea Constituției

ARTICOLUL 150 - Inițiativa revizuirii

(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

(2) Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

ARTICOLUL 151 - Procedura de revizuire

(1) Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere.

(2) Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul deputaților și senatorilor.

(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.

ARTICOLUL 152 - Limitele revizuirii

(1) Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii.

(2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război.

TITLUL VIII

Dispoziții finale și tranzitorii

ARTICOLUL 153 - Intrarea în vigoare

Prezenta Constituție intră în vigoare la data aprobării ei prin referendum. La aceeași dată, Constituția din 21 august 1965 este și rămâne în întregime abrogată.

ARTICOLUL 154 - Conflictul temporal de legi

(1) Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții.

(2) Consiliul Legislativ, în termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a legii sale de organizare, va examina conformitatea legislației cu prezenta Constituție și va face Parlamentului sau, după caz, Guvernului, propuneri corespunzătoare.

ARTICOLUL 155 - Dispoziții tranzitorii

(1) Proiectele de legi și propunerile legislative în curs de legiferare se dezbate și se adoptă potrivit dispozițiilor constituționale anterioare intrării în vigoare a legii de revizuire.

(2) Instituțiile prevăzute de Constituție, existente la data intrării în vigoare a legii de revizuire, rămân în funcțiune până la constituirea celor noi.

(3) Prevederile alineatului (1) al articolului 83 se aplică începând cu următorul mandat prezidențial.

(4) Dispozițiile cu privire la Înalta Curte de Casație și Justiție vor fi aduse la îndeplinire în cel mult 2 ani de la data intrării în vigoare a legii de revizuire.

(5) Judecătorii în funcție ai Curții Supreme de Justiție și consilierii de conturi numiți de Parlament își continuă activitatea până la data expirării mandatului pentru care au fost numiți. Pentru asigurarea înnoirii Curtii de Conturi din 3 în 3 ani, la expirarea mandatului actualilor consilieri de conturi aceștia vor putea fi numiți pentru încă un mandat de 3 ani sau de 6 ani.

(6) Până la constituirea instanțelor judecătorești specializate, litigiile rezultate din activitatea Curții de Conturi vor fi soluționate de către instanțele judecătorești ordinare.

ARTICOLUL 156 - Republicarea Constituției

Legea de revizuire a Constituției se publică în Monitorul Oficial al României în termen de 5 zile de la data adoptării. Constituția, modificată și completată, după aprobarea prin referendum, se republică de către Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor, dându-se textelor o nouă numerotare.